

**Felderítők Társasága
Egyesület**

Az én felderítő történetem

100 éves az önálló magyar katonai
felderítés, hírszerzés és kémelhárítás

**Budapest
2018**

A FELDERÍTŐK TÁRSASÁGA EGYESÜLET KIADVÁNYA

Felelős kiadó

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok, elnök

Lektorálták

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok, elnök

Gál Csaba ny. ezredes

Szerkesztette

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Olvasószerkesztő

Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő

Tóth Krisztina törzsszáslós

A kiadvány az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és kémelhárítás létrejötté 100. évfordulója tiszteletére, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa támogatásával készült.

A kézirat lezárva: 2018. május 31-én

© FELDERÍTŐK TÁRSASÁGA EGYESÜLET
BUDAPEST, 2018

A kiadvány belső terjesztésű, kereskedelmi forgalomba nem kerül.
Felhasználásáról és megőrzéséről a címzett gondoskodik.

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

Kedves Tagtársaim, Barátaim!

A 2018-as év a kerek évfordulók esztendeje. Ez évben ünnepeljük az 1948–1949-es forradalom és szabadságharc, egyben a Magyar Honvédség megalakulása 170., az önálló Magyar Légierő létrejötté 80. évfordulóját. 100 éves a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a magyar katonai ejtőernyőzés, valamint 170 éve alakult meg a folyami flottilla. 210 éve hozott törvényt az akkori magyar Országgyűlés a katonai felsőoktatás intézménye, a későbbi Ludovika Akadémia létrehozásáról. 200 éve született Görgei Artúr 1848–1849-es honvédtábornok, hadügyminiszter.

E jeles évszámok között még egy, számunkra kiemelkedően fontos és szívünkhöz közel álló évfordulót kell említenem: ez évben ünnepeljük az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és kémelhárítás létrejötté 100. évfordulóját.

E rövid köszöntő terjedelme nem ad lehetőséget arra, hogy egy évszázadnyi múltba visszatekintve részletesen bemutassam az Osztrák–Magyar Monarchia közös államalakulat Nyilvántartási Irodájából („Evidenzbüro”) kifejlődött önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és kémelhárítás szervezeteinek történetét a Tanácsköztársaságtól kezdődően a két világháború, a hidegháború, majd a rendszerváltást követő évek időszakán át napjainkig. A szervezetek történeti fejlődésének tanulmányozása alapján azonban egy dolgot biztosan állíthatok. A szóban forgó felderítő-, hírszerző és kémelhárító szervezetek és személyi állományuk – történelmi kortól függetlenül, ha kellett hősiesen, de – mindig legjobb tudásuk szerint mindenkor a hazát szolgálták.

A Felderítők Társasága Egyesület – az Alapszabályában foglaltaknak megfelelően – kiemelt feladatának tekinti a felderítés és a hírszerzés történetének kutatását, a felderítőhagyományok ápolását, a felderítők bajtársi összetartozásának erősítését. Ebben a feladatrendszerbe illeszkedik „Az én felderítő történetem” című kiadványunk elkészítése is, amellyel e jeles centenáriumi évfordulóra emlékezünk, és a szóban forgó szervezetek egykori és mai személyi állománya előtt kívánunk tisztelegni. Fogadják szeretettel!

Budapest, 2018. május 31.

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
a Felderítők Társasága Egyesület elnöke

BEVEZETŐ

Az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és kémelhárítás létrejötté centenáriumi évfordulója kapcsán a Felderítők Társasága Egyesület elnökségében sokat törtük a fejünket azon, hogy 2018-ban milyen megjelenési formákat válasszunk a méltó emlékezéshez. A saját körben, valamint fő együttműködő partnerünkkel, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal közösen szervezett rendezvényeken túl arra gondoltunk, hogy tagjaink személyes megnyilvánulása, aktív szerepvállalása teheti még hitelesebbé és élővé az évfordulót.

Egyesületünk elnöksége – kiindulva az Alapszabályunkban önként vállalt feladatrendszerből, és elfogadva a Tudományos Szekció vezetőjének javaslatát – 2017 elején úgy döntött, hogy felhívással fordul Egyesületünk tagságához. Még az év tavaszán hírlevélben kértük fel tagjainkat, hogy szakmatörténeti visszaemlékezésekkel, illetve a felderítő, a hírszerző és az elhárító területhez kapcsolódó (tetszőleges témájú) írásokkal járuljanak hozzá „Az én felderítő történetem” című önálló kiadványunk összeállításához és kiadásához. A kötettel kapcsolatos elgondolásunkban (annak érdekében, hogy az írástól ne retentsünk el senkit) rögzítettük azt is, hogy nem kizárólagosan magas szakmai igényű, a tudományos publikálás szigorú feltételrendszerének megfelelő írásokat várunk, hanem szívesen megjelentetünk személyes hangvétellű, egy-egy felderítő életpályához kapcsolódó, életszerű, tanulságos, felderítő-, hírszerző, elhárító élményeket felidéző visszaemlékezéseket is. Ezzel kettős célunk volt. Egyrészt, hogy közkinccsé tegyük a leírt, szakmatörténeti vonatkozású információkat, másrészt pedig, hogy a centenáriumi évforduló kapcsán megszólaltassuk tagságunkat, valamint az alkotómunka során a szerzők maguk is azonosuljanak e kiemelkedő jelentőségű esemény fontosságával.

Elgondolásunk támogatásra talált. Igaz, hogy kezdetben az általunk eredetileg elképzelt ütemnél kicsit lassabban érkeztek az írások, de – nagy örömünkre – a kitűzött célunk végül megvalósult.

Kiadványunk 14 szerzőtől (közülük tízen Egyesületünk tagjai) tizennégy írást tartalmaz. Örülünk annak, hogy felhívásunkkal két, Egyesületünkben tagsággal nem rendelkező felderítő-, illetve elhárító kollégát is sikerült megszólítanunk. Kiadványunk – mint azt a kedves Olvasó is látni fogja – különböző terjedelmű, jellegű, hangvétellű és stílusú írásokat tartalmaz. Közös jellemzőjük a szakmaszeretet, a hivatás iránti elkötelezettség és a bajtársiasság fontosságának hangsúlyozása.

A 14 írás mögött tizenkét szakmai életpálya áll. Az írások között találhatók memoárjellegű visszaemlékezések éppúgy, mint a csapat-, a rádióelektronikai és a mélységi felderítéssel kapcsolatos (komoly és könnyebb hangvétellű) írások. Néhányan békeműveleti, békefenntartó vagy katonadiplomáciai szolgálatuk tanulságos, vagy egyszerűen csak érdekes történeteit osztják meg az olvasóval.

Nem maradnak információ nélkül azok sem, akik a kötet kézbe vétele kapcsán a katonai hírszerzés egyes szakterületei működésének történeti szempontú feldolgozására kíváncsiak.

Az írások egyben személyes megnyilatkozások is, ezért a szerzőket köszönet és elismerés illeti. Különösen jár az elismerés azoknak, akik teljes felderítő életpályájuk, vagy annak bizonyos hányada részletes bemutatásán keresztül tárják elénk a felderítők – néha nem könnyű, de személyes és kollektív élményekkel teli – életét.

Számunkra – terjedelmétől és témájától függetlenül – a kötet valamennyi írása egyformán fontos, egyedi és értékes. Ezt úgy is kifejezésre juttattuk, hogy a kötet szerkesztése során nem válogattunk az írások sorrendjében, azokat a szerzők nevei ábécé szerinti sorrendjében közöljük.

Öszintén reméljük, hogy a kiadvány felkelti olvasóink érdeklődését és elnyeri tetszésüket. A közreadott történetek pedig alkalmat és lehetőséget biztosítanak arra, hogy – kicsit a múltba visszatekintve és azt felidézve – magunk is azonosuljunk a mögöttünk lévő száz év eseményeivel, hiszen így saját – most papírra vetett, vagy csak emlékeinkben élő – történeteinken keresztül válhatunk részesévé e kivételes és számunkra fontos centenáriumnak és tiszteleghetünk elődeink emléke előtt.

Köszönetünket fejezzük ki a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatójának, vezetőinek és munkatársainak, hogy segítették és támogatták centenáriumi kiadványunk megjelenését.

Budapest, 2018. május 31.

Dr. Magyar István ny. dandártábornok
a Tudományos Szekció vezetője, a kötet szerkesztője

DR. HABIL. BODA JÓZSEF NY. NB. VEZÉRŐRNAGY

**EGY ÉVTIZED MÉLYSÉGI FELDERÍTŐKÉNT
(SZOLNOK 1976–1981 ÉS 1987–1991,
SZOMBATHELY 1981–1984)**

Előzmények

1953. július 18-án születtem Törökszentmiklóson (Jász-Nagykun-Szolnok megye), egy tízgyerekes család elsőszülöttjeként. Általános, szakmunkás és középiskolai tanulmányaimat Szolnokon végeztem. Ejtőernyősnek 1968-ban, még szakmunkástanulóként jelentkeztem egyik osztálytársammal, Hangodi Andrással.¹ Az iskolától nem messze volt a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) akkori székháza, ahol feltűnt nekünk, hogy ejtőernyősöket toboroznak. Elhatároztuk, hogy együtt jelentkezünk. Ez a döntés azt követően mindkettőnk életére, pályafutására meghatározó hatást gyakorolt. Hosszú földi felkészítést követően a szandaszőlősi sportrepülőtéren 1969. május 2-án hajtottuk végre első ejtőernyős ugrásunkat – An-2 típusú szállítógépből D-1 típusú szovjet ejtőernyővel. Ugratóparancsnokunk Hüse Károly őrmester volt.² Oktatóink szinte kivétel nélkül a katonák közül kerültek ki, elsősorban a 34. önálló (mélységi) felderítő-zászlóaljtotl (Magyar Néphadsereg – MN 3100 alakulat): Bordás Emánuel, Borbély Sándor, Móré László, Nemes László, Preising Konrád, Végh László. A földi felkészítésünket Gugolya Péter és Simon László végezték.

1970-ben mindketten járműlakatos szakmunkásvizsgát, 1972-ben pedig szakközépiskolai érettségit tettünk a szolnoki Tiszaparti Gimnázium Dolgozók Szakközépiskolájában, esti tagozaton. Én a Kossuth Lajos Katonai Főiskola (KLKF) felderítőszakára jelentkeztem, ekkor már több mint 200 ejtőernyős ugrásom volt, és ejtőernyős-oktató gyakornoki igazolással rendelkeztem. Az MHSZ-nél ismerkedtem meg olyan személyekkel, akik életem későbbi szakaszában – sok mindenben – a segítségemre voltak, úgymint: Dr. Bakondi György, Ecsédi András, Janovics Ferenc, Juhász József, Dr. Sipos István. Az ejtőernyős szakosztály vezetője Varga József válogatott ejtőernyős volt.³

¹ Hangodi András (1953–2015) aranykoszorús ejtőernyős törzsszászlós. A katonai ejtőernyős válogatott tagja, az ejtőernyős négytusa verseny magyar bajnoka (1973).

² Hüse Károly (1940–1978) aranykoszorús ejtőernyős, posztumusz őrnagy, érdemes sportoló. Többszörös magyar bajnok, a világranglista 5. helyezett (1976). Én is az ő javaslata alapján kerültem be a katonai ejtőernyős-válogatottba 1977-ben.

³ Varga „Jozsó” József (1942–) függetlenített ejtőernyős-oktató. Válogatott ejtőernyős. Nyolc ejtőernyős világbajnokságon vett részt a magyar nemzeti válogatott tagjaként. Többszörös országos bajnok.

A repülőter parancsnoka pedig Molnár István, akire azért emlékszem nagyon jó szívvel, mert személyesen kísért el a szolnoki Rékasi úton lévő Hadkiegészítő Parancsnokságra, és segített a katonai főiskolai jelentkezésem beadásánál.

Hangodi András pedig bevonult sorkatonának az MN 3100 alakulathoz, ahol hamarosan a katonaválogatott tagja és ejtőernyős élsportoló lett.

Az első évet egy lövészezred tanzászlóaljában Egerben töltöttük. A páncélos felderítőszázad harmadik szakasza volt a felderítőszakasz. Nagyon sokat tanultunk szakaszparancsnokunktól, Gréczi Sándor hadnagtól. A második évet már Szentendrén, a KKKF központi objektumában kezdtük. Osztályfőnökünk egy igen tapasztalt csapattiszt, Pászik János őrnagy volt, aki kemény kézzel, de érző szívvel nevelt bennünket, és megtanította nekünk a parancsnoki munka alapjait. Sajnos a főiskolai évek alatt nem engedélyezték számunkra az ejtőernyőzést, de azért Varga Józso jóvoltából sikerült még néhányat ugranom!

1. Mélységi felderítőcsoport-parancsnokként (1976–1981, Szolnok)

1976. augusztus 20-án huszonkettőnket avattak felderítőtisztté a Kossuth téren. Az osztályból öten kerülünk mélységi felderítőbeosztásba. Bencsik István hadnagy és én a 27. önálló (mélységi) felderítőszázadhoz kerülünk (MN 3458, becenevén „VIDEOTON”),⁴ ahol én megkaptam az 1. mélységi felderítőcsoport (MFCS) parancsnoki beosztását. Szöllősi Péter, Újfalusi Csaba és Viski János hadnagyok a 34. önálló felderítő-zászlóaljnál (MN 3100) lettek mélységi felderítőcsoport-parancsnokok.

Nagyon büszke voltam arra, hogy mélységi felderítőtiszt lehettem!

1976. szeptember 20-án az MN 5. Hadsereg (MN 5232) parancsnokságra kellett bevonulnunk, ahol Kiss Lajos őrnagy⁵ várt bennünket, és kísért a hadsereg felderítőfőnökéhez, Csörgő Lajos ezredeshez. A vezetői fogadás és eligazítás után rögtön a Balatonkilitiben létrehozott ejtőernyős táborba mentünk. Ebben az évben – ejtőernyős orvosi engedély hiányában – még nem ugorhattunk. Az alakulat legfiatalabb tisztjeként a tábor befejezését követően még két hetet a helyszínen maradhattam, és végrehajthattam a tábor bontását, valamint a tábori anyagok visszaszállítását a hadsereg különböző alakulataihoz.

Itt találkoztam ismét Hüse Károllyal, már főhadnagyként, aki a század ejtőernyős-szolgálatát vezette. Itt ismertem meg Furkó Kálmán főhadnagyt is, aki akkor az alakulat sporttisztje volt. Mindkettőjünkkel nagyon szoros szakmai, Kálmánnal pedig később baráti kapcsolatba kerültem. Hüse Károlynak köszönhettem, hogy a következő évben tagja lehettem a Magyar Honvédség katonai ejtőernyős-válogatottjának.

⁴ A század 1973–1977 között 12 MFCS-vel működött az 5. HDS közvetlen alakulataként.

⁵ Kiss Lajos (1937–) ny. alezredes, 1961–1976 között különböző mélységi felderítőparancsnoki beosztásokat töltött be. 1973–1976 között az alakulat parancsnoka volt.

Még az év őszén sor került első mélységi felderítőgyakorlatomra is, ahol a rossz idő miatt az MFCS kijuttatását tehergépkocsival hajtottuk végre. A feladat a nagyatádi harckocsiezred vasúti berakásának felderítése volt. A döntőnköm egy régi tapasztalt mélységi felderítő, Pável István alhadnagy volt az egri 24. felderítő-zászlóalj (MH 3855) mélységi felderítőszázadától. Mint általában a gyakorlatok alkalmával, itt is három napon át esett ránk a hideg őszi eső, de a feladatot kisebb-nagyobb nehézségek árán végrehajtottuk!

Abban az időben talán mi, a mélységi felderítők töltöttük a legtöbb időt táborokban, akkori kifejezéssel élve kihelyezéseken, hiszen szinte minden kiképzést (búvár, ejtőernyős, hegyi, speciális távirás, téli, túlélési, vízi) összevontan, tábori körülmények között hajtottunk végre. Kivétel talán a közelharckiképzés volt, amely Furkó Kálmán főhadnagy aktív közreműködésével történt. A sorkatonák kiképzése a tisztek és tiszthelyettesek feladata volt, kivéve néhány speciális tudást igénylő szakterületet, mint például az ejtőernyős-kiképzés, a közelharckiképzés és a búvárkiképzés. Ebben az időben a sorkatonai szolgálat 3×8 hónapos kiképzési időszakot foglalt magában, és a kiképzést az időszakokhoz tartozó alegységek, jelen esetben a négy MFCS (kb. 40 fő) együtt hajtotta végre. Itt Ambrus János őrmesterrel, Gál István alhadnaggal és Juhász Sándor törzsőrmesterrel – aki a műszaki mélységi csoportot vezette – szolgáltam együtt.

Én egy második időszakos katonából álló mélységi felderítőcsoportot kaptam, ami azt jelentette, hogy ebben a kiképzési ciklusban került sor a Furkó főhadnagy által vezetett közelharckiképzésre is, amely ugyan a kiképzési program szerint összesen 30 órát jelentett volna, de azt kéthetes összevonás keretében hajtottuk végre, az ejtőernyős szárítóhelyiségben kialakított „küzdőtérben”.

Furkó főhadnagynak az volt a szokása, hogy minden reggel, a kiképzés kezdetén kiszólított egy katonát, és az illetőnek vele kellett megküzdenie, ami enyhén szólva nem kis kihívást jelentett.

Egyik reggel rám, az időszak rangidős tisztjére is sor került. Nem tehettem mást, felálltam a tatamiról, kihúztam magam és közöltem vele, hogy ha meg akarja veretni magát, akkor itt az alkalom. Közben arra gondoltam, hogyan fogok majd a katonáim szemébe nézni, ha én is úgy járok, mint a korábbi „áldozatok”! Akkor, 24 évesen, frissen elvégezve a katonai főiskolát, nagyon gyors és hajlékony voltam, bár nem jártam karatézni. Ez a küzdelem elején a segítségemre is volt, mivel az első összecsapáskor a fejemre mért rúgást sikerült elkerülnöm, sőt kirántottam ellenfelem másik lábát, és a tanultak szerint már a torkát fogtam. Furkó főhadnagy valószínűleg nem volt elégedett teljesítményemmel, mert folytatni kívánta a küzdelmet, amelynek során már nem sikerült elhajolnom a következő rúgása elől. Arra eszméltem, hogy fogja az álcaruhám nyakát, és megpróbál életre pofozni. Amikor látta, hogy már magamnál vagyok, akkor „vigasztalásként” annyit mondott: „na, végre van valamilyen formája a fejednek”! A fél arcomról hiányzott a bőr, a szememen pedig éppen csak kiláttam. Innen indult az igazi barátság közöttünk!

Szintén 1977 első felében szerveztem meg a négy MFCS túlélési kiképzését a Bükk-hegységben. A katonákat két-háromfős csoportokban, egymástól egy-két kilométer távolságban, egy hosszú gyalogmenet után helyeztük el az erdőben. Az alapfelszerelésen és vízen kívül mindent elvettünk tőlük. Minden csoportot naponta ellenőriztünk. Az általuk gyűjtött élelmen kívül – amiket elkészítés előtt ellenőriztünk – a katonák élő kisállatokat is kaptak (nyúl, tyúk), valamint egyéb nyersanyagokat (friss hús, tojás). Az egyik ellenőrzésem során egy muflon tetemét találtam az egyik csoportnál. Azt próbálták elmagyarázni nekem, hogy addig kergették, amíg beleugrott egy szakadékba. Mivel ezt a magyarázatot nem tartottam hihetőnek, elrendeltem a fegyverek ellenőrzését. Valószínűnek tartottam, hogy a muflont lelőtték. A gépkarabélyok ellenőrzése során azonban nem találtam löpönyomot. Ugyanakkor feltűnt nekem, hogy az egyik katona egy újonnan rendszeresített Dragunov távcsöves puskát szorongat a kezében. Természetesen azon már észlelni lehetett a löpönyomokat, így kiderült a turpisság. A tetemet elkoboztam és azt a másnapi táborzárás alkalmával szervezett vacsoránál használtuk fel.

Az 1977-es év jelentős változásokat hozott az alakulat és az én életemben is. 1977. szeptember 1-jei hatállyal a két szolnoki alakulatot (MN 3100 és MN 3458) összevonták, és az így megalakított önálló felderítő-zászlóalj az 5. Hadsereg alárendeltségébe került. Én a 2. mélységi felderítőszázadnál kaptam beosztást, és a 6. MFCS parancsnoka lettem. A csoport szinte teljes egészében nyírségi – ahogy a köznyelv hívta őket, „tírpák” – katonából állt, majdnem mindegyikük érettségivel és közel 10 ejtőernyős ugrással rendelkezett.

A század parancsnokává Mucsi János hadnagyot nevezték ki. Többen a korábbi MN 3458 alakulattól kerültünk ide, így hamar kialakult egy nagyon összetartó parancsnoki állomány. A század parancsnokhelyettese Kovács Lajos főhadnagy lett, ő volt egyben az 1. MFCS parancsnoka is. A megalakuláskor – többek között – velünk együtt szolgáltak: Ambrus János alhadnagy, Döme István törzsőrmester, Faragó László törzsőrmester, Juhász Sándor törzsőrmester.

A másik változás életemben az volt, hogy ott kellett hagynom a katonai ejtőernyős-válogatottat, mert nem tudtam azonosulni az ottani vezetési stílussal és légkörrel. Természetesen új szolgálati beosztásomban is voltak, akik segítettek, mint például Janovics Ferenc vagy Nemes László, akiknek máig hálás vagyok a kapott szakmai támogatásért. Egy évig tartó tagságom alatt 113 ugrást hajtottam végre, és célba ugrásban egészen jó eredményeket értem el.

Úgy döntöttem, hogy ezt követően elsősorban a szakmára összpontosítom erőfeszitésemet.

A századnál szívesen foglalkoztam a sorállományúak képzésével, sok szabadidős programot szerveztem számukra. Elsősorban kulturális és sportesemények szervezésével aktívan részt vettem az alakulat mozgalmi életében. Ez azt eredményezte, hogy a század sorállománya 1978-ban engem választott a század KISZ-alapszervezete titkárává, ami akkor nem volt jellemző a hadseregben. Később a csoportparancsnoki munka mellett fél éven át még az alakulat KISZ Bizottságát is vezettem. Amikor azonban át akartak minősíteni politikai munkásnak, hogy az alakulat KISZ Bizottságának kinevezett titkára legyek, nem vállaltam. A szakmánál akartam maradni.

Két év hivatásos szolgálat után, 1978-ban parancsnokaim javaslatára megkaptam a Honvédelmi Miniszter által adományozott kitüntetést, a „*Haza Szolgálatáért Érdemérem*” bronz fokozatát, amire szintén nagyon büszke voltam.

Abban az időben fontos feladat volt számunkra a szocialista versenymozgalomban való részvétel, hiszen az elért eredmények alapján értékelték az alegységeket és a parancsnokokat, nem beszélve arról, hogy komoly elismeréssel és anyagi juttatással is járt egy kiváló katona, szakasz vagy század cím elérése. Ez azonban következetes és kitartó munkát követelt mind a kiképzésben, mind pedig a fegyelem fenntartása terén. Minden nyolcadik kiképzési hónap végén minden egyes katonának és alegységnek egy törzstisztekből álló bizottság előtt kellett – vizsga keretében – számot adnia felkészültségéről. A fő kiképzési tárgyakból (politikai oktatás, felderítő szakharcászati kiképzés, lövészet, testnevelés, idegenhadsergismeret) minden katonának 4,5 feletti átlagot kellett teljesítenie, és más tárgyakból sem lehetett gyengébb osztályzata megfelelőnél. A gyakorlati követelmények teljesítését normaidőre kellett végrehajtani. Ehhez kiadásra került egy „Normagyűjtemény a gépkocsizó lövész- és felderítőcsapatok részére”, valamint külön egy felderítő normagyűjtemény.

Ugyancsak komoly elvárást, de egyben motivációt is jelentett a sorállomány és a parancsnokok számára az osztályos fokozatok megszerzésével járó elismerés. Az első osztályú ejtőernyős cím elérése alapos felkészítést, az MFCS szintjén pedig összehangolt munkát igényelt.⁶ Az MFCS-nek (nyolc fő) az első osztályú cím elnyeréséhez egymást követően kétszer kellett kombinált nyitású (stabilizátoros) ejtőernyős ugrást végrehajtania 1500 méterről 20 másodperces késleltetéssel, fegyverrel és felszereléssel úgy, hogy a csoport minden tagja egy 75×75 méteres területen belül érjen földet.

Első katonáim 1978-ban szereltek le. Ezt követően elkezdődött egy új, egy hónapos alapkiképzés, amelyet mi, a 2. mélységi felderítőszázad parancsnoki állománya hajtottunk végre a sorkötelesek átvételétől az alapkiképzés befejezéséig. Az MHSZ előképzési rendszerének köszönhetően a századhoz szinte minden katona úgy vonult be, hogy minimum nyolc ejtőernyős ugrása volt, de többen száz feletti ugrásszámmal rendelkeztek. Többségük már korábban ismerte egymást.

A kiképzés során – szinte reggeltől estig – a laktanyában, illetve a gyakorlótereken tartózkodtunk. Személy szerint én nagyon szerettem a katonai kiképzést, így az alapkiképzést is, hiszen ekkor tudtuk a katonákat olyan ismeretanyaggal, tudással felvértezni, ami megalapozta a későbbi felderítő szakkiképzés sikerét. Sokat és lelkiismeretesen foglalkoztam a katonákkal. Próbáltam megfigyelni és kiválasztani azokat, akiket a kiképzés végén a saját mélységi felderítőcsoportomba terveztem. Meglepetésként ért, hogy az alapkiképzés végén megkeresett tíz fő, akik azt kérték, hogy az én parancsnokságom alatt teljesíthessék a katonai szolgálatot. A beszélgetés során ismertettem velük az általam támasztott magas követelményeket (szigorú fegyelem, „kiváló katona” cím

⁶ A kiképzési program követelményei szerint az első időszak végére a sorkatonáknak 35 ejtőernyős ugrást és a 3. osztályú ejtőernyős szintet kellett teljesíteniük. Forrás: Kiképzési program a Magyar Néphadsereg mélységi felderítő katonái és alegységei részére. Honvédelmi Minisztérium, Magyar Néphadsereg Vezérkara, 2. Csoportfőnökség kiadványa, 1987. p. 236.

elérése, soron kívüli feladatok vállalása). A feltételek teljesítését mindannyian vállalták, így közbenjártam érdekükben a századparancsnoknál. A következő évet együtt töltöttük. Háromszoros kiváló szakasz lett belőlünk!

A háromszoros kiváló mélységi felderítőcsoport (1980)
(A szerző archívumából)

Katonáimmal sikerült elnyernünk „*a legjobb mélységi felderítőcsoport*” címet is, amelyet első alkalommal Gyuricza Béla ezredes, a hadsereg akkori felderítőfőnöke hirdetett meg. A mezőny nagyon erős volt, hiszen Ambrus János és Faragó László szintén kiváló mélységi felderítőcsoportot faragott a maga embereiből, és a versenyen részt vett még egy szovjet mélységi felderítőcsoport is. A verseny lényegében egy komplex harcászati gyakorlat volt. Teljes felszereléssel végrehajtott ejtőernyős ugrással kezdődött, 15 kilométeres menetgyakorlattal folytatódott, amelynek során felderítési és tájékozási feladatokat, lövészetet, vízi átkelést, sebesültszállítást, vegyi-, illetve sugárszennyezett terepszakasz leküzdését is végre kellett hajtánunk. A csoport – vezetésemmel – szinte a teljes távot futva teljesítette. Hajszálnyi különbséggel ugyan, de sikerült az első helyet megszereznünk.

A versenyen ugyanakkor csalódást okozott számomra a szovjet felderítők szereplése. Már az ejtőernyős ugrást követően feltűnt, hogy az orosz felderítők a földet érést követően nem kérdeztek semmit, hanem parancsnokuk ránézett az akkor nagyon korszerűnek számító, karjára szerelt tájolójára, és meglepetésre a magyar csoportokkal ellentétes irányba indult el. A nap végén (sötétedéskor), miután rajtuk kívül már mindenki megérkezett a táborba, helikopterrel kellett megkeresni őket.

Az összevonásokon, valamint a táborozások során szerzett tapasztalatokat a komplex mélységi felderítőgyakorlatokon tudtuk igazán alkalmazni, felhasználni. Ebben az időben – amellett, hogy minden kiképzési időszakban (nyolchavonta) sor került ilyen gyakorlatra (amelyek három-öt naposak voltak) – néhány olyan gyakorlat részesei is voltunk, ahol a hadsereg vezetése a különböző repülőterek és más fontos katonai objektumok biztonságát, őrzés-védelmét ellenőrizte. A katonai elhárítás szervezetével együttműködve mi, mélységi felderítők játszottuk az „ellenség” szerepét.

1979 nyarán kaptam egy olyan feladatot, hogy készítsem fel mélységi felderítőcsoportomat a kecskeméti repülőtér elleni (szimulált) diverziós támadásra. Feladatunk volt, hogy jussunk be az őrzött repülésirányító toronyba, valamint a szintén őrzött vadászrepülőgépek állóhelyére, és ott helyezzünk el imitált (fából készített) robbanóeszközöket, továbbá a robbantásokkal egy időben mérjünk tűzcsapást az élőerőre. Szabad kezet kaptam a feladat végrehajtását illetően. Időközben tudomásunkra jutott, hogy egy közeli időpontban a repülőtéren tartalékosok behívására kerül sor, ezért ezt az időpontot választottuk a rajtaütés végrehajtására.

Mivel jó kapcsolataim voltak a Szolnok Megyei Hadkiegészítő Parancsnokság munkatársaival, sikerült olyan behívóparancsot szereznem, amelyet a repülőtérré bevonuló tartalékosok használtak. A bevonulás napjára érvényes, a behívóhoz kiadott kódot azonban nem tudtam megszerezni. A nehézséget úgy oldottam meg, hogy egyik tiszthelyettes kollégámat, aki rendszeresen adott katonai rendészeti (KR) szolgálatot, beöltöztettük katonai rendésznek. Az általa végzett személyi ellenőrzés során így sikerült megszereznünk a napi kódot. Az MFCS idősebb tagjaiból kiválasztottam néhány főt, és elláttam őket a lövészek által használt gyakorlóruhával, valamint a tartalékosoknak kiadott málhazsákkal. Ezt követően – az általunk kiállított behívóval – késő délután bevonultak a laktanyába mint tartalékos vegyvédelmi katonák. Katonáim sikeresen átjutottak az első ellenőrzésen, majd szétszéledtek, és a megfelelő időpontban elhelyezték a „robbanóeszközöket” a repülőtér irányító központjában, valamint néhány vadászrepülőgépen. Én a csoport többi tagjával együtt a közeli erdőben rejtőzködtem, és felkészültünk a hajnali rajtaütésre.

A támadás időpontját reggel hat órára terveztük, de fél hat körül a csoport egyik biztosítója jelentette rádión, hogy mögöttünk az erdőben nagy zaj hallható. Ahogy jött fel a nap, észrevettem, hogy szürke tányérsapkák tűnnek fel a mögöttünk lévő erdős területen. Kiderült, hogy munkásőrök fésülik át az erdőt. Mi megfelelően álcáztuk magunkat, ezért elhatároztam, hogy megvárjuk a rajtaütés tervezett időpontját. Hat órakor, amikor a munkásőrök már csak pár lépésre voltak tőlünk, kiadtam a tűzparancsot. A hozzám legközelebb álló munkásőrt egy, a Furkó főhadnagytól tanult speciális fogással földre vittem, embereimnek pedig kiadtam a parancsot, hogy futással közelítsék meg a kijelölt gyülekező helyet. Két csoporttagot a munkásőröknek sajnos sikerült elfogniuk.

A váratlan akcióval kapcsolatban arra gondoltam, hogy valamelyik környékbeli lakos jelenthetett fel bennünket, és a munkásőrök éles riasztásra érkeztek (békeidőben az ő feladatukat képezte a diverziós csoportok felszámolása). Végül csak a gyakorlat értékelése során derült ki, hogy a munkásőröket a hadsereg vezetése vezényelte a gyakorlatra csoportunk meglepésére. Ekkor derült ki számomra, hogy a gyakorlaton mi is vizsgáztunk.

Egy másik harcászati gyakorlaton – amelyre az első kiképzési időszak végén, a hetedik hónap során került sor – azt a feladatot kaptuk, hogy derítsük fel a veszprémi fennsíkon települt harcászati rakétaosztály körletét, és adjuk meg a rakétaindító állványok pontos koordinátáit. A kijuttatás éjszakai ejtőernyős alkalmazással, Veszprémtől nyugatra, egy erdő szegélyén történt. Onnan körülbelül 20 kilométeres menet végrehajtását követően kellett kiépíteni bázisunkat, majd végrehajtani a felderítési feladatot. Izgalommal töltött el, hogy a hét hónapos kiképzés után katonáim hogyan fognak teljesíteni, de nem kellett bennük csalódnom. Ami szinte állandó gondot jelentett számunkra, az a speciális rövidhullámú rádióink akkumulátora volt. Ezek az áramforrások sajnos mindig a legrosszabb időpontban merültek le, és hiába a legkiválóbb felderítőkatona és a legfrissebb adat, ha azt nem tudjuk időben továbbítani a központnak. Szerencsére az éjszaka folyamán a közelben találtunk egy traktort, amelynek néhány órára „kölcson vettük” az akkumulátorát. Másnap reggel a hajnali derengésben már a távcsöveken tisztán látszottak a felfejlődő R-70-es rakétaosztály indítóállványai. Olyan gyorsan és pontosan sikerült megállapítani a koordinátákat, valamint rejtjelezett táviratot elküldeni a központ számára, hogy megelőztük még a légi felderítésre kiküldött Szu-22 típusú repülőgépeket is. A gyakorlatot hadsereg-felderítőfőnöki dicsérettel zártuk.

Nagy élmény volt számunkra az 1980-as katonai díszszemlén való részvétel. A 2. századot ekkor már Keresztúri László főhadnagy vezette, és én voltam a helyettese. Az 5. Hadsereg felderítőfőnöke ekkor Gyuricza Béla ezredes volt. Azon kívül, hogy a gépesített díszhadosztály ejtőernyős díszzászlóaljaként alakulatunk dicsérettel és kimagasló fegyelmességgel hajtotta végre feladatát, egy számomra nagyon érdekes esemény is történt.

A gyalogos díszhadosztályban helyet kapott egy Munkásőr Díszzászlóalj is. A gépesített alakulat részeként mi mindig elsőként vonultunk be a Hősök terére, és utánunk érkeztek a gyalogosalegységek egy hangos jelmondat kíséretében. A munkásőrök az alábbi jelmondatot harsogták: „Tovább a lenini úton!”. Ekkor következett a meglepetés. Az ejtőernyős díszzászlóalj parancsnoka éppen a munkásőrök jelszavának elhangzását követően adta ki az egység állományának a harsány „Állj!” vezényszót. A tér tele volt katonai elhárítókkal, de szerencsére (rajtunk kívül) senkinek sem tűnt fel a jelmondat és a vezényszó különös egybeesése (mi viszont jót derültünk rajta).

Közben szorgalmasan képeztem magam, én is szerettem volna tovább tanulni. Volt osztálytársaim közül Szöllősi, Újfalusi, Viski már elvégeztek egy nyelvtanfolyamot, és az MNVK 2. (felderítő) Csoportfőnökség állományába kerültek.

Én is jelentkeztem német nyelvtanfolyamra (mivel ezt a nyelvet tanultam a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán, és magánszorgalomból is). A meghallgatáson elutasítottak, mert nem látták biztosítottak, hogy három kiskorú gyermekem mellett sikeresen le tudok majd vizsgázni. Ezt követően jogi tanulmányokat szerettem volna folytatni, de zászlóaljparancsnokom azzal utasított el, hogy még pályakezdő vagyok.

Tehát maradtam a beosztásomban, és folytattam a századparancsnok-helyettesi munkát. Vittem katonáimat bűvár-, ejtőernyős, hegyi, téli és túlélési táborokba, harcászati gyakorlatokra, bemutatókra, jártam ügyeleti szolgálatba, szerveztem a század állományának a szabadidős programokat.

1980-ban akkori zászlóaljparancsnokom felajánlotta számomra az egyik század parancsnoki beosztását. Az ajánlatot megköszöntem, nagy kihívásnak tartottam, úgy éreztem, végre sikerül az, amit olyan régen szerettem volna elérni. Ezt követően nagy csalódás volt számomra, amikor – pár hónappal később – egy másik tisztársamat nevezték ki a beosztásba.

1981 júliusában az egyik rám bízott katonával halálos ejtőernyős baleset történt. Ebben az időben szintén újonc katonáim voltak. Egy másik mélységi felderítőszázadtól Domján Sándor őrzetűt kaptam segítségül csoportparancsnok-helyettesként. A nyári ejtőernyős tábor a szandaszőlősi repülőtéren tartottuk, ahol több száz ejtőernyős katona volt jelen több mint ezer „behajtogatott” ejtőernyővel. Újonc katonáim már az utolsó bekötött ugrásukra készültek, ezért egy ejtőernyőt „bekötött”, két ejtőernyőt pedig „stabilizátoros” ugráshoz készítettünk elő. Utóbbiakra ugyanakkor még nem szereltük fel a félautomata nyitókészüléket, de a biztonság kedvéért elhelyeztük azokat az ejtőernyőket szállító gépkocsin. A hajtogatást – mint mindig – én irányítottam és ellenőriztem.

Mivel Domján őrzetű akkora már teljesítette a számára előírt összes bekötött ugrást, arra utasítottam, hogy maradjon a földön, én pedig elindultam a következő ugrásra katonáimmal. A földet érést követően összegyűjtöttem csoportomat és elindultunk a földet érési ügyeletes felé. Ekkor katonáim hangosan kiabálva jelezték, hogy valaki zuhan lefelé, és nem nyílik az ernyője. A balesetet szenvedett ejtőernyős Domján Sándor őrzetű volt. A balesetet követő vizsgálat azt derítette ki, hogy miután én a csoporttal elmentem ugrani, Domján őrzetű kivehetett egy stabilizátoros ugráshoz előkészített ejtőernyőt a gépkocsiból, de nem tett rá nyitó készüléket. Valahogy átcúsúzott a felszerelést ellenőrző parancsnokok vonalán. A hiba az ugratóparancsnoknak sem tűnt fel, így az őrzetű végrehajtotta az ugrást. A nyitókészülék hiánya miatt a stabilizátorfülek nem szabadultak fel, ezért csak a stabilizátoros kisernyő nyílt ki. Az ugró erre nyitotta rá a mentőernyőt, amely rácsavarodott a kisernyőre, és az őrzetű becsapódott a földbe.

A tragédia ellenére a csoport az előírt ugrásszámot fegyelmezetten végrehajtotta. A tragikus baleset a vonatkozó rendszabályok betartásával elkerülhető lett volna. Közel 50 éves ejtőernyős tapasztalatom alapján kijelenthetem, hogy minden ejtőernyős baleset oka a fegyelmezetlenség.

2. Egy mélységi felderítőszázad élén (1981–1984, Szombathely)

1981-ben Gyuricza Béla ezredes, az 5. Hadsereg felderítőfőnöke felajánlotta, hogy vegyem át a 8. gépesített lövészhadosztály 42. önálló felderítő-zászlóaljának mélységi felderítő századparancsnoki beosztását Bukor István főhadnagytól, akit beiskoláztak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára (ZMKA). Családommal történt megbeszélést követően – három kiskorú gyermekünkkel –, 1981 nyarán Szolnokról Szombathelyre költöztünk.

A felderítő-zászlóalj parancsnoka Szűcs Lajos őrnagy, a hadosztály felderítőfőnöke Neiger Béla alezredes, az 5. Hadsereg mélységi felderítő-főtisztje pedig Kertész László alezredes volt. Ők voltak a közvetlen szolgálati és szakmai előljáróim. A századparancsnok-helyettesi beosztást Géczi Sándor főtörzsőrmester töltötte be.

Ebben az időszakban a hadosztályok mélységi felderítőszázadaiban hat MFCS volt. A csoportokat tiszthelyettesek vezették, egyedül a századparancsnoki pozíció volt tiszti beosztás. Az alegység állománya nem kedvelte a tiszteket. Nem tudtam miért, nem is kerestem az okát. Nagy lelkesedéssel vettem volna magam a parancsnoki munkába, de azt megszakította a mélységi felderítőszázad átszervezése és ellátása BMP-1 típusú felderítő-harcjárművekkel. Ezért kinevezésemet követően a századhoz tartozó négy tiszthelyetessel együtt részt kellett vennem egy háromhetes BMP-1-es átképzésen. A kiképzés helyben, a laktanyában állomásozó gépesített lövészezred tisztjeinek irányításával történt.

A szombathelyi laktanya akkor a legkorszerűbbnek számított az országban. A laktanyában és annak közelében minden rendelkezésre állt a hatékony kiképzéshez (akadálypálya, ejtőernyős raktár, ejtőernyős felkészítőpálya, harcjármű-vezetési pálya, korszerű tantermek, lőtér, repülőtér). Századunk az 5. Hadsereg első kettős rendeltetésű mélységi felderítőszázada lett. Ez azt jelentette, hogy a korábbi ejtőernyős, gyalogos és gépjárművel az ellenség mélységébe történő kijuttatás kiegészült harcjárművel történő alkalmazással is. A század állományába hat BMP-1 típusú harcjármű és hat GAZ-69 típusú kisteherautó tartozott.

A század kiképzésének megszervezése nem volt egyszerű feladat. Egy századszintű lövészet alkalmával például az alábbi, egymástól eltérő lögyakorlatokat kellett megtervezni, megszervezni és végrehajtani:

- lövészet a tiszthelyettesi állomány részére, amely magában foglalta az MFCS-nél rendszeresített valamennyi fegyvert (pisztoly, gépkarabély, távcsöves puská, a harcjárműtorony fegyverei, géppuskák, ágyú és páncéltörő rakéta);
- lövészet az első, a második és a harmadik időszakos felderítőkatona számára (pisztoly, gépkarabély);
- lövészet a második és a harmadik időszakos felderítőtávírárszok számára (gépkarabély);⁷
- lövészet az első, a második és a harmadik időszakos mesterlövészek számára (Dragunov távcsöves puská);
- lövészet az első, a második és a harmadik időszakos harcjármű-vezetők számára (gépkarabély);
- lövészet az első, a második és a harmadik időszakos toronylövészek számára (géppuska, ágyú, irányított páncéltörő rakéta, gépkarabély).

⁷ Az első időszakos felderítőtávírárszok kiképzése Szolnokon a 34. ö. f. z-nál történt.

A fentiekén kívül mindenkinek végre kellett hajtania a számára előírt kézigránátdobó gyakorlatot is. Ezen túlmenően a harmadik időszakos állomány részére minden évben meg kellett szervezni az MFCS-kötélék lögyakorlatát, ami minimálisan egy 24 órás gyakorlatot jelentett, ejtőernyős ugrással egybekötve. Mindezt annak figyelembevételével kellett végrehajtani, hogy lövészetet csak tiszt vezethetett.

Mélységi felderítőszázad-parancsnokként a kiképzés megszervezése és végrehajtása terén nagy önállóságom volt. Akkoriban az 5. Hadsereg állományában három, a 3. Hadtest alárendeltségében pedig két hadosztály volt. Minden hadosztály rendelkezett egy-egy felderítő-zászlóaljjal, azon belül pedig egy-egy mélységi felderítőszázaddal. A hadosztályok mélységi felderítőszázadai 1981-től Kertész alezredes irányítása alatt általában önállóan szervezték ejtőernyős összevonásaikat.

1981 őszén korábban nem tapasztalt ejtőernyős ugrások gyakoroltatására került sor. A három Mi-8-as szállító- és négy Mi-24-es harci helikopterről századkötélékben végrehajtott ejtőernyős ugrást követően tábori repülőterek elfoglalását gyakoroltuk Bokrospusztán, Dunaújvárosban és Sorokpolányban.

Decemberben századunk – a hadosztályok többi mélységi felderítőszázadával együtt – ejtőernyős táborban volt Szombathelyen. Az egyik ugrási nap végén századomat, a 8. gépesített lövészhadosztály teljes állományával együtt, mozgósították.

Hat órán belül bevonult a századhoz a hiányzó két (első időszakos távirászt helyettesítő) tartalékos katona. Vezetésemmel megtörtént a harckészültségi ejtőernyők áthajtása, és a század a felderítő-zászlóalj részekén elérte a menetkésztséget az induláshoz. Felkészültünk egy lengyelországi bevetésre. Másnap dél körül lefűjták a riadót, hazatérhettünk, illetve folytathattuk az ejtőernyős-kiképzést. (1981. december 13-án Wojciech Jaruzelski tábornok kihirdette a hadiállapotot Lengyelországban, ezért nem volt szükség külső segítségre.)

Az élenjáró címet elért mélységi felderítőszázad parancsnokaként, 1983-ban
(A szerző archívumából)

A mélységi felderítők kiképzése különböző rendeltetésű táborokban történt. Kiemelt fontosságúak voltak az ejtőernyős összevonások. A hadsereg mélységi felderítő-főtisztje –a képzés fő felelőseként – előnyben részesítette Szombathely helyőrséget, mivel a repülőtér a laktanya közvetlen szomszédságában volt.

1982-ben azt a feladatot kaptam tőle, hogy szervezzem meg a hadosztály mélységi felderítőszázadainak egy hónapos ejtőernyős összevonását a szombathelyi repülőtéren a teljes állomány tábori elhelyezésével és ellátásával. Minden tekintélyemet latba vettem a tábori kitelepülés elkerülése érdekében, de az eljáró ragaszkodott saját elképzeléséhez. Aggályaimat jelentettem a közvetlen szolgálati eljáróimnak is.

Pár napja tartott már az ejtőernyős kiképzés, amikor az egyik éjjel a laktanya ügyeletes tisztje a lakásomon ébresztett. Közölte, hogy katonáim dezertálni akartak, jelenleg a kőszegi határőrök tartják fogva őket, menjek értük. Nem akartam hinni a fülemnek! Elindultam Kőszegre kiváltani embereimet.

A vizsgálat során kiderült, hogy hat katona (az ejtőernyős táborban elköltött vacsora után, kijátszva a napostiszt éberségét) kölcsönvett egy GAZ-69-es kisteherautót és azzal Kőszegre utazott. A városban italoztak, hangoskodtak, még a rendőrökkel is konfliktusba kerültek, így menekülőre fogták a dolgot. Mivel helyismerettel nem rendelkeztek, eltévesztették az utat, és a határ felé indultak. A határőrök észlelték az illetéktelen gépjármű behatolását a határsávba, és a géppuskák tüzelőállásba helyezésével egyidejűleg riadót rendeltek el. Közben a gépkocsiban ülők közül valakinek feltűnt, hogy olyan sorompó alatt hajtottak át, ahol nem volt vasúti sín, ezért megálltak. Ez volt a szerencsájük, mert az illetékes parancsnok már kiadta a tűzparancsot. (Pár méteren múlt, hogy nem került sor tűzkiváltásra.) Ezt követően átvittem és visszavittem a katonáimat a helyőrségbe, majd leadtam őket az őrszobán. Az eset nagy csalódást okozott számomra, mivel bízam saját katonáimban.

Másnaptól az összes hivatásos állományú katonának ki kellett települnie a laktanya melletti repülőterre. Az ejtőernyős ugrásokat természetesen rendben végrehajtottuk. A fegyelmezetlen katonák zöme hadbíróság elé került, a büntetést fegyelmező zászlóaljban töltötték le. A táborvezető mélységi felderítőfőtiszt is fogdafenyítést kapott. Én semmilyen fegyelmi felelősségre vonásban nem részesültem. Ennek valószínű oka az volt, hogy kezdettől elleneztem az ejtőernyős összevonás laktanyai helyett tábori elhelyezésben történő megszervezését.

Az eset miatt azonban elutasították jelentkezésemet a Frunze Katonai Akadémiára. Elkeseredésemben beadtam leszerelési kérelmemet, amelyet csak zászlóaljparancsnokom – családomnál tett – személyes látogatását követően vontam vissza.

1983-ban a hadosztály felderítőfőnöke felajánlotta számomra, hogy jelentkezsek a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1984-ben induló felderítőszakára (a képzés akkoriban háromévente indult). Családommal megbeszéltem a dolgot, majd beadtam jelentkezésemet, és 1983 őszétől megkezdődött felkészítésünk. A nappali tagozaton történő tanulás azzal a hátránnyal járt, hogy az akadémia hallgatói kikerültek az ejtőernyős beosztásból, így nem kaphatták az azzal járó juttatásokat

(ugrani sem lehetett). Ráadásul Budapesten lakást sem tudtak biztosítani számukra. A hátrányokat azonban kompenzálta a tanulás iránti vágy kielégítése.

1984 nyarán átadtam a mélységi felderítőszázad vezetését Nagy György hadnagynak. Századparancsnoki munkám elismeréseként megkaptam a „Haza Szolgálatáért Érdemérem” ezüst fokozatát.

3. A különleges rendeltetésű zászlóalj törzsfőnökeként

1984–1987 között a „Zrínyi Miklós” Katonai Akadémia felderítőszakán folytattam tanulmányaimat és szereztem egyetemi diplomát. Többen érkeztek mélységi felderítőbeosztásból az Akadémiára, mint például korábbi parancsnokaim közül Keresztúri László, Kovács Lajos, Mucsi János, de velünk tanult Kádár Gergely és Szabadi Tamás is.

A felderítő tanszék vezetője ebben az időben Dr. Széplaki János ezredes, osztályfőnökünk pedig Szabari Ferenc alezredes volt. 1984 végén sikerült családomat is felköltöztetnem Budapestre, így együtt lehettünk szinte a teljes három év alatt, ami nagyon sok előnnyel járt.

A tanulást nagyon komolyan vettem, és szívesen kapcsolódtam be a tudományos munkába is. Két tárgyból (politikai gazdaságtanból és angolból) csak jóra sikerült a szigorlatom, így csak jeles eredménnyel végeztem.

A harmadik év végén került sor beosztásba helyezésünkre. Előzetesen három helyőrséget (alakulatot) jelölhattünk meg. Lányaim nagyon szerettek volna visszakerülni Szombathelyre, de ott nem volt mélységi felderítőbeosztás. Ezért a Kossuth Lajos Katonai Főiskola (KLKF) felderítő tanszékét, az egri felderítő-zászlóaljat, és a szolnoki felderítőalakulatot jelöltem meg, ebben a sorrendben. A személyügyi beszélgetésen, amelyet az MNVK 2. Csoportfőnökség hadműveleti és harcászati felderítőosztályának vezetője, Polgár Ervin vezérőrnagy személyesen vezetett, csak a 34. önálló felderítő-zászlóalj törzsfőnöki beosztása jött szóba, amit természetesen elfogadtam (bár már akkor is inkább tanítani szerettem volna).

A jeles diploma elismeréseként a „Haza Szolgálatáért Érdemérem” arany fokozatát kaptam.

A végzést követően tehát – 1987–1991 között – a 34. önálló felderítő-zászlóalj törzsfőnökeként ismét Szolnokon szolgáltam, és a családnak is költöznie kellett.

Velem együtt került vissza Szolnokra Mucsi János, aki a parancsnok ejtőernyős helyettese lett. Keresztúri Lászlót az én helyettesemmé nevezték ki. A zászlóalj élére is új parancsnok került Szabó Ferenc alezredes személyében.

Beosztásunk elfoglalását követően nagy lendülettel fogtunk neki a munkának mind a négyen, sok újítást, fejlesztést indítottunk el és hajtottunk végre. Bevezettük a napi testnevelési foglalkozásokat, újraindítottuk a kézi ugrásokat és a siklóernyő-átképzést a hivatásos állomány részére. Visszahoztuk a katonai ejtőernyős-válogatott kiemelkedő személyiségeit az alakulathoz. Ezekben a kezdeményezésekben nagy segítségünkre volt az MNVK 2. Csoportfőnökség mélységi felderítő-főtisztje, Bánki Imre alezredes.

Őszintén megvallom, a törzsfőnöki munka nem tartozott a tizenkilenc éves katonai pályafutásom legkedvesebb beosztásai közé. Aki volt katona, az tudja, hogy akkoriban szinte mindenért a törzsfőnök volt a felelős – a bevonulások és a leszerelések megszervezéséért, a felderítésért, az alakulat napi életének irányításáért, a harckészültségért, a havi, az időszakos és az éves tervezésért, a híradásért, a napi létszámjelentésekért, az ór- és ügyeleti szolgálatért, a törzskiképzésért stb. A négy év alatt viszont nagyon sokat tanultam. Köszönet illeti ezért parancsnokomat, a támogatásáért és türelméért, valamint közvetlen kollégáimat, akik segítettek abban, hogy a 34. önálló felderítő-zászlóalj sikeresen teljesítse harckészültségi és kiképzési feladatait.

A 34. önálló felderítő-zászlóalj törzsfőnökeként
(A szerző archívumából)

Az ejtőernyőzést természetesen folytattam ez idő alatt is, hiszen emiatt lettem katona. Említettem korábban, hogy elindítottuk a siklóernyő-átképzést, amelyen a többi hivatásos katonával együtt én is részt vettem. Törzsfőnökként ugyanakkor napi rendszeres kötelezettségeim voltak. Amikor az átképzés végén sor került az első ejtőernyős ugrásra, éppen a 24 órás szolgálatot igazítottam el. Mucsi János szandaszőlősi telefonjára, amelyben azt közölte, hogy alkalmas az idő az ugrásra, azonnal a repülőtérre rohantam. Felkaptam a kikészített siklóernyőt és futottam a helikopterhez. Már körülbelül 100 méter magasan jártunk a levegőben, amikor észleltem, hogy mindenkin a régi körkopolás RS-4/4-es ejtőernyő van. Amikor kérdőre vontam őket, közölték velem, hogy először megnézik, hogyan nyílik az én ernyőm. A földet érést követően már senki számára nem volt mentség, mert ekkor már én ellenőriztem, hogy ott legyen a siklóernyő a hátukon.

1988-ban megkaptam az „*Aranykoszorús I. osztályú ejtőernyős tiszt*” kitüntető címet és jelvényt. Ebben az évben jelent meg az első tudományos publikációm is „Az összefegyvernemi hadsereg felderítő tevékenysége a nagy honvédő háborúban” címmel a Honvédelem című folyóirat 1988. évi 7. számában.

1989-ben vehettem át a „*Haza Fegyveres Szolgálatáért Emlékerem 1000 ejtőernyős ugrás után*” kitüntetést a honvédelmi minisztertől.

Eltelt három év, és őszintén szólva szerettem volna előbbre jutni a katonai pályán. Az MNVK 2. Csoportfőnökség mélységi felderítő-főtisztje az egyik ejtőernyős táborban személyesen keresett meg egy magasabb ejtőernyős beosztás betöltése ügyében. Ezt követően, ahogy ez lenni szokott, mást került a beosztásba. Próbálkoztam a továbbtanulással is (ELTE történelem szak), de mint törzsfőnököt nem engedtek el. Külföldi képzésre (Lengyelország) is csak a parancsnok és a mélységi felderítőhelyettes utazhatott. Én maradtam beosztásomban és helyettesítettem mindkettőjüket.

A rendszerváltás érdekes időszakot hozott az alakulat számára. Az MNVK 2. Csoportfőnök meglátogatta a zászlóalját. Az általa vezetett beszélgetésen parancsnokunk, a politikai helyettes, a párttitkár és én vettünk részt. A csoportfőnök az iránt érdeklődött, hogy mennyire kiképzett, megbízható a sor- és a parancsnoki állomány, végrehajtják-e az általunk kiadott parancsokat. Kezdett számunkra gyanússá válni a beszélgetés. Parancsnokunk nagyon határozott és világos választ adott. Az állomány jól kiképzett, megbízható, követi parancsainkat, de ha arra kérnének, mi nem lövetnénk saját népünkre. Még egyszer nem ismétlődhet meg 1956.

A másik érdekes eset 1989 nyarán történt. Ismét a szandaszőlősi repülőtéren voltam ejtőernyős táborban, amikor az ugrásvezetőnél megszólalt a tábori telefon. A hadsereg törzsfőnöke engem kért a készülékhez. Közvetlen parancsot kaptam, hogy azonnal ültessek teherautóra egy század mélységi felderítőkatonát, és foglaljam el velük a Munkásőrség kunhegyesi lőszerraktárát és löterét, azt követően pedig gondoskodjak az objektumok őrzés-védelméről. Nem tudtam ugyan, hogy mi vár ránk, de bíztam a katonáimban, és a parancsot végrehajtottam. Szerencsére a kunhegyesi lőszerraktárt őrző munkásőrök nem tanúsítottak ellenállást, szó nélkül átadták az objektum kulcsait.

A rendszerváltást követően számomra is megnyílt a lehetőség a fejlődésre. A Honvédelmi Minisztérium szervezetében létre kellett hozni egy olyan fegyverzetellenőrzési csoportot, amely a hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek nemzetközi ellenőrzésével foglalkozott. A csoport állandó és nem állandó tagokból állt. Vezetőjévé Forgács László ezredest nevezték ki. A beosztások betöltésére pályázatot írtak ki. Az elbírálásnál előnynek számított a külföldi hadseregek haditechnikai eszközeinek ismerete, valamint az angol nyelvtudás. Jelentkeztem, és Forgács ezredes beválogatott a csapatba. Hat hónapig tartó bentlakásos angol nyelvtanfolyamot követően, 1990-ben katonai szakanyaggal bővített angol középfokú nyelvvizsgát tettem. A sikeres nyelvvizsga birtokában doktori képzésre jelentkeztem a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián.

A Belügyminisztérium ebben az évben határozta el, hogy létrehoz egy speciális rendőrségi alakulatot a terrorizmus elleni harcra. Furkó Kálmánt szerették volna megnyerni parancsnoknak, akit érdekelt is a feladat, de megkeresett engem, hogy segítsék a szervezet kialakításában. El is készítettük az alakulat megalakításának és működésének elgondolását. Jártunk a Belügyminisztérium vezetésénél is. A belügyminiszter személyesen beszélgetett el velünk, de Furkó Kálmán áthelyezéséhez a honvédség vezetése nem járult hozzá, én pedig egyedül nem kellettem. Ismét maradtam tehát beosztásomban és folytattam a törzsfőnöki munkát.

1991 elején már gözerővel folyt a fent említett különleges rendőri alakulat megalakítása. Dr. Túrós András rendőr vezérőrnagy olyan kéréssel fordult az MNVK 2. Csoportfőnökség akkori vezetéséhez, hogy biztosítsanak speciális felkészültséggel rendelkező vezetőket az alakulat számára. Keresztúri László alezredest javasolták, aki akkor az alakulat parancsnokának mélységi felderítőhelyettese volt. Nevezett elment a meghallgatásra, de a beosztást nem vállalta, és maga helyett engem ajánlott.

Pár napon belül személyes megbeszélésre került sor Túrós vezérőrnaggyal, akitől visszautasíthatatlan ajánlatot kaptam (azonnali előléptetés, illetményem összegének 30%-os emelése, szolgálati lakás biztosítása Budapesten, doktori tanulmányaim költségeinek átvállalása, két hónapon belül harmincnapos antiterrorista tanfolyamon történő részvétel az Amerikai Egyesült Államokban).

A csábító ajánlat ellenére (a végleges válaszadás előtt) kikértem a hadsereg felderítőfőnökének, valamint szolgálati és szakmai előljárómnak a véleményét, ugyanis nagyon szerettem volna parancsnokként vezetni a 34. önálló felderítő-zászlóaljat. Azt ajánlották, hogy jobban járok, ha elfogadom a beosztást, mert jelenlegi parancsnokom még legalább két-három évig a helyén marad, nekem pedig nem tudnak parancsnoki beosztást biztosítani.

Így lettem katonából rendőr, mélységi felderítőből egy speciális rendőri alakulat parancsnokhelyettese.

Büszke vagyok arra, hogy 1976–1991 között mélységi felderítőcsoport-parancsnok, századparancsnok, majd törzsfőnök több ezer felderítő sorkatona, tiszthelyettes és tiszt kiképzésében és speciális felkészítésében vehettem részt.

Főiskolai osztályunkból hárman (Huszi András, Újfalusi Csaba és én) tábornokok, négyen pedig (Dr. Békési Tihamér, Halász Iván, Keresztes Tamás, Kékesi Márton) ezredesek lettek, Sillei Géza alezredes pedig parancsnokként több éven át vezette a 24. önálló felderítő-zászlóaljat (Eger).

Akadémiai osztályunkból Keresztúri László lépett elő ezredessé, és az 1. Könnyű Vegyes Ezred alapító parancsnoka lett. Rajta kívül még Kiss József és Mucsi János érték el az ezredesi rendfokozatot.

Zárszó

1991. augusztus 1-jén szolgálati érdekből áthelyezésre kerültem az Országos Rendőr-főkapitányság, Rendőrség Különleges Szolgálatához (ORFK RKSZ), parancsnokhelyettesi (műveleti parancsnoki) beosztásba (az ejtőernyőzést még ekkor is folytattam). Még abban az évben egy hónapos terroristaellenes túsztárgyaló és lövészképzési tanfolyamon vettem részt az Amerikai Egyesült Államokban.

Hazatérésemet követően nem sokkal Furkó Kálmán keresett meg, hogy az 5. Hadsereg újonnan kinevezett felderítőfőnöke szeretne velem beszélni. A beszélgetésre Szolnokon került sor, Kálmán edzőtermében. Az ezredes felajánlotta, hogy szereljek le a rendőrségtől és vállaltam el a 34. önálló felderítő-zászlóalj parancsnoki beosztását. Azt válaszoltam, hogy érdekel az ajánlat, de csak akkor, ha nem kell leszerelnem, hanem szolgálati érdekből helyeznek vissza a honvédség állományába. Erre azután nem került sor, tehát maradtam.

1991–1997 között az ORFK RKSZ parancsnokhelyetteseként terveztem, szerveztem, irányítottam és vezettem az állomány különleges műveletekre történő felkészítését és a különleges rendőri műveletek végrehajtását.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által vezetett négy rendőri békefenntartó misszióban szolgáltam különböző parancsnoki beosztásokban (Kambodzsa 1992–1993, Mozambik 1994, Bosznia-Hercegovina 1996–1997, Grúzia 2004–2006), ahol sikeresen tudtam kamatoztatni a mélységi felderítőbeosztásokban szerzett tapasztalataimat.

1995-ben rendőrként megszereztem az első tudományos fokozatomat a ZMKA katonai doktori iskolájában. Értekezésemben a mélységi felderítőbeosztásokban szerzett tapasztalataimat foglaltam össze.

1997–1999 között az ORFK, Nemzetközi Rendészeti Akadémia magyar igazgatója voltam.

1999–2010 között a BM Nemzetközi Oktatási Központ igazgatói, majd főigazgatói tisztét töltöttem be.

2002–2014 között a Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetségét (MEBSZ) vezettem. Ebben az időszakban dolgoztuk fel és írtuk meg a mélységi felderítés történetét, amelyet 2012-ben a Zrínyi Katonai Kiadó „Legendák és titkok katonái” címen jelentetett meg.

2008-ban a Honvédelmi Miniszter a „*Szolgálati Érdemjel Arany Fokozata*” kitüntetésben részesített a honvédelem ügyében nyújtott támogatásért.

2008. október 23. és 2009. szeptember 26. között a tíz tagországból álló Európai Ejtőernyős Szövetség soros elnöki tisztét töltöttem be. Vezetésemmel a testület angol nyelven összeállította és kiadta a szervezethez tartozó tíz tagállam katonai ejtőernyőzése történetét összefoglaló kiadványt (The History of the European Parachute Union, ISBN: 978-963-06-8806-2).

2010–2014 között a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója voltam.

2013–2017 között a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének Polgári Nemzetbiztonsági Tanszékét is vezettem.

A 2014–2015 között a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ főigazgatói beosztását töltöttem be.

2015-től a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának (NKE RTK) dékánja vagyok.

Álljon még itt két példa a mélységi felderítők bajtársi összetartozásának szemléltetésére.

2016-ban megkerestek az 1987-ben a 2. mélységi felderítőszázadnál szolgált katonák, hogy 30 év után bajtársi találkozót szervezzenek, és szeretnék, ha én is ott lennék velük. A találkozóra 2017. június 24-én egy Kecskemét melletti tanyán került sor. A rendezvényen körülbelül 60 fő sorkatona, az alakulat volt parancsnoka, Szabó Ferenc ny. ezredes, Furkó Kálmán ny. ezredes és én vettünk részt.

Másik példaként az 1. mélységi felderítőszázadtól 1987-ben leszerelt katonák kezdeményezését említem, akik 30 év után nemcsak találkozni, hanem ugrani is szerettek volna. Dr. Orosz Zoltán altábornagy úr támogatásával, a Magyar Ejtőernyős Szövetség keretein belül ezt az elgondolást sikerült is megvalósítanunk. 2017. augusztus 11-én Matkópusztán vezetéssel 31 fő hajtott végre emlékugrást RS-4/4LA típusú deszantejtőernyővel. Az ugrás vezetője és az ugratóparancsnok Kollár Gábor százados volt.

Úgy gondolom, hogy meghatározó hatást gyakorolt későbbi pályafutásomra az a 12 év, amit mélységi felderítőként töltöttem, annak ellenére, hogy a következő 19 évben különböző hazai és külföldi rendőri beosztásokban szolgáltam, az utolsó hét évben pedig nemzetbiztonsági vezetőként, oktatóként dolgoztam.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetségének tagjai: Legendák és titkok katonái. A mélységi felderítés története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2012.
- BODA József – RUSZIN Romulusz (szerk.): Levegőből harcra. A magyar katonai ejtőernyőzés története és változó feladatrendszere. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2012.
- BODA József: Ejtőernyősök, leventék, sorkötelesek és sportolók. A polgári ejtőernyőzés története Magyarországon. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- BODA, József (edit.): The History of the European Parachute Union. Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége, Budapest, 2009.
- Ejtőernyős Napló: Boda József. Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokság, 1977, Nyilvántartási szám: 28/1981.
- Harcászati felderítő utasítás, (hadosztály-ezred) tervezet. A Honvédelmi Minisztérium kiadványa, Budapest, 1983.
- Kiképzési Program a Magyar Néphadsereg mélységi felderítő katonái számára. Honvédelmi Minisztérium, Magyar Néphadsereg Vezérkara, 2. Csoportfőnökség kiadványa, Budapest, 1987.
- Normagyűjtemény a gépkocsizó lövés- és felderítő alegységek részére (TERVEZET). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, Budapest, 1967.

DR. BOLDIZSÁR GÁBOR EZREDES¹

**„AZ ERDŐBŐL AZ EMBEREK KÖZÉ”, AVAGY
A HUMÁN TÉR MEGISMERÉSÉNEK JELENTŐSÉGE**

*„De még ha a hadvezér tulajdon csapatai helyzetét ismeri is,
nem tudhatja, hogy minő az ellenség helyzete.
Az ellenségről a hadvezérnek híreket a vezérkar különböző módszerekkel
(kémek útján, földi és légi hírszerzéssel stb.) szerez.”
„Éles szem, éles ítélőképesség kell ahhoz,
hogy a hadvezér e zűrzavarból a helyest kihámozhassa,
és hogy magának az ellenségről helyes képet alkothasson.”
(Julier Ferenc²)*

Katonai pályafutásom jelentős része a magyar haderő átalakulásának, mai modern kifejezéssel élve transzformációjának időszakára esik. Igaz, hogy a biztonsági környezet változásai, az új kihívások megjelenése folyamatos transzformációt kívánnak meg a hatékony és hiteles védelmi képesség fenntartása érdekében. Az én felderítő történetem ehhez a negyedszázadhoz, annak markáns változásaihoz kapcsolódik.

A mai heterogén katonai kultúrájú és tapasztalatú haderő kialakulásának egyik meghatározó oka a '90-es évek rendszerváltásának és az ezzel járó biztonsági-védelmi orientációnak a változása. Tiszti, altiszti karunk ebben a több mint negyedszázadban transzformációs korban szerezte meg katonai ismereteit különböző oktatási intézményekben, és tapasztalta meg katonaként, vezetőként a hivatás szépségeit és árnyoldalait. A változó oktatás, kiképzés mellett a „nagy folyamatok” is fragmentálták haderőnk homogenitását. A hadikultúra-váltás, a porosz–orosz utas gondolkodásmódról az angolszász indirekt katonai gondolkodásra váltás a NATO és az Európai Unió orientáció velejárója volt. A Varsói Szerződéshez tartozó magyar haderő a hidegháború tömeghadseregéből – amely alapvetően nyugati irányba támadó feladatokra volt predesztinálva – átalakult professzionális, kis létszámú haderővé.

E többszörös töréssorozat (oktatás-kiképzés átalakulása, hadikultúra-váltás, tapasztalatok szerzése és professzionális haderővé válás) sokszor eredményezett bizonytalanságot az egyébként is kiismerhetetlen biztonsági környezetben.

¹ Dr. Boldizsár Gábor a Magyar Honvédség hivatásos katonája, ezredes. 1989-ben avatták hadnaggyá, és azóta szolgált mélyszéki felderítőcsoport-parancsnokként, gyorsreagálási századparancsnok-helyettesként. A Honvéd Vezérkarban a békefenntartó erők kiképzése és váltása érdekében tevékenykedett. A Honvédelmi Minisztériumban a védelmi tervezés rendszerének kialakítását szolgálta. Az MH-ban megalakuló új képességek a civil-katonai együttműködés és a lélektani műveletek kialakításában és meghonosításában vett részt mint csoportparancsnok, parancsnokhelyettes, majd parancsnok. 2011-ben áthelyezésre került a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemre, majd a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának dékánja volt 2012–2016 között. A katonai pályafutása során kétszer szolgált fegyver nélküli katonai megfigyelőként az ENSZ zászlaja alatt Mozambikban és Koszovóban. Fegyveres külszolgálatot szintén kétszer teljesített Afganisztánban mint a Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT) parancsnokhelyettese, majd mint parancsnoka.

² JULIER Ferenc: A hadvezetés művészete. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1931.

A hidegháború megszűntével a nagy kockázatú, de alacsony valószínűségű konvencionális vagy nukleáris háború rémét felváltotta az alacsony kockázatú, de nagyobb valószínűségű válságreakáló és béketámogató műveletek korszaka.

A hidegháborús hadviselésre kialakított, felkészített és felszerelt felderítőerőknek ebben az új biztonsági és műveleti környezetben új képességeket kellett kialakítaniuk a kihívások és a lehetőségek függvényében. A tradicionális felderítőképessegek mellett az elmúlt majd 30 évben számos olyan „szakma” is kialakult az alacsony intenzitású konfliktusok hazánktól alapvetően távoli területeken folytatott műveleteiben, amelyek a nagybetűs felderítőrendszernek hivatalosan vagy informálisan a részévé váltak.

Katonai pályafutásom során – ezen az úton haladva – megtapasztaltam a bizonytalan biztonsági környezet hatását a katonai gondolkodásra és tevékenységre, valamint a felderítés egyre nagyobb jelentőségét. Lehetőségeim szerint szerepet vállaltam olyan, a felderítéshez kapcsolódó, a „humán térről” információkat szolgáltató katonai képességek hazai kialakításában, mint a civil-katonai együttműködés (CIMIC), a lélektani hadviselés (PSYOPS) vagy az információs műveletek (INFO OPS). E képességeket önállóan alakítottuk, fejlesztettük a nemzetközi tapasztalatok és a nemzeti, valamint a NATO-elvárások alapján, de műveleti parancsnokként (ISAF PRT) is felismertem, hogy ezek a szakterületek is képesek hasznos információt szolgáltatni a felderítőrendszer részére.

Napjainkban és a jövőben az eltérő kultúrák, civilizációk konfliktusai során elengedhetetlen a másik fél, az ellenség (az ellenérdekelt fél) és a helyi lakosság megismerése, akcióinak és reakcióinak előrejelzése, értelmezése. Az emberi viselkedés végső soron a háborúk kezdetének, folytatásának és befejezésének alapvetően meghatározó szegmense, fontos tényezővé vált az elmúlt 25 évben. A humán tér, az ember, a kis és a nagy közösségek viselkedése a sikeres művelet, a tartós rendezési folyamat, végső soron a béke és a biztonság alapfeltétele.

Szolnok és Szlovénia

Az első ejtőernyős ugrásomat az MHSZ miskolci klubjában elvégzett tanfolyam után Péren, az összevont sorköteles táborban hajtottam végre. A miskolci klub életében meghatározó volt az, hogy a fiatalok alapvetően Szolnokra, a mélységi felderítő-zászlóaljhoz (legendás nevén az MN 3100-hoz) vonultak be sorkatonai szolgálatra. A szabadságos és a leszerelt ejtőernyősök történetei megerősítették korábbi, gyermekkori elhatározásomat, hogy a mélységi felderítést válasszam hivatásként. 1986-ban felvételt nyertem a Kossuth Lajos Katonai Főiskola felderítőszakára, majd az első év végén a mélységi felderítő szakirányra osztottak be. Osztályfőnökünkől, Csőke Pál (akkor) őrnagytól mint az egyik leghitelesebb és legtapasztaltabb mélységi felderítőtől tanultuk a „szakma” fortélyait. Sokat jártunk Szolnokra a zászlóaljhoz távirásztanfolyamra, ejtőernyős táborokba, harcászati gyakorlatokra, kiképzési módszertani foglalkozásokra. A tisztavatást követően, 1989-ben kerültem a mélységi felderítő-zászlóalj állományába Szolnokra, az első „F” század „20-as” csoportparancsnoki beosztásába.

21 évesen, az akkori bel- és külpolitikai változások még nem érintettek, és abban a politikai, elhárító, ellenőrző rendszerben nem is érinthettek meg. A megváltozott világ első „fuvallatait” még abban az évben (1989), karácsonykor éreztük meg. Elképzelhetetlen dolog történt. Romániában kitört a forradalom, és a magyar politikai vezetésnek, a magyar haderőnek valamilyen módon kezelnie kellett a helyzetet, hiszen nem lehetett tudni, hol és meddig megy el a forradalom a diktatúra megdöntésében. Fiatal tisztként második időszakos legénységemmel nem kerültünk kijelölésre reagálóerőként, de ez már jelezte, hogy egy új világrend közeleg.

A felderítőszolgálat során, a legénységi állomány kiképzésének zárásaként, a leszerelés előtt rendszeresen zárógyakorlatot hajtottunk végre, számot adva a sorkatonai szolgálat alatt megszerzett tudásról, összekovácsoltságról, harcértékről. Az 1991-es nyári zárógyakorlatot a század csoportkötelékben a Pilisben hajtotta végre. Viszonylag könnyű dolgom volt a háromféle feladat megismerésekor (felderítés-rajtaütés-kiemelés, átszivárgás-felderítés, rajtaütés-túlélés). Csoportom azt a feladatot kapta, hogy ejtőernyős kirakás után derítse fel az ellenség feltételezett vezetési pontját, pusztítsa el azt, majd elszakadva (kiemelés után) térjen vissza a bázisra. A feladat során – a megtervezett forgatókönyv szerint – a kiemelésre érkező helikopterek nem tudják felvenni a csoportot, így a csoport elhagyja a kiemelési zónát, túlélésbe megy át, várva az újabb, kedvezőbb alkalmat a bevonásra. Nem volt nehéz feladat, kedveltem a túlélést, de az utolsó este a századparancsnok, Lencsés Zoltán főhadnagy rádióüzenettel sürgősen az adminisztratív találkozási pontra rendelt. A gyors, tömör tájékoztatót követően rádöbbsentünk, hogy világunk végérvényesen megváltozott.

„Szlovénia bejelentette függetlenségét.” Fel kellett készülnünk arra, hogy még az éjszaka folyamán befejezzük a gyakorlatot és azonnal visszautazunk Szolnokra. Másnap ezt tervezetten, rendben végre is hajtottuk. Szlovénia után Horvátország is deklarálta függetlenségét, és teljes erővel megkezdődött a balkáni testvérháború. A Jugoszlávia széteséséhez vezető kegyetlen polgárháború négy évig tartott hazánk közvetlen déli határainál. Ez már egy más világ, ebben már a független Magyarország haderejének valóban élesben kellett országvédelmi, válságreakáló feladatokat ellátni. Amit 1989-ben a romániai forradalommal megéreztünk, az 1991–1995 között véres valósággá vált.

A nagy utazás

A biztonsági környezet, a szövetségi rendszer változása hatással volt és van ma is a haderő struktúrájára, az egyes katonai képességek jelentőségére és azok időnkénti átrendeződésére is. Így a haderő gyakorlati alkalmazásának fajtái, területei, az együttműködők típusai és a megoldandó konfliktusok jellege egyes katonai képességeket fokozottan igényelnek, míg másokat mellőznek. Az elmúlt negyedszázad katonai tapasztalata, alapelve, a végrehajtott műveletek jellege azt igazolja, hogy az emberi közösségi viselkedés, cselekedet és reakció megértéséhez és befolyásolásához szükséges tudás kulcsfontosságúvá vált. A magyar haderő majd három évtizedes fejlődése során folyamatosan alkalmazkodott a politikai, külpolitikai, biztonsági és szövetségi környezethez. A Varsói Szerződés direkt hadászati és támadó jelleget valló haderejéből – a clausewitzi elvekből következően szárazföldi hadviselésre alapozott porosz–orosz utas, parancsorientált katonai kultúrából – eljutott a mai jellemzőkkel rendelkező Magyar Honvédséghez.

A NATO és az Európai Unió tagjaként a magyar haderő sokkal inkább az indirekt és hatásalapú, komplex gondolkodást valló angolszász gyökerű hadikultúra alkalmazójává vált, amelyben – tekintettel a műveletek jellegére – jelentősen felértékelődött, sőt alapvetővé vált a küldetésorientált vezetés módszere.³ A fejlődés, a környezet változásaihoz igazodó módosulás folyamata nem állt meg. A váratlanul és gyorsan változó komplex környezet megköveteli a 21. század biztonsági szereplőitől a hasonló gyorsaságú, a hiteles elemzésen és értékelésen alapuló adaptációt. A megváltozott világunk megváltozott konfliktusai több tényezőben is jelentős eltérést mutatnak a hidegháború statikus szembenállása során tapasztalt jellemzőktől. A változások szintén folyamatosak, ma már a különböző szakirodalmak eltérő számú hadviselési generációról, kockázatról, békeműveleti korszakról értekeznek, alapozva a különböző szempontú konfliktuselemzésekre.

A Magyar Honvédség transzformációja az 1990-es demokratikus átalakulás után az út, a szövetség keresésére fókuszált, a korábban már jelzett biztonsági környezetben. A Varsói Szerződés felbomlása, a Szovjetunió, Jugoszlávia és Csehszlovákia hol véres, hol békés szétválása közvetlenül hatottak hazánk biztonságára. A transzatlanti orientáció viszonylag korán meghatározásra került, és ennek érdekében a politika és a haderő is sok és eredményes lépést tett. Ezek bizonyos hányada összefüggött a Jugoszlávia területén bekövetkezett polgárháború rendezésére tett erőfeszítésekkel, amelyek eleinte a légtérhasználatot, majd az IFOR művelet megkezdése után szárazföldi erők állomásozását, átvonulását is lehetővé tették a NATO és partnerei részére. Másrészt pedig magyar katonai szerepvállalás is történt a NATO által vezetett első területen kívüli szárazföldi műveletben, az IFOR-ban, majd később az SFOR-ban. Az addigra – 1995-ig – felhalmozódott magyar békeműveleti ismeretek – amelyeket alapvetően katonai megfigyelőként szereztünk meg – lehetővé tették, hogy immár katonai kötelék szintjén is hozzájáruljunk a regionális békéhez és biztonsághoz. 1995-ben nemcsak egy műszaki zászlóalj kezdte meg hosszú szolgálatát békeműveletben a Balkánon, de az első magyar fegyveres békefenntartó kontingensek is telepítésre kerültek: Ciprusra (ENSZ) és a Sínai-félszigetre (MFO). A korábban megkezdett katonai oktatási-kiképzési együttműködések mellett 1995-től hazánk is több és jelentős békepartnerségi (PfP-) gyakorlaton vett részt, illetve vezetett le. Az éles közös műveletek, a NATO-val folytatott gyakorlatok, a külföldi tanfolyamok jelentősen elősegítették a „szellemi transzformációt”, a hadikultúra és végső soron a szövetségi rendszer változását. 1999-ben már egy nagyobb és „harcosabb” műveletben Koszovóban vesz részt egy zászlóalj, a NATO KFOR műveletében. Ebben az évben lett hazánk a NATO teljes jogú tagja.

De a folyamatok ezzel nem álltak meg. A változó világ újabb kihívásokat tartogatott, amelyben a Magyar Honvédségre is egyre nehezebb feladatok vártak. Az iraki háború, majd a NATO által vezetett afganisztáni nemzetközi szerepvállalás (ISAF) és a NATO iraki kiképző missziója egyre bonyolultabb feladatok teljesítését követelték meg, egyre veszélyesebb környezetben. A legkomplexebb műveletet az afganisztáni ISAF Tartományi Újjáépítési Csoportja (PRT) Baghlan tartományban

³ BOLDIZSÁR Gábor: A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: KRAJNC Zoltán (szerk.): A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. pp. 15–46.

2006-tól hét éven keresztül.⁴ A PRT-k fő feladata az államépítés volt. A működőképes közigazgatás kialakítása, az önfenntartó gazdasági élet megteremtésének támogatása mellett a tradicionális katonai feladat, a fizikai biztonság szavatolása egy komplex rendszert alkotott a válság megoldására. E komplex feladatrendszer sikeres teljesítése csak a konfliktusban és feloldásában érintett szereplőkkel együttműködve lehetséges.⁵ A jelzett korszakban a magyar haderő az egyre gyakoribb bekövetkező, de alacsonyabb kockázatú és hazánktól egyre távolibb műveletekben vett és vesz részt. A békeműveletek fejlődése során egyre veszélyesebb, egyre távolibb konfliktusok keretében a Magyar Honvédség egyre nagyobb intakt katonai erővel vesz részt, amely alkalmas a komplex, nem tradicionális feladatok ellátására is.

A komplex válságkezelés és a békeműveletek sikeres végrehajtásában elengedhetetlen a konfliktusok valós okainak feltárása, megértése, hiszen csak ez az ismeret ad lehetőséget a helyes helyzetértékelésre. A hagyományos felderítőképeségek mellett olyan „szakmák” jelentek meg és nyertek teret, amelyekről a korábbi korszakokban nem, vagy csak ritkán hallottunk. Kezdetben e képeségek nem tartoztak a felderítőrendszerhez, szervezetiileg ma sem, de a műveletek sikeréhez jelentősen hozzájárulnak. A konfliktus gyökerének megértését számos társadalomtudomány alkalmazása segíti elő.

22 évvel ezelőtt a CIMIC „varázsszóval” volt tele az IFOR/SFOR-műveletekről beszámoló szakirodalom, a tapasztalatok feldolgozása. A helyi civil lakossággal való kapcsolattartás, a kormányzati, nem kormányzati és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés, az erőfeszítések összehangolása nagyban elősegítette a konfliktusok rendezését.⁶ A humán térben tevékenykedő szakközegek sok információhoz jutottak, amelyek nem csak a szenvedések enyhítése, valamint az ellenségeskedések feloldása érdekében voltak hasznosíthatók. A lélektani hadviselés békeműveleti alkalmazása során a célcsoportelemzés rendszere tudatosan vizsgálta a helyi lakosság viselkedésének, megtartásának, akcióinak és reakcióinak a társadalomtudományok vizsgálati területein megismerhető okait. Az egyre jobban felértékelődő humán tér megismeréséhez szakembereket, kultúr-antropológusokat,⁷ történészeket, szociológusokat, pszichológusokat, vallástudósokat, gazdaság- és földrajztudományokban jártas szakértőket alkalmaztak a haderők a minél teljesebb humán térkép megalkotása érdekében.

Később a kognitív képeségeket alkalmazó katonai szakterületek az információs műveletek rendszerébe integrálódtak. A társadalom megismerése érdekében tett vizsgálódások és az eredmények alkalmazhatósága egyre jobban beépült a parancsnoki döntéshozatalba. Nemcsak passzív, tehát információbeszállító, hanem aktív, befolyásoló (PSYOPS, hatásalapú műveletek) módon is.

⁴ BOLDIZSÁR Gábor: A magyar PRT, mint a legkomplexebb külföldi válságkezelés műveleti környezete. In: Társadalom és Honvédelem 17 (1–2) 2013. pp. 27–48.

⁵ BOLDIZSÁR Gábor: A magyar PRT humán környezete. In: Hadtudományi Szemle 5 (1) 2012. pp. 1–9.

⁶ BOLDIZSÁR Gábor: Civil-katonai-rendőri-nemzetbiztonsági együttműködés. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 2014. pp. 273–302.

⁷ BOLDIZSÁR Gábor: A kultúrantropológia és a jövő tisztázása. In: Hadtudományi szemle 6 (1) 2013. pp. 101–106.

Tágabban értelmezve: a Magyar Honvédség negyedszázados transzformációja, békeműveleti fokozódó szerepvállalása során a humán tér megismerésén keresztül a felderítőrendszer új képességekkel, adatszolgáltatókkal, új dimenzióval bővült.

Veszély-előrejelzés

A 21. században is az állam szerepe, felelőssége megkérdőjelezhetetlen mind a belügyek, mind pedig a nemzetközi kapcsolatok szempontjából. Bár az állam megítélése és feladatai történelmi koronként változnak, változhatnak, az erőszak alkalmazásának legitim monopóliuma azonban megkérdőjelezhetetlen elvárás. Az állam alapvető funkciói (szabályozás és szankcionálás, elvonás, elosztás, védelem) hol bővülnek más feladatokkal, hol korlátozódnak kisebb-nagyobb mértékben.

Az ország fizikai védelmének, szuverenitásának megteremtése és fenntartása az állam létének alapja. Amennyiben nem áll rendelkezésre a hiteles és megfelelő elrettentő erővel rendelkező védelmi képesség, akkor az ország nem saját érdekei és értékei mentén, szabad akaratából cselekszik. E cselekvési, döntési szabadság megtartásának egyik utolsó eszköze a haderő. A haderő mint érdekérvényesítő eszköz az utolsó lehetőség az állam kezében, azon túl már nincs más eszköz. Ezért is különös kategória a haderő. Elbukása, alkalmatlansága a függetlenség, az önálló államiság elvesztését jelenti. Az országon belüli belső biztonság és stabilitás szempontjából is fontos szerepe van (a rendvédelem mellett) a haderőnek, hiszen megfelelő alkotmányos garanciák megtartásával a különleges jogrend egyes időszakában alkalmazható, illetve igénybe vehető országon belüli feladatokra is a polgári, rendvédelmi, nemzetbiztonsági szervek és szervezetek támogatására.⁸

A katasztrófhelyzetek kezelése megszokott feladat, hiszen a haderő rendelkezik azzal a jól szervezett, vezetett, irányított és kiképzett élőrővel, amely a speciális képességű technikai eszközök alkalmazásával képes szélsőséges terep és időjárási viszonyok között is váratlan és ismeretlen feladatok megoldására. A megfelelő hivatásrendek és szakközegek szakmai irányítása, vezetése alatt a fent említett katonai képességek élet- és vagyonmentés érdekében is alkalmazhatóak.

A közrendet, a közbiztonságot, az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát azonban más típusú veszélyek is fenyegetik, amit Magyarország Alaptörvénye mint különleges jogrendet határoz meg. Megfelelő törvényi garanciákkal, ellenőrző mechanizmusok alkalmazásával, előre meghatározott (vészhelyzetben a haderőnek szerepe van a belső biztonság fenntartásában is, a rendvédelmi és a nemzetbiztonsági szolgálatokat támogatva. A haderő és az állam kapcsolata megkérdőjelezhetetlen, a fizikai biztonság szavatolása az állami lét alapja. A szabad cselekvés megtartása, a veszélyekre való hatékony és hiteles reagálás fenntartása megköveteli a haderők fejlesztését, készenlétben tartását. A megváltozott, egyre komplexebb biztonsági környezetben – mint ahogy a múltban sem – nem elegendő csak a reagáló, elrettentő erőt fenntartani.⁹

⁸ BOLDIZSÁR, Gábor: State, Soldier, Professionalism. In: Ghiță Bărsan, Gheorge Udeanu, Vasile Căruțașu (szerk.) The Complex Physiognomy of the International Security Environments. Sibiu, Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2015. pp. 19–28.

⁹ BOLDIZSÁR, Gábor: Complex Challenges, Complex Responses and the State. In: Knowledge based organization proceedings: The 23rd International Conference The Knowledge-Based Organisation. Sibiu, Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2017. pp. 53–60.

Az országra, szuverenitására, fizikai biztonságára (harcászati, hadművelleti és harcászati szinteken is) veszélyt jelentő tényezőket időben fel kell ismerni, megfelelően kell értékelni, hogy a kormányzati és a katonai döntéshozatal megfelelő válaszlépéseket fogantathasson. Egy támadás, legyen az bármelyik biztonsági dimenzióban (politikai, gazdasági, katonai, szociális, környezeti) és jelenjen meg harcászati, hadművelleti vagy hadászati szinten, minimum két feltétel esetén lehet sikeres. Egyrészt megfelelő erőt kell képviselni a megtámadott akaratának, és ezen keresztül ellenálló képességének megtörésére. Másrészt a meglepetés, amely erő többszörözőként hat, szükséges a sikerhez. A meglepetés azon erők, tervek és képességek rejtésben tartása (és csak a támadás során való felfedése), amelyek a váratlansággal párosulva helyzeti fölényt biztosítanak a támadó részére, lehetővé teszik a folyamatos kezdeményezést, a megtámadottat pedig lépéskényszerben tartva folyamatos reagálásra kényszeríti.

Az ország (az érdek és az érték) védelme szempontjából elengedhetetlen, hogy semmilyen külső vagy belső erő ne legyen képes meglepetéssel élni. A felderítés alapfeladata, hogy az ellenség, a potenciális ellenség és a környezet (természeti, épített vagy emberi) meglepetés okozására alkalmas képességeit időben felismerje, értékelje és jelezze. Ahogyan változik a biztonsági környezet, és abban az országok mozgástere és lehetőségei, úgy kell változnia a felderítés rendszerének és eszköztárának. A változó világ veszélyeit, fenyegetéseit felismerni, előrejelezni képes felderítőrendszer folyamatosan fejlődött az elmúlt negyedszázad során. A tradicionális felderítőképessegek is bekapcsolódtak az információk megszerzésének rendszerébe. A humán tér felértékelődésével, annak véleményformáló, befolyásoló volta miatt napjainkban egyre fontosabbá válnak a nem kinetikus képességek, amelyek kognitív elemeket használva ismerik meg, derítik fel, jelzik előre a művelti terület szereplőinek cselekvéseit és reakcióit. Az emberi viselkedésről ily módon szerzett információk hasznos kiegészítői a 21. század technikai lehetőségeit is hadrendbe állító felderítőrendszernek.

Katonai pályafutásomat mélységi felderítő csoportparancsnokként kezdtem. Megtanultam, hogy saját erőktől távol, kisalegységgel, korlátozott logisztikai támogatással hogyan kell küldetésorientáltan, legjobb tudásom szerint egy veszélyes és komplex környezetben megoldani tervezett és váratlan feladatokat is. Az elmúlt majd 30 év során kétszer ENSZ-alárendeltségben (ONUMOZ, UNMIK) fegyver nélkül, kétszer NATO-műveletben fegyveres kötelékkel (ISAF PRT) vettem részt békeművelési feladatban. A komplex művelési környezetet, a sokszereplős nemzetközi beavatkozás nehézségeit már Mozambikban (ONUMOZ) megismertem. Az államépítés komplex rendszerében szolgáltam a fizikai biztonság megteremtését és fejlesztését Koszovóban (UNMIK). Afganisztánban a PRT-vel szintén államépítési feladatot láttam el (parancsnokhelyettesként is, parancsnokként is, közel 300 fős – zömmel magyar – kötelékkel) távoli extrém földrajzi és klimatikus viszonyok között, sajátunktól markánsan eltérő kulturális környezetben, humán térben. A CIMIC- és a PSYOPS-képesség hazai meghonosítása, elméleti, doktrinális, kiképzési, szervezési és alkalmazási feltételeinek megteremtése, a katonai döntéshozatalba történő beépítése során megismertem a komplex reagálás, az „átfogó megközelítés” rendszerét, összetevőit és szereplőit, valamint a közös erőfeszítés létfontosságát a siker érdekében.

A műveletekben és a honi szolgálatokban szerzett saját tapasztalatok is erősítik azt az álláspontot, hogy a siker kulcsa vagy a bukás oka a műveleti terület lakosságának rólunk alkotott véleménye, hozzánk fűződő viszonya és ennek helytelen értékelése, esetleg negligálása.

A műveleti terület teljes körű felderítése és értékelése ma már elképzelhetetlen a benne élő egyének, kis és nagy közösségek magatartásának megértése nélkül. Az emberi viselkedés a hiedelmekből, kollektív emlékezetből, vallásból, szokásokból generálódik. Az eltérő civilizációk eltérő kultúrái eltérő értékeket tartanak fontosnak, és ennek megfelelően eltérő érdekeket vallanak. Ezekben a kultúrkörökben rendkívül nehéz az együttműködés a stabilitás, a béke és a biztonság érdekében. A humán tér, az ember megismerése nélkül lehetetlen a sikeres küldetés. A műveleti területről vagy csak egyetlen problémáról alkotott véleményhez elengedhetetlen a klasszikus felderítési elvek mellett a humán dimenzió megismerés is.

„környezetünk változó jelenségeit nekünk magyarul kell megértenünk”¹⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BOLDIZSÁR Gábor: A magyar PRT humán környezete.
In: Hadtudományi szemle 5 (1) 2012. pp. 1–9.
- BOLDIZSÁR Gábor: A magyar PRT, mint a legkomplexebb külföldi válságkezelés műveleti környezete. In: Társadalom és Honvédelem 17 (1–2) 2013. pp. 27–48.
- BOLDIZSÁR Gábor: A kultúrantropológia és a jövő tisztképzése.
In: Hadtudományi szemle 6 (1) 2013. pp. 101–106.
- BOLDIZSÁR Gábor: A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: KRAJNC Zoltán (szerk.): A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2014. pp. 15–46.
- BOLDIZSÁR Gábor: Civil-katonai-rendőri-nemzetbiztonsági együttműködés.
In: DOBÁK Imre (szerk.) A nemzetbiztonság általános elmélete. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2014. pp. 273–302.
- BOLDIZSÁR Gábor: State, Soldier, Professionalism.
In: BĂRSAN, Ghiță – UDEANU, Gheorge – CĂRUȚĂȘU, Vasile (szerk.) The Complex Physiognomy of the International Security Environments. Sibiu, Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2015. pp. 19–28.
- BOLDIZSÁR Gábor: Complex Challenges, Complex Responses and the State.
In: Knowledge based organization proceedings: The 23rd International Conference The Knowledge-Based Organisation. Nicolae Balcescu Land Forces Academy, Sibiu, 2017. pp. 53–60.
- JULIER Ferenc: A hadvezetés művészete. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1931.
- LŐRINCZ Kálmán: Menetben. Egy katona gondolatai. Petit Real, Budapest, 2009.

¹⁰ LŐRINCZ Kálmán: Menetben. Egy katona gondolatai. Budapest, Petit Real, 2009.

AZ ÉN IGAZ MÉLYSÉGI FELDERÍTŐ TÖRTÉNETEIM

1. A legrosszabb az, ha felelőtlen a társad

Azon az őszön Tímár községtől északra, az élő Tisza gátján belül, egy legelőn volt a táborunk. A kihelyezés célja kettős volt. A mélységi felderítőállomány a menetben lévő ellenséges erő felderítésének lehetőségeit gyakorolta, a felderítőbúvár-beosztásúak pedig a merülések végrehajtását modellezték nappal és korlátozott látási viszonyok között, zavaros vízben. Ezen kívül robbanótölteteket helyeztek el víz alatt, és robbantásokat is végrehajtottak. Mindezeket – a Halászati Felügyelőség engedélyével – két-három kubikgödörben végeztük. Ezeket a kubikgödröket a gát belső oldalán ásták ki a kubikosok a folyó szabályozásakor, innen hordták el a földet. A folyó visszahúzódásakor a bennük lévő két-három méter mélységű víz – jelentős mennyiségű halállománnyal – a gödrökben maradt. A kubikgödröket az ott élők mindig „lehalászták”, így az itt végrehajtott merülési és robbantási feladatok már nem okozhattak kárt a halállományban.

A felderítő harcászati gyakorlat vezetője, egyben a kihelyezés parancsnoka én voltam. Két helyettesem egy búvároktató csoportparancsnok és egy műszaki szakember volt (utóbbi kezelte és tartotta nyilván a veszélyes anyagokat). Az egyik nap a harcászati foglalkozásról visszatérve láttam, hogy búvárparancsnokom egy nagy bogrács halászlévet rottyogat. A Tisza mellett nőtt fel, jól értett a halászlé főzéséhez. A gond nem is ebből származott. A bográcsban lévő hal származási eredetére vonatkozó kérdéseimre helyetteseim elmondták, hogy az alapanyag a kubikgödörből származik. E kijelentésüket kétkedve fogadtam. A hal mennyiségéből ítélve arra gondoltam, hogy a helyiek talán elfelejtették a gödröket lehalászni. A finom halászlévacsora elfogyasztását követően rendbe szedtem magam, majd elmentem, hogy a napi eseményekről telefonon jelentést tegyek a laktanya ügyeletes tisztjének. Tájékoztattam, hogy a kihelyezésen különös esemény nem történt, napi feladatainkat rendben végrehajtottuk (ezt a jelentést minden este meg kellett tennem).

Másnap reggel, amikor kiléptem a sátramból láttam, hogy a mezőn át egy UAZ típusú parancsnoki személygépkocsi közeledik. Itt az ellenőrzés – gondoltam. Minden rendben van, nagy felfordulás nincs, nagy baj nem lehet – cikáztak át fejemben a gondolatok. Persze az is eszembe jutott, hogy egy parancsnoki ellenőrzésnek mindig kell találnia valamit, a nélkül nem hiteles a látogatás. Az UAZ közben megérkezett, de – meglepetésemre – a gépkocsiból nem katonák szálltak ki, hanem egy erdész uniformisba öltözött, nagydarab, ötvenes éveiben járó férfi és egy rendőr törzsőrmester. Eléjük mentem és bemutatkoztam. Ők is ezt tették. Mint

¹ Dr. Bánki Imre ny. ezredes, volt mélységi felderítő, a szerzőről az alábbiakat írja: Csöke Pál főiskolai adjunktus (ny. őrnagy), a mélységi felderítés szakavatott képviselője. Nemcsak beosztottjai, hanem tiszt és tiszthelyettes kollégái is tőle tanulták a szakma alapjait. Ezáltal felderítő körökben tekintélyt, elismerést és megbecsülést vívott ki magának.

később kiderült, a nagydarab férfi nem erdész volt, hanem az Észak-Tisza-vidéki halászati felügyelő, a rendőr pedig körzeti megbízott volt az egyik közeli faluban.

A halászati szakember rögtön a tárgyra tért. Egy mellbevágó kérdéssel indított: „ma délután egy és két óra között Önök robbantottak az élő Tiszában”? Meglepődve álltam, majd a felügyelő folytatta: „Az még hagyján, hogy ez előfordult, bár ez is szigorúan tilos! A legnagyobb baj azonban az, hogy a robbanás egy kecsgefészekben történt. A kecsge szigorúan védett halfaj. A robbanás következtében több száz ivadék pusztulhatott el. A bejelentést követően személyesen ellenőriztem a vizet, 50 méter hosszan és egy méter szélességben úsztak a vízen a döglött kecsgek.” Ezt követően a gépkocsi felé fordulva szólt a sofőrnek: „Antal, hozd a vödröket!” A gépkocsivezető egy műanyag vödörben elpusztult kecsgeivadékokat hozott. A másik vödörben is azok voltak, de fel voltak boncolva. „Nézze meg!” – mondta, majd így folytatta: „Mindegyiknek az úszóhólyagja repedt föl, a robbanáskor fellépő víznyomásváltozás hatására. A halakat az állategészségügyi intézetben boncolták fel, az okozott kár milliós nagyságrendű. Itt a hivatalos papír is, kíváncsi rá?”

Borzasztóan éreztem magam. Tudtam, hogy parancsnoktársam felelőtlen dolgokra is képes, ám ez túlment minden határon. Magamhoz rendeltem mindkét bűvár szakembert, de semmivel sem tudtak védekezni. Beismerték, hogy körülbelül két-három kilós robbanótölteteket robbantottak fel az élő Tiszában. Sajnálták, elmondásuk szerint nem akartak kárt okozni. Ekkor megszólalt a rendőrpáncsnok is: „Be kell velem jönniük az őrre, alá kell írni a jegyzőkönyvet és a feljelentést!”

Azon a napon nem jelentkeztem be telefonon a laktanya ügyeletes tisztjénél. Gondolkodni akartam. Tisztáznom kellett, hogy ki volt ennek az egésznek az értelmi szerzője. Az ébren töltött éjszaka után arra a következtetésre jutottam, hogy a délelőtti folyamán személyesen teszek jelentést előljáró parancsnokomnak. Azt is tudtam, ezt nem ússzuk meg szárazon, bár én abban az időben valahol a Bodroghözben „háborúztam” felderítőimmal. Ez nem lehet mentség a hadseregben, ugyanis a parancsnoki kötelekben van egy kitétel, amely így hangzik: „A parancsnok felelős mindenért, azért, amit megtett, és azért is, amit megtenni elmulasztott.” Ez világos, gondoltam: „ha van rajta a sapka, azért bűnös, ha nincs rajta, hát azért!”

Miután mindenki evett a halászléből, arra a következtetésre jutottam, hogy a felelősség is közös. Délelőtti 10 óra körül befejeztem igazoló jelentésem megírását. Parancsnokom mentalitását ismerve tudtam, hogy szóbeli jelentésem megtétele után azonnal az igazoló jelentést fogja követelni rajtam.

Előállt az autó, éppen indulni akartam, de ismét közeledett a már ismert UAZ gépkocsi. A tegnapi halászati szakember és a rendőrpáncsnok társasága kiegészült egy jól megtermett úriemberrel. Gondoltam, megjött a katonai ügyész is. Az ismeretlen személy bemutatkozásakor kiderült, hogy ő az egyik helyi termelőségvezető elnöke. Nem tudtam elképzelni, milyen meglepetés érhet még, vártam az újabb vádak. A TSZ-elnök hozzá is kezdett: „Úgy hallok, parancsnok elvtárs, hogy vannak bűvárai is” – mondta. „Bár ne lennének” – gondoltam. Ekkor ismét megszólalt: „Úgy gondolom, amit most mondani fogok, az jól jöhet Önnek és nekünk is.” „Ezt nem értem” – mondtam. „Mindjárt megvilágosítom látogatásom

célját” – folytatta. „Nálunk is nagy baj történt. A Tisza túlsópartjáról, a zalkai földekről a terményeket komppal hozzuk át a központunkban lévő magtárba. Ma reggel 9 órakor az egyik traktorunk két pótkocsi kukoricával ráállt a kompra, de a traktor vezetője nem húzta be a fékeket. A folyó sodorvonalában a komp megbillent, és a vontató a két kukoricával megrakott pótkocsival a Tiszába borult. Az az ajánlatom, hogy az ön bűvárai segítsenek a gépek kiszedésében, és akkor a halászati vezető visszavonja a rendőrségi feljelentést.”

Nem akartam hinni a fülemnek. Ekkora segítséget bajomra még sohasem kaptam. Egyszerre leesett rólam a lelkiismeretemet nyomasztó többmázsa súlya.

Rögtön igent mondtam. „Egy óra múlva ott vagyunk, legyen ott egy DT és megfelelő hosszúságú drótkötél, a többi bízza rám!” – mondtam. (A DT egy korabeli láncfalpas traktor neve volt.) Kiadtam a szükséges parancsokat, és rövidesen a helyszínre érkeztünk. Délidőre a traktor és a két pótkocsi is szárazra került. Ekkor a halászati szakember megszólalt: „igaz, hogy elpusztult pár száz kecsge, de helyette a Tisza többi hala kapott 100 mázsa morzsolt kukoricát! Akárhogy is vesszük, mindez Önöknek is köszönhető.”

2. Megtréfáljuk a belügyminisztert

1963. november 11-én hétfőn hajnali fél háromkor megszólalt a riadócsengő a lakásomon. Nehezemre esett, de fel kellett kelnem és gyorsan rendbe szednem magam, mert a riasztástól számított 15 perc múlva indult a szállító gépkocsi a laktanyába. Egy percet sem várt. Aki ott volt, az időben beért, aki elkésett, az magyarázkodhatott a törzsfőnöknek, és jó, ha megúsza egy szidással. Sejtettem, hogy tervezett gyakorlatunk riadóval fog kezdődni, de ilyen korai időpontra nem gondoltam – ez ugyanis a gyakorlatozók számára egy további alvás nélküli éjszakát jelentett. Tudtuk ugyanis, hogy következő éjszakát minden felderítő ébren, meneteléssel fogja tölteni a kirakási körletből a működési körlet felé. Menet közben aludni pedig – állítólag – csak a lovak tudnak. Jó nekik.

A laktanyába érve mindenki futásban foglalta el beosztási helyét és végrehajtotta a fokozott harckészültség riadófokozat rá vonatkozó feladatait. A gyakorlaton részt vevő három csoport parancsnokait a hadművelleti tiszttel készítette fel és látta el a szükséges információkkal. Közölte, hogy a feladat azonnal kezdetét veszi. A gépbe történő beszállás ideje 19 óra, helye a Kilián repülőtér. A csoportok megkezdték a feladat végrehajtásához szükséges anyagok (élelem, lőszer, robbanóanyag, hálózások, egészségügyi csomagok, ejtőernyők, térképek, rejtjelező eszközök, rádiók, tájoló, távcsövek stb.) vételezését. Ebédig megtörtént ezek készletezése, mállázása, az ernyők és a teherernyő „élesre” hajtása, ellenőrzése, felmállázása a szállító gépkocsira. 15 és 17 óra között végrehajtották a csoportok terepasztalon történő felkészítését. Délután öt órára minden készen állt. A vacsorát követően, 17.30-kor a csoportok gépjárműveiken külön-külön indultak. A mélységi felderítőcsoportok a 10-es, a 20-as és a 30-as számozást kapták.

Az idő egész nap borult volt, de nem esett. Mire kiértünk a repülőtérre már besötétedett, és az eső is eleredt. Normális esetben a torony előtti betonra szoktuk kipakolni felszereléseinket, mivel az a terület kellően meg volt világítva.

Mivel azonban a betonon tócsákban állt a víz, kinyitották a hangárt, és ott kezdtük meg a kipakolást, készítettük elő az ejtőernyőket és a felszereléseket ugrásra. A jó öreg Li-2-es ott állt a gurulóbeton végén, a toronymál. Nagy, masszív szárnyain csillogott az esővíz. Csak reménykedni mertem, hogy szerencsénk lesz, és elvisz bennünket a 200 kilométerre lévő, Rába folyó melletti kirakási körlet fölé. Ha nem kapunk felszállási engedélyt, akkor minimum ötórás teherautón történő zötykölődés következik, mire a Rábapordány K 3 kilométernél található kirakási körletbe érünk.

Várakoztunk, beszélgettünk, reménykedtünk, hogy jól fog sikerülni a gyakorlat. Mi, a 10-es csoport Győr alatt, a 20-as Zirc É, a 30-as Csorna D térségében kezdi meg feladatait.

18 óra után az ügyeletes lekiabált a toronyból: „Készülődjete! Megkaptuk a felszállási engedélyt!” Ez megkönnyebbülést jelentett mindenkinek, le kellett csitítanom a hangoskodó társaságot. Elhangzott a parancs: „Felszerelni!” (Ez a tevékenység – egymást segítve is – bő félóra múlva telik.)

Átlagban 50–55 kilogramm összömegű felszerelési tárgyakat kell magunkra aggatni, és azokat az ugrón úgy rögzíteni, hogy az ejtőernyő nyitását követően is rajta maradjanak. Különös gondot kell fordítani a fegyver elhelyezésére és rögzítésére, mert az leeshet, vagy akadályozhatja az ernyő nyitását. A teljes ellenőrzést követően megindulhattunk a géphez. Menetünk pingvinek vonulásához hasonlított, totyogva haladtunk egymás után. Kisebb segítséggel végül mindenki bejutott a repülőgép ajtaján, és félíg ülve, félíg hanyatt fekve elhelyezkedett. A felszerelések miatt más testhelyzetet nem igazán lehetett felvenni.

A gép egyszerre két csoportot, a 10-est és a 20-ast tudta elvinni. Ha bennünket már kirakott, a gép visszajön a harmadikért. Ők még pihenhetnek közel három órát. Az ajtót becsukták, a repülőgép motorjai feldübörögtek és elindultunk a kifutó déli végéhez. Ott a gép befordult a nagy betonkifutó közepére és megállt. A Tisza irányába fogunk felszállni, és a város fölött repülünk el. Néhányszor felbőgnek a motorok, de még nem indulunk, az egész gép remeg, húznák a légesavarok előre, de ez még csak próbagáz. Aztán fék ki, és a nagy madár nekiiramodik. Egyre jobban gyorsul, a LUCS-fények gyorsan követik egymást, a kerekek még pattognak a betonon, rázkódik a gép (mint autó a rossz úton). Aztán minden megváltozik. A kerekektől a szárnyak veszik át a gép tartását, előbbieket zökkenve húzódnak vissza a rejtésükre szolgáló gondolákba. Alattunk a kivilágított város, Szolnok, az otthonunk.

Mindjárt a házunk fölött leszünk. A feleségem és a gyerekek integetnek az erkélyről, én is „integetek”. A laktanyát is látjuk alattunk. Az ott lévők is búcsút intenek és néznek utánunk, míg el nem tűnünk a korai éjszakában.

A repülési idő 1 óra 20 perc. A ránk váró nehézségek előjátéka ez. Egy óra 20 perc zsidbadás. A „gúzsba szorított” ember se a kezét, se a lábát nem érzi. Mindenki feszeng, próbál egy kis vért pumpálni ide is, oda is. A gép falja az alattunk lévő tájat. Feltűnik a Duna homályosan ezüstös szalagja, 1200 méter magasan repülünk. Ez jó magasság, a Bakony miatt. A dobási magasság 800 méter lesz, mivel a földet érés pontja 200 méterrel a tengerszint felett van.

Így valójában 600 métert kell ereszkednünk a landolásig. A felkészítéskor kapott információk szerint szántásra vagy vetésre érkezhetünk. Ha ez így van, remélem sérülés nélkül megússzuk. Az ugratóparancsnok hátrajön és kinyitja a repülőgép ajtaját. Hideg, fagyos szél süvít be a gépbe, az élesen megdől, és a dobóirányba fordul.

„Felkészülni!” Hangzik el a parancs. Mindenki felcihelődik, kiegyenesedni senki sem tud. Még egy pillantás a kioldókötélre, hogy jó helyzetben van-e, aztán újabb parancs: „Ugrás!!” A sor megindul. Süvítés, csattogás, dörömbölés, szél. Aztán csönd, zuhanás, majd a jól ismert rántás. Kinyílt az ernyő.

Mindent körülvesz a sötétség, csak a távoldó gép fényei és messze oldalirányban egy nagyváros (Győr) fényei látszanak. Alattam minden fekete. Valaki mellettem ereszkedik, látom ernyőkupolája sziluettjét. Csendben süllyedünk. Figyelem az alattam lévő földet, de semmi mást nem látok, csak világosabb és sötétebb foltokat. Vajon tényleg vetés van alattunk, nem egy tó, temető, vagy erdő? Az öt-hatméteres szél tartott még egy darabig, aztán meghallom az első földet érések hangjait, a nyögéseket és a csörrenéseket. És „bumm!” (a nyögés most tőlem jött). Ilyen súly alatt összerogyik az ember, nem is szabad erőltetni a talpra érkezést. Ez az úgynevezett „krumplis zsák” technika, ami az éjszakai harci ugrások velejárója.

Gyorsan bekapcsolom az irányjeladómat. Ezt veszik csoportom tagjai is, és rövid időn belül együtt vagyunk az éjszakában. A földet érés helyén beszélni, világítani, felszereléssel zörögni, hangoskodni tilos! Gyorsan kell dolgoznunk. Az ernyőket egy pontra visszük és elrejtjük, közben előkészítjük felszereléseinket. Mindent gondosan ellenőrizzük. A földet érés helyén semmi sem maradhat, mert az a csoport vesztét jelentheti.

A földet érés után 20 perccel csoportunk megindul működési körlete felé. Meghatározom az irányt. Ha jól behúzzunk, egy óra múlva elérhetjük a Rábát. A folyóhoz érve parancsot adtam: „Levetközni, a felszereléseket bekötni a sátorlapba!” Két jó úszót (felszerelés nélkül) átküldtem a túlsó partra. A folyó nagyon hideg volt. Úszni nem kellett, a vízmélység a folyó legmélyebb pontján sem volt magasabb másfél méternél. Sodrása sem volt nagy, így csomagjainkkal a fejünkön, libasorba rendeződve, fél óra alatt (beleértve a vetkőzés és az öltözést is) átjutottunk a túlpartra.

Az éjszaka hideg volt. Felhő nem volt, az esőt magunk mögött hagytuk. Hajnali öt óra körül értük el a ravazdi erdőt, bázisunk kijelölt helyét. Mire érkezett az idő a rádión történő kapcsolatfelvételt, rádióm már telepítve volt. A rejtjelezett táviratot átadtam távirászoznak. Ebben jelentettem, hogy a kijelölt bázist elfoglaltam. A választáviratban feladatként kaptuk a Győr–Pápa közötti út és vasút figyelését, az ott tapasztalható „ellenséges” mozgások felderítését és jelentését. Felveztem a figyelőket figyelési helyükre. Mire visszaértem, a csoport többi tagja álcázta hevenyészett bázisunkat. Volt idő étkezni és inni a magunkkal hozott pálinkából egy-két kortyot. (A szeszes ital fogyasztása természetesen tiltva volt. Én mégis engedélyeztem fejenként fél liter égetett szeszt, azzal a kikötéssel, hogy csak akkor lehet fogyasztani belőle, amikor én azt megengedem. A pálinkát mindenkinek úgy kellett beosztania, hogy az a gyakorlat utolsó napjáig kitartson. A játékszabályok tehát ismertek voltak. Ezeket szigorúan betartattam, gond sohasem volt.)

Kijelöltem egy fő bázisbiztosítót, kétórás váltással. A többiek három órát tudtak pihenni, aludni. A következő rádiós kapcsolatfelvétel időpontja 16 óra volt. Addigra rejtjeleztem a figyelőktől kapott adatokat (mi mikor ment, milyen irányba, hányas számú jelzés volt rajta stb.). Borítékot bontottam és a benne látottakat – fényképeket – értékelve készítettem el jelentésemet. Az összeköttetés sikeres volt. Fontos felderítési adatokat továbbítottunk az előjáró parancsnokságra az ellenség mozgásáról. Rejtjelezett távirat is érkezett, amely aktív felderítőtevékenységre adott parancsot az alábbiak szerint:

„Robbantsa fel a Győrből 19.05 perckor induló gyorsvonalat X ponton. Ez a pont Nyúl és Écs községek között, egy patak átereszének hídjánál található. A feladat végrehajtását jelentse, majd készüljön fel az áttelepülésre!” Mire megfejtettem a táviratot, már 17 óra elmúlt. Kijelöltem a robbantásban részt vevő alcsoportot, amelyet én vezettem. Rádióon visszarendeltem a figyelőket. Feladatot szabtam helyettesemnek, hogy amire visszaérek, készítse fel a csoportot a menetire. A rádió telepítésre került a folyamatos összeköttetés érdekében. A három főből álló robbantó alcsoportommal, 4–4,5 kilométert kellett megtennünk az átereszig.

40 dekagramm TNT-töltetet, áramforrást és körülbelül 50 méternyi vezetékot vittünk magunkkal, valamint azt az eddig még nem kipróbált gyújtószerkezetet, amelyet én fejlesztem ki. És természetesen a gyutacsot, amelynek elkészítését minden csoportparancsnoknak meg kellett tanulnia. Ez a gyújtó szinte 100%-os biztonsággal működött.

Amikor leereszkedtünk a patak völgyébe, egy hatalmas kukoricásban haladtunk a híd felé. A kukoricaszár már deresedett, hideg, holdvilágos este volt. 20–30 percen át figyeltük a hidat, hogy őrzi-e valaki. Mivel őrség nem volt, nekifogtunk a szerelésnek. A robbanótöltetet a sínektől 18–20 méterre, a vasútárokban helyeztem el. Erről a helyről a robbanáskor nem repülhetett tárgy a vonathoz. Az új gyújtószerkezetet 19.10-kor helyeztem fel a sínre, majd megfelelően rögzítettem. Már csak a szerelt gyutacsot kellett a gyutacsfészekbe csúsztatni, és kész volt a szerelt töltet. Vártam. A vonatnak 19.15 és 19.20 között kellett a hídhoz érnie. A holdvilágos estében minden békés és csendes volt. Ebben a nyugalomban a mi „éles háborúnk” már készen állt arra, hogy sok ember nyugodt estéjét, éjszakáját mozgalmassá tegye. Különböző gondolatok cikáztak fejemben, remegtem az izgalomtól. Mi lesz, ha nem robban fel a töltet? Még védekezni sem tudok, hiszen szándékosan használtam más gyújtót. Csak lenne már vége! Ekkor a távolban megjelent a vonat. A hatalmas mozdony szikraesőt okádva robogott „végzete” felé. Becsúsztattam a gyutacsot a helyére, majd élénk futásban körülbelül 50 méterre eltávolodtunk a töltettől. Lehasalva figyeltük, mi történik.

A mozdony ráfutott a hidra. Egy másodpercig semmi sem történt, aztán egy vakító fény látszott, majd óriási dörrenés hallatszott. A következő másodpercekben a vonat kerekei elkezdtek szikrákat hányni. Valaki a vonaton, talán a mozdonyvezető, a vészfékre kapcsolt. A vonat körülbelül 500 méter megtétele után állt meg. Kíváncsi voltam, mi történik. Futottunk a kukoricás szélén, ahogy csak bírtunk. Olyan közelre lopakodtunk a vonathoz, amennyire csak lehetett, hogy halljuk, mit kiabálnak egymásnak a vasutasok. A mozdony személyzete fáklyákkal világítva vizsgálta a gépét. A kalauzok zseblámpáikkal a kocsik kerekeit és a vagonok alját

világították. Végül a mozdonyvezető kiabált a kalauzoknak, hogy találtak-e valamit. A két kalauz és a vonatvezető visszajelzett, hogy nem észleltek semmit. Ezt követően a szerelvény begurult Pannonhalmára, hogy a személyzet ott tegyen jelentést a történetekről. A távolodó vonat rövidet sípolt, elindult, zaja elhalkult. Az éjszakában ismét a csönd uralkodott. Robbantó alcsoportom minden tagja büszke és boldog volt. Sikerült, megcsináltuk! Visszamentünk a robbantás helyére, elvittük a vezetékét és a telepet. A bázisra fél 10 tájékában értünk vissza.

A rádiótávírásszomnak átadtam táviratomat, amit még világosban, indulás előtt elkészítettem. Tartalma a következő volt: „A parancsot végrehajtottam!” Távírássom az ügyeletes frekvencián (amely folyamatosan működött, de csak rendkívüli jelentéseket fogadott) továbbította a szöveget. A választávirat új működési körletet határozott meg számunkra. Amikor elővettem a térképemet, mindenki körém gyűlt, látni akarta az új célt. Elsősorban az érdekelte őket, hogy át kell-e gyalogolnunk az egész éjszakát, vagy csak rövid utunk lesz. A pont, amelyet az új bázis helyének megkaptunk, tőlünk légvonalban körülbelül 22 kilométerre, a vaszari erdőben volt. Az új bázist reggel 6 órára kellett elfoglalnunk, és azt 7 órakor rádióon jelenteni. Szerencsére a 20–30 kilométeres táv nem tűnt teljesíthetetlennek. Azon a véleményen voltam, hogyha behúzzunk, öt óra alatt megtehetjük az utat.

Kiadtam a parancsot: „Felszerelni, indulás!” Éjfél után, körülbelül egy óra tájban láttuk meg az alattunk lévő völgyben a Győrt Pápával összekötő műutat. Az utak forgalma az éjszaka közepén általában nagyon gyér, de itt más volt a helyzet. Nagy számban haladtak autók, teherautók Pápa irányába. Megközelítettük az utat és figyeltük a járműveket. Nem használtak fényálcázást, így jól kivettük, hogy a járműveken tányérsapkás katonák vannak. (Abban az időben a karhatalmisták hordtak a gyakorló ruhához tányérsapkát.)

Nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy a Belügyminisztérium is gyakorlatozik. A figyelőhelyünktől 100 méterre lévő útkereszteződésben öt-hat fő munkásőr tartózkodott. Feladatuk valószínűleg az alsóbbrendű út zárása volt. Amikor ritkult az út forgalma, óvatosan átkeltünk az úton. A munkásőrök ebből semmit sem észleltek.

Az úton való átkelés körülbelül egy órával megnövelte menetidőnket, de így is 6 óra előtt már a vaszari erdőben araszoltunk. A 10–15 éves erdei fenyőkből álló erdő olyan sűrű volt, mint a kefe. Ekkor már mindenkinél jelentkezett a fáradtság és a kimerültség. A riadó éjszakájával együtt már a harmadik napja nem aludtunk. Szőrösek, koszosak voltunk, és több mint 70 kilométert gyalogoltunk két nap alatt.

A sűrű erdő közepén elfoglaltuk a kijelölt bázist, majd telepítettük a rádiót, ami a sűrű bozótban nem volt könnyű feladat. Elsőként egy legalább 12–15 méter magas fát kellett keresnünk az antennának. Ügyelnünk kellett arra is, hogy az „ellensúlyt” ne árnyékolják le az ágak. Az „ellensúly” szabad kitekintéssel kellett rendelkezzen az égbolt felé, különben nem jön létre összeköttetés, a nélkül pedig a csoport nem tud eredményesen működni.

Végül sikerült kapcsolatot létesíteni, és megadtam a Központnak a bázis pontos helyét. A választávirat az alábbiakat tartalmazta: „Készüljön fel a katonai repülőtér felderítésére!” Az üzenet a pápai repülőtérre vonatkozott. Mivel részletes feladat nem érkezett, feltételeztem, hogy estig pihenőt kapunk. Az erdő szélén egy

földút vezetett. Oda állítottam fel egy három főből álló rejtett figyelőt, így ők is tudtak felváltva pihenni. Kilenc órától a délutáni rádióperiódus idejéig én is pihenhetek – gondoltam. Megszerveztem a szolgálatot, a pihenést és a váltások rendjét.

Már éppen lefeküdni készültem, amikor hangos gépkocsizúgást hallottunk az erdő melletti út felől. Csepel 344-es hang volt, motorzúgása sajátos és jól azonosítható volt. Úgy tűnt, hogy legalább három jármű közeleg az úton. Ezek nem lehetnek a mieink, ebben biztos voltam. Rögtön elszállt belőlem minden álmoság és fáradtság. Fojtott hangon adtam ki a parancsot: „Ébresztő! Felkelni!” Amire ezt kimondtam, megijöttek a figyelők. Jelentették, hogy három autóval munkásőrök tartózkodnak az erdő szélén. Menekülésre készen állva hallgatóztunk. Vezényszó hallatszott: „Motor állj! Járműről!” Nem volt mire várni, a „látogatók” 200 méterre lehettek tőlünk.

„Utánam!” – mondtam, majd térden és négykézláb kúszva arra törekedtünk, hogy minél jobban eltávolodjunk üldözőinktől. Az erdő körülbelül 800 méter széles lehetett. Amikor végre elértük a szélét, szinte mindenkinek vérzett az arca, a füle vagy a keze. A száraz gallyak felszakították bőrünket, szúrtak, vágtak. Az erdőt elhagyva nagy megkönnyebbülés volt számunkra, hogy nem nyílt terepre (szántóra, vagy legelőre) érkeztünk. Közvetlenül az erdő szélén egy patak folyt, széles nádas övezte. A nád takarásában délnek indultam. Láttam, hogy 200–250 méterre egy nagy tábla kukoricás helyezkedik el. Tudtam, ha időben elérjük, nem kapnak el bennünket. Sikerral jártunk. Körülbelül ötszáz méter megtétele után a kukoricás közepén megálltam. Elfogyott az erőnk, de a csatát megnyertük. Egyórányi csendes várakozást követően, felszerelésemet letéve, két biztosítóval elindultam visszafelé. Meg akartam győződni arról, hogy már nem üldöznek bennünket. Szerencsém volt, az üldözők eltűntek.

Mivel közeledett a rádión történő kapcsolatfelvétel időpontja, visszamentünk a fenyvesbe. A figyelők is visszatértek helyeikre a földúthoz. A távírászok a készüléket telepítették, én pedig közleményemet rejtjeleztem, amikor ismét motorzúgás és dudálás hallatszott a földút felől. Az érkező autó egy UAZ volt, dudája ismerősnek tűnt. A figyelők azt jelentették, hogy parancsnokunk érkezik. Egy biztosító katonával kiléptem az erdőből. Parancsnokunk az UAZ-tól tíz méterre, a gépkocsi mellett állt politikai helyettesével.

A parancsnok, amikor meglátott, széles mosollyal az arcán közeledett felém. Megálltam és jelentettem: „itt vagyunk, esemény nem történt!” „Nem-e?” – válaszolt az őrnagy, majd kezét nyújtva erős kézfogással üdvözölt. Ezt követően átölelt, felemelt és fordult velem egyet örömében. „Hogy nem-e?” – mondta még egyszer, majd így folytatta: „tudja-e, hogy maguk miatt nem aludt az éjszaka a belügyminiszter? Gratulálok, minden dicséretet megérdemelnek. Most rögtön rendelje ide a fiait!”

Előjöttünk az erdőből, majd kissé meggyötört állapotban felsorakoztunk. „Őrnagy elvtárs, jelentem, a 10-es mélységi felderítőcsoport parancsára felsorakozott!” – jelentettem. A parancsnok mindenkivel kezét fogott, megdicsérte a csoportot és megköszönte a munkát. Bejelentette, hogy a gyakorlatot felfüggesztették. Érkezik a gépkocsi értünk, hazamegyünk.

A történet ezzel véget is érhetne, de – sajnos – volt folytatása is. Néhány nappal később berendelték a Belügyminisztériumba, ahol az alábbiakat tudtam meg. A gyakorlat során általunk „felrobbantott” vonat Pannonhalmán megállt. A vonat vezetője jelentette a vasúti forgalomirányító központba, hogy a szerelvényt ismeretlenek fel akarták robbantani. Az esemény tényét a vasúti ügyeletes továbbította a BM hadműveleti ügyeletesi szolgálatának. A BM ügyeletes tábornoka azonnal tájékoztatta a belügyminisztert, ő pedig felettesét. A jelentés tartalma az alábbi volt: „Ismeretlen diverzánsook vonatot akartak felrobbantani a Dunántúlon.” Ezt követően a belügyminiszter arra kapott utasítást, hogy azonnal riadóztassa a karhatalmi egységeket a Dunántúlon, és ha kell, vonja be a kutatásba a munkásőrséget is. Csak így lehet gyorsan elfogni a diverzánsookat. (Így láthattuk mi, feladatunk végrehajtásunk során, a karhatalmistákat és a munkásőröket.)

Mint később, a vizsgálat során kiderült, a fiasco azért következett be, mert (felsőbb szinten) a bejelentett gyakorlat nyilvántartásában és az ilyenkor szokásos tájékoztatási rendben súlyos mulasztás történt. Így lettünk mi mélységi felderítőkből – szerencsére csak rövid időre – „diverzánsook”.

3. Leszerelési ünnepségből – bevetési készültség

1962. október közepére befejeződött a két évvel korábban bevonult felderítő- és felderítőtávírársz-állomány kiképzése. Mögöttünk volt öt csoport- és egy osztaggyakorlat, két ejtőernyős tábor, műszaki, hegyi, vízi és harcászati kihelyezések, valamint az éleslövészetek sora. Az állomány minden tárgyból – a szakmai ismeretektől a fizikai állóképesség felméréséig – kiváló eredményeket ért el. Minden felderítőállományban lévő és akkor leszerelésre kerülő katonánk több mint 50 ejtőernyős ugrást hajtott végre (a gyakorló ugrásoktól a harci ugrásokig, nappal és éjszaka). Ezeken kívül még öt vízi ugrást is teljesítettek. Az állomány harminc főből állt, három tízfős mélységi felderítőcsoportba szervezve. Jól összeszokott, kiválóan kiképzett, fizikailag maximálisan terhelhető és minden körülmények között hadra fogható állomány készült visszatérni a polgári életbe. A leszerelési parancs szerint október 25-én ér véget szolgálati idejük.

A leszerelés napján 14 órától polgári ruhába öltözhetnek. Már minden anyagukat (a fegyverzetet, a ruházatot, a vegyvédelmi eszközöket stb.) karbantartották és leadták. A leszerelési parancs kihirdetését és az azt követő ünnepi vacsorát a klubteremben tartották, 17.45-re felsorakoztunk. Szakaszparancsnok főhadnagyunk és mi, csoportparancsnokok is, ünnepi öltözetben voltunk. Mögöttünk állt a 10-es, a 20-as és a 30-as csoportok állománya, immár polgári ruhában. Csapatzászló behozatala, ünnepi beszéd, dicséret, előléptetések, minden gördülékenyen ment a megszokott forgatókönyv szerint. Az ünnepségen és a vacsorán rajtunk, a leszerelők közvetlen parancsnokain kívül részt vett a teljes parancsnoki állomány és a különböző szolgálati ágak főnökei is. A századparancsnok pohárköszöntőjét követően politikai helyettese méltatta a leszerelő állomány eredményeit. A halk szavú, mosolygós őrnagyot mindenki tisztelte. Igazi jó politikai tiszt volt, a neve – érdekes módon – megegyezett egy orosz frontparancsnok nevével.

A finom vacsora elfogyasztását követően a parancsnok bejelentette, hogy az ünnepi rendezvény éjfélig tarthat, utána reggel hat óráig pihenés következik. Fél hétkor történik a leszerelők kiszállítása a vasútállomásra.

A parancsnok jó szórakozást kívánt, majd megkezdődött az ünnepség kötetlen része. Bőven fogyott a sör, volt nótázás, beszélgetés, búcsúzkodás, vicc és nevetés. Felszabadultan ünnepelt mindenki, annak ellenére, hogy a Varsói Szerződés és a NATO (valamint a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok) közötti politikai és katonai feszültség már napok óta kiéleződött. Mi a gyakorlatban ebből semmit sem éreztünk, pedig „első lépcsőhöz” tartozó katonai szervezet voltunk.

A feszültség oka a kubai rakétaválság volt. Kuba messze van – gondoltuk, és meg voltunk győződve arról is, hogy a feszültség megoldása az orosz első titkár és az amerikai elnök (Hruscsov és Kennedy) kompetenciájába tartozik.

Éjjel 11 óra lehetett, amikor az ügyeletes tiszt belépett a terembe és súgott valamit a parancsnoknak. A parancsnok felállt, majd az ügyeletes tiszttel együtt kimentek a teremből. Gondoltuk, telefonhoz kéri.

Néhány perc múlva a parancsnok vissza is jött. Amikor egy késsel megkocogtatta poharát, mindenki elcsendesedett és rá figyelt. Arcvonásai elkomolyodtak, a vidámság eltűnt arcáról.

Beszélni kezdett: „Eltársak, fontos bejelentésem van. Kérem Önöket, hogy amit most mondok, minden kérdés nélkül hajtsák végre. Ez mindenkire vonatkozik! Először: a politikai helyettes elvtárs és minden párttag menjen ki a folyosóra. Másodszor: a többiek menjenek a helyükre, üljenek le és maradjanak csendben. Tessék végrehajtani!” A döbbenet ült ki ábrázatunkra, de senki sem szólt egy szót sem. A párttagok kivonultak, mindenki más a helyére ült.

Ismét a parancsnok szólt: „Rövidesen előljáró érkezik, vezényszóra álljanak fel! Ne feledkezzenek meg róla, még mindig katonák. Remélem, megértették!” „Igen!” – hangzott válaszuk.

Ezt követően nyílt az ajtó, és egy ezredes vezetésével négy-öt, általunk korábban nem ismert tiszt lépett a terembe. Őket a párttagok követték. Vezényszó nem hangzott el, a köszöntés elmaradt. Az ezredes bemutatkozott és közölte, hogy az előljáró csoportfőnökség képviselőjeként érkezett. Ismertette, hogy a nemzetközi helyzet súlyos romlása miatt az előljáró csoportfőnök és a személyügyi csoportfőnök parancsa alapján a leszerelés felfüggesztésre kerül. Egyben elrendelte, hogy 26-án 02.00-ra a jelen lévő három mélységi felderítőcsoport érje el a bevetési készenlétét. Mivel az idő rendkívül szoros volt, az ünneplést azonnal befejeztük, az otthonukban tartózkodó parancsnoki állományt berendeltük. Az ezredes kíséreeivel távozott a klubból.

A katonai gépezet ezt követően azonnal beindult. A leszerelők visszaöltöztek egyenruhájukba, megkezdtek a feladatok végrehajtását. Mindenki tette a dolgát, csendben csodálkozva, hogy ilyesmi hogyan fordulhat elő. Valóban reális veszély egy atomháború kitörése?

Mindenkinek feszített tempóban kellett dolgoznia ahhoz, hogy a parancsot teljesíteni tudjuk. Gyorsan közeledett a hajnali két óra.

Éjjel egy órára az állomány becsomagolta hátizsákjába a három napra szóló élelmet, a vizet, a teherzsákba még plusz két napra való élelmiszer. A századraktárba került a lőszer és a robbanóanyag. Utoljára a híradószolgálat adta át a csoport rádiókészülékeit és a tartalék akkumulátorokat. Éjjel két órakor fogtunk neki a harcészültségi ernyők áthajtásának. A teljes készenlétet a három csoport fél ötre érte el. Ezt jelentettem előljárómnak, aki három óra pihenést engedélyezett. A reggeli nyolc órakor történt elfogyasztását követően a három csoport minden tagja új, őszi álcaruhát kapott. Ezt viseltük három napon át, éjjel és nappal.

08.30-kor megkezdődött a felkészítem. Mindhárom csoportparancsnokot külön helyen készítették fel.

Az általam vezetett csoport számára alkalmazási területként Olaszország északkeleti körzetét, a Dolomitok keleti lankáját határozták meg. Feladatunk volt az Udine és Tarvisio közötti autótú és az útba csatlakozó bolzanoi út forgalmának felderítése és jelentése. Ezeken az utakon feltételezték az olasz „Ariette” páncélosadosztály részeinek előrevonását Ausztria irányába.

Csoportom tagjai semmit sem tudhattak a konkrét feladatról. Terepasztalt készítettünk, de a települések neveit számokkal helyettesítettük. A feladatot, természetesen, mindenki vállalta. A kocka el volt vetve.

Persze az állomány viselkedésében volt bizonyos izgatottság és egészséges félelem. „Mi lesz, ha tényleg kitör a háború és mennünk kell? Túléljük ezt a küldetést?” – gondolták sokan.

Maradéktalanul megbíztam csoportomban, és amint később beosztottjaim elmondták nekem, ők is megbíztak bennem.

Szerencsére a világpolitikában a józanész kerekedett felül. A két szemben álló fél megegyezett, a feszültség csökkent, majd megszűnt. 28-án délután a készültséget lefűjték. Három nap után levethettük az álcaruhát, és újra kezdetét vette a leszerelés előkészítése. Az állomány 29-én reggel hagyta el a laktanyát. Végérvényesen leszereltek. Így volt ez rendjén.

Záró gondolatok

Írásommal tisztelettel adózom volt csoportparancsnok-társaimnak, Erdész Bélának és Hérics Mihálynak, továbbá minden, a csoportokba beosztott felderítő- és felderítőtávíráshoz-katonának.

A fenti eseményekben részt vevő katonák napjainkban már hetvenévesek, vagy azon felüliek. Többen már véglegesen távoztak közülünk. Nyugodjanak békében! Akik még velünk vannak, mondják el mindenkinek, hogy a mélységi felderítők ma is emlékeznek rájuk!

Azok pedig, ők harmincan, akik a leszerelésük napján hirtelen a pokol tornácán találták magukat, szolgáljanak példaként mindenki számára. Ellenvetés nélkül tették azt, amit a haza minden katonától – politikai rendszerektől függetlenül – megkövetel! Övezzé tettüket elismerés!

GABROVSZKY GÁBOR ÖMT. ALEZREDES

FELDERÍTŐTISZTKÉNT SZOLGÁLTAM

Visszaemlékezések, szemelvények egy felderítőtishti pályájáról, emlékek, képek, könyvek, valamint munkatársak kiadványai és írásai tükrében

Bevezető

Tisztelettel köszöntöm az Olvasókat. Visszaemlékezésemet „Az én felderítő történetem” című kötetbe a Felderítők Társasága Egyesület felhívására készítettem, ezúton is emléket állítva a 100 éves felderítő szakmának és mindenkinek, akiket közel 45 éves szolgálatom során, a nyugállományban, valamint önkéntes műveleti tartalékosként és a fenti Egyesület révén megismertem. A visszaemlékezés nemcsak rólam, hanem bajtársainkról és hivatásunkról, egy-egy életszakasról közöl szemelvényeket, ugyanis mindig csoportban, csapatban, munkatársi kötelékben együttműködve szolgáltunk.

Írásom mottója

Babits Mihály – 1929. tavasz – Ritmus a könyvről, részlet: „*Óh ne mondjátok azt, hogy a Könyv ma nem kell, hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember: mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember – így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember*”. (Számptalan könyvet olvastam katonai témában, néhányat közülük írásomban is feleleveníték.)

Gyermek- és ifjúkor Pápán, Lőrincen és Zuglóban

Pápán születtem 1956-ban. Budapesten katonacsaládban és lakótelepi közösségben nevelkedtem. Lőrincen az óvodában „mosolygós nap” volt a jelem. A zuglói Őrnagy utcai általános iskolába jártam („B”-osztály – 1962–1970). Kitűnő és jó eredménnyel végeztem iskolámat. Ilyen alkalomkor – a bizonyítvány mellé – mindig egy-egy könyvet kaptunk ajándékba.

Osztálytabló

A képen a hátsó sorban jobbról a harmadik vagyok.

Általános iskolai első olvasókönyvünket nagy becsben tartottuk. Az iskolában volt honvédelmi nevelés is az akkori ifjúsági szervezetek égisze alatt. Kedvenc tantárgyaim a magyar nyelv és irodalom, valamint a testnevelés voltak.

A gimnáziumi évek

A budapesti István Gimnáziumban érettségiztem, ahol nagy létszámú (közel 40 fős) osztályok voltak. Az iskolában az orosz nyelv mellett már angolt, németet és olaszt is tanítottak. Kedvenc tantárgyam az angol, a biológia, valamint a kémia és a fizika volt. Néha fényképeztünk, és a gimnázium szakkörében elő is hívtuk képeinket. Mindig szerettem a természetet és az állatokat.

Gimnáziumi tabló

A tablóképen a felső sorban balra vagyok látható.

Az iskolai évek alatt építőtáborokba, ifjúsági táborokba és osztálykirándulásokra jártunk, ahol néha számháborúztunk. Volt honvédelmi nevelés és volt olyan időszak, amikor katonai sátrakban aludtunk egy-két hetet. Néha elolvastunk egy-egy katonai cselekményekkel kapcsolatos háborús könyvet. Számomra maradandó élmény volt Berkesi András „Sellő a pecsétgyűrűn” című könyve, amelyből film is készült. (Berkesi egy ideig őrnagyi rendfokozatban a katonai elhárítás tisztje volt.)

Akkortájt a katonai egyenruha mindennapos látvány volt az utcákon, a mozifilmekben, a tévében és az újságokban. A magyar haderő (a hidegháború során) folyamatosan bővítette képességeit, nagyban hatottak rá az akkori koalíciós partnerek és a technikai fejlesztések.

Volt néhány szaktanárunk, akik tartalékos katonatisztek voltak. Néha elmesélték élményeiket, léghajszalóvészetet is szerveztek. Kedvet is kaptam, három évig a Budapesti Honvéd Sportegyesület sportlövője voltam, kisöbű sportpuskával.

Volt rá példa, hogy a néhai Takács Károly alezredes kétszeres olimpiai bajnok sportlövő, edző, vagy dr. Hammer László, a Nemzet Sportolója címmel kitüntetett olimpiai bajnok sportlövő, edző, orvos a mellettem lévő lőállásban edzett. Sokat lőttünk, néha jó tanácsokat kaptam edzőimtől. Sokszor úgy érzem, hogy a lőpor füstje akkor örökre megcsapott. A középiskolákban minden évben volt toborzás, pályára irányítás és a sajtó útján is közzétettek pályázati felhívásokat az akkori katonai főiskolákra, ahová bejutni nagy érdem volt.

Mezőtúr után Szentendre

Eredményes felvételi vizsgát követően felvettek a Kossuth Lajos Katonai Főiskola csapatfelderítő szakára. 1974. július 31-én vonultunk be Mezőtúrra, a katonai eskü letételét és a szakkiképzés befejezését követően Szentendrére kerültünk.

A Kossuth Lajos Katonai Főiskola és a felderítő tanszék történetét, a hallgatók kollégiumi életét, kiképzési napjait (a bevonulástól az avatásig) szakmai tanulmányban¹ már megírták, így azok tartalmát nem ismételtem meg.

A főiskolai négyéves kiképzési ciklus minden egyes kiképzési tantárgyprogramján részt vettem, mindösszesen egy hetet hiányoztam. Ma is fel tudom idézni azt az eseményt, amikor 1977 nyarán az egyik zárógyakorlaton az akkor rendszeresített D-944 típusú páncélozott szállító harcjárművel hatodmagammal feladat-végrehajtás közben felborultunk. A parancsnoki kibúvónyíláson gyorsan visszaereszkedve csak a reflexem, a páncéltest és a fejtámasz mentett meg a súlyosabb sérüléstől.

D-944 típusú páncélozott szállító harcjármű

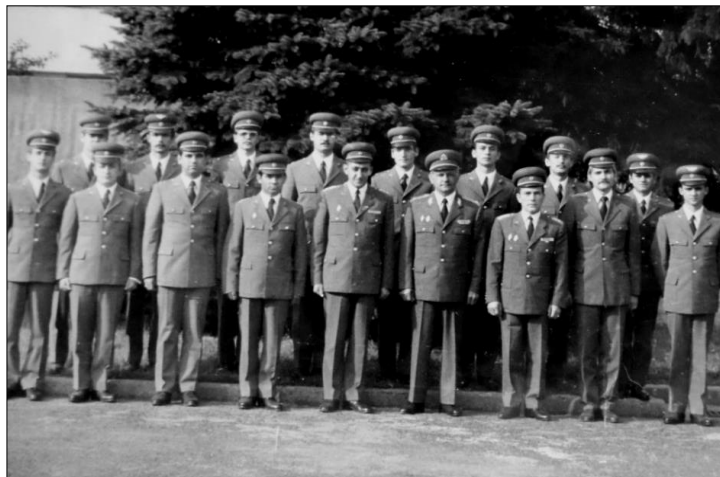
¹ Dr. FÜZESI Ottó: Felderítő tisztképzés a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán (1967–1997). Hadtudományi Szemle 2012. 5. évfolyam 2. szám.
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_008-127.pdf

Ezúton is köszönet illeti dr. Füzesi Ottó nyugállományú ezredest, hogy a tisztképzésről megjelent írása előszavában többedmagammal megemlített:

„Ezúton szeretnék köszönetet mondani a következő kollégáknak és tisztársaknak is: Sereg István, Komjáti Árpád, Márványkövi István, Fekete Miklós, Zaják András, Kovács Miklós, Erki Kázmér és felesége, Pavlovszki György, Holndonner Hermann, Lopocsi István, Rózsa István, Madács János, Kovács László, Rápolti Bálint, Kovács Péter, dr. Molnár Attila, Kerezsi Norbert, Martyn György, dr. Forray László, Gerőcs Imre, Nyulászi Tamás, dr. Fehérvári István, Perényi Ferenc, Váczi János, Virányi Erzsébet, továbbá dr. Tömösváry Zsigmond, Brecska István, Lugosi Zoltán, Kertész Iván, Vámos Sándor, Major Ottó, Martinecz Máttyás, Kovács Lajos, dr. Boda József, Csepregi László, Gabrovsky Gábor, dr. Horváth Csaba, Várnagy Gyula, dr. Négyesi Lajos, Dominek Attila, dr. Makai Viktor, dr. Murinkó Attila, Simon Attila, Rédei Róbert, dr. Boldizsár Gábor, Rózsa Tibor, Majer Tibor, Jenei Dénes, az 1996-os osztály többségének (Bakó Balázs, Farkas Gábor, Gyarmati Sándor, dr. Gyenge Sándor, Horváth Csongor, Sánta Gábor, Szalaváry Lajos, Szimicsku Zsolt, Szerencsi Zsolt, Juhász Roland), valamint Szarka Csabának, Szabó Péternek, Varga Jánosnak, Leib Péternek, Fábíán Sándornak és másoknak.”

Olvasva a visszaemlékezést gyakran felidézem, és ismét átélem a főiskolai évek eseményeit.

A felsorolt tisztársak többségével a szolgálati évek során (előjáróként vagy munkatársként) együtt dolgoztam. Velük a mai napig (személyesen vagy a közösségi oldalon) jó bajtársi kapcsolatot ápolok.

Tisztavatás

A hátsó sorban balról a harmadik vagyok

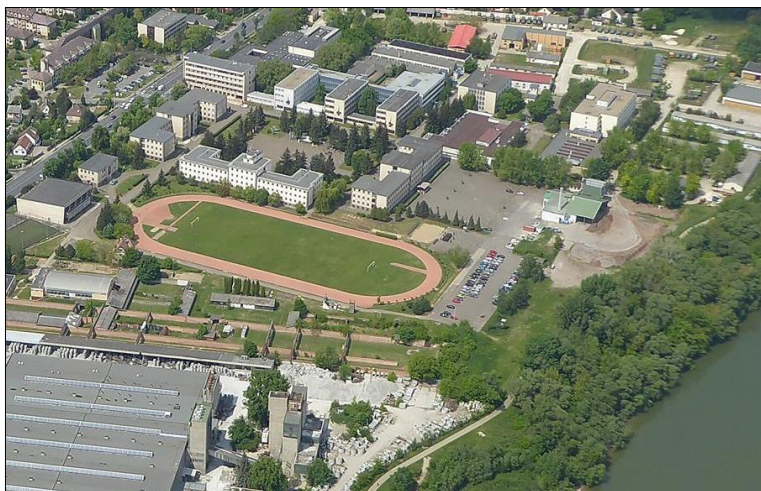
A négy év alatt az általános, a szak- és a nyelvi kiképzés, a lövészeti kiképzés, a nyelvvizsgák, a „B” és „C” kategóriás gépjárművezetői engedély megszerzése, valamint a komplex fizikai (téli, hegyi, vízi, túlélő) és pszichikai kiképzések meghatározó értéket képviseltek pályám során. A főiskolán is folytattam a sportlövészetet a Kossuth sportlövő egyesületben.

„Jó” szintű diplomával végeztem. Az akkori 441. számú „élenjáró” felderítőszakasz aktív tagja voltam. Osztályfőnökünk a néhai Komjáti Árpád ezredes volt. 1978. augusztus 20-án a Kossuth Lajos téren a tiszttavatáskor (a kezdő 25 tisztjelöltből) 17 felderítőtiszteket avattak. A tiszttavatáskor készült képen középen néhai Kazai Barna vezérőrnagy főiskola-parancsnok (egyben a tiszttavatás vezénylő parancsnoka) látható.

Kazai Barna vezérőrnagyot nemcsak a főiskola teljes állománya, hanem a civilek is tisztelték, szerették. Sokszor idézett mondása volt: „Lehet hó, lehet fagy, de a katona mindig találja meg a katonaélet szépségét”. Ő mindent meg is tett ennek érdekében. A főiskola volt hallgatói korrekt, tisztességes parancsnokként emlékeznek rá. Az alakítás és a katonás megjelenés szobrát róla lehetett volna megmintázni. Nemcsak a katonai szemléken, de a hétköznapiakon is igényesen, pedánsan jelent meg, az állomány példaképnek tekintette.

Emlékezés a Kossuth Lajos Katonai Főiskolára

Légi felvétel a főiskoláról

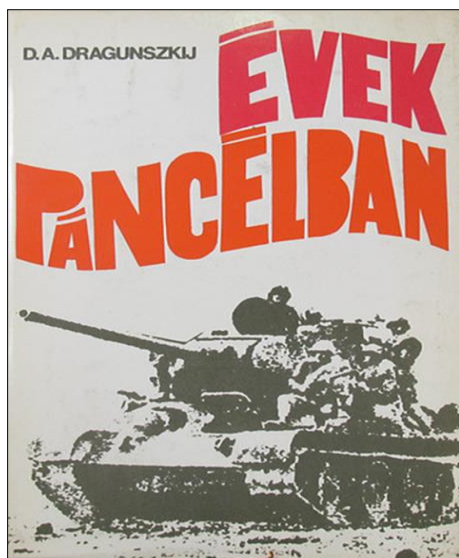
Csapatévek Szombathelyen, a kiképzőbázisokon és a harcászati gyakorlatokon

1978 szeptemberében kerültem a 8. gépesített lövészhadosztály szombathelyi felderítő-zászlóaljának állományába csoportparancsnokként. Egy év után – 1984-ig – hadműveleti tiszti és törzsfőnök-helyettesi beosztásokban is szolgáltam. A csapatéveket kiválóan szemlélteti Somkutas Róbert „Álcaruhában” című könyve. Minden felderítő köszönettel tartozik érte, hiánypótló, fontos kiadvány, amely nem hiányozhat egyetlen felderítőtiszt könyvespolcáról sem.

Somkutas Róbert könyvének elő- és hátlapja

1982-ben Szolnyecsnogorszkban (Moszkva DK 85 km) öt hónapos csapattiszti tanfolyamon vettem részt, ahol az iskola parancsnoka David Abramovics Dragunszkij marsall (1910–1992) volt. Háborús emlékeit könyvben is megírta. 1978 őszén Székesfehérváron személyesen is dedikálta magyarul is megjelent könyvét. A könyv rövid tartalma:

David Abramovics Dragunszkij marsall magyarul is megjelent könyvének címlapja

„A könyvben bemutatott események 1941. június 21-től Prága felszabadításáig ívelnek. A háború első napján már bombák robbanása döbbsenti rá a fiatal akadémiai hallgatót, hogy vége a boldog békeéveknek, megkezdődött a háború. Egy harcokszázslóalj parancsnokává nevezik ki. Az első páviadalban egyenlőtlen harcot vívnak a nagy technikai fölényben levő német csapatokkal. Az alegység súlyos veszteségeket szenved, de teljesíti a kitűzött feladatot. Moszkva, Voronyezs, Kurszk győztes csatái után Dragunszkij súlyosan megsebesül, de az orvosok megmentik az életét. 1944 nyarán ismét dandárja élére áll. A németek földjén törnek előre, részt vesznek a Berlinért vívott harcokban is, de számukra csak később, Prágában kezdődik a béke.”

Csapataink előtt

Egyik írásom „Csapataink előtt – az elsőlépcső-hadosztályok felderítő-zászlóaljainak kiemelt feladatai” címmel a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szakmai folyóiratában² jelent meg. Jól tükrözi szolgálatunk fő vonásait és jellemzőit az 1980-as években.

² GABROVSZKY Gábor ny. alezredes: Csapataink előtt – Az elsőlépcső-hadosztályok felderítő-zászlóaljainak kiemelt feladatai. Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 4. szám, 2014. november. pp. 97–104. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2014-4.pdf>; letöltés: 2018.04.12.

Minden felderítőtiszt büszke tanintézetére és arra az alakulatra, ahol első tiszti beosztását és szolgálati éveit töltötte. Ezt idéztem fel előadásom és írásom befejező részével:

„Az elsőlépcső-alakulatok a felderítő hagyományok kiemelkedő bázisai (iskolái) voltak, többen szolgáltak kötelékükben és töltötték be a későbbiekben magasabb beosztásokat.

A felderítőerők és -eszközök folyamatosan, magas szinten megfeleltek a kor követelményeinek, mindezt köszönet illeti a vezetőket és beosztottakat, akik mindenkor elhivatottan szolgáltak.

A kiképzett felderítőállományból idővel egy államtitkár, a vezérkarban tábornokok, főtisztok, katonadiplomata és diplomata, főiskolai és egyetemi tanárok, tanszékvezetők, békefenntartók, elhárítók, rendőrök, katasztrófavédelmisek, nyomozók, ejtőernyősök és más sportolók, harcihelikopter-vezetők, hadtudományi doktorok, „Koncz Márton-díjasok”, hadtörténészek, könyvrörök és fordítók, lektorok, nyelvtanárok, hagyományörzők, önkéntes művelti tartalékosok kerültek ki.”

A volt szombathelyi laktanya bejáratánál elhelyezett emléktábla

A csapatnál töltött szolgálati éveim alatt megismertem több szakmai előljárót, munkatársat, olvastam, tanulmányoztam olyan okmányokat, kiadványokat, amelyeket a MNVK 2. Csoportfőnökség dolgozott ki, főleg az idegenhadseregismeret témakörben. Titokban gondoltunk arra, hogy egyszer talán majd lehetőségünk lesz a Csoportfőnökség állományában szolgálatot teljesíteni. Én is ezt a célt tűztem ki magam elé.

A Szakiskolán

A szombathelyi szolgálati évek után a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia általános felderítő „D”-tagozat³ A-28-as osztályába kerültem, ahol három éven át osztályelső voltam.

A tagozatra nem lehetett pályázni, az illetékesek az akkor rendelkezésre álló kiképzett csapattiszti állományból válogattak, különböző alkalmassági vizsgálatok és vizsgák alapján.

Az 1984-ben kezdődött tanévben egy évig az akadémián tanultunk a felderítő tanszék állományában. Osztályfőnökünk néhai Csikós István mérnök alezredes volt. A 20 fős osztályban volt két katonai elhárító osztálytársunk is. A második tanévtől a Szakiskola állományában folytattuk tanulmányainkat. Osztályfőnökünk Kerekes Sándor őrnagy (jelenleg nyugállományú ezredes) volt. Tanáraink a szakmát jól ismerő, tapasztalt tisztek voltak, akik az MNVK 2. Csoportfőnökség állományában teljesítettek szolgálatot. Tisztelettel gondolok vissza – angol, francia, német és olasz – nyelvtanárnőinkre. Hatékony munkájuk és követelménytámasztásuk nélkül nem boldogultunk volna az idegen nyelvek tanulásában. Sokat fáradoztak, hogy sikeres, katonai nyelvvel bővített szakmai nyelvvizsgát tegyünk. A két év alatt tanultuk a szakmát és mindenoldalúan képeztük magunkat. A diplomaosztó ünnepségen mindannyian büszkén álltunk és kíváncsian vártuk következő beosztásunkat.

A Bartók Béla úti objektum kapujában

1987. szeptember 1-jétől néhány hónapig speciális feladatot láttam el, majd 1988 januárjában kerültem a Csoportfőnökség Tájékoztató Szolgálatának⁴ állományába. Akkori vezetője Kovács János ezredes (később vezérőrnagy, MNVK 2. csoportfőnök, majd HVK Katonai Felderítő Hivatal, hivatalvezető) volt.

Több szakterületen folytattunk elemzéseket és értékeléseket. A szolgálatnál a napi tevékenység mellett – amely többségében információk értékeléséből és elemzéséből, feldolgozásából és jelentéséből állt – számtalan jelentést, kiadványt, cikket és tanulmányt írtunk, tolmácsoltunk, fordítottunk.

A rendszerváltáskor – a hazára esküt téve – aláírtuk az „új” tiszti fogadalmat. Ezt követően a haderőt teljesen átszervezték, létszámát jelentősen csökkentették. Teret nyert a körkörös védelem hadászati koncepció, és egyfajta technikai korszerűsítés is megvalósult.

A jelentőmunkán túl lehetőségünk adódott kiadványokban, könyvekben, szemlékben és a katonai sajtóban is publikálni. A számítógépes rendszerek megjelenésével nőtt az információfeldolgozó kapacitás, korszerűsödött a jelentések készítése és kivitelezése.

³ A „D” tagozat megnevezés nem kimondottan diplomatát jelentett, ugyanis akkor a tanintézetnek „A”, „B” és „C” tagozata is volt.

⁴ A szervezetről Dr. Magyar István ny. dandártábornok részletes, kétrészes tanulmányt írt a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat égisze alatt megjelenő Felderítő Szemle számaiban: 2015/4. szám, pp. 103–129. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf>, illetve 2016/1. szám, pp. 204–228. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-1.pdf>; letöltés: 2018.04.12.

Változatlanul folytattuk az idegen nyelvek tanulását, illetve gondot fordítottunk a már elsajátított nyelvek tudásszintjének megőrzésére. Folyamatosan együttműködtünk más igazgatóságokkal is. Néhányunk számára lehetőség adódott arra is, hogy képességeit más igazgatóság szervezeti keretei között is bizonyítsa. A kínálókozó lehetőséget megragadtam, és 1990-ben pályázatot nyújtottam be külföldi szolgálatra.

Irány Bécs

Sikeres pályázatomnak köszönhetően Bécsbe, a katonai és légügyi attaséhivatal titkári beosztásba kerültem, ahol 1991 és 1993 között szolgáltam. Megtisztelő és felemelő feladat volt ez számomra. Szolgálati helyemről, a nagykövetség épületéről 1994-ben megjelent egy német nyelvű könyv, a „Magyar palota Bécsben” címmel.

A könyv néhány lapja

Dr. Jávor Endre nyugállományú ezredes, volt katonai és légügyi attasé írása⁵ jól tükrözi szolgálati elfoglaltságunkat és sokoldalú szakmai tevékenységünket az állomáshelyen.

Idézet a „Katonadiplomata voltam Bécsben” című írásból: „Az attaséhivatal a nagykövetség épületének – 1010 Bécs, Bankgasse 4–6. – első emeletén helyezkedett el és három irodahelyiségből állt. A nagykövet 1994-ig dr. Hunkár Dénes, a rendszerváltás utáni első kormány kiküldöttje volt, egy németül egészen kitűnően, továbbá angolul, oroszul kommunikálni képes, korábban több országban is ENSZ-szakértőként dolgozó diplomata volt, akivel az elkövetkező időszakban sikerült igen jó együttműködést és munkakapcsolatot kialakítani. 1994-től a nagykövet dr. Peisch Sándor lett. Az attaséhivatal állományába egy helyettes – 1993-ig dr. Zsíros Imre mérnök alezredes, 1993-tól Hardy Ferenc mérnök alezredes – és egy titkár – 1993-ig Gabrovszky Gábor százados – tartozott, illetve részfoglalkoztatásban a munkatársak feleségei.”

További évek a Katonai Felderítő Hivatalban

A bécsi kiküldetést követően visszakérültem az akkor már új nevet kapott információfeldolgozó szervezethez, az Elemző és Értékelő Igazgatóságra. Az akkori igazgató dr. Munkácsi József ezredes (az első „Koncz Márton-díjas”) volt.

A Koncz Márton-díj

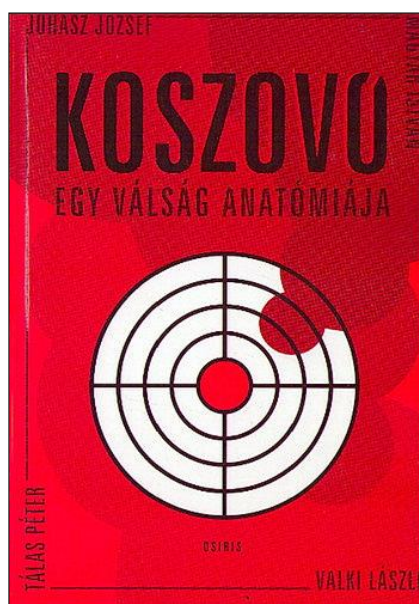
Magyarország 1999-ben csatlakozott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez. A Csoportfőnökségen jól ismertük a NATO szervezetét, rendeltetését és feladatait. Ekkor már nem ellenséggént tekintettünk a szervezetre, amit az is bizonyít, hogy több NATO-tagországgal – már a csatlakozást megelőzően – hatékony és kölcsönösen előnyös szakmai együttműködést alakítottunk ki. Minden erőnkkal támogattuk és segítettük a csatlakozást.

⁵ Az írás a Felderítő Társasága Egyesület 2013. évi évkönyvében jelent meg.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség épülete és az MK Katonai Felderítő Hivatal címere

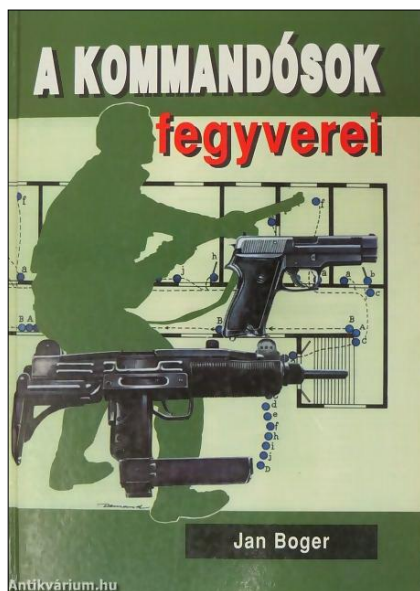
Kiemelt fontosságú feladatunkat képezte a határaink mellett kialakult délszláv válság eseményeinek felderítése, elemzése-értékelése, az ott szolgálatot teljesítő magyar katonai kontingensek személyi állományának védelme, szövetségesi kötelezettségeink teljesítése. Az akkori események megértéséhez és feldolgozásához ajánlok az Olvasónak egy szerzői kollektíva által írt könyvet, amely a „Koszovó – Egy válság anatómiája” címet viseli.

A könyv borítója

A fegyverek soha nem hallgatnak el

Bécsi küldetésemet követően sokat fordítottam és tolmácsoltam, főleg német nyelven (esetenként védelmi miniszteri szinten és külföldi delegációknak is). Könyveket is írtam és fordítottam, mindösszesen hármat. Egyik jelentősebb munkám, amely akkor igen aktuális és hiánypótló volt, a Zrínyi Kiadó gondozásában 1996-ban jelent meg.

A könyv borítója

Jó érzés töltött el, amikor megtudtam, hogy a könyv közel ezer példányban jelent meg (így van ezzel minden író és fordító is). Nem felejttem el azt a napot sem, amikor az Országos Széchényi Könyvtár nyilvántartója az alábbi kéréssel fordult hozzám: „Kérem a fordító és író urat, adja meg a nyilvántartásunkhoz és az utókor számára személyes adatait.”

Koszovói szolgálatom

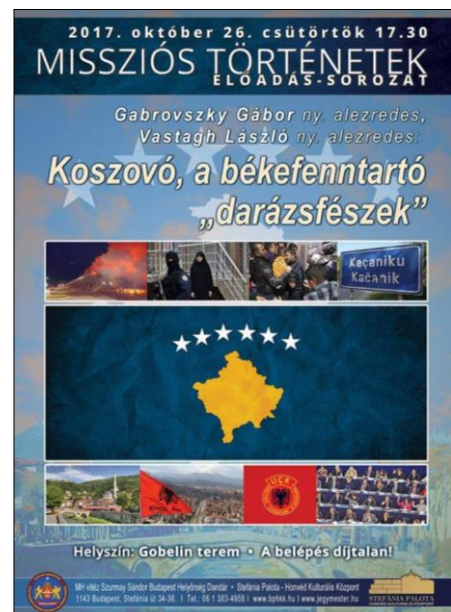
A délszláv válság eseményei alapvetően befolyásolták mindennapi szolgálati tevékenységünket, és érintették Magyarország biztonsági helyzetét és katonai tevékenységét is. A válság rendezéséhez – amelyet az ENSZ és a NATO nem békeszerződéssel, hanem katonatechnikai megállapodással alapozott meg – a magyar Országgyűlés csapatok küldésével járult, illetve járul hozzá.

A Magyar Honvédség ideiglenes katonai szervezeteként megalakították az Őr- és Biztosító Zászlóaljat, amelynek állományát (megfelelő felkészítést követően) Koszovóba (Pristinába) vezényelték. A zászlóalj feladatait a koszovói béketámogató műveletre kiküldött NATO-erők kötelékében, annak komplex vezetési rendszerében teljesíti ma is. 2000. október elején kerültem Koszovóba a zászlóalj állományába felderítőtisztként. Közel egy évig szolgáltam a térségben.

Egy emlék Koszovóból

A Koszovóban lévő NATO-erők felderítőállományával, parancsnokaikkal, valamint a zászlóaljunk katonáival – akik zömmel Tatárról és Debrecenből érkeztek – jó együttműködést és bajtársi kapcsolatokat alakítottunk ki. Számátalan információt szereztünk és továbbítottunk központunknak. A térségben végzett feladatokról – a Missziós történetek előadás-sorozat keretén belül – előadást is tartottunk a Stefánia Palotában.

Átszervezések, elismerések, majd nyugállomány

1974-től főiskolai hallgatóként/zászlósként, 1978-tól hadnagyként minden tiszti rendfokozati kategóriát betöltve, az előírt várakozási idők betartásával, alezredesként jutottam el 2007. évi nyugállományba helyezésemig.

Szolgálati időm zömét az MK Katonai Felderítő Hivatal szervezetében töltöttem, ahol szerettem szolgálni. A főiskolán avattak hadnaggyá bennünket, a csapatoknál lettünk valódi tisztek, a hivatalban készültünk fel katonadiplomatának, viszont a békefenntartó missziókban és a műveleti területeken lettünk élesben is „harcosok”. Mindenre fel tudtunk készülni, bajtársaink, munkatársaink és előljáróink alaposan és körültekintően felkészítettek bennünket. A missziók ugyanis nem veszélytelenek. Minden műveleti területen voltak és vannak áldozatok is. Nyugodjanak békében mindazok, akik a békéért áldozták fel életüket.

Nyugállomány és emlékek

Bármennyire is várjuk elérkezését, a nyugállományra is fel kell készülni. Kezdetben nem könnyű elfogadni azt a tényt, hogy ma már nincs szolgálati feladatod, munkádra többet nem tartanak igényt. Az emlékek és a tárgyak próbálják kitölteni a hirtelen keletkezett űrt. 2007. november 1-jén történt nyugállományba helyezésemig 33 évet szolgáltam. Munkatársaim és előljáróim meleg szavakkal köszöntek el tőlem. Az obsit a szoba falán, az elismerések – köztük a honvédelmi minisztertől kapott és nagy becsben tartott dísztör – a világítós vitrinben (a képeken). Ezek a tárgyak nem felesleges relikviák, porfogók, magukban hordozzák életünket, a szakmai sikereket, a múltat és az emlékeket. Kézbe véve azokat gondolatban azt mondjuk ma is: „A hazámat szolgálom!”

A munkatársaktól kapott obsit

A szolgálat után kapott elismerések

Hivatásos katonai szolgálatom során számtalan parancsnokot, munkatársat, bajtársat ismertem meg. Közülük sokat barátomnak mondhatok. Szolgálati éveim alatt, hűen katonai eskümhöz, a haderőnek semmilyen eseményt, anyagi kárt nem okoztam. Úgy éltem, hogy ne csak elvegyek a haza és a katonaelet virtuális asztaláról, hanem magam is hozzájáruljak ahhoz. A hivatásos életforma számomra egzisztenciát adott. Ezen felül mindenoldalú biztonságot, lakást, tanulási lehetőséget, egészséges életmódot.

Nem civil, hanem exkatona

A nyugállományúak közösségében is feltaláltam magam. Először fotóalbumba rendeztem emlékeimet, majd egyre több energiát fektettem az egészséges életmód különböző formáinak elsajátításába. Persze, egy idő után hiányzott az aktív munka és a katonai szolgálat öröme. Voltak hosszabb-rövidebb ideig tartó próbálkozásaim is. Egy éven át egy civil cégnél gépjármű-biztonságtechnikai feladatokat láttam el, majd ezt követően három hónapig Augsburgban dolgoztam egy neves (amerikai–német tulajdonban lévő) csomagküldő vállalatnál. Fordítottam, tolmácsoltam, de fizikai munkát is végeztem.

Egyszer aztán, szinte véletlenszerűen, de főként törvényi változások miatt, újra a haderőben találtam magam. Önkéntes műveleti tartalékos szerződést kötöttem. Jelenleg alezredes vagyok, szolgálati járadékos, amely 65 éves koromig tart.

A Felderítő Társasága Egyesületben, ahol jelenleg is tag vagyok, négy éven át (elnökségi tagként) a Szociális Szekciót vezettem. Munkámat Kovács József altábornagy, a KNBSZ főigazgatója oklevél és emlékérmé adományozásával ismerte el.

Következtetések és némi tanulság a jövő nemzedékei számára

A hivatásos katonasorsot azért érdemes vállalni, mert izgalmas, folyamatos erőfeszítést igénylő, néha kudarcokon át vezető, de számtalan élményt is adó életet biztosít. Kezdetben valójában nem is tudjuk, hogy mi motivál bennünket, és hogy pályánk során hová jutunk (juthatunk) el. Lehet, ha előre tudnánk mindent, elveszítenénk érdeklődésünket és nem haladnánk tovább. A pszichológusok véleménye szerint a katonák legfontosabb motiváló tényezői: „a kalandvágy, a fegyelmezett veszélyvállalás és a hagyományok követése”. Mindig kell, legyen kitűzött, teljesíthető célunk. A mindennapok során ez ad értelmet életünknek és biztosítja a továbblépéshez elengedhetetlen sikerélményt. Ha valamit jól megcsináltam, az megerősít abban, hogy az előttem álló új feladatot is képes leszek megoldani. Folyamatosan keressük és szolgáljuk tehát ezt az értelmet, életünk mozgatórugóját.

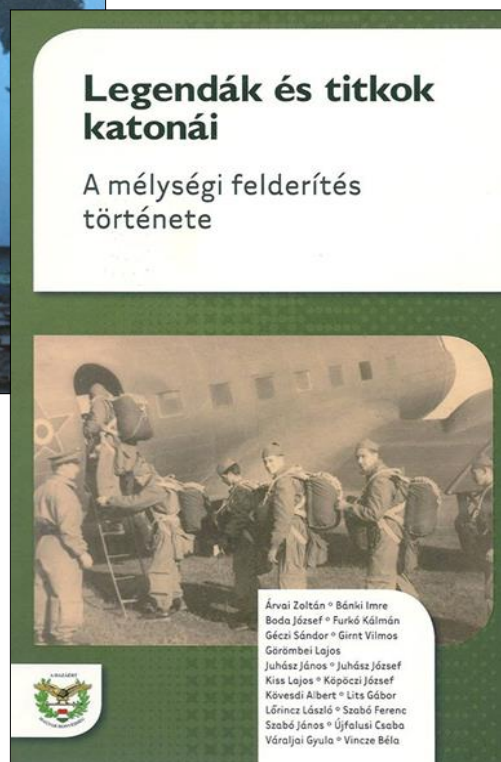
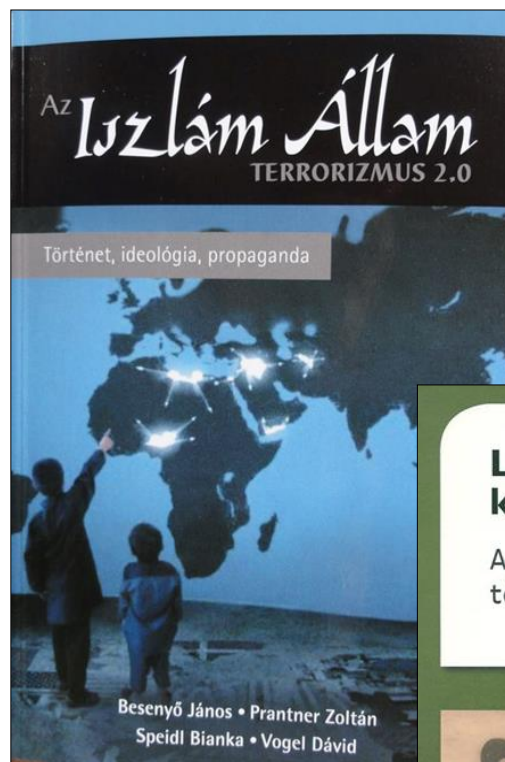

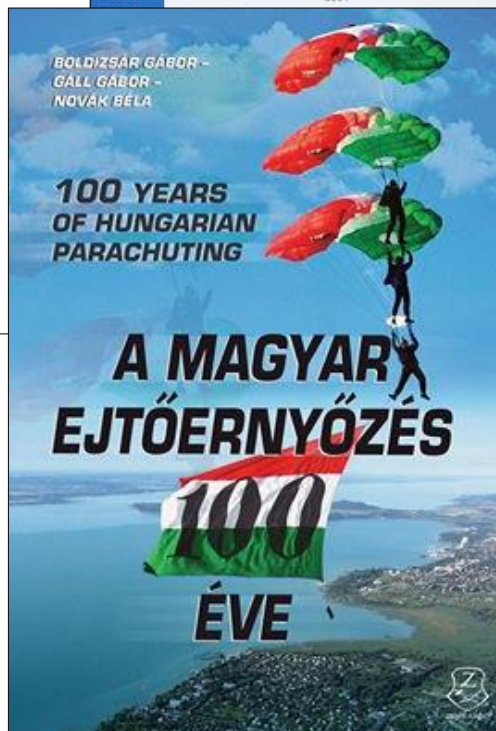
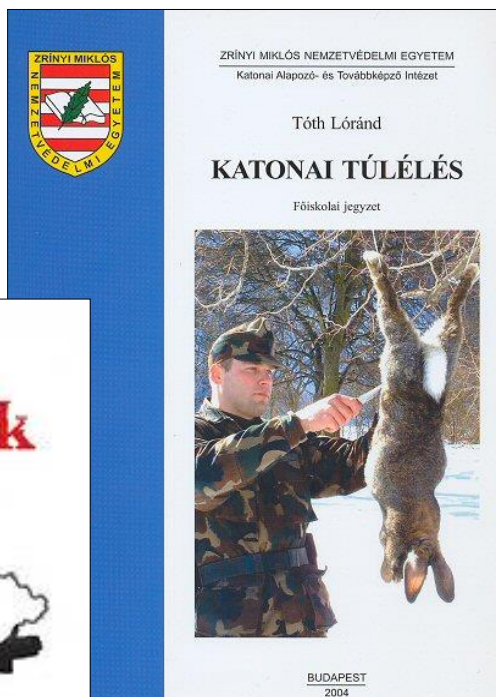
Önkéntes műveleti tartalékosként

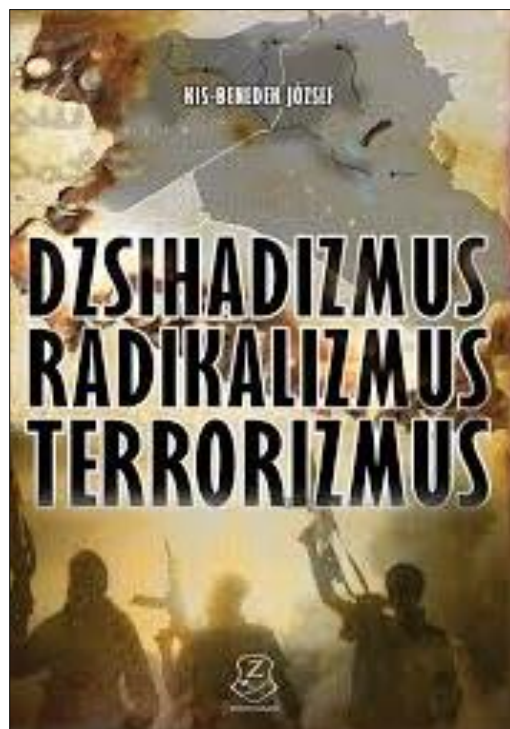
A Magyar Honvédség egy nagy család, ahol a csapatok, a katonák és a munkatársak összetartanak. A sikeres katonai pálya sok energiát igényel, de lemondással is jár. Kell hozzá kitartás, elkötelezettség, szilárd akarat, de legfőképpen hazaszeretet. A hadtudomány fejlődése, biztonsági környezetünk változása, a szervezeti korszerűsítések, a technikai eszközök fejlődése szinte sodorják magukkal a katonai szervezeteket, folyamatos megújulást várva tőlük. Az újhoz történő alkalmazkodás és a jövő folyamatainak megértése teszi alkalmassá a katonai felderítőket arra, hogy a múlthoz hasonlóan a jövőben is ellássák fontos feladataikat.

Néhány szakmai jellegű könyv (a teljesség igénye nélkül), amelyeket felderítők (vagy a biztonságpolitika és a szakma iránt érdeklődők) írtak

A felderítő szakmában évtizedek óta jártas, vagy azt jól ismerő szerzők az elmúlt időszakban több könyvet jelentettek meg, amelyekben szakmatörténeti, biztonságpolitikai kérdéseket dolgoztak fel, vagy egyszerűen csak megosztják tapasztalataikat és élményeiket. A teljesség igénye nélkül szeretnék bemutatni néhányat.

Zárszó

Tisztelt Olvasó! Köszönöm figyelmét és azt, hogy érdekelte írásom. Remélem, hogy gondolataimmal sikerült ráirányítani a figyelmet az immár 100 éves múltra visszatekintő önálló magyar katonai felderítésre, hírszerzésre és kémelhárításra. Bízom abban, hogy a centenáriumi évforduló lendületet ad majd egy olyan kezdeményezésnek is, hogy egy arra alkalmas helyen emléktábla hirdesse a fenti szolgálatok működését.

Ránk is vonatkozik Madách Imre idézete, amely Az ember tragédiájában olvasható: (Ádám:) „Ha titkos szó nem súgna szüntelen, / Hogy e kort nékem kell újjáteremtni. (Lucifer:) Hiú törekvés. Mert egyént sosem / Hozandsz érvényre a kor ellenében: / A kor folyam, mely visz vagy elmerít, / Úszója, nem vezére, az egyén.”

Írásommal tisztelettel és kegyelettel emlékezem azokra az elhunyt felderítőkre, köztük édesapámra, Gabrovszky József alezredesre, akik sokat tettek a Haza, a Magyar Honvédség és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (valamint jogelőd szervezetei) feladatainak és céljainak megvalósításáért.

Babits Mihály írja: „Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.” Írásom végén köszönetet mondok minden bajtársamnak és munkatársamnak, valamint előljárómnak, akikkel 1974 óta a „hadak útján” kapcsolatban álltam és állok.

Bevezetés

Még aktív koromban többször mondtam Vida Csabának, a Felderítő Szemle akkori szerkesztőjének, hogy egyszer majd megírom macedóniai kalandomat, mert talán érdekelheti az olvasókat. Ez eddig nem történt meg, de a Felderítő Társasága Egyesület, pontosabban a Dr. Magyar István ny. dandártábornok kezdeményezésére összeállítandó *Az én felderítő történetem* című, visszaemlékezéseket tartalmazó kiadvány kiváló, soha vissza nem térő alkalom, hogy végre elkészüljön a „nagy mű”.

Mielőtt a tényleges kalandra rátérnék, néhány tény, eseményt, érdekességet leírok, hogy mégis miért és hogyan kerültem Macedóniába. Nem célom a 2001-es macedóniai események részletes bemutatása, tudományos jellegű értékelése, írásom a felderítő/hírszerző társaim esetleges kíváncsiságát hivatott kielégíteni.

Sajnos naplót nem vezettem, az emlékezetem is kihagy néha, ezért az időpontokat általában kihagytam. Ettől eltekintve az események leírásában a történelmi hűségre törekedtem.

Kiutazás

1999 őszén a NATO Hírszerző Testület (NIB¹) ülésén az a döntés született, hogy a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS²) Hírszerző Igazgatósága (IntDiv³) állományának ideiglenes kiegészítésére a tagállamok – úgynevezett önkéntes nemzeti hozzájárulás (VNC⁴) keretében – szakértőket küldhetnek hat hónapos munkavégzésre. Akkoriban – még 2001. szeptember 11. előtt – a NATO talán legfontosabb feladata a Jugoszlávia elleni beavatkozás után kialakult helyzet és Koszovó várható elszakadási folyamatának megfelelő keretekben tartása volt.

Én akkor már magam mögött tudtam egy belgrádi és egy zágrábi külszolgálatot, valamint a jugoszláviai NATO-beavatkozás alatt az azzal foglalkozó munkacsoportot vezettem. Ezért amikor az MK Katonai Felderítő Hivatal (a továbbiakban KFH) akkori főigazgatója, Botz László altábornagy megkérdezte az elemző-értékelő igazgatót, hogy tudna-e valakit javasolni egy VNC-beosztás betöltésére, én azonnal jelentkeztem. A főigazgató támogatta kiutazásomat.

Még a NATO-beosztásra történt jelentkezésem részeként le kellett adnom egy szakmai önéletrajzot is. Szakmai tevékenységem és „előéletem” természetesen ismert volt a KFH előtt, de kicsit izgultam, hogy vajon a NATO illetékesei mit fognak szólni ahhoz, hogy Moszkvában szereztem repülőmérnöki diplomát, de ott tanultam meg a hírszerzés alapjait is. Szerencsére egyik tanulmányom sem jelentett

¹ NATO Intelligence Board.

² International Military Staff.

³ Intelligence Division.

⁴ Voluntary National Contribution.

akadályt, így valószínűleg én voltam az első és az utolsó olyan tiszt az IntDiv állományában, aki szovjet oktatási intézményben sajátította el a szakmai alapokat. A NATO-ban eltöltött időszak alatt nem éreztem ennek semmilyen hátrányát.

Kiutazásom előtt a főigazgató azzal a fontos feladattal bízott meg, hogy bár VNC-ként hat hónapra megyek Brüsszelbe, igyekezzem elérni, hogy az IntDiv kérje kiküldetésem meghosszabbítását és ezzel a helyem állománytáblássá tételét. Ez nemcsak nekem lett volna jó, hanem nyilván fontos volt a KFH-nak is, hiszen az 1999-ben a NATO-hoz csatlakozott három ország – Csehország, Lengyelország és Magyarország – közül még egyik sem küldött szakértőt az IntDiv-be. Azt nem tudom, hogy más tagállamok tettek-e javaslatot VNC küldésére, de végül 2000 áprilisában kiutaztam Brüsszelbe és megkezdtem munkámat.

Bár írásomból tudni lehet majd – mert a macedóniai kaland a Brüsszelbe érkezésem után több mint egy év múlva kezdődött –, a főigazgatótól kapott feladatot teljesítettem, 2000 nyarának végén az IntDir kérte hat hónapra tervezett külszolgálatom három évre történő meghosszabbítását, és ehhez az IMS biztosította az állománytáblás magyar nemzeti helyet. Külszolgálatom alatt sem cseh, sem lengyel kolléga nem érkezett az IntDiv állományába.

Beosztásom, első feladataim

Kiérkezésem után az IntDiv-en belül a napi és a heti jelentéseket, esetenként előrejelzéseket is készítő alosztály (CIWB⁵) állományába kerültem, amelyet John Kane brit ezredes vezetett. Az alosztály beosztott állományába – egy brit, egy amerikai, egy dán, egy norvég és ideiglenesen egy magyar katona – alezredesi rendfokozatnak megfelelő rendfokozattal rendelkezett.

Egymás munkájába nemigen láttunk bele, a kapcsolatot sokszor csak a számítógépes hálózaton küldött üzenetekkel tartottuk. Az alosztály tagjainak a többsége nem hírszerző tiszt volt, így csak a katonai szolgálatuk egyik állomásának tekintették a brüsszeli szolgálatot.

A Nyugat-Balkánnal alapvetően a dán kolléga foglalkozott, aki a légierő tisztje volt, különösebb hírszerzői előélet nélkül. Fő feladatuként hetente egy tájékoztatót kellett tartania a Nemzetközi Katonai Törzs Katonai Bizottsága (MC⁶) részére. Én igyekeztem naprakészen tartani magam a Nyugat-Balkán eseményeit illetően, olvastam a különböző forrásokból – köztük a térségben működő szövetséges felderítőerőktől – beérkezett jelentéseket, illetve böngésztem az internetet. Egy alkalommal jeleztem az egyik számítógépes szakembernek, hogy kellene nekem egy hangszóró az internetes géphez. Csodálkozva kérdezte, hogy miért van rá szükségem. Mondtam, hogy szeretném hallgatni a belgrádi rádiót, illetve Milosevic beszédeit. Számára – és az igazgatóság állománya számára is – szokatlan volt, hogy valaki beszéli a célterület nyelvét, maga is szerezhet információt, és nem csak az angol nyelven, esetleg fordításként, néhány napos késéssel érkező információs anyagokat olvassa.

⁵ Current Intelligence and Warning Branch.

⁶ Military Committee.

Úgy tapasztaltam, hogy akkor és ott ez valóban ritkaságszámba ment, ezért a NATO vezetése, illetve a főtitkár számára készült jelentések, értékelések általában az alárendeltekől érkezett angol nyelvű, gyakran nem értékelt jelentésekből összeollózott anyagok voltak. A kinti tevékenységem során jól tudtam hasznosítani nyelvtudásomat, helyismeretemet és több mint tízéves térségbeli tapasztalatomat. A nyílt forrásokból folytatott információszerzés (OSINT⁷) segítségével később az MC részére tartott tájékoztatóimban előző napi eseményekről is beszámolhattam, amelyekről a hivatalos csatornákon esetleg csak néhány nap elteltével érkezett információ.

Mint írtam, áprilisban érkeztem Brüsszelbe, viszont a dán kolléga – Fini Hoyer-Olsen – a szabadságát júliusra tervezte. Értelemszerű volt, hogy valakinek át kell majd vennie az MC részére tartandó tájékoztatót (*briefing*), és az a valaki én lettem. Még Fini szabadsága előtt – felügyelete mellett, illetve segítségével – el kellett kezdenem gyakorolni a feladatot, vagyis bedobtak a mélyvízbe. A szöveg megírásával nem volt gondom, a PowerPoint használatában viszont még kevés volt a tapasztalatom. Hogy rövidre fogjam, az egyik előadásom „időben” elküldött 25 MB-os fájlja annyira leterhelte a belső hálózatot, hogy nem érkezett meg időben az MC ülésének helyet adó terem vetítőjéhez, így képek és ábrák nélkül tartottam meg tájékoztatómat. Ezt követően a dán kolléga elárulta a titkot, hogyan kell kisebb fájlméretű anyagot készíteni, és a későbbiekben már jobb volt az együttműködésünk. Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy az MC számára készített előadások során csak én alkalmaztam animációt, aminek nagy sikere volt.

Dél-Szerbiában a „helyzet fokozódott”

A NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légitámadásait követően Koszovóban a NATO irányítása alatt működő nemzetközi békefenntartó erő, a Kosovo Force (KFOR) tartotta fenn a rendet, míg politikai szinten az ENSZ ideiglenes koszovói missziója (UNMIK⁸) határozta meg a folyamatokat. A koszovói albánok ezzel részben már elérték céljukat, illetve jó úton haladtak a végső cél, a Szerbiától történő elszakadás felé. Ennek hatására a Dél-Szerbiában, Koszovó keleti határai mentén élő albánok – természetesen a koszovói albánok hathatós támogatásával – mozgalmat (fegyveres harcot) indítottak azzal a céllal, hogy három, többségükben albánok által lakott szerbiai önkormányzati egységet – Presevo, Medvedja, Bujanovac – Koszovóhoz csatoljanak. Harcukat segítette, hogy Koszovó szerbiai határa mentén, a szerb oldalon, öt kilométer széles földi

⁷ Open Source Intelligence.

⁸ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo.

biztonsági zónát hoztak létre, ahova a jugoszláv haderő alakulatai nem léphettek be, csak a szerb rendőrök, és ők is csak nehézfegyverzet nélkül. A helyzet a térségben 2001 májusára már nagyon veszélyessé vált, így a nemzetközi közösség lépésre kényszerült.

Az IntDiv állományából főnököm, Kane ezredes is a térségbe utazott a helyzet felmérésére. Elutazása előtt jelezte nekem, hogy én is sorra kerülhetek. Ezt jelentettem a magyar katonai képviselő vezetőjének, és kértem, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az esetleges külföldi bevetésem engedélyezése ügyében. A dél-szerbiai helyzet végül nélkülem rendeződött: a jugoszláv haderő részére engedélyezték, hogy 2001. május 24-én bevonuljon a földi biztonsági zónába, az albán harcosok pedig megadták magukat a KFOR-nak, de sokan átmentek Macedóniába, ahol akkorra már polgárháborús helyzet alakult ki.

A macedóniai válság kialakulása

Még a koszovói válság idején, főképpen 1999-ben, sok albán család menekült el a jugoszláv tartományból és telepedett le ideiglenesen Albániában és Macedóniában. Ez utóbbiba mintegy 400 ezer fő érkezett. Sorsuk a két országban élő albánok körében rokonszenvet váltott ki irántuk, és különféle módokon – akár fegyverrel vagy fegyveresen is – támogatták őket, illetve a koszovói albánok ügyét.

A koszovói események hatására a macedóniai albánok is elkezdtek „mozgolódni”, egyre hangosabban és időnként erőszakosan léptek fel a központi hatalom ellen. Az ország lakosságának 20–25%-át kitevő albánság leginkább azt sérelmezte, hogy alig van beleszólásuk az ország ügyeibe, azokban jóformán csak a szláv macedónok döntenek.

A macedóniai albánok mozgalmának politikai vezetője Ali Ahmeti volt. Ahmeti az 1980-as években a pristinai egyetemen tanult, ahol a diákok egyik vezéréként részt vett több tiltakozó megmozdulásban, a szerbek ezért börtönbüntetésre is ítélték. 1986-ban Svájcba emigrált, ahol menedékkjogot kapott. A különböző szerbellenes albán szervezetek egyesítésén dolgozott, és jelentős szerepe volt a Koszovói Felszabadító Hadsereg (UÇK⁹) 1996-os megalapításában és támogatásának megszervezésében, de igyekezett a háttérben maradni. Később megszervezte a Nemzeti Felszabadító Hadsereget (NLA¹⁰) is, amely Macedóniában harcolt az ottani albánok jogaiért. Tagjai között számos, korábban a szerbek ellen Koszovóban és/vagy Dél-Szerbiában harcolt koszovói és macedóniai albán volt.

⁹ Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

¹⁰ Albán nyelvű megnevezése Ushtrisë Çlirimtare Kombëtare, vagyis a rövidítése megegyezik a koszovói szervezettel, azért a nemzetközi közösség a Macedóniában tevékenykedő szervezet esetében inkább az angol nyelvű rövidítést (National Liberation Army – NLA) használta.

Ahmeti a Koszovóban már bevált stratégiát követte: olyan helyzetet kell teremteni Macedóniában, amely a nemzetközi közösség beavatkozását vonja maga után, amivel elérhető a kitűzött cél. A macedóniai albánok azonban nem akartak kiszakadni az országból, amelyben nem egyetlen összefüggő területen élnek, és nem volt céljuk a Koszovóhoz történő csatlakozás sem. Elemzőkben felmerült Macedónia átalakítása két entitásból álló föderációs országgá, de ennek a változatnak nem lett volna jövője.

2001 elején az NLA fegyveresei több, halálos áldozatokkal is járó támadást, merényletet követtek el rendőrök ellen az ország nyugati (Tetovo körzete) és északkeleti (Kumanovo körzete) térségében, ahol többségében albán nemzetiségű lakosság él. A helyzet április-májusban már annyira megromlott, hogy a kormány bevetette a hadsereget is. Kumanovo térségében egyes falvak lakosságát felszólították, hogy hagyják el a településüket, mert tűzértséget vetnek be az albán „terroristák” ellen. A NATO-ban – legalábbis a munkakörömből szemlélve – ekkor az volt a vélemény, hogy a kormány lépése helyes, erővel kell fellépni a rendbontók ellen.

Ebben az időszakban keresett fel szobámban az IntDiv soros amerikai vezetője, és megkérdezte véleményemet a macedóniai helyzetről. Rövid értékelésemben azt hangsúlyoztam, hogy a macedón vezetők tevékenységének, hozzáállásának – például a polgári lakosság elleni fegyveres fellépésnek – hallgatólagos támogatása, vagyis bátorításuk a nemzetközi közvélemény részéről könnyen a koszovói folyamat megismétlődéséhez vezethet. Nyilván nem az én véleményem alapján, de a NATO vezetésének álláspontja a macedóniai helyzet megítélésével kapcsolatban lassan megváltozott. Ebben valószínűleg szerepet játszott az a tény is, hogy az NLA június 12-én mintegy zászlóaljnyi erővel elfoglalta a főváros, Skopje határától 8 kilométerre lévő, etnikailag vegyes lakosságú Aracsinovo települést, amely mintegy 9 kilométerre van a főváros nemzetközi repülőtérétől. Az albán fegyveresek vezetője, Hoxha parancsnok azzal fenyegetőzött, hogy 120 mm-es aknavetővel szükség esetén löni fogják a repülőtér, de akár a parlament épületét is, mert az is lőtávolon belül van.

Megérkezésem Macedóniába

Akkor még Magyarországon voltam, június 1-jén nősültem, és 17-én, vasárnap értünk vissza Brüsszelbe. Másnap azzal fogadott az IntDiv igazgatója, hogy minél hamarabb Macedóniába kell utaznom, John (Kane ezredes) már ott van és vár rám, intézzem a kiutazáshoz szükséges ügyeket a magyar delegációnál. Így is tettem, felvettem a szükséges ellátmányt a szállásra és egyéb költségekre, megrendelték a repülőjegyet, és szerdán már repültem is Szkopjéba.

A repülőtérrel éppen egy eligazításra érkeztem, ahol a kialakult helyzetet értékelték. John ezt követően kezembe nyomta egy kölcsönzött, brit rendszámú Land Rover kulcsát, hogy vezessek. Az úti cél az Aracsinovo településtől két kilométerre délre futó autópálya volt, ahol leálltunk, és több civillel együtt figyeltük, hogy a hadsereg sorozatvetői és Mi-24 típusú helikopterei hogyan támadták dél felől a települést. Este a televízió híradójából azt is megtudtam, hogy később rendőri erők páncélozott járművekkel is megpróbálták kiűzni a felkelőket a településről, de az még jelentős veszteségek árán sem sikerült. Megjegyzendő, hogy Aracsinovo egy domboldalon fekszik, délről pedig sík terület határolja.

A macedóniai fegyveres összetűzések területi kiterjedése

Macedóniának 1991-ben a tagköztársaságok közül egyedül sikerült vérontás nélkül kiszakadnia Jugoszláviából, de az önálló, alig tízezer fős haderónél alig maradt komolyabb fegyverzet, az állomány kiképzettsége, tapasztalata pedig nem tette alkalmassá hatékony helységgharcra. Ez vonatkozott a rendőri erőkre is. Az év elején a hadsereg Bulgáriától kapott harckocsikat és páncélozott harcjárműveket, majd Ukrajnától vett néhány Szu–25 típusú repülőgépet és Mi–24 típusú harci helikoptert. Az nem ismeretes, hogy volt-e idő saját pilóták kiképzésére.

Este a szállodában megismertem kis csapatunk civil tagját, egy brit diplomatát. David Slinn jól ismerte a térséget, kicsit a szerbet is beszélte, és Johnnal már találkozott a dél-szerbiai rendezés során. Másnap reggel csatlakozott hozzánk a tolmácsunk, egy albán nemzetiségű egyetemista.

A csoportunk az országot a már említett Land Roverrel járta. Én vezettem, illetve a szláv macedón lakossággal, valamint az ellenőrző-áteresztő pontokon a rendőrökkel és a katonákkal beszéltem, szükség esetén tolmácsoltam. A tinédzserektől felfelé mindenki beszélt szerbül, de legalábbis értette. Ha macedónul válaszoltak, nagyjából megértettem, egyfelől a szerb nyelv ismerete miatt, másfelől azért, mert már Brüsszelben elkezdtem olvasni a macedón internetes oldalakon található híreket, vagyis a kommunikáció működött. A kocsiban mindig John ült mellettem, akinek két mobiltelefonja is volt, amelyek gyakran csörögtek, kapta az információkat, feladatokat, ő szervezte a napunkat. Hátul utazott David és a tolmács.

Fő feladataink, segítőink

A NATO, az EU és az EBESZ, valamint több befolyásos ország elhatározta, hogy lépéseket kell tenni a kialakult polgárháborús helyzet további eszkalálódása ellen. A macedóniai albánságnak természetesen voltak legitim képviselői az országon belül is, főképpen az albánokat tömörítő politikai pártok vezetői, közülük többen parlamenti képviselők. Velük az ország vezetése, Borisz Trajkovszki köztársasági elnök és a szláv macedónokat képviselő politikai pártok vezetői tárgyaltak a helyzet megoldásáról. Ahmeti és a katonai parancsnokok azonban a kormány számára nem voltak tárgyalópartnerek, de valahogyan fel kellett venni velük a kapcsolatot, hogy a helyzet rendeződhessen.

A csoport egyik fő feladata az volt, hogy „nem hivatalosan” lépjen kapcsolatba Ahmetivel és szükség esetén az egyes térségekben működő fegyveres csoportok vezetőivel. A másik fő feladat a NATO brüsszeli központjának tájékoztatása az általunk tapasztaltakról, szükség esetén rövid értékeléssel kiegészítve. Ehhez rendelkezésünkre állt egy STU-2 titkosított vonalas telefon, amely segítségével faxot is küldhettünk, később pedig titkosított módra kapcsolható mobiltelefont is kaptunk.

Még 2001 májusában Robertson NATO-főtitkár Szkopjéba küldte Mark Laity helyettes NATO-szóvivőt,¹¹ aki ezt követően – a fegyveres felkelés befejezéséig – a macedón elnök tanácsadójaként és NATO-összekötőjeként működött, vele egy folyosón kapott elhelyezést. A NATO Nemzetközi Törzs (IS¹²) válságkezelő igazgatóságának vezetője Pieter Feith holland diplomata¹³ volt, és a fő feladat akkoriban a Nyugat-Balkán biztonsági helyzetének a stabilizálása volt. Feith ezért gyakran megfordult Szkopjében, ahol találkozott a macedón vezetéssel és természetesen a mi kis csoportunkkal, valamint többször Ahmetivel is.

Az ország fontos szerepet játszott a koszovói rendezésben, az ott működő KFOR logisztikai ellátásában, a görög kikötőkből Koszovóba tartó utánpótlási útvonal biztosításában. Macedóniában ezért több, a KFOR alá tartozó alakulat is volt. Központjuk Szkopjében, a Gazella cipőgyár területén települt.

A csoportunk tagjai a miniszterelnök-helyettes, valamint a belügy- és a honvédelmi miniszter aláírásával ellátott „menlevelet” kaptak, amely elvileg szabad belépést biztosított a válság által érintett területekre, de a gyakorlatban nem mindig működött. Egyenruhát nem vittünk, mert nem tartoztunk a KFOR állományába.

Találkozás Ahmetivel

Két-három nappal kiérkezésem után azt a feladatot kaptuk, hogy vegyük fel a kapcsolatot Ahmetivel, aki a koszovói Prizrenben várt minket. A koszovói határ átlépése nem ment valami gyorsan, mert az átkelőhelyen nagy volt a forgalom, szigorú volt az ellenőrzés – ezt a KFOR végezte –, és a tolmácsunk áteresztése is gondot okozott. Prizrenben Ahmeti és munkatársai egy üres hentesüzletben vártak

¹¹ Mark Laity. <https://jfcnaples.nato.int/hqskopje/page10442928>; letöltés: 2018.04.09.

¹² International Staff.

¹³ CV Pieter Feith. http://pieterfeith.com/CV_Feith.pdf; letöltés: 2018.04.09.

minket. A megbeszélés eredményeként – jóindulata és további tárgyalási készsége jeléül – Ahmeti beleegyezett az NLA erőinek Aracsinovoból történő kivonásába. Egyben reményét fejezte ki, hogy hamarosan Macedónia területén találkozhatunk.

Csapatkivonás Aracsinovoból

A következő napon elindultunk Szkopjéból Aracsinovo felé egy hosszú egyenes úton. A fővárost elhagyva egy ellenőrző-áteresztő ponthoz érkeztünk, amelynél a tüzerőt egy T-55-ös harckocsi képviselte Aracsinovora irányított lövegével. Feltehetően tudomásuk volt érkezésünkről, így könnyen továbbengedtek, de figyelmeztettek, hogy vigyázzunk, mert a településen mindenre elszánt fegyveresek (terroristák) vannak.

Aracsinovo Szkopje felőli, délnyugati részén voltak a szláv macedónok lakó- és vikendházai, mind üresen állt, többségüknél ajtó és ablak tárva. A központ környékén már többszintes épületek álltak, embert nem láttunk. Egy még nem befejezett háromszintes épület erkélyein kecskék figyelték mozgásunkat. A tűzérési támadások nyomai sok helyen láthatók voltak. Végül megjelent az NLA egy harcosa, aki elmondta, merre menjünk. Egy garázsban találkoztunk Hoxha parancsnokkal, aki elmondta, hogy mivel az emberei a kitűzött feladatukat végrehajtották, megkapta a település elhagyását jóváhagyó utasítást. Harcosai csak fegyvereikkel együtt hagyják el Aracsinovot, és civileket is vinnének magukkal. Az előző napok harcai ismeretében és a romos házakat látva megkérdeztük, hogy mennyi veszteséget szenvedtek a harcokban. Hoxha elmondása szerint tíznél kevesebb harcost vesztek, őket a helyi temetőben temették el.

A következő nap visszatértünk, de akkor már jöttek velünk más szakértők is a NATO-tól és az EU-tól, hogy a kivonási igényeket és a kivonás módját megbeszéljék. A NATO-nak az eseményekbe történő minél kisebb bevonása érdekében – a szláv macedón népesség nagyon felháborodott azon, hogy az albán harcosok fegyverletétel nélkül akarnak kivonulni Aracsinovoból – először egy Kumanovóban működő busztársaságot kértek fel az albán harcosok elszállítására, de a sofőrök nem vállalták a feladatot. Majd egy tetovoi busztársaság jelentkezett, de nem volt elég busza a várható kivonandó létszám elszállítására. Ekkor a főváros mellett, Petrovecben lévő Camp Able Sentryben állomásozó amerikaiak parancsot kaptak, hogy hajtsák végre az albánok evakuálását Aracsinovo településről.

Június 25-én délelőtt – két, a különleges erőknél (SAS¹⁴) szolgáló brit katona kíséretében – érkeztünk Aracsinovoba, és vártuk a buszok érkezését. Akkor még nem tudtuk, hogy problémák adódtak a buszok bérlésével, ezért kicsit meglepődtünk, hogy dél körül Tata ezredes vezetésével amerikai katonai konvoj érkezett Kumanovo felől a településre. A konvojban 81 amerikai katona és 20 szerződéses civil volt, ők a nem harci járműveket vezették. A konvojban 42 jármű volt: buszok, teherautók, egészségügyi gépjárművek és harcjárművek. Elkezdődött a harcosok és a települést elhagyni szándékozó civilek összegyűjtése, beszállítása a buszokba. Meglepődtünk, hogy az előző napok kihalt utcái ellenére milyen sokan várakoztak a beszállásra.

¹⁴ Special Air Service.

Többen számár- és öszvérfogatokkal jelentek meg, amelyek a nehezebb, a buszokra felvinni nem engedett fegyvereket – géppuskákat, páncéltörő rakétákat, aknavetőket stb. – szállították. Ezek a fogatok, számos felkelő kíséretében, észak felé hagyták el a települést, vagyis arra mentek, amerről korábban lerohanták Aracsinovot. A konvoj buszaiban 176 harcos és mintegy 200 civil hagyta el a települést.

Az amerikai konvoj már megérkezett, egyeztetés a kivonásról

NLA-harcosok az egyik buszban

A konvoj késő délután indult el Kumanovo felé, a mi gépkocsink volt az első. Elhagytuk a főképpen albánok lakta Nikustak települést, és közeledtünk Umin Dol felé, amelyek lakossága szláv macedón volt. A település határánál az úton egy máglya égett, közelebb érve a mögötte csoportosuló tömeg is láthatóvá vált. Több rendőr és néhány katona is volt közöttünk. A rendőrök elmondták, hogy a lakosság nagyon felháborodott az „albán banditák” kimenekítése miatt, ezért nem engedik a konvojt áthaladni faljukon. Páthelyzet alakult ki. Tata ezredes is nehéz és kényes helyzetbe került, hiszen neki egy feladatot kellett végrehajtania. Az kizárt volt, hogy erőszakkal áttörjön a blokádon, a konvoj megfordítása pedig lehetetlennek látszott.

Hosszas egyezkedés kezdődött, próbáltuk meggyőzni a rendőröket, hogy biztosítsák számunkra a biztonságos áthaladást, amihez a köztársasági elnökük is hozzájárult, de ők a civilekre hivatkozva ezt nem vállalták. A helyzet hirtelen súlyosbodott, amikor a tömeg mögül több gépfegyver-sorozat hangzott fel, mert az amerikai katonák bezárták a harcjárművek ablakait és a toronylövészek csőre töltötték a gépfegyvereket.

Itt jegyzem meg, hogy Ljube Boskoszki belügyminiszter – nem sokkal korábban – néhány ezer gépkarabélyt osztott ki szláv macedón „tartalékosoknak”, hogy „megvédhessék magukat” az albánokkal szemben. Boskoszki támogatta egy szláv macedón félkatonai szervezet (Lavovi) működését, később háborús bűnök elkövetésével is vádolták, és szélsőséges szervezetek támogatása miatt jelenleg is az amerikaiak feketelistáján van.

A kialakult helyzet eszkalálódásának elkerülése érdekében Tata ezredes kiadta a parancsot a konvoj visszafordítására. A műveletet a szántóföldeken sikerül végrehajtani, mivel eső már régen nem esett, a nagy hőség miatt pedig a föld száraz volt. A konvoj elindult visszafelé, majd Aracsinovo és Szkopje között, az ellenőrző-áteresztő ponttól nem messze megállt, mert a fővárosba nyilvánvaló okok miatt nem lehetett behajtani. Már késő este, vagyis sötét volt. A brit SAS két katonája felderítést végzett, ennek eredményeként találtak egy földutat, amelyen az Aracsinovótól délre futó autópályára lehetett kijutni. A helyzetet nehezítette, hogy az út fele szláv macedónok hétvégi háza elött haladt el.

Tata ezredes elfogadta a javasolt útvonalat és parancsot adott az indulásra. Elöl ment a két brit, mögöttük én vezettem, és utánunk jöttek a többiek. A kisebb feltűnés érdekében külső világítás nélkül haladtunk. A holdfény nagyon gyenge volt, de a britek felszereléséhez éjjellátó készülék is tartozott, és feltehetően az amerikai konvoj is felkészült a sötétben történő haladásra. Az út nyolc-tíz percig tarthatott, ez alatt szememet meresztve igyekeztem 20–25 méteres távolságot tartani a britektől. Az egyedüli segítségem a tájékozódásban a kocsijuk féklámpáinak viszonylag gyakori felvillanása volt. Az út nagyjából egyenes, eléggé keskeny és hepehupás volt, és főképpen a buszok miatt sem lehetett túl gyorsan haladni. Az autópályára kissé szabálytalanul hajtottunk fel, de a feladatot megoldottuk.

Aracsinovo főterén álló épület az albán harcosok kivonulása után

A Tata ezredestől kapott elismerés

Másnap tudtuk meg, hogy Szkopjében több ezer szláv macedón lakos a parlament épületénél tüntetett, NATO- és EU-zászlókon vezették le dühüket, és betörték a McDonald's üzlet kirakatait. Az Aracsinovo-műveletről Tata ezredes néhány héttel később viszonylag részletesen nyilatkozott a New York Times számára.¹⁵

Az aracsinovoi kivonás utóéletéhez tartozik, hogy hetekkel később, egy lazább napon, elautóztunk az Able Sentry táborba. John nem mondta, hogy miért megyünk oda. Gondoltam, hogy meglátogatjuk az amerikaiak vám- és adómentes PX-boltját, vagy valamilyen utánpótlást veszünk fel, ahogyan azt tettük korábban a Gazella cipőgyár területén lévő KFOR Rear HQ esetében. A parkolóból azonban egy terembe mentünk, ahol amerikai katonák ültek. John egyenként bemutatott minket – az Aracsinovoban velünk volt két SAS-tagot is, mert ők is megjelentek, de nevüket nem említette –, majd Tata ezredes mindegyikünknek átadott egy falpra erősített igazolást arról, hogy az 502. lövészezred tiszteletbeli tagjai lettünk. Kellemes meglepetés volt.

Sipkovica

Röviddel az aracsinovoi művelet után üzenet érkezett Ahmetitől, hogy délre vár minket a Tetovohoz közeli Sipkovica faluban. Tetovo (Szkopje Ny 38 km) a leginkább albán város az országban, viszonylag jó minőségű út kötötte össze a fővárossal, gépkocsival mintegy háromnegyed óra volt az út. Tetovo külvárosában, a Popova Sapka-hegycsúcsra vezető kötélpálya indulási épületét kellett megtalálnunk, onnan vezetett fel a hegyre az az út, amelyről a Sipkovicába vezető hegyi út elágazott.

A kötélpálya épületénél ellenőrző-áteresztő pont fogadott minket, amelyet a hadsereg egy különleges alegysége működtetett. Egy gépkarabéllyal felfegyverzett fekete maszkos katona jött oda hozzánk, és mondta, hogy nem mehetünk tovább. Mutattuk az igazolványainkat, „menleveleinket”, mondtuk, hogy azokat a főnökei írták alá, nekünk pedig Sipkovicában dolgozunk van stb., de hajthatatlan volt. Végül visszafordultunk. Szkopjében illetékes helyen panaszkodtunk. Az volt a válasz, hogy biztonságunk érdekében nem engedtek tovább, de legközelebb már átengednek.

Következő nap az ellenőrző-áteresztő ponton minden gond nélkül áthaladtunk, de „jóindulatúan” figyelmeztettek: lehet, hogy az albánok az utat félelmükben aláaknázták. Lassan vezettem a hegyoldalban felfelé vezető úton, amelyen számos hajtűkanyart kellett leküzdeni. Amikor John – neki volt valamennyi háborús tapasztalata – látott valami gyanúsat az úttest állapotában (repedés, aszfalthiány stb.), akkor kiszálltunk és szemrevételeztük a helyet. Ezt három-négy alkalommal tettük meg. Megtaláltunk az elágazást Sipkovica felé, majd mintegy 100 méterre egy NLA-s ellenőrző-áteresztő pontnál kellett megállnunk. Ott négy-öt fegyveres volt őrségben, egyiküknél géppuska, a többieknél gépkarabély volt. Tolmácsunk elmondta jövetelünk célját. A fegyveresek szívélyesek voltak, a parancsnokuk rádión jelentette érkezésünket, majd útbaigazított minket: menjünk egyenesen.

¹⁵ GORDON, Michael R.: For G.I.'s, a Balkan Road of Neither War Nor Peace.
<https://www.nytimes.com/2001/07/17/world/for-gi-s-a-balkan-road-of-neither-war-nor-peace.html>;
letöltés: 2018.03.31.

A falu szélén újabb harcosok fogadtak, majd kocsival előttünk haladva felvezettek a falu túlsó végén lévő iskolaépülethez. Az érkezésünk híre gyorsan terjedt, a falu lakosságának nagy része az utcán volt, az emberek – főként férfiak és gyerekek – integettek, mintha a felszabadítók érkeztek volna meg.

Az iskola épületénél több katonaruhás, köztük néhány fegyveres személy várt ránk, és ott volt Ahmeti is. Kölcsönös üdvözlések után bementünk egy terembe, ahol terített asztalt találtunk. Az előző napra készített sült bárányhús már kihűlt, és volt kenyér, üdítő és víz is. Szeszes itallal nem kínáltak, mert Ahmeti elmondása szerint harcosaira szesztilalom vonatkozik, majd isznak a győzelem, vagyis céljaik elérése után. Az üdítő palackokon és dobozokon látszott a származási helyük – Koszovó. Ahmeti elmondta, hogy a kialakult helyzet miatt macedón árut alig tudnak beszerezni, de a zöldhatáron keresztül szamarakkal sok árut hoznak Koszovóból.

Ahmeti megköszönte az aracsinovi kivonuláshoz nyújtott segítségünket, és kérdéseinkre megerősítette, hogy az események kedvező alakulása esetén az NLA hajlandó kölcsönös fegyverszünetre, és a fő cél a helyzet tárgyalásos rendezése. Természetesen nem azt várja, hogy a hivatalos szervek vele tárgyaljanak, arra ott vannak a macedóniai albánok politikai pártjai és azok vezetői.

A találkozón megismerkedtünk az NLA több helyi szintű parancsnokával. Megemlítettük, hogy a tetovoi ellenőrző-áteresztő ponton figyelmeztettek minket az NLA által telepített aknákra. A parancsnokok – köztük Iliri, akivel később lesz egy közös akciónk – határozottan állították, hogy egyetlen utat sem aknáztak alá, de óva intettek attól, hogy az utakról letérjünk. Ahmeti megerősítette, hogy az általuk ellenőrzött falvakba nyugodtan ellátogatunk, ott biztonságban leszünk.

A Sipkovicán tett látogatást követően – bízva Ahmeti szavaiban és az ország vezetésétől kapott „menlevél” erejében – nagyobb hangsúlyt fektettünk második fő feladatunk végrehajtására: igyekeztünk a harcokkal érintett területek biztonsági helyzetét figyelemmel kísérni és az ezzel kapcsolatos értékeléseket rendszeresen felterjeszteni a NATO illetékesei részére.

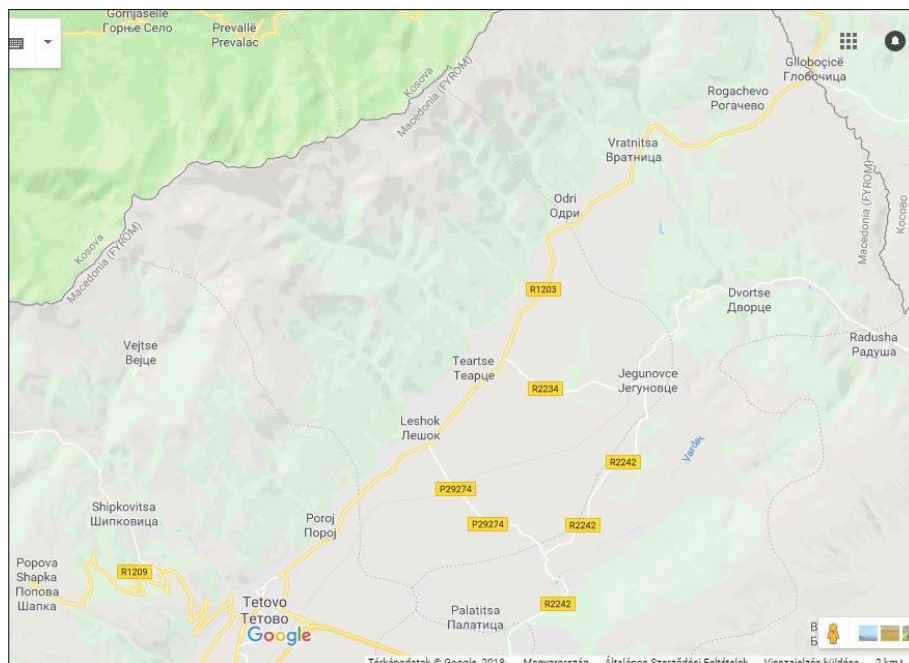
Két térség eseményeit követtük kiemelt figyelemmel. Az egyik a Tetovótól északkeletre vezető főútvonal mentén fekvő településeket (főképpen Poroj, Neprosteno, Lesok, Tearce, Dobroste), a másik az Aracsinovoból északkeletre fekvő falvakat (főképpen Orlanci, Grusino, Nikustak, Matejcse, Lipkovo, Szlupcsane, Vakszince, Lojane) foglalta magában.

Átlagos hétköznapiak Tetovo térségében

A fent említett két térség közül – az aracsinovi kivonulást követően – számunkra a tetovoi volt a fontosabb. Itt körülbelül kétszer annyi időt töltöttünk, mint a kumanovoi körzetben. Egyfelől itt tudtunk találkozni Ahmetivel, másfelől az itteni események befolyásolták leginkább a békés, tárgyalásos megoldás esélyeit.

Nagyrészt macedóniai albánok által lakott falvakban jártunk, mindössze két olyan települést látogattunk meg Tetovo térségében, ahol szláv macedónok voltak többségben. Az egyik Lesok (Tetovo ÉK 6 km), ahol többször is jártunk. A szláv macedón lakosság döntő többsége elhagyta a falut, de nekünk sikerült kapcsolatot építeni egy helyi lakossal. Ő különösebben nem panaszkodott az albánokra, akik a

falu nevezetességeit, a kolostort és az ortodox templomot sem rongálták meg. A másik település Vratnica (Tetovo ÉK 20 km) volt, amely tisztán szláv macedón falu, de a helyieken kívül a harcok miatt lakóhelyüket elhagyni kényszerülők is éltek. A lakosok hevesen panaszkodtak az albánok részéről tapasztalt fenyegetés, illetve életfeltételeik romlása miatt. Bementünk egy helyi boltba, de nem igazán tapasztaltunk jelentős áruhiányt.

Tetovo északkeleti térsége

Dobrosteban (Tearce és Odri között van) többször jártunk. A település lakosságának több mint 80%-a albán nemzetiségű, a többi szláv macedón volt. Az egyik alkalommal a falu központjában több várakozó autóbust találtunk, amelyekbe szláv macedónok szálltak be. Többen is álltak a buszok körül, az elutazóktól búcsúzkodtak. Ekkor két fiatalra lettem figyelmes: a lány a buszban az ablaknál ült, a fiú pedig – az NLA egyenruhájában – a busz mellett állt, és mozdulataival kérte a lányt, hogy szálljon le a buszról és maradjon. A lány szomorúan rázta a fejét, jelezve, hogy mennie kell.

Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy nem láttam, nem tapasztaltam a macedóniai albánok részéről gyűlölet megnyilvánulását a szláv macedónok iránt. A szláv macedónok azonban – részben jogosan – úgy érezték, hogy elvesznek valamit tőlük, ami az övék volt, ezért sokkal szélsőségesebben nyilatkoztak albán nemzetiségű honfitársaikról. Ebben valószínűleg szerepet játszott, hogy a nemzetközi közösség – kiemelten a NATO és az EU – inkább az albánok törekvéseit támogatta, ezért nyomást gyakorolt a kormányra megfelelő kompromisszum elérése érdekében.

Egy alkalommal felkerestük a tetovoi dervis kolostort (Arabati Baba Teke), amelynek vezetőjével is elbeszélgettünk. Ő eléggé pontosan megfogalmazta az országban kialakult (polgárháborús) helyzet végső megoldását. Ha akkor – 2001-ben – a fegyveres harc nem hozza meg a kívánt eredményt, akkor néhány évtized múlva a demográfiai változások, vagyis az albánok számának gyorsabb növekedése a szláv macedónokat meghátrálásra kényszerítik.

A Tetovo és a koszovói határ közötti területen működő NLA-harcosok parancsnoka Leka (Daut Rexhepi) volt. Szigorú, nagy tekintélyű embernek ismertük meg. Vele nem Ahmetinél, hanem a terepen találkoztunk. Július 5-én – a NATO közvetítésével – tűzszünet lépett életbe a szemben álló felek között, és az egyik ilyen alkalommal John úgy döntött, hogy felkeressük Leka parancsnokot Dobrosteban, ahol a parancsnokságát berendezte. Éppen a koszovói határ felől autóztunk déli irányban, és a nálunk lévő katonai térkép alapján John azt javasolta, hogy ne a megszokott úton, vagyis a főút felől, keletről érkezzünk közvetlenül a faluba, hanem a térképen jelzett földutat használva észak felől közelítsük azt meg. A földút elég gyorsan kövekkel kirakott patakmederré alakult, amelyet fák szegélyeztek. A Land Rover bírta, de csak lassan haladhattunk. Közel egy kilométer megtétele után észrevettünk két fiatal harcost, akik az út szélén (a patakmeder partján?) az árnyékban pihentek, de a kocsi látványára riadtan ugrottak fel és kapták kézbe fegyvereiket. Elmondtuk jövetelünk célját és azt is, hogy nem értékeljük „éberségüket” a parancsnokuknál.

A tűzszünet az NLA számára nemcsak a harci cselekmények beszüntetését jelentette – bár megjegyzem, azok döntő többsége még kiérkezésünk előtt lezajlott –, hanem azt is, hogy a harcosok „láthatatlanná” válnak, vagyis nem működtetnek ellenőrző-áteresztő pontokat az utakon, ott egyenruhában nem is mutatkoznak, nem viselnek fegyvert. Ha észrevettünk tűzszüneti előírásokat megsértő harcosokat, akkor felhívtuk a figyelmüket a megfelelő viselkedésre, szükség esetén jeleztük Leka parancsnoknak vagy valamelyik helyettesének. A kommunikációval tolmács nélkül sem volt gondunk, mert az NLA tagjai – de a parancsnokok mindenképpen – húsz év felettiek voltak, így még a volt Jugoszláviában is jártak iskolába, vagyis tudtak szerbül, illetve macedónul.

A figyelmeztetés általában eredményt hozott, csak egy esetben volt sikertelen. A főútvonalon haladva – éppen a Pieter Feith holland diplomatával, NATO-megbízottal tervezett találkozóra siettünk – tűzszünet idején észrevettük, hogy egy kávézó előtt egyenruhás albán ül az asztalnál. Megálltunk és figyelmeztettük, hogy a tűzszünet előírásai értelmében nem ülhetne ott egyenruhában, legalább menjen be az épületbe. Ezt eléggé barátságtalanul elutasította, és úgy viselkedett, mint aki szeszes italt vagy valamilyen tudatmódosító szert fogyasztott. Amikor megérkeztünk a találkozó helyszínére, akkor ott találtuk Leka parancsnokot is néhány emberével. John elmondta Feithnek, hogy milyen

tűzzsünet-sértést tapasztaltunk. Erre Feith – kihasználva az alkalmat, hogy intézkedhet – felelősségre vonta Leka parancsnokot, hogy emberei nem tartják be a tűzzsünet előírásait. Leka eléggé mérges lett, és elküldte egyik emberét a kávézóhoz a helyzet tisztázása érdekében. Amikor visszajött, jelentette, hogy az a harcos nemrég vesztette el egyik harcostársát, jó barátját, és még nem dolgozta fel a veszteséget, ezért volt ingerült.

Egy alkalommal a lesoki ismerősünk elmondta, hogy a főúttól nem messze, a Zselcse, vagyis délkelet felé vezető mellékúton egy piros gépkocsi áll keresztben, és valószínűleg robbanóanyag van benne. A gépkocsit megtaláltuk és óvatosan megközelítettük. Benne több gázpalackot láttunk. Az autóbomba rendeltetése valószínűleg az volt, hogy megakadályozza gépjárművek eljutását a szláv macedón lakosságú közeli falvakba (vagy fordítva?). A szemlélődés közben feltűnően mutattuk a „menlevelünket” délkeleti irányba, mert feltételeztük, hogy az autóbombát fegyveresek, esetleg mesterlövészek figyelik. Még aznap jeleztük Leka parancsnoknak, hogy mit találtunk. Ő megköszönte az információt és intézkedett az autóbomba hatástalanítására.

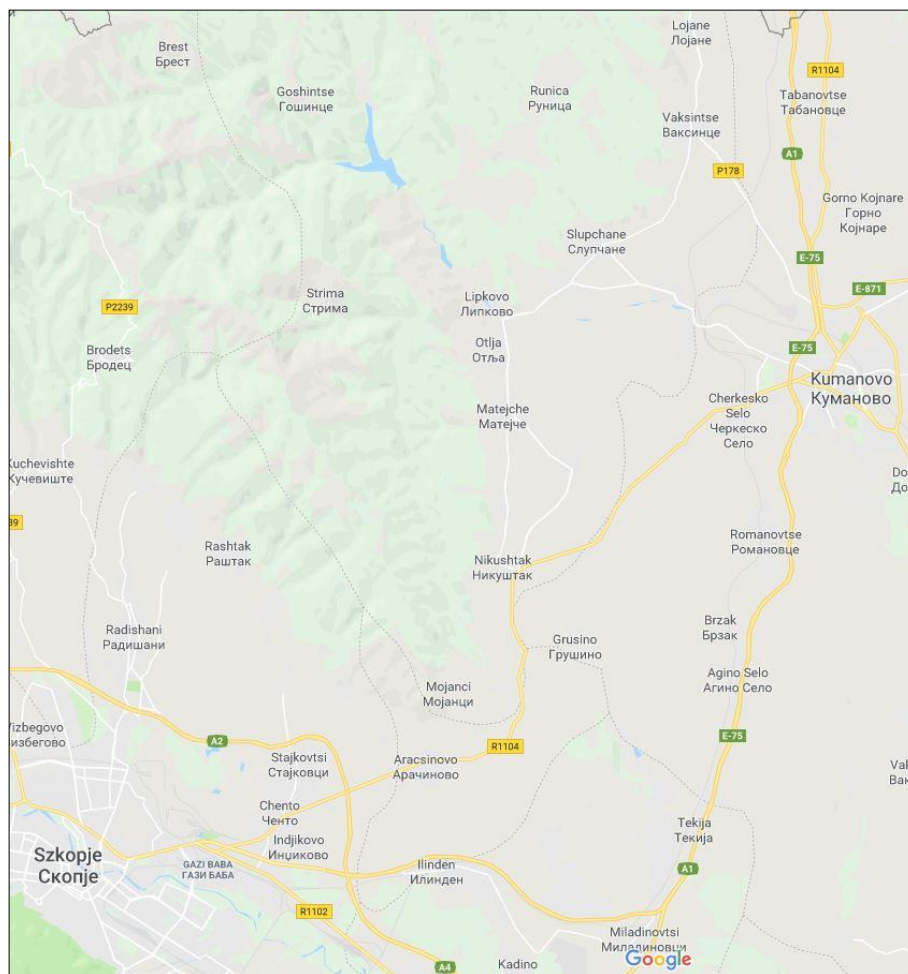
Átlagos hétköznapiak Kumanovo térségében

Kumanovo térségébe úgy jutottunk el, hogy mindig áthaladtunk Aracsinovo településen.

Az NLA harcosainak kivonását követően a macedón rendőri erők a település házait átvizsgálták, majd a főváros határánál felállított ellenőrző-áteresztő pontot gyakorlatilag felszámolták, illetve áttelepítették Aracsinovo túlsó, keleti határához. A település központjában néhány rendőr és egy páncélozott harcjármű teljesített szolgálatot. A rendőrök nem voltak barátságosak velünk, éreztették, hogy nem látnak minket szívesen. Az ellenőrző-áteresztő pontnál kezdetben igyekeztek akadályokat gördíteni áthaladásunkhoz, de később ez a helyzet megszűnt.

Egy alkalommal – az albán lakosságú falvakban tett látogatásunkat követően, visszafelé jövet – még a gépkocsinkat is átvizsgálták, hiába tiltakoztunk, hivatkozva mindenféle jogainkra. Pechünkre az albán harcosoktól – köszönetük, kedvességük jeléül – kaptunk néhány pávatollat, amelyek a kocsiban voltak. A szláv macedón rendőröknek ez nem tetszett, mert a pávák állítólag védett állatok, és a tollakat elkobozták. Mi az országban egyet sem láttunk, és azt sem tudtuk, hogy az NLA harcosai honnan szerezték azokat.

A térségben Nikustak (Kumanovo DNy 10 km), Matejcse (Kumanovo Ny 7 km) és Szlupcsane (Kumanovo ÉNy 7 km) albán lakosságú falvak jelentették a fenyegetést Kumanovo városra. A rendőrség mellett a hadsereg egyes alegységei is jelen voltak a térségben, főként tűzérési és páncélos erőkkel. A tűzérési eszközökkel időnként lőtték a felsorolt albán lakosságú településeken kijelölt célokat – köztük mecseteket is –, de amikor arrafelé utaztunk, akkor fegyveres összecsapások nem voltak.

Kumanovo délnyugati térsége

Egyszer üzenetet kaptunk – talán Mark Laitytól –, miszerint Grusino (Kumanovo DNy 11 km) faluban a helyi (albán) lakosság szomjazik, mert mesterlövészek miatt nem tudják felkeresni a falu vízforrását, és elfogyott a tartalékvízük. Megjegyzem, hogy 2001-ben a nyár nagyon meleg volt, a hőmérséklet gyakran megközelítette a 40 fokot. John elhatározta, hogy felkeressük a települést, és talán tudunk segíteni. Az ellenőrző-áteresztő pont parancsnokának jeleztük, hogy Grusinoba megyünk, jelentse a parancsnokának. Az albánok által lakott falvakban általában a minaretet vesszük célba, ha emberekkel akarunk találkozni. Akkor is így tettünk, a mecset környékén találtunk néhány idősebb férfit. Elmondták, hogy nem tudnak elmenni a közeli kúthoz vízért, mert a macedónok lövik őket. A nők és a gyerekek egy része egy közeli garázsban bújtak el és szomjaznak. Javasoltam Johnnak, adjunk vizet az albánoknak, hogy elvihessék a gyerekeknek. (A kocsiban

mindig volt egy-két tucat félliteres tartalékvizünk.) John kezdetben ellenkezett, hogy az nem old meg semmit, de végül belegyezett, és adtuk a férfiaknak. Ők persze azonnal elkezdtek inni a még viszonylag hideg vizet. Ez is jellemzi az albánok társadalmát...

Megérkezésünk után mi is észleltük a lövéseket, egy-két lövedék hangját is hallottuk, vagyis a közelünkben lévő célpontokra lőttek. Persze az is lehetett, hogy mindez nekünk szánt figyelmeztetés volt. John felhívta Laityt, az elnök tanácsadóját, és elmondta, hogy lőnek ránk. Egyben kérte, szóljon Trajkovszki elnöknek, hogy állíttassa le a lövéseket, mert elkísérjük az albánokat a forráshoz.

A lövések egy negyedóra múlva abbamaradtak, és Laity telefonált, hogy az elnök intézkedett. Először elmentünk a garázshoz, ahol mintegy 20 nő és gyerek zsúfolódott össze, közben a férfiak előkészítettek egy traktort és egy lajtos utánfutót. A közeli forráshoz indultunk, az albánok mentek elől. Egy erdei úton haladtunk, amely a forrás közelében vizes, csúszós volt, és oldal irányban lejtett. A visszafordulás ezért nem volt egyszerű. John – akinek otthon szintén Land Rovere volt – megmutatta, hogyan kell átkapcsolni négykerék-meghajtásra, illetve felezőre, majd kívülről segítette a manővert. Az albánokat visszakísértük a faluba, majd megköszönték a segítségnyújtást, és eljöttünk. Azt nem tudjuk, hogy az ellenőrző-áteresztő pont átlépése után újrakezdődött-e a mesterlövész(ek) tevékenysége.

Egyik nap az volt a feladatunk, hogy autózzunk el Lipkovoba, és mérjük fel a biztonsági helyzetet. Lipkovo eredetileg egy közel háromezer fős település volt, gyakorlatilag tisztán albán lakossággal. A tőle északnyugatra lévő két tó a Lipkovo folyó vizének felduzzasztásával alakult ki. A folyó volt Kumanovo város és körzete – közel 100 ezer fős lakossággal – ivóvizének a forrása. Június első felében az NLA elzárta a nagyobb tóból kivezető zsilipet, aminek következtében a kisebb tóból a víz gyakorlatilag eltűnt, Kumanovóban pedig humanitárius vészhelyzet alakult ki. A macedón biztonsági erők műveletei eredményeként a zsilipet 12 nap múlva kinyithatták, de még napok teltek el, amíg a víz kellő mennyiségben és minőségben állt rendelkezésre a városban.

Lipkovóban az NLA őrszemei a körzet parancsnokához – aki Szokolinak nevezte magát – vezettek minket. Mint korábban írtam, az NLA harcosai számára tilos volt alkohol fogyasztása, ami egyfelől a hithű muszlim vallású albánok számára magától értetődő volt, de a tilalom elősegítette a fegyelem fenntartását és a kellő éberség biztosítását is. Amikor az NLA helyi parancsnokaival találkoztunk, mindig kávéval kínáltak minket. Nos, Szokoli előtt az asztalon egy megkezdett üveg Johnnie Walker whisky volt... Csodálkozásunkra megjegyezte, hogy ő nem tartja magát minden előíráshoz. Mint később elmondta, ő már Koszovóban is harcolt az UÇK soraiban. Tudnivaló, hogy a koszovói albánok lazábban kezelik a vallási előírásokat. Később azt hallottuk, hogy Szokoli a nem igazán fegyelmezett, kissé önféjű parancsnokok közé tartozott, és Ahmeti számára is gondot jelentett a viselkedése.

Szkopje felé tartva, az aszfaltozott útról elágazó egyik földúton, Nikustak térségében – ahol korábban nem láttunk semmit – egy tűzérüteg kezdte meg települését. A katonák meglepődtek, a parancsnokuk nem igazán volt közlékeny a tevékenységük jellegét illetően. Miután elhagytuk őket, az első földúton letértünk kelet felé és felkapaszkodtunk egy dombra, onnan figyeltük előkészületeiket. Nem sokkal később az üteg tüzet nyitott Nikustakra, amit John telefon jelentett Laitynek. A lövések meghatározott időközönként egy darabig még eldördültek, majd megszűntek.

Mint korábban említettem, én voltam a sofőr, és szükség esetén én beszéltem a macedón biztonsági erők képviselőivel. Amikor először Nikustakban jártunk, az NLA helyi parancsnoka meghívott minket kávézni egy tipikus albán szobába, ahol a padlón és a falakon szőnyeg volt, a fal mentén pedig padszerű ülőalkalmatosság. Egyedült ekkor és itt kellett levennünk a cipőket. Én természetesen szerbül beszéltem az albánokkal megérkezésünkkor. Már kávézás közben valaki bejött, és kérte, hogy álljak máshova a kocsival. A többiek folytatták a beszélgetést. Este a szállodában John elmesélte, hogy amikor kimentem, az albán parancsnok megkérdezte, hogy mit keres itt ez a mackós alkatú szerb. (A macedóniai albánok sem szerették a szerbeket.) John akkor elmagyarázta neki, hogy ki vagyok és miért jó, ha tudok szerbül. Ennek emlékére később Brüsszelben az alosztály állománya előtt kaptam tőle egy félméteres barna játékmédvét, nyakában *Csaba the bear* – Csaba, a medve – felirattal. Azóta is kellemes emlék, Macedóniára és Johnra emlékeztet, aki a NATO-beosztást követően Zimbabweban lett katonai attasé, és sajnos ott is halt meg szívinfarktusban.

Tárgyalások a rendezés érdekében

A macedóniai albán pártok és a kormány képviselői közötti tárgyalások a helyzet rendezéséről a NATO és az EU közvetítésével történtek. A cél egy olyan megállapodás kidolgozása volt, amely elfogadható kompromisszum lehetett a macedóniai albánok és a szláv macedónok számára.

Az albánok céljai között szerepelt az albán nyelv hivatalosként történő elismerése és az albán zászló használatának engedélyezése a jelentős arányú albán lakossággal rendelkező településeken, az albán nyelvű képzés javítása, valamint természetesen amnesztia biztosítása az NLA tagjai számára, ha nem követtek el háborús bűncselekményt. A kormányzat számára pedig kiemelkedő fontosságú volt az NLA feloszlatása és fegyvereinek begyűjtése.

Ez utóbbival kapcsolatban a sipkovicai iskola épületében folytak a tárgyalások, amelyeken Ahmeti és katonai törzse, valamint Pieter Feith és a Macedóniában állomásozó KFOR-parancsnokság tisztjei is részt vettek. A fő kérdés az volt, hogy az NLA hány fegyvert fog leadni. Ennek meghatározásához abból indultak ki, hogy az NLA-nak hány tagja van. Innentől a számokat nem pontosan írom, de érzékeltetem a tárgyalás menetét.

Ahmeti 2000 főt adott meg az NLA létszámaként. (Egyes források az NLA maximális létszámát 6000 főre tették.) A NATO-tisztek ezt kevesellték, szerintük több albán harcos volt a terepen. Ahmeti emelte a létszámot 2200 főre, amit a tárgyalópartner elfogadott. Ahmeti szerint ennyi katonával és fejenként egy fegyverrel számolva – hiszen két puská mégsem lehet egy katonánál – 2200 fegyvert kellene leadnia. A NATO-tisztek mosolyogtak, és elkezdtek magyarázni, hogy az NLA egyes harcosainál van pisztoly, revolver, géppuska is, ráadásul a harcosok aknavetőket is használnak időnként. Végül összesen 3300 fegyver kötelező átadása szerepelt a megállapodásban.

Ahmeti aláírja az NLA fegyvereinek leadásáról szóló dokumentumot

A fegyvereket végül augusztus 27-ével – az Essential Harvest művelet keretében – a NATO-tagországok 4600 katonája kezdte el összeszedni és megsemmisíteni. A művelet szeptember 25-én fejeződött be. Az NLA végül összesen 3875 fegyvert, köztük 3210 puskát, karabélyt, a macedón hadseregtől korábban zsákmányolt négy harckocsit és páncélozott szállítójárművet, számos aknát és nagy mennyiségű lőszert adott le. A NATO szerint a fegyverek jó állapotban voltak, és mennyiségüket is tekintve nélkülük a macedóniai albán felkelők harci képessége gyakorlatilag megszűnt.¹⁶ A szláv macedón sajtó azonban azt írta, hogy a fegyverek jelentős része sikerrel szerepelhetne 19. századi eseményeket bemutató filmekben.

¹⁶ NATO Ends Weapons Collection in Macedonia.
<https://www.armscontrol.org/node/3079>; letöltés: 2018.04.11.

Akkoriban szárnyra kelt a hír, hogy a macedóniai albánok számára Albániában és Koszovóban is gyűjtenek régebbi fegyvereket az NLA lefegyverzéséhez.

Az aláírás után készült csoportkép a sipkovicai iskola lépcsőjén

A tárgyalások politikai szinten augusztus elején már annyira előrehaladottak voltak, hogy gyakorlatilag bármelyik nap bejelenthetnék volna a megállapodás Ohridban tervezett aláírásának időpontját. Augusztus 8-án azonban olyan esemény történt, amely kétségessé tette a megállapodás közeli létrejöttét.

Karpalak–Tetovo–Erebino

Augusztus 8-án reggel elindultunk Tetovo felé, mert úgy tudtuk, hogy a térségben valami készülődik. Velünk jött a szkopjei KFOR-törzs két tisztje is civilben, egy másik gépkocsival. Mielőtt elhagytuk volna a fővárost, az autópályán keresztben álló rendőrségi gépkocsi állított meg minket. A rendőrök elmondták, hogy az autópályát lezárták, azt senki sem használhatja. Próbáltuk magyarázni, hogy nekünk mennünk kell, dolgunk van stb., de a rendőrök hajthatatlanok voltak. Félrehúzódtunk, és vártunk, hátha megindul a forgalom. Egy idő múlva felhívtuk az összekötő hivatalt, és jeleztük, nem engednek tovább. Azt mondták, utána nézzenek, hogy mit tehetnek az érdekünkben. Metodi Sztamboliszki tábornok, az újonnan kinevezett vezérkari főnök hívott vissza bennünket. (Abban az évben ő volt a hadsereg harmadik vezérkari főnöke.) Elmondta, hogy Karpalak térségében (Szkopje Ny 20 km) az autópályán haladó katonai csapaszállító ellen robbantásos merényletet hajtottak végre, tíz tartalékos katona meghalt. Egyelőre várjunk az útlezárásnál, majd a rendőrök szólnak, ha elindulhatunk. Természetesen elkezdtünk találgatni, hogy vajon mi történhetett. Talán a tárgyalások sikeres befejezését akarta valamelyik fél megakadályozni? Ez érdeke lehetett a szélsőséges szláv macedónoknak, de az albánok között is voltak olyanok, akik a fegyveres harc folytatását szerették volna elérni.

Kiégett teherautó Karpalaknál

Több mint egyórás várakozás után a rendőrök jelezték, hogy indulhatunk. Karpalak neve nem szerepelt a térképen, így a merénylet helyét előre nem ismertük, de az úton mozgó katonákat és harci járműveket már messziről észrevettük. Közelebb érve már megláttuk a kiégett teherautót, és még a holttestek is az úton heverték. Folyt a helyszínelés, és több katona a környező dombokon nyilván árulkodó nyomok után kutatott, illetve kereste az elkövetőket. A helyszínelők parancsnoka tudott érkezésünkről, de intett, hogy menjünk tovább. Magunk mögött nem láttunk forgalmat, talán csak azért engedtek át minket ilyen korán, amikor még a holttesteket sem vitték el, hogy lássuk az „albán terroristák” – a sajtóban így emlegették az NLA tagjait – tevékenységének eredményét.

Tetovoba érve az a hír fogadott minket, hogy a város déli szélén, egy téren, albán civilek gyülekeznek. John mondta, hogy bár civilekről van szó, de a szláv macedónok részére ez provokációt is jelenhet, tehát elhatározta, hogy oda kell mennünk. Megtaláltuk a csoportosulást, amely 10–15 fiatal férfiből állt. Kiszálltunk a kocsikból, és igyekeztünk meggyőzni őket, hogy oszoljanak. Ez nekünk nem igazán sikerült, de a problémát megoldotta a városba dél felől benyomuló, páncélozott járművekből álló katonai konvoj, amelyről az egyik harcjármű megszólaló géppuskája adott hírt. A tömeg gyorsan eloszlott, de más irányokból is megszólaltak a fegyverek. A kocsikat otthagyva mi is igyekeztünk fedezéket keresni. Egy szerkezetileg kész sarokházat találtunk, amelynek teraszán hatan éppen elfértünk.

A katonai harcjárművek és az albánok között kisebb tűzpárbaj alakult ki. John megkért, beszéljek a vezérkari főnökkel. Nagy nehezen sikerült elérni, és röviden tájékoztattam, hogy Tetovo déli részén intézkedés közben dél felől érkező katonai járművekből lőttek ránk. Lehetetlen, mondta, de utánanéz.

Közben a mintegy öt méter széles út túloldalán lévő házból egy albán férfi integetett, hogy menjünk át hozzá. John a rövid sorozatok közötti szünetben kettesével átküldött minket a férfi házába, ahol a legészakibb szobában – több fal védelmét élvezve – leültünk a földre. A KFOR-os gépkocsiban egy fiatal dán külügyes is jött velünk, aki gyakorlaton volt Macedóniában. Ő és az albán tolmácsunk félt a legjobban, ők inkább hasaltak, mint ültek. Közel egy órát voltunk a házban, időnként hallottuk a rövid sorozatokat.

Egyszer csak nyílt az ajtó, és megjelent Iliri parancsnok egy AK-val a kezében. Elmondta, hogy értünk jött. Kint az utcán, a sarkon túl van egy fekete Audi, abba kell szállnunk. A házból szintén kettesével jöttünk ki és igyekeztünk minél gyorsabban megtenni a veszélyes mintegy 20 métert. Én Daviddal indultam el. Mikor kiértünk az utcára, ismét megszólalt a géppuska. Az nem tudtuk, hogy a csöve merre néz, de David elbújt egy villanypózna mögé, nekem már csak mögöttem maradt hely. Sikerült eljutnunk az Audihoz, Iliri a volán mögött ült, és hatunknak kellett még valahogyan bepréselődnünk a járműbe. A sofőr melletti ülésen ketten ültek – egymás ölében –, hátul pedig a három soványabb az ülésen, nekem pedig mint legtestesebbnek már csak rajtuk fekvő jutott hely. Még a hátsó ajtó sem csukódott be, amikor Iliri elindult, és szűk utcákon, elég nagy sebességgel – más forgalomra valószínűleg nem számított – mintegy öt perc alatt elvitt minket a Sport elnevezésű kávézóba. Mint később a hírekből megtudtuk, nem sokkal korábban a Tetovo melletti autótúton az NLA fegyveresei elvették egy albán nemzetiségű miniszter szolgálati Audiját.

A kávézóban körülbelül 20 idősebb albán férfi volt, kávézgattak, ettek, közben figyelték a televízió hírműsorát. John telefonja időközben lemerült, de szerencsére kaptunk kölcsön egy töltőt. Iliri elment, de előtte intézkedett, hogy kapjunk enni és inni.

Ekkor ismét felhívtam a vezérkari főnököt, akivel természetesen szerbül beszéltem. A kávézóban tartózkodó albánok valószínűleg találgatták, hogy ki lehet az a NATO-tól, aki szerbül beszél. A tábornok hallhatóan megkönnyebbült, hogy hallja a hangomat. Akkor már részletesebben elmeséltem, hogy mi történt velünk, és kérdésére elmondtam, hogy hol vagyunk.

Este hét óra felé megjelent a kávézó előtt egy német páncélozott szállítójármű, a parancsnoka mondta, hogy értünk jött Erebinoból (Tetovo K 8 km), ahol egy német KFOR-alakulat állomásozott. Amikor beszálltunk a járműbe, kaptunk fejenként egy másfél literes ásványvizet. A járműben nagyon meleg volt, a páncélzata is bizonyára átforrósodott a tűző napon. Az utat a táborig körülbelül 20 perc alatt tettük meg, közben az összes vizet megittam, a zsebkendőmből kétszer kellett kifacsarnom az izzadtságot. Ekkor megértettem, hogy egyes hadszíntereken miért lehet 6–8 liter víz a napi norma.

A táborban John a parancsnoknak elmesélte, mi történt velünk a nap során, majd elmentünk vacsorázni az étterembe. A gond csak az volt, hogy a márka volt a fizetőeszköz, a hátizsákjaink pedig a kocsiban maradtak. Én a zsebemben találtam 20 márkát, az volt az összes pénzem. Azt elköltöttük pizzára és némi sörre, de a parancsnoktól kaptunk egy üveg Ballantines whiskyt és fizetett egy-egy korsó sört is.

A vacsora közben hallottuk, hogy a közelben tűzérési előkészítés kezdődött. A tábor – eredetileg egy macedón laktanya – egy dombtetőn volt, így jól láttuk, hogy nem irányított rakétákkal és gépágyúkkal lövik a Tetovtól északkeletre lévő településeket. Két nappal később megtudtuk, hogy Trajkovszki elnök – feltehetően a karpalaki merénylet hatására – engedélyezte a hadseregnek, hogy a rendőrséggel együttműködve átvegye az ellenőrzést a Tetovtól a koszovói határig futó főútvonal felett. A táborban, kétemeletes vaságyakon, gyorsan elaludtunk, nem kellett minket ringatni.

Másnap kora délelőtt a táborba érkezett egy OSCE¹⁷ feliratú Mercedes terepjáróval egy osztrák tiszt, elmondása szerint katonaiattasé-helyettes volt. Hírt hozott: mehetünk a gépkocsikért, az albánok kimentették őket. Az osztrák tiszt elvitt engem és a másik sofőrt egy házhoz, amelynek udvarán ott állt a két gépkocsi. A Land Roverem kinézetre rendben volt, a hátizsákjaink is megvoltak, de az enyémből hiányzott a pénztárcám és a német gyártmányú katonai távcsővem, amelyet még az 1990-es évek elején szlovén kollégáktól kaptam ajándékba. Ezt elmondtam a minket fogadó NLA-parancsnoknak, aki ezt követően telefonált valakinek. Mondta, ne siessünk, igyunk meg vele egy kávét. Kávészás közben telefonon jelentették neki, hogy nem tudnak semmit a hiányzó dolgokról. A pénztárcában márkát és dollárt tartottam, valamint a bankkártyámat, továbbá a nálam lévő hivatali mobiltelefonhoz tartozó kártyát, amelynek behelyezésével a telefon titkosított üzemmódban működött.

Brüsszelbe érkezésem után a NATO illetékeseinek jeleztem a kártya eltűnését, a telefont pedig leadtam probléma nélkül. Az eltűnt pénzemért és a távcsővemért az utam finanszírozójától, a Magyar Honvédségtől kártérítést kaptam.

Az NLA-parancsnok jelezte, hogy a szkopjei KFOR-törzs gépkocsija motorházában egy lövedék vagy repesz megsértette az olajtartályt, azért az Erebinoba történő elindulásunk előtt a motort feltöltötték olajjal, bízva abban, hogy a táborig kitart. A gépkocsikkal az osztrák tiszt felvezetésével sikeresen megérkeztünk a táborba. John átvizsgálta a Land Rovert. Az egyik gumi eresztett egy repedés miatt, egy másikban pedig egy fémdarabot talált, de a gumi tartotta a nyomást.

Felhívtam a brüsszeli NATO-kirendeltségen dolgozó feleségemet, hogy le kellene tiltani a bankkártyámat. Ő már tudta, hogy valami történt velünk Macedóniában, mert aznap reggel a SITCEN-ben¹⁸ dolgozó, mindkettőnk által jól ismert, a KFH-ból kiküldött magyar tiszt azzal üdvözölte, hogy nem kell aggódni, már minden rendben van a Csabával. Feleségem persze nem tudott semmiről – a NATO-ban csak egy szűk kör ismerte a kialakult helyzetet – ezért eléggé kétségbe esett.

¹⁷ Organization for Security and Co-operation in Europe – Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ).

¹⁸ Situation Center – ide futottak be a hadszíntereken történő fontosabb eseményekkel kapcsolatos jelentések. Szerepe hasonló volt a KFH-ban létrehozott Helyzetértékelő és Jelentő Központ (HJK) szerepéhez.

Délután már éreztem, hogy nem vettem be reggel a vérnyomáscsökkentő gyógyszeremet – az a szállodában volt –, ráadásul kávét is ittam. Míg John a kerekeket cserélte, addig elvittek a tábor orvosi rendelőjébe. Megmérték a vérnyomásomat, túl magas volt, megkérdezték, milyen gyógyszert szedek, megmondtam. Telefonáltak Berlinbe, hogy megtudják a gyógyszerem hatóanyagát, majd adtak megfelelő gyógyszert. Ezt követően a nadragzsebemben mindig volt vérnyomáscsökkentő gyógyszer és elegendő macedón dénár, német márka és amerikai dollár.

Amikor Szkopje felé autóztunk, a merénylet helyszínén már csak a kiégett teherautó roncsait láttuk. A szállodában végre fürödhettünk, majd egy nagyot pihentünk.

Augusztus 10–12-én macedón rendőrök brutális megtorló akciót hajtottak végre az albánok által lakott Ljuboten (Szkopje É 10 km) település ellen. A támadás tűzérési előkészítéssel kezdődött, majd a rendőrök átfésülték a falut, és állítólag tűzharcba keveredtek az NLA harcosaival. Ez utóbira nem volt bizonyíték. Az akcióban legalább tíz civil meghalt – többségüket hátulról érte a lövés –, a rendőrök több mint száz civilt megvertek, házakat gyújtottak fel. A nemzetközi közösség vizsgálatot indított az ügyben, és külön kitért Ljube Boskoszki belügyminiszter szerepére, aki 12-én jelen volt a helyszínen.¹⁹

Az eset miatt John megkért, hogy keressem fel hivatalában a vezérkari főnököt, aki fogadott is. A négy szemközti beszélgetés lényege az volt, hogy sajnálatomat és együttérzésemet fejeztem ki a merényletben elhunyt tíz tartalékos katoná miatt, és a merényletet úgy értékeltem, mint a békét hozó megállapodás küszöbönálló aláírásának a megakadályozását, ami egy Ahmetivel egyet nem értő személy vagy csoport akciója lehetett. Ugyanakkor jeleztem, hogy a ljuboteni akció szintén nagyon veszélyezteti a megállapodás létrejöttét, ráadásul azt elvileg a kormány ellenőrzése alatt álló szervezet követte el, ami fegyelmetlenségre utal. Sztamboliszki tábornok lényegében egyetértett velem, de hangsúlyozta, hogy a karpalaki merénylet – amely nem akadályozhatja meg a békés rendezést – annyira felbőszítette a „terroristákkal” leggyakrabban összetűzésbe került rendőröket, hogy bekövetkezett a ljuboteni esemény, amelyet ő is elítélt.

Az Ohridi Keretmegállapodást²⁰ (OFA²¹) végül 2001. augusztus 13-án írták alá a macedón köztársasági elnök, valamint két szláv macedón és két macedóniai albán párt elnökei. A megállapodást tanúként aláírta az Európai Unió, illetve az Amerikai Egyesült Államok egy-egy különmegbízottja. A dokumentum aláírásával feladatunk megszűnt, néhány nap múlva visszautaztunk Brüsszelbe.

¹⁹ Macedonia. Crimes Against Civilians: Abuses by Macedonian Forces in Ljuboten, August 10-12, 2001. <https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/macedonia/>; letöltés: 2018.04.13.

²⁰ The former Yugoslav Republic of Macedonia: Framework Agreement Signed in Ohrid, 13 August 2001. <http://www.refworld.org/docid/3fbcd7c8.html>; letöltés: 2018.04.13.

²¹ Ohrid Framework Agreement.

Elismerés a munkánkért

A macedóniai tevékenységem része volt egy nemzetközi összefogásnak, amelyben különböző nemzetközi szervezetek, főképpen a NATO, az EU és az EBESZ vettek részt. Az összefogás azzal a céllal jött létre, hogy – okulva a Jugoszlávia széthullásának folyamata által a térség biztonságára kifejtett, akkor már évtizedes negatív hatásából, a bosznia-hercegovinai rendezés nehézségeiből, valamint a koszovói beavatkozás várható következményeiből – még a macedóniai válság kiteljesedése előtt sikerüljön az érintett felek számára megfelelő megoldást találni. Másképpen fogalmazva: egy gyors, sikeres válságmegelőző művelet végrehajtásával elkerülhető lehet egy hosszan tartó válságkezelő művelet. A nemzetközi összefogásnak köszönhetően sikerült elérni a kitűzött célt.

A macedóniai tevékenységükért a NATO-főtitkártól
NATO-medált kapott személyek csoportképe

2002. április 25-én Lord Robertson, a NATO főtitkára NATO-medált adományozott²² a NATO brüsszeli központja állományából a macedóniai rendezésben részt vett 13 civil személynek és három katonának. Tudomásom szerint ez volt az egyetlen alkalom, amikor civil személyek is kaptak medált a terepen (hadszíntéren) folytatott tevékenységért.

A medálok átadása és az azt követő állófogadás után a kitüntetettek egy általam szervezett vacsorán ünnepelték meg az elismerést, illetve idézték fel a macedóniai emlékeket. Ebben segített az, hogy a vacsorára egy szerb étteremben került sor, és a tulajdonosoknál előre megrendeltem a sült malacot és a sült bárányt, amihez természetesen testes vörösbort is ittunk.

²² NATO Secretary General awards medals for service in the former Yugoslav Republic of Macedonia.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_19410.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2018.04.03.

Befejezés

A címbe azért került bele a kaland szó, mert számomra a Macedóniában eltöltött időszak valóban kaland volt. Akkor és ott legalábbis én úgy éltem meg. Eredetileg repülőmérnökként, majd íróasztal mellett ülő elemzőként nem számítottam arra, hogy nekem valaha is olyan feladatom lesz, hogy civilben, fegyver és katonai támogatás nélkül, polgárháborús környezetben kell dolgoznom, feladatot végrehajtanom. Igaz, az 1993–1997 közötti horvátországi külszolgálatom alatt is voltak érdekes események, de ott más volt a helyzet.

A NATO-medál átadása után fogadom Lord Robertson gratulációját

Egy-egy fárasztó nap végén – amikor a még ma is működő Toto kávézóban elfogyasztottuk a kihagyott ebédet és megettük a vacsorát is, amelyekhez kitűnő T'ga za jug vörösbort ittunk –, de még Brüsszelbe visszaérkezve is gyakran belegondoltunk, hogy összességében a szerencse is mellettünk volt.

Fényképezőgépet nem vittünk magunkkal, mivel nem akartuk, hogy valamelyik fél azzal vádoljunk bennünket, hogy a másik fél részére „kémkedünk”. A KFOR és az EU megfigyelő missziójának (EUMM²³) tagjai viszont használhattak képrögzítő eszközöket. Az írásomban felhasznált képek egy része John és David közvetítésével tőlük jutott el hozzám, a többiek pedig az internetről töltöttem le még 2001–2002-ben, illetve az írásom elkészítése idején. A Medal Ceremony alkalmával készült képeket az ünneplés után a NATO médiacsoportjától kaptam.

²³ European Union Monitoring Mission.

Július elején rövid szabadságra Brüsszelbe utazhattam, helyemet dán kollégám, Fini vette át. Ő nálam 10 évvel idősebb volt, és a dánon kívül csak angolul beszélt. Amikor visszatértem Szkopjéba, John kifejezte örömét, hogy ismét együtt dolgozhatunk. Akkor már három telefonja volt, és egyet nekem adott. Ez lehetővé tette számomra, hogy mintegy három héten keresztül reggelenként, még a napi felderítőjelentés leadása előtt felhívtam a KFH HJK-ját, és elmondtam az előző nap fontosabb eseményeit. Nem mindig éreztem, hogy a vonal másik végén lévő személy örül a hívásomnak – pluszmunkát adtam volna? –, és visszajelzést sem kaptam az illetékesektől arról, hogy volt-e haszna a jelentéseimnek.

Az írásom a helyszínen személyesen átélt események saját szemszögéből történő megítélésén alapul. A 2001-es macedóniai eseményekről az interneten számos angol nyelvű forrás található, amelyekből tágabb és részletesebb képet kaphat az eseményekről, esetenként másképpen leírva, más szemszögből láttatva azokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CV Pieter Feith.
http://pieterfeith.com/CV_Feith.pdf; letöltés: 2018.04.09.
- GORDON, Michael R.: For G.I.'s, a Balkan Road of Neither War Nor Peace.
<https://www.nytimes.com/2001/07/17/world/for-gi-s-a-balkan-road-of-neither-war-nor-peace.html>; letöltés: 2018.03.31.
- Macedonia. Crimes Against Civilians:
Abuses by Macedonian Forces in Ljuboten, August 10-12, 2001.
<https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/macedonia/>; letöltés: 2018.04.13.
- Mark Laity.
<https://jfcnaples.nato.int/hqskopje/page10442928>; letöltés: 2018.04.09.
- NATO Ends Weapons Collection in Macedonia.
<https://www.armscontrol.org/node/3079>; letöltés: 2018.04.11.
- NATO Secretary General awards medals for service in the former Yugoslav Republic of Macedonia.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_19410.htm?selectedLocale=en;
letöltés: 2018.04.03.
- The former Yugoslav Republic of Macedonia:
Framework Agreement Signed in Ohrid, 13 August 2001.
<http://www.refworld.org/docid/3fbcdf7c8.html>; letöltés: 2018.04.13.

GERLITS PÉTER NY. ALEZREDES

EMLÉKEIM A MAGYAR KATONAI RÁDIÓTECHNIKAI FELDERÍTÉS MEGALAKULÁSA IDŐSZAKÁBÓL

1966-ban végeztem a Budapesti Műszaki Egyetemen honvédelmi ösztöndíjasként, főhadnagyi rendfokozatban. Ugyanebben az évben megkaptam első tiszti beosztásomat az MNVK 2. Csoportfőnökségen. Éles Antal alezreddessel osztottunk egy irodán. Schneider Pál ezredestől orosz nyelvű, rádiólokátorokról szóló könyvek tanulmányozására kaptunk utasítást. Feladatként határozták meg számunkra azt is, hogy készüljünk fel orosz nyelvű szakmai tanfolyam elvégzésére az akkori Szovjetunióban. A tanfolyam nyolc hónapig tartott, egy Moszkva környéki településen szervezték meg. A képzés során megismerkedtünk a rádiótechnikai felderítés elméleti és technikai alapjaival, eszközeivel, valamint harcászati, hadművelleti és hadászati kérdéseivel (front méretű hadászati műveletek tervezése is szerepelt a képzési programban). A tanfolyam kiválóan felkészült oktatóinak köszönhetően a technikai ismereteket könnyen és jó szinten sajátítottam el. A harcászati ismeretek tanulmányozásához gondosan kidolgozott jegyzetek álltak rendelkezésünkre. Feladatunkat képezte – a tananyag elsajátításán kívül – a jegyzetek átmásolása munkafüzeteinkbe. Ezt a feladatot felosztottuk egymás között. A technikai berendezések felépítését részletesen, blokksémászintig oktatták számunkra. Az eszközök telepítését és kezelését is részletesen bemutatták részünkre. A tanfolyam fő célja a katonai ismeretek elsajátítása volt.

A tanfolyam félidejében egy hét szabadságot kaptunk, amelyet Magyarországon töltöttünk. Schneider Pál ezredes meghatározta számunkra, hogy a tanfolyam második szemeszterében mire összpontosítsuk figyelmünket. Elmondta, hogy Magyarországon a jövőben rendszeresítik az SzDR–2M és az RPSz–5 típusú szovjet gyártmányú rádiótechnikai felderítőberendezéseket, így elsősorban ezeknek az eszközöknek a tanulmányozására, ismereteinek elsajátítására és rögzítésére koncentráljunk.

Hazatérésünk után napjaink a Csoportfőnökség Bartók Béla úti objektumában nyelvtanulással teltek. Vártuk, hogy hazaérkezzenek „szigorúan titkos” minősítésű munkafüzeteink, amelyekbe jegyzeteinket készítettük. Közben Fülöp Dénes alezredest nevezték ki közvetlen parancsnokunknak. Dénes az egyik napon – meglepetésemre – azt közölte velem, hogy készüljek fel megbízott törzsfőnöki beosztás ellátására.

Cenzúrázott munkafüzeteink végre megérkeztek. Éles Antal őrnaggyal együtt feladatunk volt – jegyzeteink alapján – egy hasonló jellegű tanfolyam tematikájának összeállítása. Mivel az előadásokról nem hiányoztunk, ez a feladat nem jelentett különösebb nehézséget számunkra.

Egy késő őszi napon parancsot kaptam arra, hogy egyenruhában jelenjek meg az MN 2983 alakulat parancsnokánál. Kapcsos Zoltán ezredes néhány gépkocsit biztosított számomra, sorállományú vezetőkkel. Székesfehérvárra, a hadsereg törzséhez kellett utaznunk. Ott Éles őrnagy már várt bennünket. Ágyakat, ágyneműt és egyéb felszerelési tárgyakat vételeztünk. Úti célunk a keszthelyi légvédelmi tüzerlaktanya volt. Egy önálló rádiótechnikai felderítő-zászlóalj megalakítását kaptuk feladatul. Éles Antal őrnagy megbízott parancsnoknak (egyben technikai helyettesnek), személyem megbízott törzsfőnöknek (a technikai szolgálat vezetőjének) került kinevezésre.

A keszthelyi alakulat parancsnoka, Tapódi Mihály alezredes egy felújított épület földszintjét bocsátotta rendelkezésünkre. Anyagi ellátásunkat a légvédelmi tüzezezred biztosította. Az épületben két hálókörletet rendeztünk be. Egyet a tiszti, egyet pedig a sorállomány részére. Feladatokat képezte az alegység ügyviteli irodájának berendezése. Az anyagi-technikai ellátás megszervezése (központi anyagbeszerzések végrehajtása) is hozzám tartozott. Ennek keretében írógépeket, valamint RPSz-1/2/3, valamint Dnyepri-1K típusú rádiótechnikai berendezéseket kaptunk. A raktártól átvett berendezések eredeti, gyári csomagolásúak voltak, a század részére nem kerülhettek kiadásra.

(Egyik decemberi anyagvételezési napon tehergépkocsival indultunk vissza Budapestről Keszthelyre. Útközben hóvihár tört ki, aminek következtében az akkor épülő balatoni M7-es úton elakadtunk. Kénytelenek voltunk az éjszakát a gépkocsi vezetőfülkéjében tölteni. Néha beindítottuk a motort, hogy fenntartsuk üzemképességét és ne fagyjunk meg. Hajnalban nagy zajra ébredtünk. Egy szovjet páncélos menetoszlop haladt el mellettünk, mit sem törődve az útviszonyokkal és az időjárással. Kérésre az egyik páncélozott harcjármű bevontatott bennünket egy közeli magyar laktanyába. Kívárva a kedvező időt, szerencsésen megérkeztünk Keszthelyre.)

Lassan feltöltődött a zászlóalj állománya. Bücs Zsigmond (politikai helyettes), Bodor György (pénzügyi tisz), Horváth Tamás (a gépjárműszolgálat vezetője), továbbá ügyviteli munkatárs, gépíró, fegyvermester, anyagi szolgálatvezető és elhárítótiszt érkezett az alakulathoz.

1967 őszén a zászlóaljhoz 11 fiatal végzős tiszt került. Nyolc fő az Egyesített Tiszti Iskola (ETI) rádiótechnikai szakáról érkezett. Valamennyien lokátorosok voltak, akik a honi légvédelem rádiótechnikai századainál kezdték volna meg tiszti pályájukat. A lokátorosok mellé két rádiófelderítő és egy hadtáp szakon végzett tiszt is csatlakozott.¹ Elkezdődött az újonnan érkezettek rádiótechnikai felderítő szakkiképzése.

¹ Dr. CZUTH László: Rádiótechnikai Felderítés (ELINT). Felderítő Szemle, III. évfolyam 4. szám, 2004. december. p. 96. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2004-4.pdf>; letöltés: 2017.03.26.

Vágási László vizsgázik²
(Vizsgáztatók: Éles Antal, Gerlits Péter, Lakatos József és Thurza Dezső)

A szakkiképzés megkezdését gondos előkészítő munka előzte meg. Az RTF katonai alapjait – a szovjet tanfolyamon készített jegyzeteink alapján – a C/1 osztály tisztjei oktatták.

A tisztek nyelvi felkészítést, valamint gyors- és gépirói oktatást is kaptak. A nyelvoktatást a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia nyelvtanárai végezték. A gépirást az alakulat gépirója, Etelka oktatta. A rádiótechnikai felderítés technikai alapjait, valamint az SzDR–2 és az RPSz–5 típusú állomások szakmai ismereteit (munkafüzetem és Schneider Pál ezredes fényképalbuma alapján, egy sorkatona által megrajzolt tablók segítségével) én oktattam. A képzésben részt vevők első csoportjának csak az RPSZ–1/2/3 típusú készülékeket mutattuk be, mivel az állomások még nem érkeztek meg Magyarországra.

A csoport 1968 nyarának elején vizsgázott. Lehetőséget kaptam arra, hogy a fokozott technikai érdeklődéssel rendelkező tiszteket kiválogassam. A rádiótechnikai felderítőállomások végre vasúton megérkeztek a Szovjetunióból. (Az állomások technikai dokumentációja külön futárral érkezett.) Horváth Tamás az eszközök gépjármű fődarabjait és tartozékait vette át. A lepecsételt felépítmények átvételét, készletjegyzékük magyar nyelvű fordítását és tartalmuk ellenőrzését Keszthelyen Oszlászki Bertalan és én végeztem. A technikai csoportból állomásparancsnokokat neveztek ki. Feladatuk – vezetésemmel, az orosz nyelvű dokumentációk alapján – a telepítés, a bekapcsolás és az üzemeltetési szabályok megismertetése és oktatása volt. Ezeket a feladatokat az SzDR–2M állomásnál – emlékeim szerint (a teljesség igénye nélkül) – Hegyi Tibor és Lutár Sándor, míg az RPSz–5M állomásnál Erdődi László végezték.

² A szerző szakmatörténeti gyűjteményéből.

1968 nyarán újabb, ezúttal nyolc végzős tiszttel erősödött a rádiótechnikai felderítés. Négy fő az akkori Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskoláról, négy fő pedig a Kilián György Repülő Műszaki Főiskoláról került a zászlóaljhoz. Ez volt az első évfolyam, amely főiskolai végzettséggel került kibocsátásra és beosztásba helyezésre. Az előző évben kiválasztott tisztekkel együtt ők az alapító „nagy generáció” tagjai, akik életre hívták a magyar rádiótechnikai felderítést.³

Az új technikai eszközök oktatását teljes mértékben a már kiképzett első csoport tagjai végezték. A rádiótechnikai felderítés technikai alapjai című tárgyat (mint kedvenc témámat) magam oktattam.

Az első SzDR–2M eszköz telepítése és bekapcsolása

Ma is élénken él emlékezetemben az első SzDR–2M típusú berendezés telepítése és bekapcsolása. Az eset az elhelyezési körletünk előtti gyakorlótéren történt. Horváth Tamás – minden eshetőségre felkészülve – tűzoltó készülék készenlétbe helyezése mellett indította be az aggregátort, majd adott utasítást az antenna felemelésére. A bekapcsolás és az első mérések végrehajtása sikeres volt, amelyet illően megünnepeztünk.

Az SzDR–2M antennája telepített állapotban⁴

³ Dr. CZUTH László: Rádiótechnikai Felderítés (ELINT). Felderítő Szemle, III. évfolyam 4. szám, 2004. december. pp. 96–97. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2004-4.pdf>; letöltés: 2017.03.26.

⁴ A szerző szakmatörténeti gyűjteményéből.

Egy másik érdekes momentum

A határőrségtől jelzést kaptunk, hogy a határ közelében, az osztrák oldalon új, eddig nem észlelt, antennával rendelkező katonai járművet figyeltek meg. A helyszínre érkezett RPSZ-5M típusú állomás az optikai láthatóság ellenére sem észlelt túloldaltól érkező jelet. Mindkét eszköz egymásra irányuló antennával valósággal tapogatta a másikat, de kisugárzott jel nem volt. Az osztrákok értékelését nem ismerjük. Mi – jelentésünkben – osztrák rádiótechnikai felderítőtevékenységet valószínűsítettünk.

Az RPSZ-5M berendezés felemelt antennákkal⁵

A hatékony és eredményes felderítőmunka alapja a technikai eszközök állandó hadrafoghatóságának biztosítása. Ez akkor lehetséges, ha az eszközök üzemképesek, tartozékai és javítóalkatrészei rendelkezésre állnak. Az eszközök átvételénél elsőként – a dokumentációs jegyzékek és a kapcsolási rajzok alapján – az alkatrészeket gyűjtöttük ki és összesítettük őket típusaik és mennyiségük alapján. Ez alapozta meg a gyors javítás lehetőségét. A berendezések gondosan összeállított TASZT-készlettel (tartalék alkatrészek, szerszámok és tartozékok) rendelkeztek, amely kisebb meghibásodás esetén biztosította javításukat. A kezelési utasítások szigorúan előírták a rendszeres karbantartások gyakoriságát. Ezek betartása és szigorú ellenőrzése a megbízható üzemeltetés alapvető feltételének bizonyult az évek során.

Az összes előírt ellenőrző mérést a TASZT-készlet műszereivel nem lehetett végrehajtani. Lépéseket tettem a közepes és a nagyjavítások elvégzéséhez szükséges műszerpark beszerzésére. A nagyjavítás magyarországi megvalósításának lehetőségét – előjáróim támogatásával – a Finommechanikai Vállalatnál tanulmányoztam.

⁵ A szerző szakmatörténeti gyűjteményéből.

A vállalat az akkori Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) lokátorainak gyári javítását végezte. Helyszíni tapasztalataim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a rádiótechnikai felderítőberendezések nagyjavítását célszerű a Szovjetunióban megrendelni. A technikai szolgálat állományának kiváló munkája eredményként – tudomásom szerint – erre nem került sor.

A műszerpark hiányára vezethető vissza egy, a kezdetben jelentkező hibajelenség. Az SzDR–2M típusú berendezésnél korábban nem észlelt zavarójelek jelentek meg az indikátorok képernyőin. A hiba feltárására az akkori Szovjetunióból hívtak szakértőt. A Csoportfőnökséget Forgács László képviselte. A szovjet felderítő főcsoportfőnökségről érkező tiszt első dolga volt mikrohullámú generátorok kérése. A Távközlési Kutató Intézettől (TÁKI) kölcsönzött jelgenerátorok segítségével megtörtént az eszköz nagyfrekvenciás fokozatainak ellenőrzése, a halladóhullámú csövek műszeres behangolása, illetve a nem megfelelők cseréje. A zavarok megszűntek. Ezzel együtt a feltételezett „szabotázs” gyanúja is.

Az alakulatnál megalakult a technikai javítóműhely, a kihelyezett rádiótechnikai felderítőőrsök kiszolgálására technikai javítógépkocsi kezdte meg működését. Emlékezetes munkám volt a technikai szemlék folyamatábráinak összeállítása, valamint az SzDR–2M típusú eszköz aggregátorának megjavítása.

Egy „katonabarát” technika (Lutár Sándor visszaemlékezése)

„Az SzDR–2M/(MP)⁶ típusú berendezés – technikai szempontból – sikeres konstrukció volt. Szuperheterodin felépítésű vevője átfogta a berendezés teljes (926–3700 MHz) frekvenciasávját, így az frekvencia szerint keresés nélküli rendszert képezett. Iránymérő rendszere az egyenlő jelmérés módszerére épült, amelynek pontossága meghaladta az elméleti számítás alapján várható pontosságot. Az indikátor még analóg kijelzésű volt, ami hibára adott lehetőséget, de az MP változatban már digitális értékeket olvashattunk le a számlálócsőről. Az antennarendszer a troposzférikus szóródáson alapuló vételt biztosított, ezzel igen nagy mélységben (mintegy 500–600 km) tette lehetővé a felderítést.

Üzemeltetési szempontból a berendezés megbízható volt, a heti és a havi gyakoriságú karbantartás, valamint az I-es és a II-es típusú technikai szemle rendszeres elvégzése garantált üzembiztonságot jelentett. A berendezés mindent kibírt („katonabarát” volt) és technikailag sokat tudott. (Ezt bizonyítja az is, hogy az utolsó SzDR–2MP típusú berendezés 2003-ban került kivonásra a szolgálatból.)”

Talán az sem véletlen, hogy a 21. évszázad elején az ukrán Kolcsuga típusú radarrendszerek vagy a cseh SDD távolfelderítő eszközök is az SzDR berendezések működési elvére épültek.

A 26. önálló rádiótechnikai felderítő-zászlóalj (MN 2828) 1974-ben a Vezérkar közvetlen alárendeltségéből a 3. önálló rádiófelderítő ezred (MN 2983) szervezeti alárendeltségébe került. Ezzel az átszervezéssel az alakulat számára több, korábban gondot okozó anyagi ellátási kérdés is megoldódott.

⁶ SzDR = Sztáncija Dálnoj Razvédkij (távolfelderítő állomás).

Időközben Budapestre vezényeltek. Feladatuk kaptam a 2. Csoportfőnökségen újonnan alakult Rádiófelderítő Szolgálat Technikai osztálya átvételi alosztályának a vezetését. Így a rádiótechnikai felderítéstől elszakadtam, de az első SzDR–2MP állomás üzembe helyezésénél még Forgács Lászlóval⁷ segítettem a keszthelyi állománynak.

Szakmai tevékenységem során lokátorfelderítő eszközzel is találkoztam. Egy kisebb, aktatáska méretű, diódás egyenes vevő szolgált a működő lokátorok észlelésére. A Bartók Béla úton lévő technikai labor helyiségéből észlelni tudtunk működő lokátorokat. Mivel az eszközök segítségével a lokátorok kisugárzási irányának meghatározása is lehetséges volt, a Pelikán György által vezetett személykocsival megtaláltunk egy, a Svábhegyen telepített lokátort. Impulzus üzemi lokátorának hangja olyan jellegzetes volt, hogy aki egyszer már hallotta, a későbbiekben már nem jelentett gondot számára azonosítása.

A rádiótechnikai felderítéssel legközelebb a „Bragg-cellákkal” kapcsolatos témafelelősi beosztásommal kapcsolatban találkoztam. A megindult „Bragg” mikrohullámú fejlesztést a lokátorok felderítése terén javasoltam alkalmazni. Torma Bélával⁸ 1989-ben egy szolgálati út során újra alkalmam volt a rádiótechnikai felderítő-zászlóalj tevékenységét Keszthelyen és Nagykanizsán tanulmányozni. A szakcsapat háborús helyzetnek megfelelő alkalmazására Magyarország NATO-hoz történt csatlakozását követően került sor. Ekkor a magyar katonai rádiótechnikai felderítés – éles helyzetben – jelentős nemzetközi elismerést szerzett.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. CZUTH László: Rádiótechnikai Felderítés (ELINT).
Felderítő Szemle, III. évfolyam 4. szám, 2004. december. pp. 93–131.
<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2004-4.pdf>; letöltés: 2017.03.26.
- Dr. CZUTH László: Rádiótechnikai Felderítés (ELINT).
Felderítő Szemle, VI. évfolyam Emlékszám, 2007. július. pp. 83–120.
<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2007-emlekszam.pdf>; letöltés: 2017.03.26.
- FERENCY Gábor – SZÜCS Péter – BALOG KÁROLY: A rádiólokáció technikai alapjai.
Főiskolai jegyzet. Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, Budapest, 1998.
- FORGÁCS László – GERLITS Péter: A rádiótechnikai felderítés technikai alapjai.
Az MNVK 2. Csoportfőnökség kiadványa, 1971.
- Gerlits Péter honlapja: www.hadmer0.atw.hu

⁷ Aki akkor századosi rendfokozatot viselt.

⁸ Rendfokozata akkor alezredes volt.

1995 nyarán, úgy augusztus vége felé, végleges hazatérésünk előtt a blokkunkban lévő közeli piacra mentem kerékpáron. A monszun időszaka még tartott, de aznap szerencsére kisütött a nap, s mindenki boldogan tartotta arcát a fény felé. A sok esőt is megunja az ember, még Indiában is, ahol ivóvíz már nem folyik a csapból. Ezen kívül pedig jól jött a nedves, párás, nyirkos idő után az üdítő napsütés.

Képeslapokat szerettem volna vásárolni hazatérésünk előtt a butikok nagy kínálatából, amelyeket barátainknak szántunk ajándékba feleségemmel, Klárával. Meg-megálltam az üzletek polcai előtt, kerékpáromat csak egyszerűen odatámasztva egy közeli oszlophoz. Válogattam, 'szemezgettem', most már kellemes volt az időtöltés annak tudatában, hogy csak pár nap, s otthon leszünk, végre. Irtózatosan hosszú volt a négy év! S ugye, a „jóból is megárt a sok”, hát még amikor „rossz is kerül a garatba!”

Folytatva utam a piac területén – meg kell mondjam, elég nagy területről volt szó – kerékpáromon ültem, amikor megpillantottam (úgy jó 100 méterre) egy teherautót, amely felém közeledett.

Jó tudni, hogy Újdelhiben a piaci közlekedő utak rendkívül piszkosak, s a monszun ideje alatt mélyen kátyúk borítják. Mindenfelé szemét, szétszórt hulladék, ételmaradék, állattetemet hever szanaszét. Kóbor tehenek lepik el piacot, a helyi lakosok szemetelési szokásai csak tovább növelik a rendetlenséget. Olyan káoszt és pusztítást okoznak, mint amit egy természeti katasztrófa hagyhat csak maga után. Még külszolgálatunk első évében, nem ismerve a piacok nyitvatartási rendjét – pechünkre, de inkább okulásunkra – korán értünk a piacra, s így volt alkalmunk végignézni, hogyan is ébred a piac. (Meg kell jegyezmem, hogy az első két-három hónap a „betanulás” időszaka volt számunkra. Tanított a sofőr azzal, hogy nem figyelmeztetett, hová nem szabad mennünk, mikor nyitnak az üzletek, a piacok stb. Ugyanígy tettek a lakásunkba felvett alkalmazottak, amikor nem jelezték, hogy mikor fogy ki a lakás tetején lévő 10–15 hektoliteres víztartály, s ha elfogy a víz, mit tegyünk. Ilyeneket csak lakva tanul meg az ember. Az átadás-átvételkor elődünknek ezek elmagyarázására nem volt ideje. Szóval, „borsot törtek az orrunk alá” az alkalmazottak, s mi nap mint nap a saját bőrünkön tanultunk, tapasztaltunk.)

A piac bemutatására visszatérve érdemes tudni, hogy ott minden megtalálható volt, mint a trópusi országokban általában, csak a tisztaság hiányzott. És a forgalom is elképesztően kaotikus volt. Vasárnap lévén azt gondolhatnánk mi, európaiak, hogy „szélcsend honolt” a piacon. De nem így volt, mivel itt nem ünnep, nem pihenőnap a hétvége. Indiában közel 130 nap hivatalosan is ünnepelhető lenne munkaszüneti napként a sokszínű vallás és a lakosság összetétele miatt. Úgy bizony! És ezzel egyébként élnek is a helyiek, főként akkor, ha alkalmazottként dolgoznak külföldi diplomaták családjánál. De csak ilyenkor, mert a helyi módos, netán nagygazdag

¹ A szerző 1991–1995 között családjával (feleségével és egy fiúgyermekével) katonai és légügyi attaséként Újdelhiben teljesített katonadiplomáciai szolgálatot.

'Sahib'-ok nem engednék meg nekik az ilyen lazaságot. Az év közel egyharmadát pihenőnapként tölteni minden bizonnyal felborítaná szokásos életritmusukat, s még nagyobb káoszt teremtené. Az pedig egyébként is meghatározó a térségben!

Nos, a közeledő teherautó elég nagy sebességgel, s nem az útviszonyokat figyelembe véve közeledett felém. Én pedig alig figyeltem rá, mindaddig, amíg valami belső figyelmeztető jel – bocsánat, de talán az őrangyalom volt az – sürgetően arra kényszerített, hogy odapillantsak az előttem hömpölygő forgalomra. Folytattam utazásom a kerékpáromon a sáros, kátyús útra koncentrálni. Azt reméltem, hogy majd csak kikerül a sofőr gépkocsijával, hiszen neki könnyebbnek tűnt volna egy ilyen manőver végrehajtása a bizonytalan, sáros pocsolyában. Saját tapasztalatomból tudtam, hogy az Újdelhiben száguldozó gépkocsivezetők milyen toleránsak a közlekedésben, amennyiben a szükség úgy kívánja. Gondolni sem mertem volna arra, hogy ennek a teherautónak a sofőrje talán szándékosan vett engem célba, azért, hogy bajt okozzon.

Hirtelen egy igen furcsa, nyomasztó érzés, egy még soha nem tapasztalt félelem kerített hatalmába. Ösztönösen leugrottam a kerékpáromról, mit sem törődve a sárral. Sikeresen landoltam a pocsolyában, amely az út szélét szegélyezte, elválasztva azt a betonfelülettől. Isteni szerencsém volt! Sértetlen maradtam, de azért kissé szégyelltem magam sáros külsőm miatt. Ugyanakkor boldogan állapítottam meg, hogy sérülés, de még csak egy karcolás sem volt látható testemen. Nyár volt, a monszun utolsó erőlködése, s én rövid sortnadrágot viseltem. A sár nagy részét egy közelben lévő piaci csapnál pillanatok alatt sikerült lemosni magamról. Már csak egy jó másfél hetünk maradt a végleges hazautazásig. Ez aztán a nagy szerencse!

Kerékpárommal csak ezt követően kezdtem foglalkozni, mert közben félszemmel a teherautót követtem, várva mi történik. Drótszamaram az oldalán feküdt a pocsolyában, mindkét kerekét mélyen belenyomta a teherautó kereke az iszapba, amint áthajtott rajtuk. Még a mai nap sem merek rágondolni arra, mi történhetett volna, ha a kerékpáron maradok. Természetesen a teherautó volt az erősebb, a nehezebb. Alaposan meghajlította mindkét kerekét.

„Ennek annyi!” Futott át az agyamon a gondolat. „De legalább szépet repültem”, biztattam magam, felismerve a szomorú, de komikus valóságot. Körbenéztem, most már figyelmesebben, mint közvetlenül a szaltóm után. Kerestem a teherautót, hogy hová tűnt, s gépkocsivezetőjét, hogy lássam, mit is csinál. Észrevettem, hogy a jármű a baleset után még pár száz métert továbbhaladt. Sofőrünk éppen azon tanakodhatott, hogy kiszálljon-e fülkéjéből. Egyik lábával még a lépcső felső fokán állt, tovább vacillálva a folytatáson, másik lába pedig még nem döntött, hogy lejjebb lépjen-e a sárba, hogy a vezető megnézze, mi történt velem. Látva, hogy feléje indultam, dermedten, mozdulatlanságba süllyedve, valahová a végtelenbe merengett. (Talán szegény Buddha se tudta volna megmondani, hogy hová. De az biztos, hogy nem rám szegezte tekintetét.)

Nem tartott sokáig dermedt állapota. (Lehet, hogy előtte füvezett a fickó. Indiában a vadkender az út szélén nő, szabadon gyűjthető. Egyik szakácsunk minden délután úgy egy-két órát transzban töltött kuckójában. Ilyenkor csöngethettem neki, soha nem jött elő onnan. Egyszer felmentem a kis helyiségbe, ami konyha, szoba, s mindenek volt egyszerre, hogy megtudjam, miért nem jön. Nem csoda. Az volt az

igazi transz! Szólongathattam én őt akármeddig! Rázogatni nem akartam, talán nem is lett volna észszerű. De még egy jó órácskát tovább pihent a fiú. Délutáni pihenő pedig nekik is járt.)

A mi sofőrünk pillanatok alatt visszatérhetett a valóságba, mert ugyanilyen gyorsan beugrott kocsijába s elégedett nyugalommal arcán el is hajtott. Mosolygását még a távolság ellenére is jó láttam. Úgy reagált, ahogyan Indiában kritikus esetben a sofőrök általában viselkedni szoktak. Semmit se kérdezett tőlem, nem érdekelt, hogy mi történt velem, mivel látszólag minden gond nélkül túléltem a balesetet. Nem hiszem, hogy a legkisebb lelkiismeret furdalás is gyötörte volna ronccsá taposott kerékpárom miatt. De az sem igen jutott eszébe, hogy elnézést kérjen, sajnálkozzon, vagy segítséget nyújtson.

Megpróbáltam – mély lélegzeteket véve – úrrá lenni a helyzeten, hogy javítsak valamit kibillent lelki egyensúlyomon. Ebben az időben – négy év helyi tapasztalattal a hátam mögött – már semmin sem lepődtem meg. Komoly sokk ért azonban az incidens miatt, s most így utólag be kell valljam, komoly pánik vett erőt rajtam. Talán a veszély érzése okozhatta nálam a kis ideig tartó, transzszerű állapotot, amit hirtelen felváltott egy görcsös, félig artikulátlan nevetés, amely szinte öntudatlanul szakadt ki belőlem. Ez feloldotta feszültségemet. Ösztönösen körbenéztem, kutatva a közeli arcokat, reakciójukat fürkészve. Vajon látta valaki egyáltalán, hogy pár perccel korábban mi történt? Szerettem volna feltételezni, hogy van valaki, aki szemtanúja volt az esetnek, és jószándékúan hajlandó beavatkozni, netán segíteni. De a jelenlévőkön még csak a nyomát sem láttam ilyen szándéknak.

„Az lehetetlen, hogy semmit sem láttak” – gondoltam. A közömbösség volt a legalkalmasabb válaszadás számukra. Ennek oka az lehetett, hogy nem egy közülük valóval történt a baleset. Ilyen esetekben legfeljebb egy „*accsa!*” kifejezéssel szoktak reagálni a helyi lakosok, ami azt jelentette, hogy „hát, ez van, és akkor?” De most ez sem hangzott el. Mindenki tette, vagy éppen nem tette a dolgát, hiszen egy esős monszun vasárnap délelőtt mindenki boldog kellett, hogy legyen Indiában. Az eső áldást, a napsütés pedig boldogságot hozott mindenki számára. Még csak egy szemrehányásféle sem jelent meg a jelenlévők arcán, se rosszálló, sem pedig elutasító gesztust nem fejeztek ki a távozó sofőr felé.

Ugyanez a közömbösség volt jelen a boltjaik körül ödöngő eladók, vásárlók arcán is. Ekkor újra előntött a düh, s szinte robbanni tudtam volna. Semmi sajnálat, vagy csak egy csipetnyi szimpátia sem nyilvánult meg felém, pedig a kerékpárom roncsa is jól látható volt. Továbbra is majdnem tehetetlenül ácsorogtam, képtelen voltam bármit is tenni. Nem minden nap történik az emberrel ilyen kaland.

„De hiszen sértetlenül megúsztam, szinte újjászülettem egy veszett helyzetből...” futkároztak kesze-kusza módon fejemben a gondolatok. „Semmi okom az aggodalomra!” – ismételttem újra és újra.

Azóta sem tudom megérteni, pedig ennek már több mint 20 éve, hogy mitől voltak képesek azok az emberek mosollyal az arcukon közömbösek maradni? Mert mosolyogtak akkor is, amikor két évvel korábban égett egy elektromos kábel a lakásunkban, és nem kapcsolták ki a légkondicionáló berendezést: „*hiszen reggel azt mondta a Sahib, hogy kapcsoljuk be a hűtést, mire hazatérnek ebédre a hivatalból.*” Ez így igaz! Persze azt sem mondtuk nekik, hogyha ég a ház, oltsák el a tüzet.

Ez a viselkedésmód számunkra, külföldiek számára, érthetetlen és furcsa volt. Ugyanakkor azt is be kell vallanom, hogy elismeréssel tartozom azoknak a távol-keleti embereknek, akik mosollyal az arcukon képesek nyugodtak maradni akkor is, amikor mi európaiak „sötét, fenyegető erőket” képzelünk el a dolgok mögött, s aggodást mutatunk.

Talán a hitük miatt mutatnak semlegességet olyankor, amikor pártosságot kellene tapasztalnunk részükről. De hát ők ebbe a világba születtek, ez a természetes számukra. A reinkarnáció elfogadásával sok felelősség alól mentesülnek, nem érheti vád őket semmiféle közömbösségért. Ők mások, eltérnek a világ másként gondolkodó, talán több felelősséget vállaló népeitől.

Ennyi év után, visszagondolva a balesetre, azt kell feltételeznem, hogy az egész (a gépkocsivezetőt is beleértve) nem jelentett többet számukra, mint egy átlagos eseményt, amely békésen fejeződött be. A kerékpáromban keletkezett kár is semmiségnek tűnhetett számukra. Valós értéke is csekélyke volt a baleset előtt, de azt követően a szememben lassan-lassan szinte talizmánértékűvé vált a roncs. Milyen szerencse, hogy a baleset alatt egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy kimentsem az ütközés veszélyéből, kockáztatva ezzel biztonságomat.

Megpróbáltam átgondolni a helyzetem, nyugalmat erőltetve magamra. Körbejártam a piacot javítási lehetőség után kutatva. S micsoda szerencse, a monszun esőzése ellenére is találtam egy kerékpárjavító műhelyt. A műhely egy fához erősített műanyag sátorból állt. Legalább három fő részére biztosított elhelyezést. A sátor az eső ellen jól védett, aludni kényelmesen lehet alatta. Lakóit adózási kötelezettség nem terhelte. A sátorban három ifjú gyermek lakott, megjelenésemkor még csendben szunyókáltak. Összeroncsolt kerékpáromat, mivel „nem állt meg a lábán”, ledobtam a bejárat elé. A zaj felébresztette a körülbelül 14 éves „főnököt”, aki „*prédát sejtve*” nagy gondossággal körbejárta a roncsot. Idegrendszeremet alaposan próbára téve sokat sejtetően vizsgálódott és mosolygott. Már alig vártam, hogy nyilatkozzon. Végül, fejét csóválva megszólalt. Megnyilvánulása volt az első szimpatikus gesztus a helyiek részéről számomra.

„Huuh!” – mondta, kicsit hagyva még, hogy őrlődjek reménytelennek tűnő helyzetemben. Valószínűleg megsajnálta és megígérte, hogy egy órán belül egy újjászületett kerékpárt kapok vissza tőle. Addig menjek nyugodtan vásárolni. Szép angolsággal hozzátette: „No problem, Sahib!”, ami – a helyieket ismerve – igencsak nagy ígéretnek látszott. A sátorhoz visszatérve a mester ígérete megvalósulni látszott. Nehéz lenne leírni azt a helyzetet, ami ott fogadott. Érkezésemkor a mester két fiatalabb testvére egymással összekapaszkodva igyekezett felpumpálni a közben kiegyenesített kerekeket. A kisebbik fiú nem lehetett még kilenc éves sem. Ketten a levegőbe felugrálva próbálták teljes súlyukat a pumpa fogantyújára helyezni, hogy azt működésbe hozzák. Önmagában egyikük súlya sem volt elegendő ahhoz, hogy levegőt préseljen a kerekbe. Ügyködésük nagyon mulatságosnak tűnt, de az eredmény megnyugtató volt. Ez volt az igazi „co-operáció”.

A főnök ötven rúpiát kért a javításért, ami körülbelül hat szelet helyi barna kenyér árát fedezte. Én cserébe kaptam egy megjavított, jól mutató, beolajozott kerékpárt. Ezek után kijelenthetem, hogy vannak még csodák!

Bevallom, szívesen elkerültem volna ezt az incidenst, ami még ma is él emlékezetemben. Jószerencsémnek köszönhetően a baleset szerencsésen végződött. Ha másként történik, lehet, hogy ezt a visszaemlékezést valaki másnak kellett volna megírnia helyettem. Álmomban még most is sokszor újraélem a történeteket.

Az eset kapcsán érdekes lehet elemezni a sofőr viselkedését. Ezzel nem kívánom sem vádolni tettéért, sem pedig felmenteni felelőssége alól. Azt tudni kell, hogy a reinkarnáció, amely hitalap a hindu emberek számára, beivódott legelemibb gondolkodásukba. Szinte ösztönszerűen irányítja tetteiket, viselkedésüket. Indiai külszolgálatunk első éve alatt, különösen annak kezdetén, felháborodva olvastam a helyi újságokban a közlekedési balesetekkel kapcsolatos cikkeket. Zömük arról tájékoztatót, hogy a balesetben elhunyt személyek hozzátartozói indulatosan nyilatkoztak a helyszínről gyáván eltűnt sofőrökről. Hiába kereste őket a rendőrség, soha nem találták meg a vétkeket. Szinte mindig a sofőrök voltak a balesetek okozói. Ahogy telt az idő, kezdtem a dolgok valódi okát megérteni. Felfigyeltem azokra a közlekedési balesetekkel kapcsolatos hírekre, amelyek arról szóltak, hogy – főként vidéki balesetek helyszínén – a környék lakosai pillanatok alatt összegyűltek és megakadályozták a sofőr elmenekülését. Gyakran önhatalmú bíraskodásra is sor került. A vétkes, szerencsés esetben, élve megúsza a lincselést.

Magunk is több esetben voltunk zavargások, tüntetések részesei. Ilyenkor több ezren (sokszor alkohol befolyása alatt) haladtak el mellettünk az úton, ütötték, rúgták gépkocsinkat. Többször tettlegessége is sor került.

Komoly rendőri beavatkozást csak ritkán láttunk. Sok dolgot lehetne még említeni a számunkra alig-alig elfogadható fenti gondolkodás magyarázataként. Egyik további ok lehet a kasztrendszer léte, ami valószínűleg soha nem fog eltűnni Indiában. Az ott élő 1,3 milliárd lakos közel 80%-a nem képes átlépni a szegénység küszöbét, nem kap elegendő ivóvizet (az országnak nincs is már tiszta ivóvízkészlete). Nincs folyamatos áramellátás az országban, ami különösen a nyári időszakban jelent nagy gondot (ilyenkor akár 50 fok fölötti is lehet a hőmérséklet). India képtelen kiszabadulni a kasztrendszer okozta szorításból. Az elit pedig elvárja, hogy kiszolgálják. A változást akaró politikai irányvonalnak miniszterelnökök estek áldozatul. A változást a hatalom megtorlásokkal igyekszik megállítani. A gazdaság fejlődése nem jár együtt a társadalmi struktúra megváltoztatásával. A reinkarnáció képviselte, és az ezzel együtt járó felelősség vállalásának hiánya változatlanul tartja magát az országban. Hasonlóan a Kutub Minar templom melletti, vasból készült oszlophoz, amelyben ismeretlen okok miatt a monszunesőzések sem tudtak kárt tenni.

Bár a politikai vezetés a szociális toleranciát hirdeti, ez önmagában még nem elegendő arra, hogy megoldja a szegénység problémáját, a vízhiányt, az egészségügyi ellátás hiányosságait és a munkanélküliséget. Az indiai társadalmi fellendülés még várat magára!

(Megjegyzés: a fenti epizód a szerző és házastársa „Pani szabu szari” című angol nyelvű könyvének kivonata. A könyv magyar nyelvű változatának megjelenése „India, a megvalósult álmunk” címen a jövőben várható.)

HEKLI LÁSZLÓ NY. ALEZREDES

**A HADMŰVELETI-HARCÁSZATI
RÁDIÓ- ÉS RÁDIÓTECHNIKAI FELDERÍTŐERŐK
TEVÉKENYSÉGE 1991–1992-BEN
A DÉLI HATÁRSZAKASZON**

Katonai pályámból 13 évet töltöttem a szombathelyi MN 9414 alakulatnál. Egyik legszebb emlékem – a sok nehézség és gond ellenére – a délszláv válság során éles helyzetben végrehajtott rádió- és rádiótechnikai felderítési feladat volt. Fontosnak tartom közzétenni az általam leírtakat, mert úgy gondolom, hogy ez az időszak még nem kellően feldolgozott.

A két ütemben végrehajtott feladat első fázisa 1991. november 15-től december 21-ig, a második 1992. január 10-től február 4-ig tartott. A felderítő-zászlóalj tábori elhelyezésben települt, személyi állománya 24 óras váltásban dolgozott. A zászlóalj harcálláspontján szolgálatot teljesítő állományt az első fázis alatt a pécsi tüzerlaktanyában, a második fázis alkalmával pedig a ceglédi laktanyában helyezték el.

Klimó Lajos ny. ezredes visszaemlékezése: „A zászlóaljat harcszerű („ÉLES”) körülmények között először a délszláv válság (1991–1992) során alkalmazták. A két ütemben végrehajtott feladat első fázisában csődöt mondott az előjárói vezetés, annak koordinálatlansága miatt.”

A fenti véleményre reagálva az első fázis szakfeladatai végrehajtásának tapasztalatait mint résztvevő az alábbiakban foglalom össze:

A Jugoszláviában kialakult helyzet miatt a 2. ö. rádió- és rádiótechnikai felderítő-zászlóaljat (MN 9414, Szombathely), megerősítve a „Hollán Ernő” felderítő-zászlóalj rádiófelderítő századával, valamint az „Arrabona” felderítő-zászlóalj állományából egy rádiórelé-felderítőállomással a 2. Katonai Kerület törzs 01. számú Felderítő Harcintézkedése alapján 1991. november 15-től december 21-ig a déli határszakaszon alkalmazták.

1. A szervezés időszaka

A fenti intézkedés alapján a zászlóalj törzsének körülbelül 30 óra állt rendelkezésre a szakfeladat megszervezésére. Ez idő alatt felkészített hat RH, hat URH légi, három RH rádió-iránymérő állomást, egy rádiórelé-állomást, egy RH rádió-iránymérő vezénylő-értékelő központot, négy rádiótechnikai felderítőőrsöt (három RPSz-6 és egy RPSz-5 típusú eszközzel), egy adatfeldolgozó-értékelő munkahelyet és az átvett alegységeket.

A zászlóaljparancsnok a kijelölt alegységek parancsnokaival részt vett az előljáró szemrevételezésén, ahol pontosították az egyes harcrendi komponensek települési helyeit és ellátásuk rendjét.

Közben a zászlóalj parancsnoksága és törzse – együttműködve a Savaria gépesített lövészdandárral – végrehajtotta a személyi állomány és a technikai eszközök felkészítését a szombathelyi laktanyában.

Nehézséget okozott, hogy a több mint 200 kilométeres menet az előljáró – eltérve az akkor érvényben lévő szabályoktól – csak egy menetoszlopban engedélyezte. Az éjszaka 57 gépjárművel végrehajtott menet, valamint több gépjármű vontatásának szükségessége jelentősen csökkentette a menetsebességet.

Szemrevételezést követően a zászlóalj harcálláspontja Siklós körzetében, a Tenkes-hegy mellett települt. RH rádió-íránymérő állomások működtek Marcaliban, Sátorhelyen és Hódmezővásárhelyen, míg a rádiótechnikai felderítőőrsök Sellyén és Sátorhelyen végezték szakfeladataikat. A két váltásban végrehajtott feladatban összesen 22 tisz, 44 tiszthelyettes, 382 sorkatona 57 gépjárművel vett részt.

Főbb tapasztalatok

a) A zászlóaljnak békekiképzési helyzetből harcászaltság elrendelése nélkül (annak anyagi-technikai rendszabályainak bevezetése nélkül) kellett végrehajtania feladatát, így kevés idő állt rendelkezésére a szervezésre és a közvetlen felkészítés feladatainak végrehajtására.

b) Az egység az alkalmazás előtt pár héttel került átalárendelésre a Magyar Honvédség Szárazföldi Parancsnokságától (Székesfehérvár) a 2. Katonai Kerület (2. KK, Kaposvár) alárendeltségébe, ezért a zászlóalj vezetése nem ismerte az új előljáró szervezet munkamódszereit, a közvetlen személyes kapcsolatok még nem alakultak ki (előfordult, hogy a felmerülő problémákat nem a megfelelő helyre jelentettük).

c) A zászlóalj a jugoszlávai válsággal kapcsolatban – előzetes intézkedésben – augusztus hónapban kapott feladatot. Meghatározták, hogy készítsünk fel három-hat RH-munkahelyet (jól felkészült, kiképzett állománnyal), amelyek külön parancsra megkezdik feladataikat a TÁVKEI¹ alárendeltségében. Ezt követően meglepetésként érte a zászlóalj vezetését, hogy a 2. KK-hoz történt átalárendelést követően szinte az alakulat teljes állományát a határra vezényelték. A kapott harcintézkedés tartalma eltért az előző években a különböző szintű gyakorlatok alkalmával megszokottaktól. Nem kaptunk részletes tájékoztató adatokat, rádiófelderítő ismérveket a személyi állomány felkészítéséhez. A zászlóalj parancsnokának nem volt szükséges jelentenie és írásban rögzítenie elhatározását. A feladat megkezdése előtt ugyanakkor szemrevételezésen kellett részt vennie.

¹ Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézet.

d) A feladatot elrendelő előljárótól sem írásban, sem szóban nem érkezett tájékoztatás a jugoszláv és a horvát katonai erők csoportosításáról, a felderítési feladatot képező erők híradórendszereiről, alkalmazott eszközeiről, rádiófelderítő ismerveiről különböző vezetési szintekre (zászlóalj, ezred, dandár, hadosztály, hadsereg) bontva. Eerre csak a feladat konkrét elrendelésekor került sor.

Megjegyzés: A magyarországi rendszerváltást követő első hónapokban – a Varsói Szerződés megszűnését követően – kezdetben az ország nem rendelkezett konkrét ellenségképpel. Ebből adódóan nem került meghatározásra az sem, hogy a rádió- és rádiótechnikai felderítésnek a jövőben mely országokra kell összpontosítania fő erőkifejtését és ehhez milyen szakmai és nyelvi felkészítésre van szükség.

e) A szakmai feladat meghatározását, a harcrendi elemek települési körzetének kijelölését a szakmai előjáró nem koordinálta a hasonló feladatot kapott rádiófelderítő erőkkel. Így fordulhatott elő, hogy miközben a zászlóalj fő erői már menetben voltak a Tenkes-hegyre tervezett települési helyük elfoglalására, kiderült, hogy más települési helyet kell keresniük. Végül egy köbányában, a Tenkes-hegytől nyugatra körülbelül két kilométer távolságra, a határtól körülbelül 20 kilométerre települtünk. A sík terület csak kis antennamagasságok használatát tette lehetővé, minden frekvencián rontva a vétel minőségét. A személyi állomány elszállásolását a siklósi határőr-laktanyában tervezték, de időközben ez is változott. A feladat megkezdéséhez elavult és pontatlan térképszelvények (az 1920-as évektől az 1980-as évekig) álltak rendelkezésre, leghasznosabbnak az újonnan beszerzett autótérképek bizonyultak. A települési helyről alig volt hallható rövidhullámú állomások bizonyos hányada, a szombathelyi kiképzőbázisunkon lényegesen jobb volt a vétel. Célszerű lett volna megosztva alkalmazni a rövidhullámú munkahelyeket, így kiküszöbölve a holttereket.

f) A szakmai távirásállomány csak részben ismerte a feladatai végrehajtásához szükséges rádiófelderítő ismerveket. A sorállomány szolgálati idejének lerövidítése miatt csak az állomány fele volt tekinthető kiképzettnek. A második időszakosak – tapasztalataink szerint – a kellő szakmai gyakorlatot csak leszerelésük időpontjára érték el.

g) A menet végrehajtásához nem került meghatározásra az igénybe vehető menetvonal. A nagy távolságú menet megkezdésének idejét és a menetszámvetést az előjáró határozta meg.

h) A zászlóalj parancsnoka a szervezés teljes időszaka alatt távol volt a szemrevételezések miatt.

i) Az alakulat „békelétszáma” nem biztosította a szakfeladat elvárt szintű végrehajtását. Kevés volt a biztosító-kiszolgáló erő, az anyagi készleteket pedig több helyőrségből kellett biztosítani.

j) A hivatásos állomány feltöltöttsége körülbelül 50%-os volt, ami számos problémát jelentett.

2. A feladat végrehajtásának időszaka

A zászlóalj menet végrehajtásával érkezett ki az alkalmazási körzetbe. Készenlétét azonban – a számítottnál kisebb átlagsebesség, a gépjárművek meghibásodásai, valamint a zászlóalj vezetési pontja helyének időközbeni megváltoztatása miatt – a meghatározott időre nem tudta elérni.

A zászlóalj anyagi ellátottsága kezdetben hiányos és szűkös volt (pl. üzemanyag-ellátottság). Gondot jelentett a sorállományú gépjárművezetők kezdeti gyakorlatlansága is. (A feladat megkezdése után pár nappal az 5. Hadsereg törzse gyorsan intézkedett a mindenoldalú biztosítás hiányosságainak megszüntetésére.)

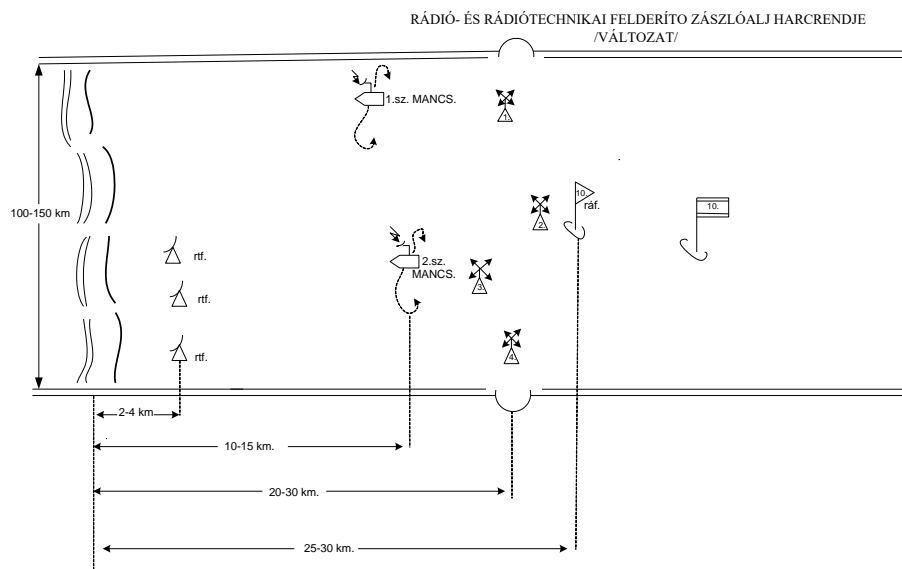
1991. november 16-án délelőtt felvettük a kapcsolatot és pontosítottuk az együttműködés rendjét az MH TÁVKEI MECS-csel. Megkaptuk a feladatnak megfelelő rádiófelderítő ismerveket, amelyek biztosították az adatforrások felkutatásának megkezdését.

A végzett munkáról készült napi jelentéseket (19.00-kor) titkosított géptáviró csatornán továbbítottuk a 2. KK részére. Ezen kívül naponta cseréltünk információt a Tenkes-hegyen települt MH TÁVKEI MECS-csel is.

A szaktechnikai és híradó eszközök alkalmazása

A zászlóalj rádió- és rádiótechnikai felderítőerői a hadműveleti szintű rádiófelderítés hagyományos elveitől eltérően kerültek alkalmazásra. Ez az alábbiakban nyilvánult meg:

- a zászlóalj harcálláspontja a szokásosnál közelebb települt a határhoz;
- a rádiótechnikai felderítőrendszer iránymérési alapja túlzottan nagy volt;
- a harcászati rádiófelderítő század vezetési pontja a határtól (négy-hat kilométer helyett) 15 kilométerre települt;
- a rendszeresített R-142 típusú rádióállomással, védett csatornán keresztül, a rádió-iránymérő rendszer vezénylését nehezen lehetett megvalósítani;
- az iránymérés vezényléséhez, a parancs kiadásához nem került kialakításra speciális diszpécserrendszer, miközben a harcászati rádiófelderítő századok iránymérőinél volt ilyen berendezés, amely három URH rádió-iránymérő állomást tudott volna vezényelni;
- a fontos szakmai beosztásokban sorállományú katonák dolgoztak, akik – az úgynevezett előre haladó kiképzés szerint – csak később lettek volna képesek szakfeladataik ellátására;
- az adatszerző munkahelyek technikai eszközei gyakran meghibásodtak, a kihelyezett harcrendi elemek (rádió-iránymérő állomások, rádiótechnikai felderítőőrsök) nem rendelkeztek javítókapacitással, ezért a meghibásodás és a javítás időpontja között gyakran 10–15 óra is eltelt.

3. A szakmai munka

- az adatszerző hivatásos állományú váltásvezető távirások rendelkeztek osztályos távirászk fokozattal, de a beosztott távirászi állománynál gondot jelentett a szükséges nyelvismeret hiánya;
- az RH- és az URH-távirások 50%-a első időszakos katona volt, akik éppen csak befejezték a szakalapozó kiképzést;
- az RH-munkahelyeken váltásonként egy fő hivatásos állományú váltásvezető távirász dolgozott (a tapasztalatok azt igazolták, hogy az adatforrások felfedését a sorállományú katonák kevésbé voltak képesek végrehajtani);
- az adatfeldolgozás hatékonyságát befolyásolta, hogy a zászlóalj-harcálláspont állománya a feladatot megelőzően nem ismerte a jugoszláv fegyveres erők helyzetét, békeelhelyezését, az ország katonaföldrajzi értékelését;
- a harcálláspont tiszti állománnyal való feltöltöttsége 50%-s volt (a szükséges nyelvtudással nem rendelkeztek, a biztosított két fő szerb-horvát nyelvű tolmács katonai nyelvismerete gyenge volt);
- mivel a zászlóalj állománya békében kizárólag csak kiképzést folytatott, az egyes szakterületek felelősei készségszinten nem ismerték feladataikat, az adatfeldolgozás terén számottevő tapasztalattal nem rendelkeztek;
- összegzett tanulságként megállapítható, hogy a rádiófelderítő feladatok végrehajtását az összefegyvernemi szemlélet dominanciája helyett célszerű lett volna az illetékes szakmai előjárókkal szoros és konstruktív együttműködésben megvalósítani.

A szakmai tapasztalatokat magában foglaló összefoglaló jelentést a 2. KK parancsnoksága megkapta. Felhasználásával került sor a második rádiófelderítési feladat megszervezésére, amely 1992. január 10-től február 4-ig tartott. Ebben 13 tisztt, 16 tiszthelyettes, 99 sorállományú katona és 30 gépjármű vett részt.

Értékelés a délszláv válság időszakában
(A szerző archívumából)

A két ütemben végrehajtott „éles” rádiófelderítési feladat számos tanulsággal szolgált mind az előljárók, mind pedig a végrehajtók számára. Hasznosításukra ugyanakkor már nem volt lehetőség, mivel a honvédségben történt átszervezések miatt az MN 9414 alakulat 1992. augusztus 1-jei hatállyal beolvadt az akkor megalakuló MH 5. Kiskun Elektronikai Harc Ezredbe.

(Megjegyzés: köszönetet mondok Gyenes Istvánnak, Klimó Lajosnak, Király Elemérnek és Varga Imrének a cikk megírásához nyújtott segítségért, javaslatokért.)

Bevezető

Mielőtt a kedves Olvasó a címben szereplő „hányattatás” kifejezés láttán hozzá sem kezdene írásom elolvasásához, mert nem akarja egy volt felderítőtiszt keserveinek megismerésére vesztegetni drága idejét, már itt, a kezdet kezdetén szeretném tisztázni az idézőjelbe tett „hányattatás” szó mögött rejlő tényeket, a valóságot. A „hányattatás” kifejezés valóban tárgya megemlékezésemnek, hiszen pályám során legalább tíz, egymástól jelentősen különböző területen kellett feladatot ellátnom. Az új tennivalókkal és az új munkatársakkal való megismerkedés, az új környezetbe történő beilleszkedés természetesen nehézségeket okozott, komoly erőfeszítéseket igényelt, de összességében valamennyi új munkaterület pozitív élményekkel, új ismeretekkel gazdagított, hozzájárult tágabb környezetünk megismeréséhez, gazdagította életemet, szélesítette világlátásomat.

Az említésre kerülő változásokat, új munkaterületekre történő kijelöléseimet – néhány kivételtől eltekintve – mind a sors, pontosabban főnökeim elképzelései idézték elő. Néhány, talán kisebb jelentőségű saját döntéseim mellett egyetlen egyszer szálltam szembe komolyabban parancsnokaim elképzelésével, de erről majd később, a történések időrendi sorrendben történő leírása során bővebben írok.

Gyermek- és ifjúkorom

Történetemet azzal kell kezdenem, hogy már megszületésem sem volt úgymond szokványos, hiszen egy 50 éves apa és egy 44 éves anya ötödik gyermekeként, 15 évvel legfiatalabb bátyám születését követően „scampolóként” jöttem a világra. Ekkor szüleim már nem számoltak újabb gyermekáldással, hiszen már első unokájuk is megszületett. Legidősebb bátyám leánya megszületésekor már két éves volt, így valójában én lettem volna a nagybátyja, amit viszont fiatalabb korom kizárt. Máig sem tudtuk feloldani ezt a „minek nevezzek” problémát.

Csecsemőkorom az elmondások szerint – miután erre az időszakra jómagam nem emlékszem – jól telt el, nemcsak a családban rajongtak körül szüleim és idősebb testvéreim, hanem a szomszédos varrodában is, ahol a fiatal varróleányok babusgattak, pelenkáztak, rajtam kezdték meg a felkészülést későbbi anyaszerepükre. Kellemesen teltek óvodás éveim is, ahol egyszer egy székely legény szerepét kaptam. A székelyek által viselt harisnyába dundi felépítem miatt az óvónénik azonban csak nehezen tudtak beleszorítani. Akkor még nem tudhattam, hogy e székely szerepnek „végzetes” következményei lesznek felnőtt koromban, amikor is egy igazi székely menyecske szigorú „szorítása” mellett kell majd élni életemet, közel 60 éven keresztül, boldogan.

Elemi iskoláimat Antal Imrével, az ismert zongoraművésszel és tévés személyiséggel együtt végeztem. Két osztályt a gimnáziumban is együtt jártunk, az általunk Pipsinek becézett barátunkkal, mielőtt zongorista tanulmányi miatt magántanuló lett. A másik ismert személyiség, akivel a gimnáziumban együtt jártam, Gabányi László, a sokszoros válogatott kosárlabdázó volt. Az osztályban előttem ült, és 204 centméteres magassága jó lehetőséget biztosított számomra a tanárok tekintete előli elrejtőzésre. Bár erre az elrejtőzésre csak ritkán volt szükség, mivel jól tanultam, aminek eredményeként 1953-ban jelesen érettségiztem. A gimnáziumban nagyszerű négy évet töltöttem el. A tanulás mellett jutott időm a sportolásra is. 17 évesen néhány alkalommal bekerültem a helyi „Dózsa” sportegyesület megyei első osztályban játszó felnőtt labdarúgócsapatába is. Érdekességként említem meg, hogy a sarkadi cukorgyár csapatával játszott edzőmérkőzést követően minden játékos öt kiló cukrot kapott ajándékként, amivel 1952-ben nagy örömet szereztem szüleimnek. Középiskolás osztálytársaimmal azóta is rendszeresen tartjuk a kapcsolatot. Szervezésben évente tartunk érettségi találkozókat, emlékezve az együtt töltött évekre és elhunyt osztálytársainkra.

Említést érdemel, hogy középiskolás éveim során minden nyáron legalább másfél hónapot munkával töltöttem, segítve idős szüleim iskoláztatásom érdekében tett erőfeszítéseit. Kőművesek mellett dolgoztam segédmunkásként, voltam gépkocsikísérő rakodómunkás, vagonkirakó, cséplőgépnél dolgozó (kezdetben polyvás, törekes, majd később asztagos és rudas hordó). Érettségi után részt vettem az akkori Sztálinváros építésében is, amire később még visszatérek.

Az érettségihez közeledve mind gyakrabban merült fel bennem a hogyan tovább gondolata. Mivel matematikából és fizikából jó jegyeim voltak, úgy gondoltam, hogy a budapesti Műszaki Egyetem elektromérnöki karán szerzett diploma jelentene megnyugtató jövőt számomra. Tisztában voltam azzal, hogy szüleim egyetemi vagy főiskolai tanulmányaimat nem tudják majd támogatni, a várható ösztöndíj összege pedig nem lesz elegendő valamennyi felmerülő költség fedezésére. Azt hiszem, már akkor megkezdődött életem a már említett sors, illetve főnökeim és előjáróim által történő befolyásolása.

Az előzőekben már említett nehézségek közepette kapóra jött számomra osztályfőnökömnek, Balogh Imrének (Imsinek), a hódmezővásárhelyi kosárlabdásport megteremtőjének tájékoztatása arról a lehetőségről, hogy tiszti iskolán eltöltött egy évet követően honvédségi ösztöndíjat és beiskolázást kérhetek az említett egyetem elektromérnöki szakára. Ezzel a megoldással áthidalhatónak láttam említett anyagi nehézségeimet és elérhetőnek látszott tanulmányaim megkezdése a műszaki tudományok terén. Bár soha eszembe sem jutott, hogy valaha katona leszek, a szükség törvényt bont alapon jelentkeztem a „Zalka Máté” híradó tisztiiskolára, feltételezve, hogy az ott tanultaknak talán majd hasznát veszem egyetemi tanulmányaim során is.

A tiszti iskolai évek

Az érettségit, a nyári szünidőt, a nyári munkát és Sztálinváros építését követően, 1953. augusztus 24-én – az időpontot a későbbi történések miatt szükséges megemlítenem – öt nappal 18. születésnapom után bevonultam az említett budapesti tisztiiskolára és megkezdtem katonai pályámat. Ez a pályaépítés azonban röviddel a bevonulást követően majdnem véget is ért. A bevonulást követő kéthetes, úgynevezett karanténidőszak során, amikor természetesen nem hagyhattuk el a laktanyát, megkezdődött katonává faragásunk nem túlzottan kellemes időszaka. Ez elsősorban a katonás mozgás, a menetelés, a tisztelgés, a fegyverfogások és az ehhez hasonló ismeretek sulykolásszerű gyakorlásából állt. Emellett a bevonult állomány fizikai teljesítményének felmérésre is sor került, komoly sportolási lehetőséget biztosítva számunkra.

Talán a második héten, egy pénteki napon történt, amikor az ügyeletes tiszt két géppisztolyos katonával növendékszázadunk körletében megjelent és Imre növendékjelölt után érdeklődtek. Éppen pingpongoztam, amikor meghallottam a nevemet. Csodálkoztam, hogy máris ilyen népszerű vagyok, hogy az ügyeletes tisztet küldik értem, nem egy kiskatonát. Jelezttem, hogy a keresett személy én vagyok, mire a tiszt mögém rendelte a géppisztolyos katonákat és felkísért az iskolaparancsnok irodájához. Ekkor már kezdtem kényelmetlenül érezni magam, de fogalmam sem volt arról, hogy miért ez a nagy felhajtás. Mint később megtudtam, illusztris társaság várt rám az irodában. Az iskolaparancsnok és politikai helyettese mellett az elhárítótiszt és három civil ruhás személy tartózkodott a helyiségben. Utóbbiak az államvédelmi hatóság emberei voltak. Nyilván a civil ruhások voltak illetékesek az ügyben, mert ők kezdték meg „vallatásomat”. Megkérdezték, hogy ki vagyok, hol laknak a szüleim, mit csináltam a nyáron, történt-e velem valami említésre méltó esemény és hogy bevonulásom óta elhagytam-e a laktanyát.

Nagy zavarban voltam, de igyekeztem értelmesen válaszolni a feltett kérdésekre. Közöltem, hogy bevonulásom óta nem hagyhattam el a laktanyát, és megpróbáltam visszaemlékezni a nyári történésekre. Többek között megemlítettem, hogy részt vettem Sztálinváros építésében. Megkérdezték, hogy történt-e ott valami különleges esemény velem. Kis gondolkozás után eszembe jutott, hogy amíg mi dolgoztunk, kirabolták a sátrunkat, de tőlem nem tudtak elvinni semmilyen értékes holmit. Ez a közlés úgy tűnt, hogy felvillanyozta „vallatóimat”, és arra kértek, hogy mutassam meg az akkoriban igazolványnak számító lakásbejelentő lapomat. Sajnos ezt nem tudtam megtenni, mert már bevonuláskor sem tudtam bemutatni az említett okmányt, amit valószínűleg valamikor elveszítettem. Ezt követően elém tettek egy papírlapot és leírták velem a nevemet. Mivel folyó írással írtam, megkértek, hogy írjam le a nevemet nyomtatott betűkkel is. Ezt követően kiharancsoltak az irodából a folyósóra, ahol 10–15 percet kellett várakoznom a két géppisztolyos katona társaságában. Ez az idő számomra a végtelenségnek tűnt, tekintve, hogy ekkor már éreztem, hogy valami sötét dologba keveredtem. Mivel emlékeztem arra, hogy a bejelentő lapra nyomtatott betűvel kellett írni a nevet, sejtettem, hogy ezzel az okmánnyal kapcsolatban alakult ki valamilyen bonyodalom.

Amikor visszahívtak, a nyomozás vezetője elmondta, hogy miért fogtak vallatóra. A hét elején elfogtak egy embert, aki különböző ékszereket árult, és megtalálták nála az én bejelentőlapomat is. Arra a kérdésre, hogy ki a bejelentőlap tulajdonosa, az illető azt válaszolta, hogy azé a személyé, aki az ékszerbolti betöréseket elkövette. Az ő feladata csupán az orgazda szerep volt. Ennél még súlyosabban esett latba az a dolog, hogy az említett személynél katonai objektumokról készített fotókat is találtak, amelyeket – állítása szerint – én készítettem, ő csupán megőrzését vállalta. Ezt követően a nyomozás vezetője közölte, hogy tekintettel arra, hogy az utolsó betörés az elmúlt hétvégén történt, amikor a parancsnokság határozott állítása szerint nem hagyhattam el a laktanyát, bizonyítottan látják, hogy az illető hazudik. Nekem csak annyi közöm van az egész üggyhez, hogy az elfogott személy esetenként a tőlem valószínűleg Sztálinvárosban ellopott bejelentővel igazolta magát.

Ezzel nagy kő esett le a szívemről, bár néhány napig a frász kerülgetett, nehogy valaki bejelentse, hogy az iskola kosárlabdacsapatának edzője, Balogh Buli társaságában – aki később a magyar kosárlabda-válogatott vezetőedzője is lett – az előző szombaton és vasárnap is elhagyta a laktanyát és feketén játszottam az edző Budapest-bajnokságban szereplő csapatában. Az eset, hogy miért kísérték fel a parancsnokságra, rövidesen kitudódott növendékjelölt társaim előtt is, akik ezért az „ékszerész” becenevet ragasztották rám.

Csak később tudtam meg, hogy a fenti esemény már a második fejezete volt a történetnek, mivel a nyomozók a bejelentőlap alapján először szüleim lakásán jelentek meg. Szüleimet halálra rémítve, engem kémnek és betörőnek titulálva, az egész házat felforgatták ékszerek és bizonyos fotók után kutatva. Végül semmit nem találtak, de családi fényképeinket magukkal vitték, amelyeket azóta sem kaptuk vissza.

A harmadik fejezetre néhány héttel később került sor, amikor ismét felrendeltek a parancsnokságra, ahol közölték velem, hogy szembesíteni fognak az említett eseményeket elkövető személlyel. Bevezettek az irodába egy közepes termetű, jelentéktelen kinézetű megbilincselte embert és megkérdezték tőlem, hogy ismerem-e az illetőt. Tekintettel arra, hogy azt az embert sohasem láttam, közöltem, hogy nem ismerem. Ekkor feltették ugyanazt a kérdést a megbilincselte embernek is. Egy pillanat alatt átfutott rajtam a rémület, mi lesz akkor, ha ő igennel fog válaszolni. Sok ponyvaregényen edződött krimi szakértőként ugyanis úgy tudtam, hogy az ilyen szembesítéseket jobb helyen úgy csinálják, hogy több ember közül kell a páciensnek kiválasztania a szóban forgó személyt. Nagy megkönnyebbülésemre, az ő válasza is nemleges volt. Csak később tudtam meg, hogy én már a negyedik növendék voltam, akivel szembesítették a betörőt.

Az úgy negyedik, egyben befejező fejezet az volt, amikor szüleim több száz forint összegű büntetés befizetésére felszólító számlát kaptak a MÁV-tól. A vonatokon jegy nélkül utazó betörő nyilván az én bejelentőmmel igazolta magát, így a fizetési felszólítás hozzánk érkezett. A tisztiiskola igazolása alapján, miszerint az utazások időpontjában a laktanyában tartózkodtam, a MÁV végül is eltekintett a büntetés befizetésétől.

Első évemet a tisztiiskolán – az említett incidenstől eltekintve – különösebb nehézségek nélkül abszolváltam. A katonai fegyelem az iskolán nem volt olyan szigorú, mint a csapatoknál a sorkatonák számára. Jó tanuló lévén rendszeresen kaptam eltávozást, és havonta egy-két alkalommal hazalátogathattam szüleimhez is Hódmezővásárhelyre. Nyáron a reggeli torna leple alatt melegítőben és tornacipőben az iskola Sas-hegy felőli kerítésén rendszeresen kimásztam a laktanyából. A buszokon és a villamosokon potyázva megközelítettem a Margit-szigeten lévő Palatinus strandot, ahol kevés zsebpénzem miatt szintén a kerítést kellett igénybe vennem a bejutáshoz. A kellemesen eltöltött nap végén, késő este kénytelen voltam ismét az iskola kerítésén bemászni, hogy takarodóra beérjek a körletbe.

A harmadik év nyarán azonban fel kellett felfüggesztenem ezeket a kiruccanásokat. Sajnos többeknek is megtetszett ez az eltávozási engedély nélküli laktanyaelhagyás. Ez a dolog ugyanis a parancsnokságnak is feltűnt, így megszigorították a laktanya kerítésének őrzését, aminek következményeként több növendék társam kapott néhány hetes laktanyafogságot engedély nélküli eltávozásáért. Én azonban – amint már említettem – időben felhagytam a kerítésmászással, megúszva az említett fenytéseket. A Palatinus strandnak egyébként még egy fontos eseményben lesz szerepe életemben, de erről majd később írok.

A tiszti iskolán nagy gondot fordítottak a sportolásra. Elsősorban a hadsereg bajnokságoknak és a tiszti iskolák közötti vetélkedésnek volt nagy jelentősége. Időm nagy részét az iskola sportszarnokában töltöttem. Tagja voltam az iskola kosárlabda-, futball-, atlétikai és úszócsapatának, valamint beszálltam az akkoriban alakuló kispályás kézilabdázásba is. A tanulás nem okozott gondot számomra, hiszen az osztályunkban voltak többen olyanok is, akik ott, az iskolán kezdték meg középiskolai tanulmányaikat.

A viszonylag kellemesen telt első iskolaév végéhez közeledve jeleztem parancsnokomnak, hogy szeretném elhagyni az iskolát és igénybe venni a honvédségi ösztöndíjat, beiratkozni a Műszaki Egyetemre. Századparancsnokom felküldött az iskolaparancsnok oktatási helyetteséhez, ahol – legnagyobb meglepetésemre – közölték velem, hogy a középiskolában kapott tájékoztatás nem volt korrekt. A honvédségi ösztöndíj elnyerésének az lett volna a feltétele, hogy egy évet az egyetemen és nem a tiszti iskolán töltsék el. Enyhén szólva letört a tájékoztatás, de mivel semmi kiutat nem láttam az adott helyzetből – meg egyébként sem volt elviselhetetlen számomra a tiszti iskolai élet –, az iskola folytatása mellett döntöttem. Bár a döntés általam született, hogy katona legyek belőlem, mégis középiskolai osztályfőnököm beavatkozását, a sors kezét éreztem a helyzet alakulásában, ami a későbbiek során gyakran pozitív irányba terelte életemet.

A legközelebbi osztálytalálkozón azért megkérdeztem osztályfőnökömet, Imsit a témáról. Beismerte, hogy neki az osztályból legalább egy főt be kellett iskoláztatnia tiszti iskolára, így jól jött számára az én szorult helyzetem. Végül is nem bántam meg, hogy a maradás mellett döntöttem, mert legjobb esetben lett volna belőlem egy közepes elektromérnök, aki leélte volna az életét egy magyarországi nagyüzem szerény körülményei között. Persze akkor még nem gondoltam, hogy a sors szeszélye folytán később széles nemzetközi karrier lehetősége bontakozik ki előttem a honvédség keretein belül.

A még hátra lévő két tiszti iskolai év során is a sportolás volt számomra a legfontosabb, tekintve, hogy a tanulás miatt továbbra sem kellett megerőltetni magamat. Leigazolt a Budapesti Honvéd kosárlabdacsapata, ahol azonban a tartalék csapatnál feljebb sajnos nem sikerült jutnom. Ez az akkori nagy sztárokból álló Honvédot tekintve (Bánhegyi, Czinkán, Greminger, Simon és a szegedi Hódyk) nem is volt igazán szégyen. Belekóstoltam az akkoriban kezdődő kispályás kézilabdába is, és 1956-ban megnyertük a hadsereg bajnokságot. Az iskola második évében már leigazolt a laktanya közelében lévő Híradó Technikai Vállalat kézilabdacsapata, ahol meghívást kaptam a kézilabda utánpótlás válogatott keretébe.

1956 nyarán – a parancsnoki teendők gyakorlásaként – olyan nyári táborokban láttunk el szakaszparancsnoki feladatokat, ahol egyetemi előfelvételsek teljesítették katonai szolgálatukat. Több lehetőség közül a Sövényháza melletti erdőben lévő táborba kértem magam, ahol leendő műszaki egyetemisták kaptak lehetőséget a katonai ismeretek elsajátítására. Így, ha a Műszaki Egyetemen nem is, de legalább a leendő műszaki egyetemistákkal kapcsolatba kerülhettem. A választás oka természetesen nem ez, hanem Hódmezővásárhely közelsége volt, ahová szinte minden hétvégén haza tudtam utazni. A táborból hat-hét kilométer gyaloglás után elértem a Tiszát, majd komppal áthajóztam Mindszentre. Ott felszálltam a vásárhelyi vonatra és este 10-re már otthon is voltam. Vasárnap délután hasonló módon jutottam vissza a táborba.

Egy alkalommal vagy katonáim voltak trehányabbak a szokottnál, vagy az ügyeletes tiszt volt rossz hangulatban, és nem volt megelégedve a körlet rendjével, ezért este 9-re újabb körletszemlét rendelt el. Bár nyár volt, de amire este fél 11-re kiértem a Tiszához, már besötétedett. Hiába kiabáltam a túlsó parton lévő házban lakó kompezelőnek, nem volt hajlandó átjönni értem (nyilván letelt a munkaideje). A táborba visszamenni nem volt kedvem, és abban reménykedve, hogy a késői vonatot még elérem, úgy döntöttem, hogy átúszom a Tiszát. Kevés ruhámat (ing, rövidnadrág, egy pár szandál) derékszíjjal felkötöttem a fejemre, majd beleereszkedtem a vízbe és úszni kezdtem. A túlsó parton néhány száz méterrel lentebb pislákoló fényt láttam, így (a folyó sodrását is figyelembe véve) arra vettem az irányt. Közelebb érve láttam, hogy egy horgász ül a lámpája mellett a parton a nagy fogásra várva.

Amikor már szinte beértem a lámpa fénykörébe, azt vettem észre, hogy a horgász kikapja botját a vízből, felkapja lámpáját, majd vissza-visszanézve futásnak ered. Kikászálódva a vízből utána kiáltottam, hogy miért rohan el, jöjjön nyugodtan vissza. A kiabálásra megállt, majd tétovázva indult vissza a part felé. Ekkor leszedve fejemről a „fejdísz” már emberi kinézetem lehetett. A horgász hangos káromkodás közepette lépett közelebb hozzám. Elmondta, hogy életében így még nem ijedt meg. Lehet, hogy egy kicsit többet is ivott és félálomban volt, amikor arra lett figyelmes, hogy valami nagy tárgy úszik a Tiszában. Kezdetben azt hitte, hogy egy nagy fatuskót visz lefelé az ár, de később azt észlelte, hogy a vízből mintegy fél méterre kiemelkedő valami egyenesen feléje úszik. Egyre idegesebb lett, és ahogy a feltételezése szerinti „vízi szörny” mind közelebb került hozzá, úgy döntött, hogy bár „szégyen a futás, de hasznos”, és menekülésre fogta a dolgot. Végül barátságban váltunk el, megkínált szilvapálinkájából, ami a késői fürdőzés után igen csak jól esett. Az éjszakai kaland végül is jól zárult, elértem az utolsó vonatot, és éjfél után nem sokkal már otthon is voltam.

Avatás után

Elérkezett 1956. szeptember nyolcadika, amikor is a Zalka Máté Híradó Tiszti Iskolán hadnaggyá avattak. Többen végeztünk kiválóan az iskolán, de csak egy kollégánkat léptették elő főhadnaggyá. A rossznyelvek szerint azért, mert ő már akkor tagja volta pártnak (engem különösebben nem zavart a dolog, mint ahogy nem fordítottam különösebb figyelmet az akkoriban már meglehetősen feszült belpolitikai helyzetre sem). Természetesen voltak politikai foglalkozásaink az iskolán, de amiket mi ott tanultunk, azok távol álltak a mindennapok valóságától. Az országban és elsősorban a Budapesten történekről nem kaptunk korrekt tájékoztatást. Ennek a tájékoztatatlanságnak az lett a következménye, hogy az 1956-os történésekkel kapcsolatban egymást követően háromszor tudtak meggyőzni az események egymásnak teljesen ellentétes értékeléséről.

A kiválóan végzett fiatal tiszteknek lehetőségük volt választani a betöltendő híradótiszti beosztási helyek között. Két budapesti társammal együtt a légierő választottuk. Döntésünket részben az elegáns egyenruha, részben pedig a légierő presztízse motiválta. Mindhárman a kecskeméti repülőtér mellett döntöttünk, ők ketten Budapest, én pedig Hódmezővásárhely közelsége miatt. Döntésem azzal járt, hogy a híradáson belül egy speciális területtel, a légierő híradásával kellett megismerkednem, mind a technikai eszközök, mind pedig a rádióforgalmazás szempontjából. Ez már beletartozik az említett „hányattatási” történetbe, amit ugyan én választottam magamnak.

Közel egy hónapos szabadság és majdnem háromhetes „átképzés” után egy nevezetes napon, 1956. október 23-án vonultam be a kecskeméti repülőtérre, ahol átvettem rádiós szakaszparancsnoki teendőimet. Fiatal tiszthez „méltoán” a pesti kollégákkal, akik szintén megkapták beosztásukat, még aznap este felmértük Kecskemét éjszakai életének kínálatait. A kellemesen telt ismerkedés után hajnalban keveredtünk vissza a repülőtérre lévő nőtisztiszi szállóba, és a jól kezdődő tiszti élettel való elégedettség tudatában tértünk nyugovóra.

Talán egy vagy két órával később viszont már félálomban szidtuk a korábban még rózsaszínűnek tetsző tiszti jövőndőt, mert a repülőtér teljes állományának riadót rendeltek el, így fel kellett tápáskodnunk. A sebtében összehívott tiszti gyűlésen arról tájékoztattak bennünket, hogy Budapesten zavargások törtek ki, ezért a repülőtérre a legmagasabb harcászati fokozat lépet életbe, és mostantól a repülőteret nem hagyhatjuk el. Másnap arról kaptunk hírt, hogy az események elérték Kecskemétet is. A tüntetések mellett a helyi cigányok üzleteket kezdtek feltörni a városban, amire válaszul egy repülőgépünk szállt fel és riasztó lövéseket adott le a cigánysoron. Tömegtüntetésről érkezett hír Tiszakécskéről is, ezért néhány MiG típusú repülőgép utasítást kapott a tüntetők feletti alacsony magasságú átrepülésre, a tömeg feloszlátása érdekében. Az akció során az egyik gép, amelyet Istenes István, a repülőtér egyik legnépszerűbb pilótája vezetett, túl alacsonyan és lassan repült a tömeg fölé. A gépnek már nem volt elég felhajtó ereje, így a tüntetők közelében becsapódott a földbe és felrobbant. A pilóta életét veszítette.

Bennünket, fiatal híradótiszteket a repülőtértől távolabb levő úgynevezett adóházak őrzésére jelöltek ki, ugyanis a korábban ott szolgálatot teljesítő sorkatonák az események hatására elhagyták az objektumokat. Az adóházak a repülések irányításával kapcsolatos feladatokat láttak el. A bennük lévő rádióeszközökkel lehetőségünk nyílt néhány magyarul beszélő külföldi rádióállomás (Szabad Európa, Amerika Hangja stb.) adásának meghallgatására is, amelyek a Magyarországon történekről és az általunk ismertektől eltérő értékelést adtak.

Az események következtében megváltozott a helyzet a repülőtéren is. A parancsnokság és a pártbizottság vezetői eltűntek. Megalakult a forradalmi bizottság, amely az addig történt eseményeket forradalomnak minősítette. Alacsony szintű politikai ismereteimre és tájékozatlanságomra jellemző, hogy az események korábbi értékelésének ellenkezőjéről is meg tudtak győzni, és azokat minden további nélkül el tudtam fogadni. Olyannyira, hogy a következő napokban már lelkesen vettem részt az állítólag közelgő szovjet harckocsik elleni védelem megszervezésében. Adóházunk kapott egy 57 milliméteres páncéltörő ágyút és kétládányi lőszert, amellyel a harckocsik támadását kellett volna megállítanunk. Figyelembe véve, hogy hármunk közül senki sem értett az ágyú kezeléséhez, két napon keresztül egy kecskeméti tűzéralakulat tiszthelyettese próbált megtanítani bennünket az eszköz használatára. Az oktatás során elmondta, hogy ezzel az egy ágyúval egy nyilván kötelékben támadó harckocsialegységgel szemben nincs semmi esélyünk. Első lövésünket követően ugyanis a többi harckocsi azonnal beméri tüzelőállásunkat és megsemmisítik lövegünket az adóházzal együtt.

Ezt követően – szolgálatmentes időben, civilben, autóstoppal – hazautaztam Vásárhelyre. Szüleim meglátogatása után felkerestem legjobb barátomat, aki a vásárhelyi forradalmi bizottság munkájában vett részt. Ott is a szovjet harckocsik elleni védelem kérdése volt napirenden. Felhasználva az említett tűzér tiszthelytettől kapott információkat, támogatva a bizottságban lévő katonák álláspontját, sikerült meggyőzni a bizottságot, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel nem képesek megvédeni a várost komolyabb harckocsierőkkel szemben. A városban töltött két nap során a településen semmilyen tüntetéssel vagy egyéb tömeges akcióval nem találkoztam.

A repülőtérről történt visszatérésemkor kellemetlen meglepetés várt rám. Távollétem alatt a környéken lakók kirabolták a nőtleniszti szállót és magukkal vitték az avatáskor kapott összes egyenruhám, amelyeket két bőröndben a lakásban tartottam. Egyébként kifosztották az egész repülőteret. Elvitték – többek között – a raktárakból az összes bőrből készült pilótadzsekit, amire nekem is fájt a fogam. Ezt követően néhány hónapig egy katonaköpeny és egy katonasapka igazolta katonai mivoltomat, ugyanis a köpeny alatt (egyenruha hiányában) civil ruhát voltan kénytelen hordani.

Még néhány napig folytattuk a felkészülést a szovjet harckocsik ellen, amelyek szerencsére elkerültek bennünket. Ez egészen addig tartott, amíg megalakult az úgynevezett ideiglenes kormány, és ezzel ismét ellenforradalmi minősítést nyertek a korábbi események. Rövidesen megkaptuk a kormány felhívását a tiszti nyilatkozat aláírására, amellyel lényegében elfogadjuk az események jelzett értékelését és a hadseregben maradunk. A felhívás nagy dilemma

elé állított. Látva a kecskeméti és a vásárhelyi viszonylag atrocitásmentes eseményeket, kevés információval rendelkezve a Budapesten és más városokban történekekről, elfogadva két budapesti kollegám véleményét (akik rövid budapesti látogatásuk tapasztalatai ellenére is az aláírás mellett döntöttek), én is aláírtam a nyilatkozatot. Harmadszor hagytam maga meggyőzni egy eseménysorozat merőben ellentétes értékeléséről. Természetesen döntésemet motiválta az is, hogy egy esetleges leszerelést követően előről kellett volna kezdenem mindent. Civil szakma nélkül magamat sem tudtam volna eltartani, és idős szüleimet sem tudtam volna segíteni. Elhatározásomhoz hozzájárult az is, hogy nekünk, híradótiszteknek továbbra is az adóházakat kellett őriznünk, és nem kellett belépnünk a karhatalomba.

Az 1956-os eseményeket követően jelentős létszámcsökkentésre került sor a hadseregben. A repülőtéren mi, fiatal tisztek váltunk feleslegessé, a parancsnokok a már gyakorlattal rendelkező, tapasztalt tiszteik mellett döntöttek, bennünket „szabad listára” tettek. Szerencsére több helyről is érkeztek toborzók, akik híradó szakismerettel rendelkező tiszteket kerestek saját szervezeteikhez a leszereltek és a disszidáltak pótlására.

Valamikor 1957 márciusában megjelent a budapesti rádiófelderítő alakulat képviselője is, aki beosztási lehetőséget ajánlott az alakulatnál. Két budapesti társam, akikkel együtt kerültem Kecskemétre, kapva-kapott a lehetőségen, így velük együtt én is elfogadtam a budapesti alakulat felajánlását. Hozzájárult döntésemhez az is, hogy a Híradó Technikai Vállalat, amelynek csapatában – mint már jeleztem – a tiszti iskola utolsó éveiben kézilabdáztam, szintén a Budapestre költözésre ösztönzött. Jelezték, hogy igényt tartanak játékomra a csapatnál. Így 1957 márciusában bevonultam a budapesti rádiófelderítő alakulathoz, ahol megkezdődött felderítőtisztte történő átképzésem. Az eddigi történések tehát még nem egy felderítőtiszt, hanem csupán Imre Lajos profilváltásai voltak. A címben szereplő „hányattatások” csak ezt követően kezdődtek meg.

Felderítőtiszt leszek

Közel fél éves átképzésünk során mi, híradó képzettségű tisztek jelentős előnyben voltunk műszaki, tüzér és repülő végzettségű társainkhoz képest, mert legalább a rádiófelderítés célterületét képező rádióhíradásról volt némi fogalmunk. Magáról a rádiófelderítésről mi sem rendelkezünk túl sok ismerettel. Valójában csak a tiszti iskolán végrehajtott rádiós gyakorlataink után, a rádiózás szabályainak megsértése miatt kiosztott büntetésekből jutott tudomásunkra a gyakorlatainkat lehallgató rádiófelderítés számunkra kellemetlen tevékenysége.

Az átképzés befejezését követően szakaszparancsnoki, majd századparancsnok-helyettesi beosztásban dolgoztam 1964-ig, amikor is beiskolázásra kerültem a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára. Időközben, 1959-ben előléptettek főhadnaggyá, majd 1963-ban századossá.

Ebben az időszakban a sportolás kötötte le időm jelentős részét, a katonai pályát ekkor még nem vettem komolyan. A már említett kézilabdázás mellett Imsi, volt középiskolai osztályfőnököm rábeszélésére időnként beszálltam játszani a vásárhelyi kosárlabdacsapatba, főleg akkor, amikor a csapat Budapesten játszott.

Budapesti illetőségű csapattagként én intéztem a csapat jugoszláviai, szabadkai vendégjátékának technikai, adminisztratív előkészítését is a Kosárlabda Szövetségben. A fiúk végül nélkülem utaztak Szabadkára, mivel alakulatom parancsnoka nem járult hozzá a titói Jugoszláviába történő kiutazásomhoz. Ezen kívül futballoztam az alakulat csapatában is, amellyel többször megnyertük a budapesti helyőrségi labdarúgó-bajnokságot.

1959-ben megnősültem. Feleségem, Szőke Margit Erdélyben, Csíkszentimréen született (az az óvodai székely harisnya). Családja a háború után, 1946-ban költözött Magyarországra. Közel egy hónapos nászutunkat Csíkban töltöttük, ahol ismét magamra húzhattam a székelyek nemzeti viseletét, a „harisnyát”. Egyetlen fiam, Lajos, 1963-ban született. Fiam születése miatti örömünket beárnyékolta, hogy egy évvel később, 79 éves korában meghalt édesapám. Szerencsére még megélhette, hogy két bátyám négy leánya után született végre egy fiú unokája is.

Felderítőtisztai „hányattatásaim”

1963-ban kezdődött felderítőtisztai „hányattatásom” első fejezete. Ekkor, századosként, felvételiztem a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia híradó tagozatára (akkor még nem indult rádiófelderítő osztály). A felvételit követően közölték velem, hogy vizsgám sikeres volt, de arra való tekintettel, hogy sok őrnagy és alezredes vár beiskolázásra, engem csak a következő évben tudnak felvenni hallgatónak. 1964 nyarán viszont felhívott magához az alakulat törzsfőnöke, és arról tájékoztatott, hogy az évben indul az első csapatfelderítő osztály az akadémián. Elmondta, hogy a négyéves híradóképzéssel szemben az oktatás itt csak három évig tart, így ugyanakkor fejezhetem be tanulmányaimat, mintha előző évben felvettek volna a híradó osztályba. Az élelem tart lehetőségnem nem tudtam ellenállni, és vállaltam egy, a számomra teljesen új szakterülettel való megismerkedés várható nehézségeit.

1964 őszén bevonultam a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára, és megkezdtem ismerkedésemet az intézménnyel, új főnökeimmel és kollégáimmal. Csapatfelderítő osztályunk meglehetősen vegyes összetételű volt. Ha pontosak emlékeim, 16 fős osztályunkból talán csak hat-hét fő volt igazán szakmabeli, akik már rendelkeztek csapatfelderítő képzettséggel. Mi, a többiek, a honvédség szinte valamennyi fegyvernemét és szakcsapatát képviseltük. Voltak közöttünk műszaki, lövész, harckocsizó, tüzér, hadtápos, repülő-műszaki és politikai tisztai múlttal rendelkező kollégák egyaránt. Talán én voltam legközelebb magához a csapatfelderítéshez, mert legalább korábbi működési területem megnevezésében, a rádiófelderítésben is szerepelt a felderítés szó.

A vegyes összetételű osztály kialakításának nyilván az volt a fő oka, hogy a csapatfelderítő szolgálat nem rendelkezett elegendő „akadémiai képzésre érett” tiszttel, vagy talán az, hogy a szolgálat nem tudott több magasabb beosztásban lévő tisztet három évre nélkülözni. Ezért aztán elkezdtek toborozni, hogy meglegyen a megfelelő létszám ahhoz, hogy az osztályt egyáltalán indítani lehessen. Így kerültek be osztályunkba a parancsnokaik által „nélkülözhetőnek” ítélt, vagy átszervezések miatt az adott alakulathoz létszám felettivé vált tisztek, illetve olyanok, mint én, akik számára parancsnokaik jóindulata lehetőséget teremtett egy újabb szakterület megismerésére.

Az akadémia három éve alatt meg kellett ismerkednem a csapatfelderítés szervezeti felépítésével, fő feladataival, rendelkezésre álló technikai eszközeivel, a különböző felderítési feladatokat végrehajtó csoportok tevékenységével és természetesen a csapatfelderítés feltételezett objektumait képező hadseregek szervezetével, technikai eszközeivel és harcászati elveivel.

Az osztály vegyes összetételét tekintve a tanulás nem okozott gondot számomra, és a kiképzés nagyon sok újszerű élménnyel gazdagított. Részt vehettem légi felderítési feladatok gyakorlásában, úszó harckocsin „ladikázhattam” a Dunán, számos éleslövészettel egybekötött gyakorlat részese lehettem. Akadémiai tanulmányaim alatt sikerült középfokú államvizsgát tennem angol nyelvből. Ezek mellett aktívan sportoltam az akadémián is.

Megnyertem az akadémia bajnokságát mezei futásban, magasugrásban, bújárúszásban és 100 méteres mellúszásban. Osztályom kézilabdacsapata első lett az akadémiai bajnokságon. Töredelmesen be kell vallanom, hogy amikor csak tehettem, igyekeztem kihagyni a tanórákat a legkülönbözőbb okokra hivatkozva. Magyarul: rengeteget „lógtam” a három év alatt, ami természetesen kiváltotta osztályfőnököm nemtetszését. Ennek az államvizsgák során adta jelét, amikor is csak az ő általa tanított tantárgyból nem kaptam ötöst, így nem kerülhettem fel a kiválóan végzetek márványtáblájára. A kellemesen eltöltött három akadémiai év végéhez közeledve arról tájékoztattak, hogy az akadémia befejezése után nem kerülök vissza a rádiófelderítő alakulathoz, hanem az MNVK 2. Csoportfőnökség rádiófelderítő osztályán fogok beosztást kapni. Ezzel a számomra nagy előrelépést jelentő hírral feltöltődve kezdtem meg éves szabadságomat.

A szabadságról bevonulva pályafutásom újabb fordulataival kellett szembesülnöm. Arról tájékoztattak, hogy a Csoportfőnökségre nem sokkal korábban beköltözött csapatfelderítő szolgálat vezetője „igényt tart rám”, és néhány hónapig „kölcson” adnak neki. Mindezt az indokolta, hogy ebben az időszakban történt a csapatfelderítő-zászlóaljak rádiófelderítő századokkal történő kiegészítése, és e folyamat irányítása és ellenőrzése szempontjából logikusnak látszott egy csapatfelderítő akadémiát végzett, rádiófelderítő múlttal rendelkező személy bevonása. Szóval bekerültem ugyan a Csoportfőnökségre, de nem a korábban jelzett rádiófelderítő osztály állományába. Az új területen a beilleszkedés nem okozott gondot, a feladatok végrehajtása azonban nagyon sok utazással, a vidéki csapatok rendszeres ellenőrzésével, látogatásával járt. Csaknem minden héten egy-két napot vidéken kellett töltenem.

Négy hónap elteltét követően végül visszakerültem a rádiófelderítő osztályra, ahol a kiképzési alosztály állományában kaptam beosztást. Megkezdődött az ismételt beilleszkedés, az alosztályra háruló feladatok megismerése, amelyek magukban foglalták a rádiófelderítő tisztképzés (akadémiai, tiszti iskolai), a tiszthelyettesi és a sorállományú képzés (továbbképzés) szerteágazó feladatait. Még be sem illeszkedtem igazán az újkörnyezetbe, máris jött egy újabb „csavar” a felderítőtiszti pályámban.

Ebben az időszakban a hadseregtörzs felderítőosztályában – a már említett rádiófelderítő századok csapatfelderítő zászlóaljához rendelése, valamint a rádiófelderítő zászlóalj hadseregtörzs alárendeltségébe helyezése miatt – már dolgozott egy rádiófelderítő szakember. Ez a tisztársam korábban, betegség miatt, nem tudta befejezni a híradó osztályban megkezdett akadémiai tanulmányait. Most viszont lehetőséget kapott arra, hogy csatlakozzon az akadémián harmadik évüket végző rádiófelderítő osztály állományához, és befejezze korábban félbehagyott tanulmányait. Ez viszont azzal járt, hogy valakit küldeni kellett a helyére az akadémiai képzés befejezéséig. Azt hiszem, már gondolja a kedves Olvasó, hogy ki lehetett az a „Jolly Joker”, akit bárhova, bármikor, bárki helyére vezényelni lehet. Természetesen én voltam.

Ha belegondolok, észszerű volt főnökeim döntése, hiszen rádiófelderítéssel kapcsolatos feladatok vártak rám csapatfelderítő kollegák között, akiket akadémiai éveim, majd a csapatfelderítő osztályon töltött idő alatt már megismertem. Így a beilleszkedés nem okozott különösebb nehézséget. Nagyobb gondot jelentett azonban az, hogy naponta kellett ingáznom budapesti lakásom és a hadseregtörzs vidéki objektuma között, mivel csak alkalmanként kaptam lehetőséget a törzs átmeneti szállásának igénybevételére. Jelentősen könnyítette azonban ezt a helyzetet az, hogy a hadsereg alárendeltségébe helyezett rádiófelderítő zászlóalj még Budapesten állomásozott, lakásom tözsomszédságában. Így minden héten néhány napot a szomszédban, a rádiófelderítő zászlóalj ügyes-bajos dolgaival tudtam foglalkozni. 1968 nyarán a korábban már említett tisztársam befejezte akadémiai tanulmányait és visszatért korábbi állomáshelyére. Így én is folytathattam a megszokadt ismerkedési folyamatot a rádiófelderítő osztály állományával és az ott rám váró feladatokkal. Mellesleg ebben az évben őrnaggyá léptettek elő.

A rádiófelderítő osztályon – a hosszú évek során, igaz gyakori megszakításokkal – nagyszerű kollégákat ismertem meg, akikkel öröm volt együtt dolgozni. Mind a mai napig tartjuk a kapcsolatot egymással, és évente két-három alkalommal rendezünk osztálytalálkozót. Sajnos, az idő múlásával, a természet törvényének megfelelően, egyre kevesebben vagyunk, de még most is jó érzés emlékezni régmúlt közös dolgainkra.

De visszatérve a rádiófelderítő osztályon történt ismételt megjelenésemre, nagy könnyebbséget jelentett számomra, hogy feladataink jelentős hányada a rádiófelderítő csapatokhoz kapcsolódott, amelyeket rádiófelderítő múltam, illetve a korábban részletezett „tévelygések” során már jól megismertem. Alá kell húznom, a későbbiek során ismertetésre kerülő „hányattatások” megértése miatt is, hogy a Csoportfőnökségen jó lehetőség nyílt a nyugati nyelvek elsajátítására. Munkaidőben a Csoportfőnökség épületében heti kétszer két órában tanulhattuk a számunkra kijelölt nyelvet. Mint már említettem, angolból már az akadémiai évek során tettem középfokú államvizsgát a Rigó utcában, így természetesen továbbra is az angolt tanultam. Angolból 1969-ben felsőfokú vizsgát sikerült tennem. Ezt követően német nyelvet kezdtem el tanulni, amelyből 1972-ben szintén felsőfokú bizonyítványt kaptam. Ezekben az években – a szakmai munka elvégzése mellett – elsősorban a nyelvtanulásra helyeztem a fő hangsúlyt, reménykedve, hogy egyszer még valamilyen külszolgálat alkalmával nyelvtudásomnak majd hasznát veszem. Nem gátolt ebben az a tény sem, hogy abban az időben a rádiófelderítés területéről alig-alig került valaki külszolgálatra kijelölésre.

Vietnamba készülünk

Így érkezünk el 1972 végére, amikor is tudomásunkra jutott, hogy a közeli jövőben a Csoportfőnökség tisztí állományára, de szélesebb értelemben az egész magyar hadseregre komoly nemzetközi feladatok várnak. Erre az időszakra már mind közelebb került az aláíráshoz az Amerikai Egyesült Államok és Észak-Vietnam között éveken át tartó tárgyalások eredményeként megszületett Párizsi Megállapodás. A megállapodás fő célja amerikai részről a vietnami háború „vietnamizálása” volt, amely szándék egybeesett az észak-vietnami érdekekkel is. A dokumentum többek között előírta az amerikai és a vele szövetséges nemzetközi erők kivonását Dél-Vietnam területéről (teljes katonai felszereléseikkel együtt), valamint a harcoló erők közötti fogolycserét. A mi szempontunkból lényeges volt a Megállapodás VI. fejezetének 18. paragrafusa, amely egy Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság¹ (NEFB) létrehozásáról intézkedett. A dokumentum meghatározta a bizottság felépítését, feladatát és működési feltételeit. Összetételét az akkori kétpólusú világpolitikai helyzetnek megfelelően állították össze. Két szocialista országot, Lengyelországot és Magyarországot, illetve két kapitalista országot, Kanadát² és Indonéziát kérték fel a NEFB-ben való részvételre.

Kanada és Lengyelország már évek óta részt vett hasonló feladatok végrehajtásában a világ különböző körzeteiben. Indonézia és Magyarország azonban „újoncként” került be a Bizottságba. Magyarország utoljára az Osztrák–Magyar Monarchia idején hajtott végre ilyen jellegű feladatot. Tekintettel arra, hogy a feladat végrehajtásához alapvető feltétel volt az angol nyelvtudás, így a honvédség szervezetéből lényegében csak a 2. Csoportfőnökség állománya jöhetett számításba. Kiválasztásunkat követően számos tisztársammal együtt én is megkaptam a trópusi környezet miatt szükséges védőoltásokat és az előírt ruházatot. Nagy volt az izgalom közöttünk a ránk váró feladatok, de elsősorban az ismeretlen (földrajzi, természeti és éghajlati) környezet miatt. Az állomány tagjai között az a mondás járta, hogy meggyünk Itakába. (A TV-ben akkor játszották az Odüsszeusz-sorozatot. Az Itaka név a nagy ismeretlenre utalt.)

Rövidesen kiderült, hogy a 2. Csoportfőnökség maximum egy váltásra tudja biztosítani a szükséges állományt, holott nyilvánvalóan többéves feladat előtt álltunk. Ezért olyan döntés született, hogy a hadsereg különböző területeiről speciális szempontok alapján kiválasztott, angolul nem beszélő tiszteket osztanak be a kimenő kontingensbe. Ezzel egy időben tartalékos tiszteket vonultatnak be, elsősorban tolmácsolási feladatokra. A felkészülés során – a Csoportfőnökség állományából többekkel, köztük velem is – közölték, hogy nem kerülünk be az első váltásba, de készülnünk kell a következő csoportban való részvételre.

A döntés nem rázott meg különösebben, mert nagyon sok kérdőjel merült fel bennem az újszerű feladatokat és a különleges természeti viszonyokat, az újabb „hányattatás” valószínű körülményeit illetően. Egész évben folyamatosan figyelemmel kísértem a helyszínről érkező jelentéseket. Egyre inkább kialakult bennem az az érzés, hogy jó is, hogy nem kerültem be az első váltásba. A nyár

¹ International Committee Control and Supervision (ICCS).

² Kanadát a Bizottságban 1973. július 31-től Irán váltotta.

folyamán végig azt vártam, mikor értesítenek arról, hogy kezdődik a második váltás felkészítése. Végül is a Palatinus strandon derült ki – ismét kijártam oda –, hogy miért nem kaptam ilyen értesítést. A strandon egy, a rádiófelderítő alakulattól korábban ismert tiszthelyettes ugyanis feltette nekem a kérdést, hogy mikor megyek hozzájuk. Közöltem vele, hogy most nem tervezünk semmilyen látogatást az alakulatnál. Erre ő – legnagyobb meglepetésemre – elmondta, hogy nem ilyesmire gondolt, hanem arra, hogy mikor megyek hozzájuk parancsnoknak.

Másnap azonnal bejelentkeztem osztályvezetőmnél és rákérdeztem, hogy miért egy tiszthelyettestől a strandon kell megtudnom, hogy milyen előmeneteli tervek vannak velem kapcsolatban. Főnököm meglepődve és szabadkozva közölte velem, hogy valóban vannak ilyen elgondolások, de azok még nagyon kezdeti stádiumban vannak. Csodálkozott, hogy ez az információ hogyan szivárgott ki. Rövid beszélgetés után – arra hivatkozva, hogy nem vagyok kimondottan parancsnoki típus – kértem főnökömet, tekintsen el parancsnoki beosztásra történő jelölésemtől. Legnagyobb meglepetésemre elfogadta érvelésemet, ami akkoriban nem volt gyakori jelenség a honvédségen belül. Kijelentette, hogy eltekint korábbi elképzelésétől. Közölte ugyanakkor, hogy cserében ki kell mennem Vietnamba. Tekintettel arra, hogy a második váltás állománya ekkorra már összeállításra került, így számomra már csak a harmadik váltás jöhetett számításba. Lezárva a történetet, azt hiszem ez volt az egyetlen eset pályám során, amikor szembe mentem előljáróim akaratával. Ezred- vagy dandárparancsnoki beosztásom során valószínűleg előléptettek volna esetleg tábornokká is, ugyanakkor nem élhettem volna át azokat a csodálatos élményeket, amelyek Vietnamban és későbbiekben részletezésre kerülő feladataim végrehajtása során vártak rám.

1974 nyarán megkezdődött a harmadik váltás felkészítése. Ekkorra már gyökeresen megváltozott tiszteink hozzáállása a „vietnami misszióhoz”. Olyan tisztek, akik az első váltás felkészülése során orvosi igazolással tudták elérni, hogy ne kerüljenek be a kiutazásra tervezett állományba, most a honvédelmi miniszterhez írott levelükben a vietnami nép internacionalista támogatására hivatkozva kérték misszióba történő kijelölésüket. Ehhez nyilvánvalóan hozzájárult az első váltásból hazatértek által vásárolt új, nyugati típusú személyautók látványa is. Pedig az első váltás meglehetősen bonyolult körülmények között hajtotta végre a misszió legnehezebb feladatait, a fogolycserét, az amerikai hadsereg és fegyverzete kivonásának ellenőrzését. Mindezek mellett nekik kellett telepíteni a körzetparancsnokságokat és a helyi ellenőrző csoportokat (HECS), valamint a saigoni törzset. Ezeken kívül két bajtársunk is ebben az időszakban, 1973. április 7-én vesztette életét, amikor helikopterüket lelőtték.³

³ Két hősi halottunkat a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium saját halottjának nyilvánította. A misszió állománya, a Magyar–Vietnami Baráti Társaság, a családok tagjai, a Vietnami Nagykövetség és más szervezetek képviselői minden év április 7-én koszorúzással egybekötött megemlékezés tart bajtársaink Farkasréti temetőben lévő síremlékénél.

Beszédet mondok a Farkasréti temetőben hősi halált halt bajtársaink sírjánál
(Forrás: Internet)

A felkészülés során történt egy számomra fontos esemény, nevezetesen az, hogy soron kívül előléptettek alezredessé, arra való tekintettel, hogy a saigoni törzsben felelős beosztásba terveznek. A második csoport váltására – amely egyébként a legnyugodtabb időszakot fogta ki Vietnamban – nem egyszerre, hanem lépcsőzetesen került sor. A harmadik váltás első csoportja már augusztus végén kiérkezett az országba. Az én kiutazásomra szeptember közepén került sor, néhány kollégánk viszont csak október közepén érkezett Vietnamba.

A vietnami küldetés

Szeptemberben tehát megkezdődött „hányattatásaim” újabb fejezete. Meg kellett kezdenem egy számomra teljesen új feladat végrehajtását. Nemcsak egy új munkatársi kollektívába kellett beilleszkednem, hanem egy teljesen ismeretlen környezetben, a hazánkétól jelentősen eltérő trópusi, éghajlati és természeti viszonyok közötti létezést kellett megszoknom. A kiutazást megelőzően természetesen részt vettünk egy rövid felkészítő programon, ahol tájékoztatást kaptunk a számunkra ismeretlen környezetről, a szokatlan időjárásról, az egészségi kockázatokról, a Dél-Vietnamban kialakult katonapolitikai helyzetről és az előző váltások tapasztalatairól. Megkaptuk a trópusi betegségek ellen szükségesnek ítélt védőoltásokat is. Tájékoztatást kaptunk a malária, az egyik legveszélyesebb betegség elleni védekezés mechanizmusáról, az úgynevezett Tindurin-napokról – ezt a malária elleni gyógyszert minden hét szerdáján kötelező volt bevennünk. Ismertetésre kerültek más betegségek jellemzői, felismerhetőségük jelei, többek között a nemi betegségek különböző fajtái is.

Következő „hányattatásom” részletezésének megkezdése előtt elnézést kell kérnem a kedves Olvasótól, ha ez a fejezet sokkal hosszabb lesz a többi esemény leírásánál. Kérem, nézzék el nekem, hogy erről a „kalandról” bővebben írok. Ennek több oka is van. Elsősorban talán az, hogy ez volt az első hosszabb távollétem az

otthontól, a családtól, ahol számomra teljesen új környezetet, éghajlatot, embereket és szokásokat kellett megismernem. Ráadásul háborús körülmények között, amelyek nem csak izgalmassá, hanem veszélyessé is tették számomra feladataim végrehajtását. A misszióban való részvételem érzelmi jelentőségét tovább fokozta, hogy olyan időszakban lehettem Vietnámban, amikor befejeződött a vietnami nép számára óriási veszteségeket okozó több éves háborúskodás, és megszületett a vietnami nép álma, az ország egyesítése.

Már maga a kiutazás is számos érdekességet tartogatott számunkra. Bár az akadémiai kiképzés során, illetve a kézilabda-mérkőzésekre utazás alkalmával már repültem néhányszor a jó öreg Li-2-es típusú repülőgépekkel, de komolyabb repülőgépre ekkor szálltam fel először. Budapestről a Malév egy Tu-104-es gépével repültünk el Bejrútba, ahonnan másfél napi várakozás után az Air France légitársaság Jumbo⁴ óriásgépével repültünk tovább Saigon felé. A másfél nap során jó lehetőségünk volt megismerni az akkor még Közel-Kelet Svájcának becézett Bejrútot. Libanon fővárosa impozáns épületeivel, gyönyörű parkjaival, csodálatos tengerpartjával lenyűgöző élményt jelentett. Szomorúan gondolok arra, hogy a néhány évvel később a kirobbant háborúskodások következtében ez a csodálatos környezet romhalmazzá vált.

Szó szerint „mellbe vágó” élményt jelentett a Bombeyben történt leszállás, amikor is a repülőgép tankolásának időszakára el kellett hagynunk a gépet. Hatalmas trópusi záport követően érkeztünk oda. A közel 40 fokos hőség és a csaknem 100%-os páratartalom miatt a gépből kilépve szinte alig kaptunk levegőt. Saigonban nem sokkal később hasonló időjárási körülmények vártak ránk, de akkor már túl voltunk a trópusi időjárásból adódó első megpróbáltatáson.

Saigon Tan Son Nhut elnevezésű repülőterére történő megérkezésünk sem volt zökkenőmentes. A katonai és polgári feladatokat is ellátó repülőtér hatalmas forgalmat bonyolított le. Feltehetően az elsőbbséget élvező katonai gépek felszállása miatt egy „tiszteletkört” kellett leírnunk Dél-Vietnam fővárosa, Saigon felett. Ez jó lehetőséget teremtett számunkra a hatalmas területen fekvő város légi megfigyelésére. Annak ellenére, hogy az amerikai hadsereg már elhagyta Vietnámot, Tan Son Nhut még mindig a világ egyik legnagyobb forgalmat lebonyolító repülőterei közé tartozott, elsősorban a katonai repülések nagy intenzitása miatt. Maga a bázis hatalmas területen helyezkedett el. Az Amerikai Egyesült Államokból érkező katonákat annak idején itt helyezték el mindaddig, amíg bevetési körzetükbe átszállításra nem kerültek. Az elhelyezésükre szolgáló különböző épületek hosszú utcákat alkottak a repülőtéren.

A légibázis város felőli részén helyezkedett el a NEFB tábora, ahol a misszióban részt vevő nemzetek katonái laktak. Itt voltak biztosítva számukra a munkavégzéshez, az elhelyezéshez, a pihenéshez szükséges feltételek – orvosi rendelők, üzletek, raktárak stb. A diplomaták a város szállodáiban (Palace, Astor) kaptak szállást. Munkájukat a Saigon Cholon negyedében lévő NEFB-központban végezték. A repülőtéren rendelkezésünkre álltak az amerikaiak által korábban használt tiszti és tiszthelyettesi klubok, ahol a különböző nemzetek számára külön éttermek voltak biztosítva. Az ételeket Fülöp-szigetektől származó, illetve vietnami szakácsok készítették, de hetente egyszer lehetőség volt a különböző nemzetek

⁴ Boeing-747.

szakácsainak főztjét is megkóstolni. A „magyar napon” időben kellett ebédelni, mert a többi nemzet tagjai is megszerették a magyaros ízeket, és gyakran már nem jutott számunkra szakácsunk főztjéből. A légkondicionált épületben bárhelyiség, eszpresszó, biliárd és színházterem volt található – esténként zenés műsorokkal és sztriptíz táncbemutatókkal.

Az állomány egy hányadát kis szobákat magukban foglaló tégláépületben helyezték el. A magasabb beosztásban lévők az amerikai hadsereg által korábban használt, fából készült kis házakban, úgynevezett trailerekben laktak. Én is egy ilyen, hálósobát, előszobát és zuhanyozót magában foglaló építményt kaptam, ahol a légkondicionálás is biztosítva volt. A házban rajtam kívül néhány gekkó (úgy 8–10 centiméter nagyságú, kis gyíkyszerű állatka) is megtelepedett, amelyek ügyesen masíroztak a falon és az ágyam felett a mennyezeten is. Mivel ezek a kisméretű állatkák az ablakoknál állandó ügyeletet tartottak, rendszeresen elkapták a berepülni szándékozó moszkítókat, alapvető táplálékukat, hasznosak voltak és jól megvoltunk egymással. Mindössze párzási időszakuk volt kellemetlen, mert ilyenkor nem tudtak kellően koncentrálni tapadókorongjaikra, és a plafonról gyakran párosan az ágyamra zuhantak.

A magyar delegáció a 120-as barakkban végezte napi munkáját, légkondicionált termekben, elfogadható körülmények között. A 112-es épületben egy kis magyar klub működött könyvtárral és étteremmel. Az elfogadható elhelyezés minőségét csak az csökkentette, hogy a repülőtér magas zajszintjét, a repülőgépek esti, éjszakai le- és felszállásának moráját kezdetben nehéz volt elviselni. Fontos megemlítenem még az amerikai katonaiattasé-hivatal (Defence Attache's Office – DAO) kezelésében lévő sportobjektumot, amely a nagy hőség miatti munkaszüneti időben (egy és négy óra között) sportolási lehetőséget biztosított számunkra uszodájában, légkondicionált tornatermében és tenispályáin. A tenispálya foglalási tábláján gyakran látható volt – az amerikai nevek mellett – néhány igazi magyar név is, például Kovács, Szabó, Kis stb. Ezek a személyek nem a missziókhöz tartoztak, hanem az amerikai nagykövetség alkalmazottai voltak, jelezvén, hogy a követség jól felkészült a magyar delegáció tagjaival történő kapcsolattartásra és tevékenységünk figyelemmel kísérésére.

Megérkezésemet követően azonnal megkaptam a beosztásomat. Három északi (az I., a II. és a III.), a Saigontól legtávolabb lévő körzetparancsnokságok irányítási feladatait bízták rám. Ez az adott körzetek személyi állományával való kapcsolattartást, rendszeres meglátogatásukat, ellenőrzésüket, felmerülő problémáik megoldását, rendezését, az állomány ellátási és pszichikai segítségét, mentális állapotuk figyelemmel kísérését foglalta magában. Itt kell megjegyeznem, hogy a körzetparancsnokságok és a helyi ellenőrző csoportok állományának elhelyezési körülményei messze elmaradtak a korábban említett saigoni körülményektől, és nagymértékben igénybe vették az ott szolgálatot teljesítők tűrőképességét. Az említett látogatások a HECS-eken lévő állomány számára lehetőséget biztosítottak arra, hogy ne csak az ott lévő magyar társukkal beszélgethessenek. Elmondhatták gondjaikat, az elszigeteltségükből adódó esetleges problémáikat. A beszélgetések tapasztalatai alapján dönthetett a központ az ott szolgálatot ellátók esetleges pihentetéséről, vagy kevésbé megterhelő állomáshelyre történő áthelyezéséről.

Ilyen alkalommal tett ellenőrzéseim, látogatásaim során lehetőségem nyílt megismerni az ország látnivalóit, szépségeit, érdekességeit. Ellátogattam a vietnami háború egyik legszörnyűbb mementójához Quang Tri városába. A korábban közel tízezer főt számláló várost az 1968-as Tét-offenzíva⁵ leverése során az amerikai szőnyegbombázás a földdel tett egyenlővé. Az épületek maradványait már benőtte a dús trópusi növényzet, csupán a volt katolikus templom torz képe emelkedett ki a romok közül. A valaha népes településen a dél-vietnami hadsereg katonáin és a NEFB állományán kívül egyetlen ember sem volt látható. A bombázást túlélő lakosokat a településtől távolabb épített barakkokban és sátrakban, úgynevezett stratégiai faluban helyezték el.

Utazásaim során meglátogattam Huét, a Dél-Vietnam északi részén található, „tiltott város”-ként emlegetett császárvárost, amelyet a már említett offenzíva során (rövid időre) elfoglalt a vietkong – a Dél-vietnami Felszabadítási Front hadserege. Szerencsére minimális károkat okoztak a császárok egykori lakhelyén lévő jellegzetes stílusú épületekben és a felbecsülhetetlen értékű műkincsekben. Maga Hue a Houng (Parfüm) folyó partján lévő település, csendes, nyugodt kisváros benyomását keltette, eltérően más dél-vietnami városok zajos, nyüzsgő életétől.

Eljutottam Da Nangba, a II. körzetparancsnokság települési helyére, Dél-Vietnam második legnépesebb városába is. Ez a hatalmas, mélytengeri kikötővel rendelkező város mindig vonzotta az országba érkező katonai erőket. A gyarmatosítás időszakában itt szálltak partra a francia tengerészgyalogosok, majd az amerikai beavatkozás kezdetén az amerikai csapatok is. Da Nang már magán viselte a dél-vietnami nagyvárosokra jellemző sajátosságokat, a csillogó gazdagság és a nyomor óriási ellentétét. A gazdagok kisebb erődítményként épült villáitól nem messze helyezkedtek el a nyomortanyák és a menekültek barakk táborai.

A város közelében található, úgynevezett márványhegy látogatása során megsejlelhettem a hegy oldalában még az első váltás idején magyar nyelven a márványba véssett „Világ proletárai egyesüljete” feliratot. Szerencsém volt néhány órát tölteni Hoi Anban, ebben a hadi cselekményektől viszonylag távol lévő kisvárosban, amely a vietnami népművészet központjaként volt ismeretes Dél-Vietnamban.

A III. körzetparancsnokság a Központi Fennsíkon, Pleikuban, egy jellegtelen kisvárosban, hatalmas katonai táborokkal körülvéve helyezkedett el. Stratégiai fontossága miatt ebben a körzetben szinte állandóak voltak a katonai tevékenységek. Itt voltak leginkább láthatók a több éve tartó háborúskodás sebei: a műveletlen területek, a bombatölcsek, a lombjukat vesztett és a tűz martalékává lett erdők. Területileg ez volt a legnagyobb körzet. Kezdetben 11 HECS-csel rendelkezett. Számomra a dzsungelben elhelyezkedő Hau Bon-i HECS nyújtotta a legnagyobb élményt, a HECS közelében élő montagnardok (hegyi emberek) településének meglátogatásával. A nomád körülmények között élő törzs tagjai – nyilván a dzsungelben lévő vadak miatt – cölöpökre épített házakban laktak. Ruházatukat a férfiak esetében ágyékkötő, a hölgyeknél pedig egy szoknyaszerű ruhadarab képezte

⁵ A Dél-Vietnami Ideiglenes Forradalmi Kormány (DIFK) és az észak-vietnamiak közös művelete.

(idegenek érkezésekor utóbbiak egy blúzféleséget kaptak magukra). A meglátogatott faluban lehetőségem nyílt elefántháton, egy kosárszerű alkalmatosságban ülve sétát tenni a dzsungelben, ami örök élmény marad számomra.

A körzet másik fontos és érdekes HECS-e NhaTrangban, a tengerparton lévő kisvárosban, az összes többi körzetparancsnokságnál és HECS-nél jobb elhelyezésben, a Dél-kínai-tenger csodálatos öblében települt. Ezt a HCS-et gyakran látogatták a saigoni állomány tagjai és a körzetekből pihentetésre, kikapcsolódásra ide küldött személyek. A tenger vize ott-tartózkodásunk ideje alatt végig alkalmas volt fürdésre, csupán március elején kellett óvatosnak lenni az öbölben úszkálókna. Ilyenkor, nyilván valamilyen életszükségletük kielégítése érdekében, az öböl vizét ellepték a medúzák, amelyek érintése kellemetlen sebet tudott ejteni az emberek bőrén.

Saját körzeteimen kívül lehetőségem nyílt valamennyi körzetparancsnokság és az ott található városok meglátogatására is. A Phan Thietben lévő IV. körzetparancsnokságot egy fegyelmi ügy kivizsgálása miatt kellett meglátogatnom. A meglehetősen jellegtelen városból mindössze egy dolog maradt meg emlékezetemben. Nevezetesen az, hogy a város közelében lévő halfeldolgozó üzem, a szél járásától függően, időnként penetráns bűzzel árasztotta el az egész várost. A körzet sokkal érdekesebb helyszíne volt a Da Lat-i HECS, amely közel 2000 méter magas fennsíkon helyezkedett el, és csaknem európai klímájával igen kellemes színtöltő volt Vietnamban. Ez volt a másik helyszín, ahol fáradt kollégáink néhány napig kipihenheték magukat rövid szabadság eltöltésével. Mindezt sajnos csak hallomásból tudom, mert május közepére tervezett szabadságomat már nem ott, hanem a közbejött események miatt már Annamólgyben, a hazatérést követő karanténban tölthettem el.

A Bien Hoa-i központú V. körzetben szinte mindennaposak voltak a fegyveres összetűzések. A város szélén lévő hatalmas légibázis óriási forgalmat bonyolított. A körzetparancsnokságnak kiemelkedően jó élet- és munkakörülmények álltak rendelkezésre. Gyönyörű uszodájukat gyakran látogatták a saigoni állomány képviselői is. A körzet legnépszerűbb HECS-e a tengerparton, Saigontól 30–40 kilométerre lévő kisvárosban, Vung Tauban helyezkedett el. Ide szinte minden hétvégén megérkeztek Saigontól a tenger hús hullámaira vágyó NEFB-képviselők. Ezen a területen nem voltak fegyveres összetűzések, nem voltak „leopárdoltok”, így lehetőség nyílt a tengerpart gépkocsival történő meglátogatására is.

Látogatást tehettem a Saigontól délre lévő VI. és VII. körzetparancsnokságokon is. Ennek alapvető oka az volt, hogy ezeket a parancsnokságokat – a térségben folyó harctevékenységek miatt – gépkocsival nem lehetett megközelíteni, és a körzetek ellenőrzésére kijelölt kollégám irtózott a helikopteres repüléstől. Így rendszeresen engem kért meg az időszerű vagy előre nem tervezett látogatások végrehajtására.

Légi szállításunkat – igénylés alapján – az „Air America” nevű társaság végezte tízszemélyes Volpár típusú repülőgépeivel, valamint öt-hat fő szállítására alkalmas helikoptereivel. A gépeket a haderőtől leszerelt, nagy tapasztalattal rendelkező amerikai pilóták vezették, a kiszolgáló személyzet pedig zömmel a Fülöp-szigetektől származott.

A már korábban említett helikopterlelövésen kívül komolyabb baleset a három év során nem történt, bár „meleg” pillanatok előfordultak repüléseim alkalmával is. A legizgalmasabb talán az volt, amikor a Hueba tartó repülésünk során Volpárunk trópusi viharba keveredett, így a Da Nang-i repülőtéren kényszerleszállást kellett végrehajtanunk. Nagy megkönnyebbülésünkre sikeresen földet értünk. Ott közölték velünk, hogy egy helikopter már előkészítve vár, hogy Hueba szállítson bennünket. A helikopter a tengerpartot követve, a tenger felett kis magasságban viszonylag simán repült. A városba érkezésünkkor azonban vihar miatt a gép nem tudott leszállni, így a földközeli lebegő helikopterről kötélhágcsón kellett leereszkednünk a már nagyon vágyott „szeretett anyaföldre”.

Ezt a rövid kitérőt követően folytatom a körzetekről megkezdett beszámolómat. A VI. körzetparancsnokság a hatalmas Mekong folyó partján, a My Tho nevű, korábban mintegy 50 ezer fős városban települt. Látogatásaim időszakára a körzetben folyó harci cselekmények miatt a város lakóinak száma már megközelítette a százezret. Ez a város is rendelkezett úgynevezett előkelő negyedekkel, szép villákkal, gyönyörűen díszített pagodákkal. Ugyanakkor, elsősorban a Mekong partján, nyomorúságos, fából és bádoglemezekből összetákolt kalyibák és dzsunkák⁶ ezreit láttuk, amelyekben népes családok éltek irigylésre egyáltalán nem méltó életüket. Látogatásaim során részt vettem egy motorcsónakos túrán a Mekong szerteágazó mellékágain. Ekkor a folyót övező dzsungel érdekességeivel ismerkedtem meg, végig izgulva, nehogy belefussunk egy, a körzetben gyakori fegyveres összetűzésbe.

A kétezres évek elején egy turistaút alkalmával a feleségemmel ismét részt vehettem egy hasonló, de sokkal biztonságosabb és kulturáltabb viszonyok között történt csónakázáson a Mekong folyó mellékágain. A város szépségeit látogatva az egyik pagodában egy idősebb egyházi személy angolul megszólított bennünket. Azt kérdezte, jól hallotta-e, hogy mi magyarul beszélünk egymással. A továbbiakban már magyar nyelven történt társalgásunk során kiderült, hogy egy Magyarországról még az 1930-as évek végén elszármazott és Vietnamban letelepedett, buddhista vallásra áttért egyházi személlyel hozott össze a sors bennünket.

A VII. körzetparancsnokság Dél-Vietnam legdélibb nagyvárosában, Can Thoban települt. Magában a városban különösebb érdekességre nem sikerült rábukkannom. Erre a városra is a nagy zsúfoltság, a rengeteg menekült, a nyomor volt jellemző. A körzetben szinte folyamatosak voltak a fegyveres összecsapások, és az ott dolgozó társaim életét nagyon megnehezítette a szélsőséges időjárás is. Ebben a térségben a márciustól–novemberig tartó úgynevezett esős évszak szinte elviselhetetlen volt az európai klímához szokott emberek számára. A naponta többször eleredő özvízszerű esőzések, a gyakran 100% közelében lévő páratartalom, az esők után felhőként rajzó moszkítók hada próbára tette az állomány tűrőképességét. A körzetparancsnokság szerencsére viszonylag jól felszerelt, légkondicionált épületben települt, ami elviselhetőbbé tette az európaiak számára egyébként embertelen körülményeket.

⁶ Fából készült hajó.

A vidék megismerése mellett természetesen lehetőségem nyílt Dél-Vietnam fővárosának, Saigonnak a megismerésére is. Számunkra, katonák számára, akiknek abban az időben még nem volt lehetőségünk nyugat-európai vagy amerikai nagyvárosokat megismerni, Saigon nyújtott ízelítőt azok miliőjéből. A város, amely az amerikaiak jelenlétéből és pénzéből óriási metropolisszá fejlődött, egyrészt lenyűgöző, másrészt pedig kiábrándító látnivalókat tartogatott számunkra. Nappal a városban óriási volt a forgalom, amelynek nagy részét a kerékpárok és a kismotorok tették ki, amelyeken gyakran négy-ötös család utazott. Ezek a járművek áradatként lepték el az utcákat, és balra kanyarodásuk esetén óvatosan és figyelmesen behajtottak a mellettük ellenkező irányba haladó áradat járművei közé. Mindezek ellenére, kisebb összekoccnásoktól eltekintve, egyetlen komolyabb, sérülésekkel járó összeütközésnek sem voltam tanúja nyolc hónapos Saigonban tartózkodásom során.

A városban sétáló embereket ellepték a nagy kézügyességgel megáldott pénzváltók, akik nem hivatalos tevékenységüket félreeső helyen végezték. Az üzletelésben részt vevő páciens legtöbbször csak a pénzváltó eltűnése után konstataulta, hogy rossz üzletet kötött. Az utcákon fiatal lányok és fiúk kínálták szexuális szolgáltatásaikat. Zsúfoltabb helyeken nagyon kellett figyelni arra, hogy a zsebtolvajok ki ne rámolják a zsebeinket. Az utcákat ellepte a háborús nyomorékok és koldusok serege. De Saigonban nemcsak az utcákon voltak láthatók a romlottság jelei, az éjszakai élet is magán viselte ennek fő jellemzőit. A város központi része tele volt éjszakai mulatókkal, sztriptízbárok tucatjaival, a lányok ezreit foglalkoztató nyilvános házakkal, amelyek a nagy létszámú amerikai katonai jelenlét időszakában élték fénykorukat.

A város építésze eklektikus, igen összetett, változatos képet mutatott. Megtalálhatók voltak a jellegzetes vietnami díszítőelemekkel ékesített épületek, pagodák, például a polgármesteri hivatal impozáns épületkomplexuma és az állatkert pavilonjai. Láthatók voltak a francia gyarmatosítás időszakában épült, az idő vasfoga által és a karbantartás hiánya miatt már kissé megviselt állapotban lévő középületek, szállodák. Köztük említést érdemel a „Majestic” szálloda – ahol Graham Green írta híres regényét, a „Csendes amerikai”-t – és a főposta kivételesen jó állapotban lévő épülete. De ott voltak az amerikai jelenlét időszakában épült modern szállodák, a „Palace”, a „Caravell” és a hatalmas katolikus templom, hogy csak a leglátványosabb, legkiemelkedőbb épületekre utaljak.

Óriási parkkal és harckocsikkal körbevéve érdekes látványt nyújtott az elnöki rezidencia épülete, ahol abban az időben Thieu elnök élte elnöksége utolsó napjait. A városban megtalálhatók voltak a gazdagok villanegyedei ugyanúgy, mint a Saigon folyó „Majestic” szállóval szemben lévő partján és a város külső kerületeiben lévő nyomortanyák. A kettő között, részben területileg is, a középosztály már más vietnami városokban is látott, jellegzetes, viszonylag keskeny, kétszintes épületei (alul üzlettel, a felső szinten hálókahelyiséggel) helyezkedtek el. Ugyanitt megtalálhatók voltak a négy-ötszintes, több lakással rendelkező lakóházak is. A város kínaiak által lakott Cholon negyedében lévő házak, épületek a kínai építészeti jellegzetes vonásait viselték magukon az ott élő kínai lakosság ízlésvilágának megfelelően.

A városba különböző irányokból széles sugárutak vezettek, egészen a város adminisztrációs, üzleti és kulturális központját képező Tu Do, Le Loi, és Nguen Hue utcáig, lényegében a Saigon folyó partjáig. A Nguen Hue utcát, melynek végén helyezkedett el a polgármesteri hivatal, talán inkább térnek kellene nevezni, mivel az utca középső részén széles, virágokkal, fákkal beültetett park helyezkedett el, míg a forgalom a park két oldalán lévő utakra korlátozódott. Ez az utca arról is híres volt, hogy közvetlen közelében helyezkedett el a feketepiacnak becézett bevásárlóhely, ahol rakétakilövő kivételével talán mindent meg lehetett vásárolni. Információk szerint az amerikai segélyszállítmányokat hozó hajók megérkezését követően néhány órán belül a piacon már lehetett vásárolni a frissen érkezett árukból. A piaccal kapcsolatos élményemről később, a háború befejezését követő időszak ismertetésénél még visszatérek.

A vietnami környezet talán kicsit hosszúra sikerült ismertetése után ideje rátérnem Dél-Vietnam katonai és politikai helyzete 1975. évi alakulásának ismertetésére, amely végül is az ország egyesítésének bejelentéséhez vezetett. Már 1974 végén, de különösen 1975 első hónapjaiban növekedni kezdett a fegyveres összecsapások száma és intenzitása Dél-Vietnamban. Sőt, 1975 januárjában a DIFK és nyilván az észak-vietnami csapatok akciót indítottak Dél-Vietnam középső területén, Saigontól mintegy 100 kilométerre északnyugatra, a kambodzsai határ mentén. Néhány napos harcot követően elfoglalták a teljes Phuoc Long tartományt, Phuoc Binh tartományi székhellyel együtt. Később világossá vált számunkra, hogy ez az akció egy kísérlet volt arra, hogy hogyan fog reagálni az Amerikai Egyesült Államok egy Dél-Vietnam középső területén elhelyezkedő tartomány elfoglalására.

Ez az információ számomra az eddig még nem említett további feladatom végzése során derült ki. Ez a tevékenység abból állt, hogy naponta meg kellett látogatnom a „Camp David” elnevezésű táborban elhelyezett DIFK-es állományt. Ezeket a katonákat a dél-vietnami kormány azzal az indokkal vonta össze Saigonba, hogy a körzetparancsnokságokon és a HECS-eken nem tudta garantálni biztonságukat. Ezzel az intézkedéssel lehetetlenné tették a szerződésben meghatározott ellenőrzési és kivizsgálási feladatok végrehajtását, mivel a Párizsi Megállapodás előírásai szerint ezeknek a személyeknek is részt kellett volna venniük az említett tevékenységekben. Csak mellékesen említettem meg, hogy a tábor bejáratánál, az utca másik oldalán a védelmükre felállított géppuska csöve mindig a táborra irányult.

Az említett konzultációkon rendszerint egy lengyel kollegával vettünk részt. Néhány pohár zöld tea elfogyasztása mellett beszámoltunk a vietnami helyzettel kapcsolatos nemzetközi értékelésekről, hírekről, a házigazdák pedig ismertették az úgynevezett „leopárdfoltok” (lokális feszültségfóók) helyzetében beállt változásokat. Ezen túl alkalmanként megkértek bennünket arra is, hogy a támaszpont boltjaiban vásároljunk számukra különböző árukat, szűkös ellátmányuk kiegészítésére. Az előzőekben ismertetetteken kívül részükről legfontosabb kérdésként az merült fel, hogy tudunk-e valamit az esetleges amerikai készülődésről, egy ismételt amerikai beavatkozásról.

Ha már „Camp David”-et említettem, szólnom kell egy, a táborhoz kapcsolódó bizarr élményemről, amely a DIFK-állomány által az 1975-es vietnami újév, a Tét alkalmából a táborban tartott fogadáshoz kapcsolódik. A vendéglátók meglehetősen szűkös ellátásuk ellenére ez alkalommal feltűnően gazdag asztalt terítettek, hússal, hallal, rengeteg zöldséggel, sörrel, borral és tömény italokkal. Ez utóbbinak az adott különös fontosságot, hogy a helyi szokásoknak megfelelően a fekáliával trágyázott zöldségek magukban hordozták a bélfertőzés veszélyét, és csak azonnali alkoholos fertőtlenítéssel lehetett a bajnak elejét venni. A kellemesen eltöltött délutánt követően az ünnep miatt csak két nap múlva mentünk ismét egyeztetésre a táborba. Nem kis meglepetésünkre azt tapasztaltuk, hogy a korábbi alkalommal rendszeresen elénk szaladó öt-hat kutyát nem láttuk sehol. Gyanakodni kezdtünk. Nyíltan nem mertünk rákérdezni a kutyák sorsára, de utólag úgy véltük, valószínűleg az eltűnt ebek is hozzájárultak az ünnepi asztal gazdagságához.

Visszatérve a komolyabb dolgokhoz, a DIFK említett sikerei fokozták az ország különböző területein a kormány által szervezett tiltakozó akciókat. Ezek elsősorban a NEFB lengyel és magyar képviselői ellen irányultak (bár az egyik ilyen akció során egy iráni tiszt is megsérült). Hasonló akcióra került sor Xuan Locban is, ahol a tömeg behatolt a HECS épületébe és fenyegetően lépett fel az ott-tartózkodó állománnyal szemben. Ennek következményeként a lengyelek és a magyarok bevonták képviselőiket a HECS-ről.

A Phouc Long-i események után ismét jelentősen csökkent a fegyveres összecsapások intenzitása. Mint később kiderült, ez az időszak volt az úgynevezett „vihár előtti csend”. A DIFK és a VDK⁷ egy ismételt amerikai beavatkozástól tette függővé további akciók megindítását. Mint utólag tudomásunkra jutott, a dél-vietnami kormány nem mert ellentámadást indítani Phuoc Long tartomány visszafoglalásáért, attól félve, hogy az esetlegesen sikertelen akció megnyitná az utat a VDK és a DIFK számára Saigon felé. Ezért inkább erői átcsoportosítására helyezte a hangsúlyt. Kivonta erőinek jelentős részét az 1. Katonai Körzetből a Központi Fennsíkon lévő erők megerősítése érdekében. A VDK és a DIFK következő nagyobb akcióját ugyanis a Központi Fennsíkon február közepére várták, és az átcsoportosításokat addig tervezték befejezni.

Ezekről a tervekről, valamint a VDK elgondolásairól – melyek szerint az eredeti Ho Si Minh-hadművelet 1975-ös főcsapásának színhelye a Központi Fennsík lesz, ahol létre kell hozni a saigoni rezsim ellen 1976-ban indítandó végső támadás feltételeit – szinte semmit nem tudtunk, ez csak később, Van Tien Dung hadsereg tábornok vezérkari főnök emlékirataiból derült ki. Mint ahogy az is, hogy az észak-vietnami katonai vezetés – látván a Phuoc Long tartomány elfoglalása során tanúsított minimális ellenállást, az amerikai beavatkozás valószínűtlenségét – módosította az eredeti elképzeléseket, és már a hadműveletek 1975-ben történő befejezését tűzte ki célul.

⁷ Vietnami Demokratikus Köztársaság – Észak-Vietnam.

Ezekről az elgondolásokról, tervekről a magyar állomány természetesen nem tudhatott. A magyar és a lengyel nagykövetek február végi, Hanoi-ban tett látogatásuk során feltehetően kaphattak korlátozott mértékű tájékoztatást. Erre utalt, hogy a misszióvezetők visszaérkezését követően a Ban Me Thout-i HECS-ről a magyarok és a lengyelek – egészségi problémákra hivatkozva – bevonásra kerültek, aminek igazi okára rövidesen fény is derült. Az eredeti elképzelés módosulására utaló jelként tekinthetjük az is, hogy a „Camp David”-i táborban lévő DIFK-es állomány arra kért bennünket, hogy vigyünk számukra hálózatsákokat. A trópusi éghajlatot figyelembe véve meglehetősen furcsának tűnt a kérés, de ők már akkor kezdtek felkészülni a repülőtér ellen a közeli jövőben várható légi- és rakétacsapások túlélésére.

Március 4-től azután vége lett a vihar előtti csendnek, a katonai helyzet felforrósodott. Ekkor a DIFK és a VDK erői jelentős csapást mértek a Központi Fennsíkon lévő kormányerőkre, és ezzel egy időben akciót indítottak északabbra Kontum és Quang Tri tartományok területén is. Mint később kiderült, a Pleiku térségében kibontakozott támadás ekkor már nem főcsapásként szerepelt az új tervben, csak elterelő katonai akció volt, annak érdekében, hogy ott jelentős erőket kössenek le. A „Ho Si Minh-hadművelet” néven indított katonai akció főcsapása – az új terveknek megfelelően – március 11-én már Ban Me Thuotnál bontakozott ki. Az úgynevezett „Ho Si Minh-ösvényen”, a kambodzsai dzsungelben lévő útvonalon előrevont VDK-erők és a DIFK-csapatok a térségben élő, kormány ellen fellázadt montagnardok segítségével néhány napi heves harc után elfoglalták az egyébként jelentősen megerősített várost. Ez az akció tovább fokozta a dél-vietnami hadseregben kialakult pánikot. A csapatok mozgatása, kivonása, bevetése továbbra is szervezetlenül, „ad hoc” módon történt.

A kialakult katonai helyzet sürgős feladatunkká tette a fegyveres összecsapásokkal érintett I., II. és III. körzetekből katonáink mielőbbi kivonását. Az állomány Saigonba történő szállítása a nagy nehézségek ellenére sikeresen, veszteség nélkül, időben, március 20-ig befejeződött. A IV. és az V. körzetből a VDK és a DIFK erőinek Saigon felé történő előrenyomulása, a VI. és a VII. körzetből pedig az ott felélénkülő DIFK-akciók aktivitása indokolta állományunk bevonását, amelyre április első napjaiban került sor. A fentiekkel együtt megkezdődött a körzetekből bevont állomány, illetve a saigoni központ létszámcsökkenése miatt felszabadult személyek Magyarországra szállítása. Kezdetben kisebb csoportok még a nemzetközi légi forgalomban részt vevő légitársaságok repülőgépein utaztak haza, később magyar gépek érkeztek az állomány hazaszállítására.

A hadsereg visszavonulásával egy időben megkezdődött az ország északi és középső térsége lakosságának hatalmas exodusa Saigon, illetve a keletre lévő tengerpart felé. A kormány folyamatos propagandája miatt az emberek úgy érezték, hogy a VDK és DIFK erőinek bevonulása esetén atrocitás érheti őket. Hatalmas tömeghisztéria uralkodott el azon rémhírek alapján, miszerint a dél-vietnami kormánnyal együttműködőket a bevonulók súlyos megtorlásban fogják részesíteni. Ebből – későbbi ismereteink szerint – annyi volt igaz, hogy az előbb említett személyeket úgynevezett átnevelő táborokba vonták össze.

A vietnami lakosság menekülésével egyidejűleg megkezdődött a Párizsi Megállapodás után is Dél-Vietnamban maradt jelentős amerikai állomány (civil kiképzők, tanácsadók, technikai szakemberek stb.) kivonása. Amerikai hajók érkeztek Da Nangba, Nha Trangba, majd később Saigon körzetébe is az amerikai személyek hazaszállítása érdekében. Az amerikai külképviselet evakuálására csak késve, meglehetősen nehéz körülmények között került sor. Ehhez egy említésre méltó történet kapcsolódik. Delegációnk végig szoros kapcsolatot tartott a saigoni amerikai nagykövetséggel, a Párizsi Megállapodás egyik aláírójával. Ehhez az is hozzájárult, hogy CIA helyi vezetője a magyar származású Polgár Tamás volt. A magyar delegáció vezetőit és tagjait gyakran megkérték, hogy közvetítsenek az amerikaiak, illetve a VDK és a DIFK vezetők között. A nagykövetségen néhányan még április elején is bíztak a lehetetlenben, és remélték, hogy Dél-Vietnamnak legalább egy bizonyos hányada megmarad befolyási övezetük részeként.

A „Ho Si Minh-hadművelet” főcsapásának Ban Me Thuotnál történt megindítását követően Polgár Tamás megkérte a magyar delegációt, hogy készítsünk felmérést a hadműveletek várható kimeneteléről és időtartamáról. Figyelembe vettük, hogy amerikai beavatkozással nagy valószínűséggel nem számolhatunk, mivel a Phuoc Long tartomány elfoglalását követően semmi sem utalt erre. Feltételeztük, hogy a VDK és a DIFK rendelkezik elegendő fegyverzettel és állománnyal a dél-vietnami hadsereg legyőzéséhez, hiszen az elmúlt évek két Tét-offenzívája időszakában is képes volt erre (az amerikaiak beavatkozása akadályozta meg az offenzívák teljes sikerét). Arra a következtetésre jutottunk, hogy a folyamatban lévő fegyveres akció nagy valószínűséggel a VDK és a DIFK erőinek teljes győzelmével fog végződni.

Nehezebb feladat volt a harccselekmények várható időtartamának meghatározása. Azt tudtuk, hogy a dél-vietnamiak abszolút légi fölényrel rendelkeznek. Szárazföldi erőiknek pedig jelentős, az amerikaiaktól származó és a Párizsi Megállapodás előírásai ellenére különböző indokokkal visszahagyott fegyverarzenálja van. Nem rendelkezünk információval ugyanakkor arról, hogy a VDK mekkora erőket tudott előrevonni a Ho Si Minh-ösvényen. Az sem volt világos számunkra, hogy a nagy távolság miatt hogyan tudja megszervezni a hadsereg ellátását és utánpótlását a Ho Si Minh-ösvénytől távolodó harccselekmények során. Talán éppen ezért szerepelt a Ho Si Minh-hadművelet eredeti tervében, hogy az első évben, azaz 1975-ben, csak a Központi Fennsíkiig folytatják a hadműveleteket, és csak megfelelő utánpótlás biztosítását követően 1976-ban hajtják végre Dél-Vietnam teljes felszabadítását. A fentiek alapján végül a Saigon és teljes Dél-Vietnam elfoglalását célzó fegyveres összecsapások időtartamát öt-hat hónapban valószínűsítettük.

Az élet megcáfolta számvetéseinket. Saigon és Dél-Vietnam teljes területe közel két hónapig tartó harc után a DIFK és a VDK birtokába került. A háború befejeződött, lehetőség nyílt a két országrész egyesítésére. Értékelésünk során számos kisebb jelentőségű adatnak nem szenteltünk kellő figyelmet. A legnagyobb hibát ott követtük el, hogy nem vettük kellően figyelembe a katonai tevékenységek során meghatározó fontosságú „emberi tényezőt”. Nem fordítottunk kellő figyelmet arra, hogy milyen óriási különbség volt a VK,⁸ illetve a VDK- és a DIFK-hadsereg

⁸ Vietnami Köztársaság – Dél-Vietnam.

állományának harci szellemében. A fegyveres harc Saigonhoz közeledtével már jelentős volt a dezertálás a VK hadseregében. A fejvesztetten menekülő katonák fegyvereiket eldobálva, egyenruháikat levetve, alsóneműben bujkáltak Saigon külvárosában, és igyekeztek a Saigonban vagy vidéken lévő otthonaikba. A VDK és a DIFK katonái ugyanakkor hazaszeretettől vezérelve, megfelelő politikai felkészítésük alapján készek voltak meghalni hazájukért.

Visszatérve az általunk hozott hibás értékelésre – amit továbbítottunk az amerikai követségre Polgár úr számára – és következményére. Egy amerikai író a vietnami eseményekről később írt könyvében azzal gyanúsított meg bennünket, hogy szándékosan vezettük félre a CIA képviselőjét. Ezzel hozzájárultunk ahhoz, hogy az amerikaiak csak késve kezdték meg nagykövetségük állományának evakuálását, és az utolsó személyeknek, valószínűleg a követség biztonságáért felelős tengerészgyalogosoknak már a követség felett libegő helikopterekre azok kötélhágcsóin kellett felmászniuk. (Ha hibás értékelésünkkel félre is vezettük az amerikaiakat, azt nem ártó szándékkal tettük, és magukra vessenek, ha az evakuálás időzítéséről csupán egy információ alapján döntöttek.)

Eközben folytatódtak a katonai tevékenységek. Az I. Katonai Körzet (Hue) parancsnoka az eltérő és állandóan változó vezetői utasítások hatására („Vonuljon vissza!”, „Védje a várost!”, majd ismét „Vonuljon vissza!”) harc nélkül feladta a települést és öngyilkos lett. Katonái kis csoportokban, szervezetlenül vonultak Da Nang felé. Da Nang elfoglalását hatalmas káosz előzte meg. Rengeteg volt az északról és nyugatról érkező menekült. A Hueból érkező katonák nem védelmi állást foglaltak, hanem raktárakat, lakásokat törtek fel. Mindent vittek, amit találtak és továbbvonultak déli irányban. A káoszt a várost március 30-án elfoglaló VDK- és DIFK-csapatok igyekeztek felszámolni, nem kis nehézségek árán. Időközben a Pleikuba látogató Thieu elnök elrendelte a Központi Fennsíkon lévő katonai állomány jelentős hányadának Saigon irányába történő visszavonását.

A VDK és a DIFK erői az északi nagyvárosok elfoglalását, majd a Központi Fennsík VK-erők általi részleges feladását követően csaknem ellenállás nélkül nyomultak előre Saigon és a tengerpart irányába. Április 7-én már megközelítették a Saigontól körülbelül 50 kilométerre északra lévő Xuan Loc városát, ahol komolyabb ellenállásba ütköztek. A dél-vietnami vezetés számára világos volt, hogy Xuan Loc elvesztése a főváros bekerítését eredményezheti, különösen annak figyelembevételével, hogy a fővárostól délnyugatra a DIFK-erők is újabb sikereket értek el. Végül a Xuan Loc-i csata megnyerése után a DIFK- és a VDK-csapatok április 20-án körbevették a fővárost. Talán ez volt a döntő oka Thieu elnök április 21-i menesztésének, aki ezt követően a repülőtéren már megrakva várakozó C-130 típusú repülőgépekkel Tajvanra repült. Helyére a „Big Minh” néven ismert, nagy népszerűségnek örvendő tábornokot nevezték ki államelnöknek.

Ebben az időszakban mind sürgetőbbé vált a körzetekből bevont és a saigoni törzsből kijelölt állomány hazaszállítása. Ez a feladat nemcsak jelentős tervezési, szervezési munkát jelentett a saigoni törzs maradéka számára, hanem néhányuknak komoly fizikai megterheléssel is járt. A néhány napos eltéréssel Saigonba érkező Malév-gépek csomagterébe ugyanis egy „alkalmi rakodókból álló” csoportnak kellett bepakolnia a hazatérő kollegáink csomagjait, a repülőgép

személyzete ugyanis nem engedte a gép közelébe a repülőtér rakodómunkásait. A fizikai igénybevétel mellett komoly traumát jelentett számunkra az is, hogy láttuk a gépekbe beszálló társainknak a közeli hazatérés örömétől ragyogó arcát, mi pedig, akik az utolsó Malév-gép felszállása után is ott maradtunk, nem tudhattuk, mi vár reánk, hazatérünk-e egyáltalán szereteteinkhez. Az utolsó gép április 21-én indult haza. Ezt követően már csak 14 katona és 19 külügyi diplomata maradt Vietnamban, Saigonban. Hasonlóan evakuált a misszió másik három nemzete is. Az indonézok április 27-én teljes állományukat kivonták, az irániak részéről csupán a nagykövet és néhány tiszt tartózkodott Saigonban, ők április 29-én hagyták el a várost. A lengyelek hozzánk hasonló létszámmal maradtak Saigonban.

A főváros bekerítése után nyilvánvalóvá vált Saigon ostromának napokon belüli megkezdése. A misszió vezetése ezért úgy döntött, hogy létrehoz egy ilyen helyzetben szokásos tartalék vezetési pontot. A nagykövet két helyettesével és egy külügyes távirásszal együtt április 28-án települtem ki a városban lévő NEFB-központba, ahol rajtunk kívül csak a lengyel delegáció néhány tagja tartózkodott – nyilván hozzánk hasonló céllal. A NEFB-központban történő berendezkedésünket, de a repülőtéren tartózkodó társaink nyugalma valószínűleg fokozottabb mértékben megzavarta az este hat óra után a repülőtér ellen végrehajtott bombatámadás. Ez az akció mindinkább valószínűsítette a Saigon elleni ostrom rövid időn belüli megkezdését. 29-én hajnali négy órakor, amikor át kellett vennem az ügyeleti szolgálatot, Saigon déli irányából süvítő hangokat, majd nem sokkal később a repülőtér irányából hatalmas robbanások zaját hallottam. Felrohantunk az épület felső emeletére, ahonnan jól lehetett látni a rakéták repülőtéren történő becsapódásának, robbanásának tűzijátékát.

29-én reggel kiderült, hogy a tartalék vezetési pont kialakítása hasznos elgondolás volt. Ezen a napon ugyanis a vietnami katonai rendőrség tűszul ejtette a repülőtéren tartózkodó, rakétacsapást túlélő magyar és lengyel állományt, és életük ismét komoly veszélybe került. Amikor erről tudomást szereztünk, Forgács András nagykövet-helyettesnek sikerült kapcsolatot teremtenie az amerikai nagykövetséggel. Emlékeztette őket az ilyen esetekre vállalt kötelezettségeikre és segítségüket kérte tűszaink kiszabadításához. Az amerikaiak becsületére szól, hogy az utolsó pillanatban történő evakuálásuk minden nehézsége ellenére segítséget nyújtottak a tűszok kiszabadításához, amiben jelentős összegű anyagi hozzájárulásuk is közrejátszott. Az amerikai nagykövet április 30-án reggel hagyta el Saigont, lezárva az amerikaiak közel két évtizedes vietnami jelenlétét.

Szinte az amerikai nagykövet távozásával egy időben heves kézfegyver-tűz vette kezdetét, amelynek eredményeként a VDK és a DIFK erői elfoglalták a repülőteret, majd folytatták előrenyomulásukat. A délelőtti órákban jelentősebb ellenállás nélkül elérték Saigon belvárosát. 30-án délben Big Minh elnök a televízióban felhívással fordult a katonákhoz, utasítva az állományt, hogy tegyék le a fegyvert. Bejelentette, hogy a saigoni és valamennyi vidéki közigazgatási szervezet feloszlott és nem működik tovább.

31-én leváltottak a NEFB központjában teljesített szolgálatból, majd csatlakoztam a „Palace” szállóban tartózkodó társaimhoz. Május 1-jén a nagykövet, a katonai parancsnok és még néhány további személy társaságában kimehettem a Tan Son Nhut-i repülőtérre, ahol a légbázist elfoglaló 10. hadosztály parancsnoka fogadott bennünket. A szokásos zöld tea elfogyasztása mellett megismerkedtünk egymással. A vietnamiak között volt egy Magyarországon tanult tiszt, aki a megelőző három évben távol volt családjától, és elmondása szerint a kambodzsai dzsungelben irányította csapataik dél irányú mozgását. Néhányan csodálkoztak azon, hogy mi, magyarok hogyan kerültünk az országba, tekintve, hogy nem is hallottak a Párizsi Megállapodásról. A hadosztályparancsnok engedélyével meglátogathattuk korábbi elhelyezési körleteinket is, amelynek látványa nem sok örömet jelentett számunkra. Szinte semmit sem találtunk meg otthagyt tárgyainkból, vagy csupán a szétroncsolt maradékaikra leltünk rá.

Május 6-án a „Camp Davidben” lévő DIFK- és VDK-állomány búcsúvacsorát adott a lengyel és a magyar delegációk hazakészülő tagjai számára. Köszönetet mondtak segítségünkért, és valamennyien megkaptuk a VDK Barátság Érdemérmét, valamint a DIFK Felszabadulási Érdemrendjét.

Saigonban néhány nap után ismét helyreállt a korábban megszokott „rend”. Ellepte a város utcáit a kerékpárosok és a kismotorosok hatalmas tömege. Megjelentek a koldusok, a csencselők és a tolvajok is. A Tu Don éppen az utcán várakoztam egyik társamra, aki egy szabóságban akkor kapta meg elkészült nadrágját, amikor felbőgött mögöttem egy motor, és a hátsó ülésen lévő utas kikapta kezemből a kis táskámat. A táskában egy japán fényképezőgép, kevés dong és amerikai dollár volt. Néhány lépést szaladtam a motoros után, de hamar beláttam, hogy nincs semmi esélyem. Néhány nap után azonban a már ismét működő, korábban már említett feketepiacon sikerült visszavásárolnom ellopott gépemet, de sajnos a korábban felvett képeket tartalmazó kazetta nélkül.

Május 8-án végre megérkezett a kétmotoros lengyel repülőgép, amely csak nehezen tudott leszállni a jelentősen megrongálódott repülőtéren. Néhány külügyes diplomata kivételével május 8-án búcsút intett Vietnamnak a teljes, még Saigonban lévő állományunk. Repülőgépünk – rövid hatótávolsága miatt – leszállt Bangkokban, Kalkuttában, Karacsiban, Teheránban, Taskentben, Moszkvában, majd Varsóban, ahol búcsúvacsorán vettünk részt. Végül, valamikor éjfél tájban, a honvédelmi miniszter különgépével megérkeztünk a Ferihegyi repülőtérre, ahol nyolc-tíz hónapos távollét után mindenki magához ölelhetette a már közel fél napja ott várakozó szeretteit. Ezzel fejeződött be életem talán legjelentősebb, legizgalmasabb „hányattatása”.

Véget ért a Magyar Honvédség és a Külügyminisztérium közel két és fél éves missziója a távol-keleti Vietnamban, ahol a nem mindig ideális és veszélytelen körülmények ellenére rengeteg élményt szereztünk. Lenyűgöző országot ismerhettünk meg, dzsungelével, tengerpartjaival, számunkra különleges állatvilágával és növényzetével. Megtapasztalhattuk a vietnami nép hősiességét és hazaszeretetét. Mindezeket soha nem felejtjük el.

Állományunkból azóta sokan visszalátogattunk Vietnamba családjainkkal együtt. Bemutattuk számukra az ország általunk már megismert szépségeit. Látogatásaink során tapasztalhattuk azt az óriási fejlődést, amelyet Vietnam az elmúlt időszakban elért. Örömmel tölt el bennünket az a tudat, hogy jelenlétünkkel mi, magyarok is hozzájárultunk Vietnam egyesítéséhez és felvirágoztatásához. A vietnami kormány képviselői minden alkalommal kifejezik köszönetüket és hálájukat azért, hogy hozzásegítettük őket országuk egyesítéséhez. Ennek illusztris példája volt, amikor két évvel ezelőtt, a hazánkba látogató vietnami államelnök fogadott mintegy ötvenünket a Gresham-palotában, és mindenkiel kezét fogva mondott köszönetet segítségünkért.

Új kihívások előtt – London

1975-ben kénytelen karantént, majd másfél hónapos szabadságot követően visszatértem a 2. Csoportfőnökség rádiófelderítő osztályára. Egy rövid időre ismét a korábban már megszokott munkakörülmények, kollégák, tennivalók közzé kerültem, nem kellett új feladatokkal megismerkednem. Ez a nyugalmas időszak azonban nem tartott sokáig, mert 1976 januárjában főnökeim arról tájékoztattak, meg kell kezdenem felkészülésemet a londoni katonai attaséhelyettesi beosztásra. A néhány hetes felkészülés során ismételten számomra teljesen új feladatokkal, szabályokkal, munkafolyamatokkal kellett megismerkednem. 1976. május közepén érkeztem meg családommal Londonba, de a város nem készült fel kellően fogadásunkra.

A filmekből és fényképekről megismert London helyett egy teljesen más kép fogadott. A városban – már vagy egy hete – sztrájkoltak a szemetésszállítók. Az utcákon hatalmas halomban bűdösödött a szemét. A helyzetet súlyosbította, hogy a városban már legalább két hete nem volt eső, így a kirakott szemét szörnyű büzzel terítette be az egész várost. A Hyde Park füve nem a fényképekről megismert zöld színét mutatta, hanem teljesen elsárgult. Röviden szólva, nem a legjobbkor érkezünk az elkövetkező néhány évre otthonunkként szolgáló városba.

Az említett kellemetlenségek természetesen néhány hét után már csak rossz emlékként maradtak meg bennünk, mivel a szemetesek sztrájkja befejeződött, és megérkezett a park fűvét ismét zölddé varázsoló, sokáig hiányzó esőzés is. Sokkal nehezebb és tartósabb problémát jelentett számukra a beilleszkedés az új környezetbe. Feleségem és az akkor 13 éves fiam csak alig-alig beszéltek az angol nyelvet. A napi hivatali munka után nekem kellett kíséretetni őket, megismertetni velük a környezetet, segíteni a bevásárlásban stb. Nehezítette a helyzetünket az is, hogy körülbelül két hétig (elődöm hazautazásáig) gépkocsi sem állt rendelkezésünkre.

Apropó a gépkocsi. Amikor megkaptam az említett gépkocsit, sokáig nagy figyelemmel kellett autóznom a sajátos brit (bal oldali) közlekedési rend miatt. Ügyelnem kellett arra is, nehogy behajtsak a szembe jövő forgalom sávjába az angoloknál már akkor igen népszerű körforgalomban, az ellenkező irányba. Természetesen ennél komolyabb nehézséget okozott a munkahelyi beilleszkedés, a nagykövetség munkarendjének megszokása, az ott rám háruló feladatok megismerése. Ezek teljesen újszerű tennivalókat jelentettek számomra.

Az említett nehézségeket szerencsére viszonylag gyorsan sikerült leküzdenünk. Fiam beiratkozott egy londoni „public school”-ba, ahol az első félévben nagyrészt az angol nyelv elsajátítása volt a feladata. Feleségem is megkezdett egy angol nyelvtanfolyamot, szóval a nyelvi nehézségek megoldása jó úton haladt. Kezdünk megszokni a diplomáciai szolgálat kellemesebb részét képező esti rendezvényeket is, mivel egyre gyakrabban kaptunk meghívásokat ilyen összejövetelekre. Tekintve, hogy hetenként három-négy alkalommal volt esti elfoglaltságunk, azaz meghívásunk esti rendezvényekre, szinte csak a hétvégéken volt lehetőségünk megismerkedni London és az ország nevezetességeivel, szépségeivel.

London és Nagy-Britannia sokak számára jobban ismert, mint Vietnam, ezért nem akarok a vietnami szépségek ismertetéséhez hasonló részletes leírásba kezdeni. London nevezetességei közül elsősorban a múzeumok gazdagságát szeretném kiemelni. Csodálatos élményt jelentett British Múzeum termeiben a világ minden tájáról a gyarmatosítás évszázadai alatt összegyűjtött és kiállított tárgyak látványának szépsége és gazdagsága. A városban rengeteg látnivaló volt. Megcsodálhattuk a Buckingham Palace, a Westminster Cathedral, a House of Parliament, a Tower, a Wellington Palace és a St. Paul Cathedral patinás épületeit. Kellemes időtöltést jelentett a Tate Gallery és a National Gallery termeiben kiállított műtárgyakban gyönyörködni. Fiamat és engem már itthon megragadott – feleségemet kevésbé – az angol foci magas színvonala. Így aztán végiglátogattuk London szinte valamennyi labdarugó-stadionját, a Wembley-vel az élen.

Amikor már megszoktam a brit közlekedési rendet, megkezdtük a vidék megismerését is. Először a Londonhoz közeli városokat, Oxfordot, Cambridget, Dovert, Southamptont, Portsmoutht és Shakespeare szülővárosát, Stratford-upon-Avont, valamint a kultikus őskori kőoszlop maradványokat, a Stonehenge-et látogattuk meg. Később már hosszabb útra is elmerészkedtünk, meglátogattuk Anglia összes nagyvárosát. Néhányszor feluccantunk Skóciába, és meglátogattuk Walest is. Utazásink során eljutottunk a Loch Nesshez is, de a szörnyet sajnos nem sikerült szemügyre vennünk. Ekkor már a vidéki labdarugó-stadionok is célpontjaink között szerepeltek. Elsősorban a Liverpool FC pályáját látogattuk, mivel fiammal nagy Liverpool-szurkolók lettünk.

Ez utóbbi stadionnal kapcsolatban történt egy említésre méltó esemény. 1978. május 14-én reggel a fiam megkérdezte: „tudom-e, hogy milyen nap van ma?”. Természetesen tudtam, és már készültünk is fiam 15. születésnapjának megünneplésére. Ekkor jött a nagy meglepetés. Fiam bejelentette, hogy nem kell neki semmilyen ünnepség, semmilyen ajándék, csupán azt kéri, hogy menjünk fel Liverpoolba és nézzük meg a Liverpool és a Nottingham Forest csapatok összecsapását, amely a bajnokság első helye szempontjából döntő fontosságú mérkőzés volt. Mivel a gyerek nem volt hajlandó lemondani kéréséről, mit tehet ilyenkor egy szerető apa – aki mellesleg Liverpool-szurkoló –, mint beül az autóba és irány Liverpool. Éppen két órára értünk a stadionhoz, a kezdőrúgás időpontjára, amikor a pénztárnál közölték velünk, hogy már nincs jegy, mind elkelt.

Fiam sírva könyörgött, hogy csináljak valamit. Diplomata státuszomra és arra hivatkoztam, hogy kifejezetten erre a mérkőzésre, Magyarországról érkezünk. Kértem a pénztáros hölgyet, hogy segítsen rajtunk. A hölgy néhány perc türelmet kért, majd körülbelül öt perc múlva visszatért, két jegyet lobogtatva a kezében. Csak akkor kaptam a szívemhez, amikor közölte, hogy a jegyek a díszpáholyba szólnak, és 12 fontba kerülnek. Korábban a meccsekre általában két-háromfontos jegyekkel jártunk. Beültünk a díszpáholyba, ahol a csapat tulajdonosai és más, nyilván rangos személyek foglaltak helyet. Az ott lévők talán azt hitték, hogy mi is vagyunk „valakik”, így mindannyian üdvözöltek bennünket. Végül is minden, vagy csaknem minden jól sikerült. A Liverpool győzött és megnyerte a bajnokságot. Mi láttunk egy jó meccset, majd sikeresen hazaértünk. Csupán otthon várt bennünket egy kisebb fejmosás, mivel a feleségem egész nap kénytelen volt a lakásban maradni, mert bezártuk az ajtót és az összes kulcsot magunkkal vittük Liverpoolba. Az ország szépségeinek megismeréséhez természetesen nemcsak turistaként tett utazásaink, hanem a hivatali munkával összefüggő feladatok végrehajtásához kapcsolódó „kirándulások” is hozzájárultak.

Azt hiszem, már ideje, hogy ne csak az ország szépségeinek felsorolásával untassam a kedves Olvasóimat, hanem említsek néhány olyan felejthetetlen eseményt is, amely angliai tartózkodásunk alatt történt. Az egyik ilyen a királynő fogadásán való részvételünk volt. A királynő minden évben fogadást ad a diplomáciai testület tagjai számára. Ezeken a rendezvényeken a Londonban akkreditált nemzetek részéről a nagykövetek és legfeljebb két diplomata vehetett részt, házastársukkal. Az egyik diplomata általában az országba frissen érkezett személy volt. Így kerültem fel feleségemmel együtt az 1976. évi meghívottak listájára. A Buckingham Palace egyik nagytermében a meghívottak, a nagykövetek akkreditálási idejének sorrendjében hosszú sorban álltak. Elöl a nagykövet és a frissen érkezett diplomata, mögöttük a másik diplomata és a feleségük.

Mi a tizenötödikek vagy a huszadikak lehettünk a sorban, előttünk csak fekete öltönyös személyek álltak. Én voltam az első, aki olívdzöld egyenruhában, kitüntetésekkel feldíszítve várakoztam a királynőre és kíséretére. A királynő általában mindenkinek ugyanazokat a kérdéseket tette fel: „Mikor érkezett az országba, hogy érzi magát Nagy-Britanniában, családdal jött-e stb.?” Hozzánk érkezve és meglátva engem teljes katonai díszben nyilván örülhetett, hogy végre nemcsak a sablonos kérdéseket, hanem a brit hadsereg parancsnokaként katonai témákat is felvethet nekem. Első kérdése az volt, hogy képviselem-e mindhárom haderőnemet. Nem akartam felvilágosítani, hogy Magyarországnak nincs tengere és haditengerészete, így csak rövid igennel válaszoltam. Látván a vállamon a két csillagot megkérdezte, hogy mi a rendfokozatom. Katonásan jelentettem, hogy alezredes vagyok, amire megkérdezte a nagykövetet, hogy lesz-e belőlem ezredes. Nagykövetem igennel válaszolt, megelőlegezve ezredesi előléptetésemet.

Az uralkodón kívül a kísérői is szóba elegyedtek velem. A királynő férje, Fülöp herceg megkérdezte tőlem, hogy jártam-e Kecskeméten, ahol ő fogathajtó világbajnokságon vett részt. Jelenttem, hogy ott kezdtem katonatiszti pályafutásomat. Természetesen nem emlékeztettem őt arra, hogy számára a verseny kellemetlenül végződött, mert felborult kocsijával és kiesett a versenyből. Az anyakirálynő

Budapestre emlékezett, ahol utoljára 1904-ben volt látogatóban. A királynő húga is mondott néhány kedves szót. A királyi család legalább öt percet töltött a kis magyar csoport előtt, örök emléket szerezve számunkra.

Nem sokkal a királynői fogadás után történt egy másik említésre méltó esemény is. A már említett egykori iskolatársam – Antal Imre – Szemes Mária művésznővel és egy alacsony termetű operaénekesssel – nevére sajnos már nem emlékszem – Londonba érkeztek, és a croydoni magyar klubban léptek színpadra. Egyik nap Imre barátom eljött a követségre, hogy találkozzon velem, de szokásához híven ezt is próbálta humorosan megoldani. Megkérte a követség bejáratánál lévő portást, hogy szóljon fel a katonai attaséhivatalba és röviden csak azt közölje: „Ipicske, itt van Pipsi”. Azt már tudja a kedves Olvasó, hogy a gimnáziumban az ő beceneve Pipsi volt, és most elárulom, Ipicskének pedig engem hívtak az osztálytársak. Szerencsére én vettem fel a telefont és azonnal rohantam le a kapuhoz. Mint később kiderült, erre nagy szükség is volt, mert a portás azonnal értesítette a követség biztonsági főnökét is, hogy egy ember rejtjelezett üzenettel keres valakit a katonai attaséhivatalban. Nem sokkal kapuhoz érkezésem után megjelent a biztonságért felelős személy is a kapunál, de gyorsan sikerült tisztázni vele a helyzetet. (Az eseményt egyébként Antal Pipsi az édesanyjáról írt könyvében is megemlíttette.)

Még egy dolgot szeretnék elmesélni angliai élményeim közül. Az attasészövetség minden évben, az év vége felé, nagyszabású bált rendezett valamelyik előkelő londoni szállodában a szövetség tagjai és feleségeik számára. A vacsora során – a 12 fős asztalnál – mellém ültettek egy számomra ismeretlen fiatal amerikai hölgyet, feleségem mellé pedig a hölgy magyar származású férjét. A vacsora során kellemesen elbeszélgettünk és néhányszor táncra is perdültünk. Kiderült, hogy a hölgy és férje is az amerikai nagykövetség alkalmazottja. A nálunk fiatalabb házaspárral a bál után is találkoztunk néhányszor, jól éreztük magunkat velük.

Egy következő találkozáskor a hölgy jelezte nekem, hogy férje magyar származású szülei Nagy-Britanniába érkeztek. London közelében béreltek egy kertes házat, ahol szívesen találkozónának velünk. Igent mondtunk a meghívásra, és egyik péntek délután kiutaztunk a megadott címre. A házban, a „fiatalok” mellett, egy nálunk néhány évvel idősebb kedves amerikai házaspár fogadott bennünket, akik örömlüket fejezték ki, hogy végre tudnak valakivel magyarul beszélgetni. Kellemesen telt el az este, de kissé furcsa volt, hogy a vacsora után az ifjú hölgy megkért, hogy kísérem ki a kertbe, mert szeretne friss levegőt szívni. Először arra gondoltam, hogy férfiúi vonzerőmnnek köszönhetem a kedves felkérést, de a beszélgetés során hamar kiderült, hogy nem erről van szó.

Már korábbi találkozásaink során is feltűnt, hogy a leggyakoribb beszédtema a magyarországi helyzet, az ottani visszásságok (ahogy ő jellemezte: a lakosság szabadságának állapota), a külföldi utazási lehetőségek korlátozása, a sajtószabadság helyzete, a szovjet hadsereg magyarországi tartózkodása stb. volt. Kezdetben arra gondoltam, hogy ez csak a nagy amerikai szabadság szeretet megnyilvánulása, semmi más. A kerti beszélgetés során a hölgy azonban már olyan kérdéseket tett fel nekem, mint: „Hogyan bírom elviselni az otthoni helyzetet?”, „Miért nem vágyakozom a szabad világba?”, „Hogyan lehetne nálunk is igazi szabadságot teremteni?” Fáradságra hivatkozva sikerült ezt a „fura” esti beszélgetést gyorsan befejezni.

Másnap a reggeli után az ifjú hölgy ismét folytatta a „munkát”, az este megkezdett témákról folyó beszélgetést. Éjszaka átgondoltam az esti eseményeket, és egyre világosabb lett számomra, hogy mire irányul a baráti kapcsolatunk. Ezért a délelőtti beszélgetés során már sokkal keményebben, diplomatához méltó módon igyekeztem védeni az általa kritizált magyarországi helyzetet, aláhúzva, hogy én igenis jól érzem magam országomban. Láttam, hogy partnerem egyre bizonytalanabbá válik. Valószínűleg rájött, hogy nincs értelme folytatni a számára egyre inkább sikertelennek tűnő akciót, így a közelgő ebédre hivatkozva befejeztük a beszélgetést. A szülőkkel közösen elfogyasztott ebédet követően – migrénes fejfájásra hivatkozva – elköszöntünk vendéglátóinktól és visszautaztunk Londonba. Az ifjú házaspárral a továbbiakban soha nem találkoztunk, az amerikai nagykövetségen rendezett összejöveteleken sem voltak jelen. A sikertelen akció után valószínűleg hazautaztak országukba.

Nagy-britanniai tartózkodásunk negyedik évében már Londontól távolabbra is elmerészkedtünk. Látogatást tettünk Belgiumban és Franciaországban is. Párizsban a velem hasonló beosztásban lévő kollégám vendégszeretetét élvezhettük, aki bemutatta számunkra Párizs látnivalóit, a Louvre-ot, a Notre Dame-ot, az Eiffel-tornyot és sok más érdekes helyet. Tekintettel arra, hogy velünk mindig és mindenütt történt valami érdekes esemény, kénytelen vagyok elmesélni egy párizsi kalandunkat is.

Egyik nap az egész napos fárasztó városnézés után feleségem lepihent, míg mi a fiammal felkerekedtünk, hogy megnézzük Párizs híres éjszakai szórakozó negyedét. Hosszú sétánk során eljutottunk a Moulin Rouge és más éjszakai szórakozóhelyek mellett a Folies Bergère nevű revüszínház elé, ahol egy kis táblán azt láttam, hogy a nevezetes objektum igazgatója Michael Gyarmati. Tájékoztattam erről a fiamat, hozzátéve az ismert szólás-mondást, hogy magyarok a világ minden táján megtalálhatók. Ekkor egy, a bejáratnál ácsorgó alacsony növésű úriember megszólított bennünket magyarul. Közölte, hogy ő a táblán feltüntetett név tulajdonosa. Rövid beszélgetés és ismerkedés után meghívott bennünket az esti műsor megtekintésére.

Sajnálkozva közöltem vele, hogy francia frankkal nem vagyunk nagyon jól ellátva, így nem tudjuk a belépő árát kifizetni. Erre közölte, hogy a vendégei vagyunk és ő hív meg bennünket a program megtekintésére. Volt azonban Gyarmati úrnak egy komoly kérdése. Nevezetesen az, hogy hány éves a fiam, mivel a műsort csak 18 éven felüliek látogathatják. Szerencsére az akkor már 16 éves fiam magas növésű volt, hihetőnek hangzott a válaszem, hogy már elmúlt 18. Ezt követően behívott bennünket az épületbe, odasétált a pénztárhoz, majd két jegyet lobogtatva elsétált velünk a színházterem ajtajához. Átadta a jegyeket a jegykezelőnek, aki elvezetett bennünket a színpadhoz legközelebbi, hatszemélyes páholyhoz és megmutatta helyünket. A páholyban végig csak mi ketten voltunk. Nyilván ez volt a legdrágább hely, és aznap ezek a jegyek nem keltek el, így kaphattuk meg mi azokat. A műsor egyébként lenyűgöző volt, mindketten élveztük a zenét, a látványos táncokat és nem utolsósorban a közvetlenül előttünk elvonuló meztelen lányok szépségét.

Csak azért, hogy ne legyen minden szép és jó a londoni tartózkodásunk során, 1979 tavaszán közölték velem, hogy az attaséhelyettesek addigi négyéves kiküldetési idejét egy miniszteri rendelet alapján az évtől három évre csökkentik, így fel kell készülnünk a korábbi hazautazásra. Eszerint nemcsak a vietnami, hanem a londoni „hányattatásom” is korábban fog befejeződni a tervezettnél.

Hazautazásunk sem az eredeti elképzeléseknek megfelelően valósult meg. Azt terveztük ugyanis, hogy a dél-franciaországi tengerpart meglátogatása után Monacon és Észak-Olaszországon keresztül eljutunk Jugoszláviába, ahol meglátogatjuk feleségem nagynénjét, aki az Isztriai-félszigeten lévő kis tengerparti faluban, Moscenicka Dragában lakott. 1967-től, amikor első alkalommal kaptam lehetőséget a Jugoszláviába történő kiutazásra, minden évben két-három hetet az ottani tengerparton töltöttünk. Már szinte helybélieknek tekintettek bennünket. Annak ellenére, hogy már májusban beadtam a szükséges vízumkérelmeket, október 10-ig, hazaindulásunk napjáig az olasz vízum nem érkezett meg. Így Monacóból vissza kellett térnünk Franciaországba és az Alpokat megkerülve, Svájcban és Ausztrián át tudtunk eljutni Moscenicka Dragába. Hazaérkezésünk után néhány nappal a londoni kollégák arról tájékoztattak, hogy megérkezett olasz vízumunk.

Így fejeződött be nagy-britanniai „hányattatásom”, amely ismét számos élménnyel, ismerettel gazdagított. Nagy hozadéka volt három és fél éves angliai tartózkodásunknak, hogy a fiam tökéletesen megtanult angolul. A néhány kellemetlenség, ami kint ért bennünket, eltörpült Anglia, Skócia és Wales megismerése és a katonadiplomáciai élet által szerzett élmények sokasága mellett.

Újra itthon

Ezt követően néhány nyugalmas év következett pályámon. Visszakerültem régi beosztásomba, a rádiófelderítő osztályra, ahol kineveztek alegységvezetőnek. 1984-ben merült fel ismét egy újabb „hányattatás” lehetősége. Főnökeim arról tájékoztattak, hogy a következő évben Líbiába kell kiutaznom négy év időtartamra. Ott irányítanom és segítenem kell a Líbiának eladott magyar gyártmányú rádiófelderítő eszközök telepítésével, működtetésével, karbantartásával és javításával kapcsolatos tevékenységet. Közölték velem azt is, hogy a feladat sikeres elvégzéséhez szükséges a szakmai orosz nyelv bizonyos fokú ismerete is, mivel gyakran kell majd együttműködnöm az ott lévő, hasonló feladatokat ellátó orosz kollégákkal.

Azok közzé a honfitársaim közzé tartozom, akik már 1946-ban megkezdtek az orosz nyelv tanulását. Igaz, hogy akkori orosz nyelvtanáraink csak néhány leckével jártak előttünk a sebtében összeállított tankönyv megismerésében. Így érthető, hogy tanításuk nem volt igazán eredményes. Később az orosz nyelv tanulását folytattam a gimnáziumban is, ahol orosz nyelvből érettségi vizsgát tettem. Ha pontosak az emlékeim, még a tiszti iskolán is tanultunk orosz nyelvet. Ennek ellenére úgy éreztem, hogy szükség van orosz nyelvtudásom felfrissítésére, bővítésére.

1984. május 5-én érkeztem egy magyar társammal együtt a Moszkvához közeli kisvárosban lévő kiképző központba. A Varsói Szerződés többi tagállamából három-négy fő vett részt a tanfolyamon egy osztályt alkotva. A tanfolyamon a másik osztályban a Szovjetunióval jó kapcsolatokat ápoló közel- és távol-keleti, valamint afrikai országok képviselői tanultak. A tanfolyamon kevés említésre méltó esemény történt. Számomra komoly feladatot jelentett, hogy a tanfolyamon részt vevő külföldi kollégáim nemzeti ünnepein rendezett fogadásokon rangidősként részt kellett vennem. Ilyenkor a 10–15 nemzet képviselőinek köszöntője után mindig fenéig kellett üríteni a vodkával töltött poharunkat. Az ilyen fogadásokat követően mindig órákat kellett sétálnom a közeli erdőben, hogy magamhoz térjek.

A másik említésre méltó esemény az úgynevezett politikai foglalkozáshoz kapcsolódik. Egyik alkalommal a foglalkozást vezető tábornok arra kért bennünket, hogy számoljunk be hazánk gazdasági helyzetéről. Ennek keretében elmondtam, hogy nálunk az 1980-as évek elején számos változás történt. Például engedélyezték a magántaxik működését, a gyárakban megalakulhattak a GMK-k, a termelészövetkezetekben is különböző, a tagok számára kedvező intézkedéseket vezetett be, könnyítettek a külföldre utazás terén stb. Meglepetésemre a tábornok azzal reagált beszámolómról, hogy csináljuk csak, hátha egyszer majd náluk is csinálnak valami hasonlót.

A komolyabb problémák nélkül eltöltött három hónapot követően – hazaérkezésemkor – újabb meglepetés várt reám. A hivatalosan értesítést megelőzően a személyügyi osztály egyik hölgy beosztottja közölte velem: „Lajoskám, maga nem Líbiába, hanem Stockholmba fog utazni”. Még aznap délután behívott magához a személyügyi főnök és hivatalosan is tájékoztatott leendő újabb „hányattatásom” részleteiről. Közölte velem, hogy rövidesen Stockholmba kell utaznom, ahol szakértőként részt kell vennem az 1984-ben megkezdett Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet tárgyalásain. Természetesen örültem, hogy az afrikai Tripoli helyett Stockholmba kell utaznom, bár a várható munka ismeretlen jellege kissé idegesített.

Az igazat megvallva az említett tárgyalásokról nem sokat tudtam. Csupán arra emlékeztem, hogy ilyen megbeszélések kezdődtek korábban Madridban, de hogy mire jutottak a tárgyalásokon, arról semmi ismeretem nem volt.

Egy hónapos szabadságom letöltése után megkezdődött a tárgyalásokra való felkészülésem. Erre a Külügyminisztériumban került sor, ahol tanulmányozhattam a tárgyalások rendjét, a munka menetét, a tárgyalások témáit, az ott elért eddigi eredményeket. Megismerkedtem a két katonai csoportosulás, a NATO és a VSZ, valamint a semleges és az el nem kötelezett országcsoporthoz elképzeléseivel, beterjesztett javaslataival. A felkészülés során azért sikerült időt szakítanom arra, hogy oroszról is nyelvvizsgát tegyek, ami sajnos csak középfokra sikerült. 1985 nyarán utaztunk ki Stockholmba. Indulásom előtt be kellett jelentkeznem csoportfőnökünknek a végső eligazítás miatt. Tábornokunk valószínűleg nagyon el volt foglalva más ügyekkel, így eligazításként csak az alábbiakat mondta: „Ami a tovarisoknak jó, az jó nekünk is”. Szóval ilyen tartalmas útvalóval és iránymutatással indultam neki új feladataim elvégzésének.

Stockholm

Stockholmba érkezésünk után megkezdődött az ismerkedés a környezettel, a várossal, majd néhány nappal később az értekezlet munkájával is. A város, majd később az ország megismerése nem volt nehéz, annál nagyobb gondot jelentett az Értekezlet munkájába való beilleszkedés. A magyar delegáció három főből állt. A delegációt, hivatalból, a stockholmi magyar nagykövet vezette, aki csak a plenáris üléseken vett részt. Tagja volt a delegációnak egy helyettes nagyköveti rangban lévő külügyes kolléga és szerény személyem. Ketten képeztük az Értekezlet mindennapos munkájának állandó stábját.

A munkarend hetenkénti plenáris üléseket, valamint a különböző munkacsoportok napi tárgyalásait foglalta magában. A plenáris üléseken került sor a kidolgozott megállapodások szövegének elfogadására, míg az elfogadásra javasolt dokumentumokat munkacsoportokban dolgoztuk ki. A munka lényegi részét a munkacsoportok végezték. A tárgyalásokon részt vevő három csoport ezen kívül hetente legalább egy alkalommal tartott megbeszélést a további feladatokkal kapcsolatban. A VSZ-tagállamok képviselői minden héten a szovjet nagykövetségen találkoztak, ahol a szovjet delegáció képviselői ismertették elképzeléseiket az előttünk álló feladatokat illetően. Az elhangzottakhoz hozzá lehetett szólni, de ellenvetésekre, kritikus megjegyzésekre csak nagyon ritkán került sor. Itt történt a munkacsoportokban történő felszólalások elosztása is. A csoporton belüli megállapodásnak megfelelően hozzászólásainkat orosz nyelven kellett elmondanunk a munkacsoportok ülésein. Itt végre hasznosíthattam a moszkvai nyelvtanfolyamon tanultakat. Az ülések általában két hónapot tartottak, így évente négy ülészakra került sor. Ezt egy hónapos szünet követte, amit Magyarországon töltöttünk. Beszámoltunk az ülésen történekről, majd megkezdtük felkészülésünket a következő ülészakra és visszautaztunk Stockholmba.

Stockholm, Malmö, Göteborg és az ország más részei szépségének ismertetésére már nincs elegendő hely, ezért inkább a tárgyalások egy-két érdekes mozzanatáról írok néhány sort. Göteborgot mégis meg kell említenem, ahol a Volvo gyárban átvehettem új gépkocsimat. Ezt követően lehetőségünk nyílt egy kis busszal lassan végigmenni a gépkocsi gyártószalag mellett, és megcsodálni a robotok és a szerelők érdekes munkáját.

Az egyik érdekes esemény nem kimondottan a tárgyalásokhoz, hanem az azokkal összefüggő esti rendezvényekhez kapcsolódik. Stockholmban is lehetőségem nyílt a nevezetes személyekkel való találkozásom listáját bővíteni. A házigazdák által rendezett egyik esti programon ugyanis a rendezvény díszvendégeként megjelent a svéd király is. Egy másik, már a tárgyalásokhoz kapcsolódó említésre méltó eseményre a repülőtér-látogatás témájával foglalkozó ülésen került sor. Az amerikai delegáció előterjesztett egy, az említett témával kapcsolatos javaslatot. A tárgyalásokon általános volt, hogy az egyes csoportok által beterjesztett javaslatot a másik csoportok tagjai igyekeztek darabjaira szedni.

Egy előterjesztett javaslattal kapcsolatos felszólalásomat azzal kezdtem, hogy szerintem nem olyan szép a menyasszony, mint amennyire első látásra tűnt, majd felsoroltam negatív észrevételeimet. Felszólalásom befejezése után a kezek

tömege emelkedett magasba, felszólalási lehetőséget kérve. A hozzászólók azonban nem a felvetett problémát érintették, hanem az országokban a menyasszonyokkal kapcsolatos szokásokat elemezték, sorolták fel. A legnagyobb visszhangot az a hozzászólás váltotta ki, amely szerint náluk a menyasszonyokat a házasság megkötése előtt minden szempontból próbára kell tenni, hogy az ifjú férjet később ne érhesse csalódás.

A másik történet az éves naptári terv témájához kapcsolódik. Az amerikaiak által előterjesztett javaslat kritikáját a VSZ-csoport rám osztotta ki. Magam is úgy éreztem, hogy a következő évre tervezett hadgyakorlatok idejét és információit felesleges egy évvel korábban megadni, mivel egy év alatt jelentősen változhatnak a közölt adatok. Egyébként is létezik egy másik kötelezettség, amely a gyakorlatok adatainak az eseményt megelőző 42 nappal történő bejelentését írja elő. A fentieknek megfelelően megtartottam kritikai hangvételű előadásomat. Másnap nagy meglepetés ért. Az történt ugyanis, hogy én előadásom előtt néhány órával Mihail Gorbacsov, a Szovjetunió első embere Párizsban beszédet mondott, és – bizonyítandó a szovjet külpolitika rugalmasságát – megemlítette, hogy például a Stockholmi Értekezleten a Szovjetunió teljes mellszélességgel támogatja a naptári tervvel kapcsolatban beterjesztett amerikai javaslatot. Amikor a szovjet kollégákat kérdőre vontam, hogy miért nem tájékoztattak Gorbacsov beszédéről, közölték velem, hogy ők sem tudtak semmit arról, hogy mit fog mondani Gorbacsov Párizsban.

A következő emlékezetes esemény az információszolgáltatással kapcsolatos munkacsoport utolsó ülésén történt, ahol én elnököltem. Korábban megegyeztem az Értekezlet titkárával, hogy az ülésen használt díszkalapácsot hazavihetem emlékként. Az ülés befejezését követő búcsúzkodás során azonban az említett kalapácsot valaki eltulajdonította. Az említett titkár, akinek elpanaszoltam a történetet, szerencsére megígérte, hogy az értekezlet befejezése után meg fogom kapni a plenáris ülés rénszarvascsontból készített díszkalapácsát.

A tárgyalások eredményeit magában foglaló úgynevezett Stockholmi Dokumentum elfogadása nem ment simán. A bejelentendő gyakorlatokon a részt vevő állomány, a harckocsik, a tűzérési eszközök, a repülőgépek stb. számától függő bejelentési kötelezettség meghatározásával kapcsolatos hosszú tárgyalás – a szovjet tábornok és az amerikai nagykövet között – az Értekezlet tervezett napján sem fejeződött be. Ezért a tárgyalásokat irányító svéd titkárság a korábban már Madridban is alkalmazott módszer szerint éjjel előtt megállította a tárgyalóterem óráját. A két említett személy úgy hajnali két óra tájban jelent meg a plenáris ülés termében, jelezve a megállapodás megszületését, amit az ülés egyhangúlag el is fogadott. Az ülés befejezését követően megkaptam az említett kalapácsot, amelyet azóta is kedves emlékeim között őrzök. Ez utóbbi eseményt Kulcsár István, a tárgyalásokról tudósító újságíró is megörökítette a „Helyiség kalapácsa” című írásában.

1986 októberében befejeződött a Stockholmi Konferencia, és hazautaztunk Budapestre. Ezzel véget ért egy újabb „hányattatásom”, amely a korábbiakhoz hasonlóan kezdetben nem volt könnyű, de végül sok élménnyel gazdagított. Hozzájárult egy, a korábbi feladataimtól jelentősen eltérő új munkaterület megismeréséhez.

Hazatérésemet követően nem kerültem vissza a rádiófelderítő osztályra, hanem a Csoportfőnökség attaséosztályán kaptam beosztást. Ez a terület is új volt számomra, de nem sorolom a „hányattások” kategóriájába, mivel szerencsére rövid ideig tartott.

1977-ben ugyanis megkezdődött Bécsben az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEE), valamint az Európai Hagyományos Fegyveres Erők és Fegyverzetek Csökkentéséről szóló tárgyalássorozat. Többször is felhívtak a külügyminisztériumból, hogy miért nem vagyok már Bécsben, hiszen megkezdődtek a tárgyalások. A hírre közvetlen főnököm úgy reagált, hogy a honvédelmi tárca dönti azt el, hogy mikor küldenek ki Bécsbe, nem pedig a külügyminisztérium. Az események ezt követően felgyorsultak, és három nap múlva feleségemmel már Bécsben voltunk.

Bécs

A bécsi munka nem jelentett sok újdonságot számomra, mivel a stockholmi feladatok folytatásának volt tekinthető. Az újdonságot számomra a Bécsben megkezdett Európai Hagyományos Fegyveres Erők és Fegyverzetek Csökkentéséről szóló tárgyalások jelentették. Én elsősorban az előző témában voltam érdekelt, míg kis katonai csoportunk vezetője és egy másik tiszt az utóbbi témával foglalkozott. Sajnálatos módon azonban mégis be kellett folynom ez utóbbi munkába is, mivel az említett két kollégám nem rendelkezett kellő nyelvismerettel. Így naponta nekem kellett lefordítani számukra az aznapi tárgyalások jegyzőkönyvét, hogy jelenteni tudják haza a történeteket. Szerencsére fordítási feladataim nemsokára megszűntek, mert egy fiatal, angolul jól tudó tiszttel bővült csapatunk.

Két tisztársam hiányos angol nyelvtudása miatt az esti rendezvényeken való tolmácsolás is rám és feleségemre hárult. Csaknem minden estére voltak meghívásaink. A meghívásokat nekem is viszonznom kellett. Az egyik ilyen partin – az ismert magyar borok mellett – megkínáltam vendégeimet a Balatonalmádiban készített saját borommal is. A bor ízlett a vendégeknek, és kanadai kollégám megkérdezte, hogy mi a bor neve. Közöltem, hogy ennek a bornak nincs neve. Erre ő kijelentette, hogy az lehetetlen, és egyben javasolta, hogy a nedűt nevezzük el „Chateau Lajos”-nak. A Bécsben töltött több mint három év alatt szinte valamennyi nemzet képviselői megismerték a „Chateau Lajos” ízt.

Munkám továbbra is a Stockholmban megszokott formában folytatódott, csupán annyi változott, hogy kezdetben a lengyelek – majd mi is – felszólalásainkban kezdtünk áttérni a korábban általánosan használt orosz nyelvről az angolra. Valószínűleg a Szovjetunióban bekövetkezett enyhülési folyamattal összefüggésben mind lazább lett a VSZ-csoporton belüli – korábban kialakított – működési rend. Esetenként már sor került önálló, nemzeti javaslatok beterjesztésére is. Tovább bővült a világ vezető személyiségeivel való találkozásaim listája is. A szovjet nagykövetségen ugyanis bemutatott Sevardnadze szovjet külügyminiszternek, egy német kolléga rendezvényén pedig együtt vacsorázhattam Genscher német külügyminiszterrel.

A Bécsben töltött idő alatt természetesen megismertük a császárváros szépségeit és bejártuk az egész országot. Nagy élményt jelentett számunkra az osztrák síparadicsomok meglátogatása. Bécs közelsége lehetővé tette számunkra azt is, hogy hétvégeken hazaugorjunk az Almádiban⁹ lévő kis házikónkba élvezni a nyugalmat, a friss levegőt, és belefeledkezzünk a kerti munkába.

Bécsben is utolért azonban a nálam már megszokottá vált esemény. Nem maradhattam kint munkám befejezéséig, a bizalom és a biztonság erősítését szolgáló dokumentum megszületéséig. Ennek előzménye az volt, hogy 55 éves koromban, 1990-en nyugdíjba kellett volna mennem. Külügyes kollégámat azonban, akivel együtt vittük a már említett témában folyó tárgyalásokat Stockholmban is, hazarendelték Budapestre és kinevezték főosztályvezetőnek a Külügyminisztériumban. Helyette viszont nem tudtak senkit kiküldeni, ezért a Külügyminisztérium megállapodott a Honvédelmi Minisztériummal, hogy két évvel meghosszabbítják aktív szolgálati időmet, hogy legyen a helyszínen valaki, aki ismeri a témát. Történt azonban egy esemény, ami miatt nyugdíjba vonulásomra mégsem kettő, hanem egy év múlva került sor. Az újonnan kinevezett honvédelmi miniszter, Für Lajos ugyanis 1991-ben elrendelte, hogy minden 55. életévét betöltött hivatásos tisztet és tiszthelyettest nyugállományba kell helyezni.

Így végül ismét korábban 1991 őszén befejeztem bécsi kiküldetésemet és aktív katonai pályafutásomat, nyugdíjba vonultam és hazatértünk Bécsből.

Nyugdíjas éveim

Az ősz kellemesen telt a Balatonnál. Igyekeztem rendbe tenni a gyakori hazautazások ellenére is kissé elhanyagolt állapotban lévő házunkat és kertünket. Az év vége felé, már Pesten lévén, unatkozni kezdtem. Hiányzott a napi munka, a rendszeres elfoglaltság. Úgy éreztem, csinálnom kell valamit. Kezdetben gépkocsivezetőként kaptam alkalmi munkát egy szintén nyugdíjba ment és kisvállalatot alapító volt tisztársamnál. A kolléga egy házban lakott az akkori Országos Rendező Iroda (ORI) igazgatójával. Az igazgató tudta, hogy a kisvállalat korszerű gépkocsikkal és kisbusszal rendelkezik. Felvetette, hogy ezekkel a járművekkel be lehetne szállni az abban az időszakban már egyre gyakrabban országunkba érkező külföldi zenekarok és énekesek szállításába, akiknek programját ők szervezték.

A gépkocsik rendelkezésre álltak, de a kisvállalat nem rendelkezett elegendő és főleg nem nyelvtudó gépkocsivezetővel. Ebben az időben véletlenül összefutottam az említett kollégával, aki felvetette, hogy vállalnék-e gépkocsivezetői munkát. Örömmel kaptam az alkalmon. Sok más híresség mellett szállítottam a Guns N' Roses zenekar tagjait, de Jean-Michel Jarre énekes-zeneszerzőt is. Sajnos ezt a fajta munkát fiam elirigyelte tőlem, és a továbbiakban ő szállította a zenekarokat és énekeseket. Ilyen alkalmakkor, természetesen, lehetősége nyílt a szóban forgó előadások ingyenes megtekintésére is.

⁹ Értsd: Balatonalmádiban.

Más vonatkozásban azonban folytattam gépkocsivezetői karrieremet. Ezek közül a legemlékezetesebb egy ukrainai túra volt. Egy kisbusszal fiatal szerelőbrigádot kellett kiszállítanom Munkácsra, ahol egy kialakításra kerülő OTP-fiók épületének biztonsági rendszerét kellett telepíteniük. Reggel, amikor megjelentem a busszal a cégnél, a csoport fiatal vezetője az alábbi szavakkal fogadott: „Szia, öreg, te leszel a gépkocsivezetőnk?”. Ezt az enyhén lekezelő magatartást tapasztaltam egészen a határig, ahol kisebb probléma adódott a kiszállítandó berendezésekkel kapcsolatban. Nevezetesen az, hogy a szállított eszközökre nem volt kivitel engedélyező igazolás. Az ifjak közül senki nem tudott oroszul vagy angolul, így nekem kellett intézkednem. Papírjaikban rendelkezésre állt az ukrán kapcsolat telefonszáma, akit nekem kellett felhívnom és segítségét kérnem. Néhány óra várakozás után megérkezett az említett személy a határállomásra, és gyorsan elintézte a felmerült problémát. Ezt követően kissé javult a kapcsolat köztem és a fiatalok között.

Nem volt semmi gond a néhány napig tartó szerelési munkák alatt sem. A visszatkozás során azonban komoly probléma adódott. A határon több kilométer hosszú gépkocsisor várakozott a belépésre. Fenn állt a veszélye annak, hogy aznap már biztosan nem jutunk haza Magyarországra. Megpróbáltam valamilyen kiutat keresni. A sor mellett álló felfegyverzett katonák egyikének bemutattam a még nálam lévő diplomata útlevelemet, és kértem, hogy engedjen bennünket elmenni a sor mellett. A katona rövid habozás után hozzájárult ahhoz, hogy a sor mellett, néhol az úton, néhol az út melletti füves területen előrehajtsunk. A határállomáson külön sávba tereltek bennünket, ahol mi voltunk az elsők. Néhány perc után sikerült kilépnünk Ukrajnából és indulhattunk hazafelé. A fiúk a továbbiakban már észrevehetően nagyobb tisztelettel fordultak hozzám.

Tovább nőtt ez a tisztelet, amikor késő éjszaka megékeztünk Budapestre, ahol rendőrök igazoltattak bennünket. A gépkocsi papírjai mellett átadtam a rendőrnek katonai igazolványomat is, amire a rendőr megkérdezte, mi a rendfokozatom. Közöltem, hogy ezredes vagyok, mire a rendőr nagyot tisztelget és továbbengedett bennünket. A telephelyre érkezve a fiúk kipakolták a kocsi belsejében lévő felszereléseiket, majd „Tisztelettel köszönjük uram a segítségét, viszontlátásra” szavakkal búcsúztak tőlem. Szerintem a fiatalok meg voltak győződve arról, hogy egész úton a KGB kezében voltak.

A gépkocsivezetői munkakör után – rövid ideig – az AMC elnevezésű edénykészlet népszerűsítésével, bemutatásával foglalkoztam. Ez a munkakör azonban nem igazán tetszett. Esténként, 7–8 óra tájban kezdtük a bemutatót feleségemmel valamelyik barátunk, ismerősünk lakásán, és mindig csak késő este érkeztünk haza. Szerencsére ez a munka sem tartott sokáig, így nem sorolható a „hányattatások” közé.

Az történt ugyanis, hogy 1992 januárjában a stockholmi és a bécsi tárgyalásokon velem együtt dolgozó kollega, akit kineveztek főosztályvezetőnek a Külügyminisztériumban, felhívott és felajánlott egy munkalehetőséget számomra a minisztérium biztonságpolitikai és együttműködési főosztályán. Örömmel elfogadtam a lehetőséget, még akkor is, amikor eljutott a tudatomig, hogy ismét egy „hányattatás” előtt állok. Meg kellett ismernem a külügyi munkarendet, a kollégákat, a feladatokat, és le kellett küzdenem azt az érzést, hogy a külügyesek lenézik a velük dolgozó katonákat,

amit a korábbi többéves együtt dolgozásunk során gyakran tapasztalhattam. Maga a munka is sok újdonságot jelentett számomra, és rengeteg utazással járt.

Erre az időszakra esett az úgynevezett NATO-partnerséggel, majd később a NATO-tagsággal, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel kapcsolatos feladatok végrehajtásának zöme. Időközben megalakult a Honvédségi Információs és Ellenőrző Központ (HIEK) azzal a feladattal, hogy ellenőrizze az Európai Hagyományos Fegyveres Erők és Fegyverzetek Csökkentésére hozott megállapodás, a Nyitott Égbolt Szerződés és a Bécsben elfogadott új Bizalom- és Biztonságerősítő és Együttműködési Dokumentum előírásainak végrehajtását. A külügyminisztérium részéről azt a feladatot kaptam, hogy működjek együtt az új szervezettel és vegyek részt a feladatok végrehajtásában is. Ez utóbbi azzal járt, hogy (Izland kivételével) végiglátogathattam valamennyi EBESZ-tagországot, valamint az Amerikai Egyesült Államokat és Kanadát is.

Feladataim közül a legemlékezetesebb az amerikaiak által Magyarországon végrehajtott „Nyitott Égbolt” megfigyelőrepülés viszonzása volt. A magyar repülőgép nem volt alkalmas az Amerikai Egyesült Államokba történő repülésre, így olyan megállapodás született, hogy polgári járattal repülünk oda, majd az amerikai fél által biztosított repülőgéppel hajtjuk vére az ellenőrző repülést.

A repülés végrehajtása során az amerikai Nyitott Égbolt-bázistól nyugatra repültünk a Csendes-óceánig, majd annak partjánál délre fordulva San Franciscoig, ahol egy nap pihenőt tartottunk. Tekintettel arra, hogy én már ismertem a várost, én lettem a kis magyar csoport idegenvezetője. A repülést folytatva San Franciscoból keletre repültünk, majd Tennessee állam felett északra fordulva érkeztünk vissza kiinduló bázisunkra. Ezek után elmondhattuk, hogy megismerhettük az Amerikai Egyesült Államok területének döntő hányadát, igaz, csak levegőből.

Sok utazást jelentett az EBESZ híradó munkacsoportjában való részvétel is. A csoport rendszeres munkatalálkozóját mindig más és más részes tagállamban tartotta. Ilyen összejövetelet szerveztem én is Magyarországon. A csoportot meghívtam Balatonalmádiba is, ahol ők is megkóstolhatták a már említett „Chateau Lajos”-t. A kanadaiak is rendeztek ilyen értekezletet Ottawában, éppen 60. születésnapomon. A kollégák kikötötték, hogy „Chateau Lajos” nélkül nem jelenhetek meg Ottawában. Azóta is legnagyobb csempészsikeremként könyvelem el, hogy az amerikai és a kanadai vámon keresztül 6,5 liter bort át tudtam csempészni.

A NATO-partnerség, majd később a NATO-tagság időszakában rendszeresen kellett Brüsszelbe utaznom. Volt olyan időszak, amikor egy héten két alkalommal is ki kellett repülnöm a NATO központjába. 1998-ig a repülőgép első osztályán repültünk, így sok bónuszpontot gyűjtöttem össze. Ennek köszönhetően feleségemmel, fiammal és menyemmel együtt ingyen látogathattunk el az Amerikai Egyesült Államokba. Később a két unokával együtt Ciprusra, majd feleségemmel Madridba és Oslóba is ingyen repültünk. Miután néhány külügyes kolleganő megirigyelte a sok utazásomat, kijelentve, hogy elutazom a külügy utazási keretét, 2000-ben megszűnt a munkaviszonyom a Külügyminisztériumban. A már sokszor emlegetett rengeteg élményen, utazáson, a külügyi munka megismerésén túl ez a „hányattatásom” azt eredményezte, hogy megkaptam a külügyminisztériumi főtanácsosi címet is.

65 éves koromban ismét szabadúszó lettem. Korom ellenére még éreztem magamban erőt és bátorságot, hogy valahol még dolgozzam. Kapóra jött számomra, hogy az EBESZ bécsi központjában éppen lejárt egy osztrák és egy német tisztnek az ötéves munkaviszonya. Ez azt jelentette, hogy el kellett őket bocsátani vagy nyugdíjat kellett volna fizetni számunkra további munkájukért, amire az EBESZ nem volt hajlandó. Így az EBESZ meghirdetett egy pályázatot a két tiszt által betöltött híradófőnöki, illetve a delegációkat segítő beosztásokra. Mivel mind a két beosztással összefüggő feladatokat jól ismertem, elküldtem pályázatomat mindkét beosztásra. Pár hét múlva kaptam választ, amely – korom miatt – elutasító volt. Felvetették ugyanakkor, hogy elmehetnék misszióba a délszláv vagy a kaukázusi régióba, ezt viszont én nem fogadtam el.

Néhány héttel később ismét változott helyzetem. Az történt ugyanis, hogy a pályázaton ismét egy osztrák és egy német tiszt nyerte el az említett két beosztást. Erre az EBESZ-ben dolgozó többi nemzet képviselői „fellázadtak”, mondván, hogy így is túl sok osztrák és német alkalmazott van az EBESZ-ben, és kérték a pályázat eredményének megsemmisítését. Így a titkárság kénytelen volt új választást kiírni, de ezzel újabb probléma jelentkezett számukra. Az új választás kiírása, lebonyolítása ugyanis minimum két-három hónapot vesz igénybe, így ez alatt az említett két beosztás betöltetlen maradna. Ekkor jutott valakinek az eszébe a titkárságon, hogy volt egy pályázó magyar tiszt, aki az előző pályázaton mind a két beosztást megpályázta, ráadásul korábbi munkája során jól ismert az EBESZ-körökben is. Éppen a Balatonra utaztam vonaton, amikor felhívtak az EBESZ-központból és kérték, hogy három-négy hónapra vállaljam el a szóban forgó beosztásokat. Nagyon megörültem a lehetőségnek, de nem válaszoltam azonnal. Másnap, a családdal megbeszélve, pozitív választ adtam, és két nap múlva már Bécsben is voltam.

Természetesen itt is felmerültek a korábbi „hányattatásaim” során felsorolt nehézségek, problémák, de annyi különböző területen dolgoztam, hogy már egyre könnyebb volt megoldani azokat. Sokat kellett itt is külföldre járni, segíteni és ellenőrizni a missziókat. Előadásokat kellett tartanom a délszláv válság után Zágrábban létrehozott kiképző központban, Belgrádban és Szarajevóban. Így Európa addig számomra ismeretlen területét is be kellett járnom.

Nem tudtam, hogy meddig maradhatok az EBESZ-ben, hiszen két és fél hónap után már megszületett az új választás eredménye, és az említett két beosztást egy amerikai és egy ukrán tiszt nyerte el. A két kolléga arra kért, hogy segítsem őket a feladat megismerésében, majd munkájuk megkezdése során is. Feltehetően az ő kérésüknek és a titkárság hálájának köszönhetően rendszeresen meghosszabbították munkaviszonyomat. Így 2005 nyaráig, 70 éves koromig az EBESZ-ben dolgozhattam szerződéses alkalmazottként. Egyetlen nehézségként az jelentkezett, hogy soha nem tudtam, meddig hosszabbítják meg szerződésemet. Ezért nem tudtam Bécsben lakást bérelni. Így hol a nagykövetségen, hol pedig a bécsi Magyar Intézetben kaptam szállást. Ha ott nem volt hely, akkor egy soproni szállodában laktam, vagy Mosonmagyaróváron bérelt lakásból jártam be Bécsbe dolgozni. Összességében ez a „hányattatásom” is sikeres volt, a többiekhez hasonlóan rengeteg élménnyel gazdagított, és Európa újabb területének megismeréséhez segített hozzá.

Azóta Balatonalmádiban élek. Szívom az Öreghegy keleti oldalán lévő erdő friss levegőjét. Gondo­zom a kertet, élvezem kis úszómedencém hús hullá­mait. Végzem a „Chateau Lajos” előállításával és fogyasztásával kapcsolatos tennivalókat. Főzetem az ízletes pálinkákat a kertben és a szomszédoknál található gyümölcsökből, a cseresznyétől a naspolyáig. Nem szakadtam el a régi barátoktól, kollégáktól sem. Rendszeresen szervezem érettségi találkozóinkat, 2018-ban már a 65.-et, sajnos már egyre kevesebb résztvevővel. Évente két-három alkalommal összehívom a rádiófelderítő osztály egyre szűkülő állományát is egy kis emlékezésre, ivásra, evésre. Hasonlóképen rendezem a – saigoni törzsben szolgálatot teljesítőkből álló – Saigoni Obsitosok Szövetségének (SOS) találkozóit, valamint évente egy alkalommal a vietnami misszióban részt vettek találkozóit „Kibővített III. váltás” név alatt. Rendszeresen részt veszek a Felderítők Társasága Egyesület rendezvényein, a Magyar–Vietnami Baráti Társaság találkozóin, a „Felderítő-II.” Nyugdíjas Klub által szervezett kirándulásokon. Egyszóval nem szakadtam el korábbi életemtől, kollégáimtól, barátaimtól.

Zárszó helyett

Írásom befejezésként kijelenthetem, hogy az előzőekben – hosszabb-rövidebb terjedelemben – ismertetett „hányattatások” és az ebbe a kategóriába nem sorolható munkahely- és feladatváltások mindegyike hasznos volt számomra. Nagy örö­mömre szolgált, hogy valamennyi területen be tudtam illeszkedni az ott lévő közösségbe, képes voltam megfelelni a velem szemben támasztott követelményeknek és – megítélésem szerint – hasznos munkát tudtam végezni. Az olvasóktól elnézést kell kérnem, hogy Vietnammal és a vietnami küldetéssel írásomban többet foglalkoztam, mint a többi területtel együttvéve. Ennek oka az, hogy máig úgy érzem, ez a feladat volt számomra a legemlékezetesebb és a legsikeresebb. Elsősorban azért, mert ha mással nem is, jelenlétünkkel hozzá tudtunk járulni egy sikerrel végződött történelmi eseményhez, a vietnami háború befejezéséhez, Vietnam egyesítéséhez és az ország felvirágoztatásának megkezdéséhez.

KÁROLY LÁSZLÓ ALEZREDES

KONVOJKÍSÉRÉS IRAKBAN

Volt egyszer egy MH Szállítózászlóalj

2003 tavaszát írjuk. Az MH 24. Bornemissza Gergely felderítő-zászlóaljnál minden megy a maga útján. A felderítőszázadok végzik éves kiképzési feladataikat, vagyis rengeteg időt töltünk az egerbaktai lőtérén és a város környéki gyakorlótereken. A csapatfelderítő századnál tervezzük, szervezzük és végrehajtjuk az önálló felderítőjárőri feladatokat, amelyek során rejtett figyelőket telepítünk, lesállásokat és rajtaütéseket hajtunk végre. Ifjú szakasparancsnokként nagy lendülettel vetem bele magam a századparancsnok által meghatározott harcászati és az általam nem kevésbé kedvelt technikai kiszolgálási feladatokba. De a BTR-80/A páncélozott szállító harcjárművekkel folyamatosan törődni kellett, hiába kedveltük inkább a gyalogos felderítő „műveleteket”. Ezért – amikor csak lehetett – úgy terveztük meg a feladatokat, hogy minél kevesebbet kelljen a harcjárművekkel dolgozni. Kemények voltunk, elbírtuk a hátizsákot.

Egyre többet lehetett hallani arról, hogy a Magyar Honvédség szerepet vállal Irakban, amint arról parlamenti döntés születik. Egyszer – talán április lehetett – századparancsnokunk közölte, hogy a zászlóalj fog több beosztást feltölteni a kiküldendő kontingensben, úgyhogy kezdjünk el gondolkodni, ki akar részt venni a misszióban. Körülbelül öt másodperc alatt eldöntöttem, hogy én menni akarok. Ugyanis ennyi időbe telt, hogy felfogjam, mit is mondott előljáróm. Azonnal megkezdődött a találgatás: „Na, jössz te is?; „Ki jön még?” Szinte az egész csapatfelderítő század jelezte (informálisan), hogy menni akar. Mint kiderült, hasonló volt a helyzet a többi századnál és a zászlóalj törzsénél is.

Elkezdtük faggatni a századparancsnokot, hogy mi lesz a feladatunk Irakban. Ekkor még senkinek sem volt fogalma erről. Tehát gondolkodtunk: felderítő-alegység vagyunk, tehát valószínűleg felderítenünk kell. De sivatagi körülmények között? Még soha nem láttunk sivatagot. Nem baj, megoldjuk, szólt belőlünk a fiatalos lelkesedés.

Ettől kezdődően más szemmel kezdtem el nézni az iraki háborúról érkező híreket a televízióban. Az internet akkoriban még nem volt általánosan elérhető, így hiányosak voltak ismereteink. Felfigyeltünk azonban arra, hogy május elején George W. Bush amerikai elnök bejelentette a nagyobb hadműveletek végét. Tehát vége a háborúnak, gondoltuk, így valószínűleg nem lesz probléma. A hírekben azonban láttuk, hogy az igazi béke még nem érkezett el. Szinte minden nap tudósítottak elesett amerikai katonákról Bagdadban, de legtöbbször Fallúdza. (Fogalmam sem volt, hol található Fallúdza.)

A zászlóalj parancsnoka hivatalosan is bejelentette, hogy a parlamenti jóváhagyást követően indulunk Irakba. Beadtuk jelentkezésünket, a parancsnokok pedig összeállították az állománytáblát a jelentkezőkből. Természetesen én is jelentkeztem.

Ekkorra tisztázódott feladatunk is: a Magyar Honvédség egy szállítózászlóaljat küld ki, amelyben lesz egy szállítmánykísérő (konvojkísérő) század, ahogy mi hívtuk. A század teljes állományát zászlóaljunk adja. A század 2. szakaszparancsnokának engem neveztek ki.

Megkezdtük az általános felkészülést. Lövészeteket szerveztünk, előadásokat hallgattunk például hadijogról, pénzügyi kérdésekről, a harcjármű-vezetők osztályba sorolási vizsgákat tettek stb. A parlamenti jóváhagyás azonban késlekedett. Reménykedtünk abban, hogy a küldetés nem marad el.

2003. június 2-án autóbusszon utaztam Eger felé, ahol a gépkocsivezető a rádiót hallgatta. Félálomban az egyik híradásban arra lettem figyelmes, hogy a hírolvasó közölte: a parlament jóváhagyta a Magyar Honvédség iraki szerepvállalását. Szóval megyünk Irakba!

Másnap a zászlóaljnál hivatalosan is bejelentették a missziót. Irány Irak! A hír hallatán a boldogság, a kíváncsiság, az izgalom és természetesen a félelem egyszerre lett úrrá rajtam. Egy szakasznyi katonáért kell felelnem egy idegen országban, ahol ugyan vége a háborúnak, de a hírek másról tanúskodnak. Még nem volt két éve, hogy elvégeztem a főiskolát, és mindjárt egy külföldi misszióban találom magam. Pedig korábban azt hallottam, hogy elsőként minimum három év szolgálatot követően mehet valaki egy könnyebb misszióba (pl. Ciprusra), s ezt követheti egy komolyabb szerepvállalás. Én meg mindjárt Irakban kezdem. Nem baj, megoldom, szólt bennem egy belső hang.

A kezdetek

Szóval a feladat konvojkísérés volt. Rendben, de hogyan is kell azt csinálni? A felderítő-alegység kiképzési tervében nem volt ilyen foglalkozás. Elkezdtünk gondolkodni. Nem volt elég kitalálni a végrehajtás módszerét, de arra fel is kellett készíteni a katonákat, begyakoroltatni velük a szakasz tevékenységét, a rendelkezésre álló technikai eszközök és a felszerelés használatát.

Elsőként számba vettük a rendelkezésünkre álló technikai eszközöket és a fegyverzetet. Van BTR-80/A harcjárművünk, Mercedes típusú terepjáró gépkocsink, PKM géppuskánk, SzVD távcsöves puskánk, AK-63/D gépkarabélyunk, P-9RC pisztolyunk, kézi és járműbe épített rádiók, továbbá mentőautó, technikai zárórészleg és egy jó nagy adag lelkesedés. Viszont nem volt semmilyen konvojkísérési tapasztalatunk, a Magyar Honvédségben ilyen jellegű szabályzat/szakutasítás vagy tapasztalat nem állt rendelkezésre. Keveset tudtunk az ellenségről (alkalmazott harcelfjárásáról, fegyverzetéről, létszámáról), a terepről és az útviszonyokról. Elkezdtünk modellezni, hogy milyen módszerekkel védhetjük meg a konvojokat az ellenségtől.

Megpróbáltunk fordítva gondolkodni. Ismertük a lesállítások végrehajtásának trükkjeit és feltételeztük, hogy az ellenség is hasonló módszerekkel akar majd támadni. Tehát ki kellett dolgoznunk az elhárítás/védekezés módját. A híradásokból információkhoz jutottunk az út mellett elhelyezett robbanószerkezetekről (Improvised Explosive Device – IED), amelyeket az ellenség akkor hoz működésbe, ha egy jármű elhalad mellettük. Információink hiányosak voltak. Ezzel kapcsolatban otthoni felkészítést nem kaptunk, helyi tapasztalattal pedig nem rendelkezünk.

Lassan-lassan összeállt fejünkben a konvojkísérés feladatrendszere. Nehezen haladtunk, mert egy kérdés megoldása mindig újat generált. Azt sem tudtuk, hogy az általunk kidolgozott módszer működni fog-e Irakban.

Végül határtalan lelkesedéssel megérkeztünk Irakba egy teljesen lerombolt korábbi katonai bázisra, ahol a felújítási munkák éppen elkezdődtek. Az előkészítő részleg tagja voltam, feladatunk a körülbelül egy hónap múlva kiérkező főerők fogadásának előkészítése volt. Ekkor még sátrakban laktunk, a tábor „műszaki védelmét” egy sor gyalogsági drótakadály képezte. A védekezéshez homokzsákokból tüzelőállásokat alakítottunk ki, és megszerveztük a tábor védelmét. Hamarosan alkalmunk nyílt ezt kipróbálni, mert az első aknavető-támadás már a második este megtörtént, szerencsére az ijedségen kívül személyi sérülés, károkozás nem történt. El-Hilla városban voltunk, valahol Közép-Irakban. Szerencsére indulás előtt az egyik otthoni térképboltban beszereztem egy kihajtható iraki autóstérképet, amely hirtelen nagy érték lett, mivel semmilyen térképpel nem rendelkezünk.

A térkép fölé hajolva megkezdtük a konvojkísérési feladatok tervezését. Híreket kaptunk a nemzetközi hadosztály felelősségi körzetéről, így feltételeztük, hogy azon belül kell majd mozognunk. Felderítési szempontok szerint vizsgáltuk a térképet, hogy hol lehetnek a veszélyesebb útszakaszok, és ott mire számíthatunk. Néha amerikai katonák érkeztek a táborba, és velük is véleményt cseréltünk a helyi viszonyokról, a biztonsági helyzetről, az utak állapotáról stb. Minden lehetőséget kihasználtunk a tájékozódásra, minden apró információ fontos volt számunkra.

A főerők megérkezését követően – már a teljes szakaszlétszámmal – megkezdtük a felkészülést a feladatra. Minden lehetőséget kihasználtunk, hogy kijussunk a táborból, megismerjük a helyszínt és a többi tábor elhelyezkedését. Amerikai segítséggel eljutottunk a főbb városokban lévő táborokba. Ezek az általunk felderítőutaknak hívott küldetések rendkívül fontosak voltak számunkra, mert láttuk, hogy hová kell mennünk, és tapasztalatokat szereztünk azzal kapcsolatban is, hogy az amerikaiak hogyan kísérik a konvojokat.

Megkaptuk az első térképeket, amelyek 1:250 000 méretarányúak voltak, kevés részletet tartalmaztak. Bizonyos hányaduk légi navigációs térkép volt, tele számunkra ismeretlen jelzéssel. Ebből adódóan egy jól bevált módszert alkalmaztunk az amerikaiakkal végrehajtott utazások során. A4-es lapokra menetvázlatokat készítettünk, ahol feltüntettük a fontosabb tereptárgyakat és más jelzéseket. Az utakról visszatérve közösen elemeztük az amerikaiak módszerét és összevetettük saját elképzeléseinkkel.

Az első önálló konvojkísérési feladat meglehetősen sajátosra sikeredett. Ekkor még nem volt GPS-ünk, internetkapcsolatunk, csak néhány tábor elhelyezkedését ismertük. A4-es papírlapra rajzolt vázlatok alapján tájékozódunk. Semmit nem tudunk az ellenségről és harceljárásairól, nem álltak rendelkezésre felderítőjelentések.

A szakasz első konvojkísérési feladata a thaiföldi kontingens előkészítő részlegének kísérése volt a „Scania” nevű logisztikai bázisból a Karbala városban lévő bázisukra. A probléma ott kezdődött, hogy nem tudtuk hol van a „Scania” és a karbalai tábor. Az egyik szakaszparancsnok kollégám néhány nappal korábban már járt „Scaniában”, így az általa készített A4-es vázlat alapján meg tudtam találni a helyszínt (kb. 60 kilométerre volt tőlünk). Feladatomnak része volt, hogy „Scaniából” visszafelé jövet menjünk be Babilonba, az alakuló hadosztály főhadiszállására, és ott vegyem fel a thaiföldi összekötő tisztet. Ő tudta, hogy hová kell mennem Karbalában. Szerencsésen megtaláltam „Scaniát” a thaiföldiekkel, majd Babilonba mentünk az összekötő tisztért.

Neki azonban fogalma sem volt arról, hogy pontosan hová kell menni Karbalában. Egy spanyol tiszt azonban rendelkezett információkkal arról, hogy a négy karbalai tábor közül az egyik hol helyezkedik el. A4-es lapra lerajzolta, hogyan jutok el a városba, amely körülbelül 40 kilométerre volt Babilontól – a környékről nem volt térképünk. A táborot viszonylag könnyen megtaláltuk, ahol az ott lévő lengyel katonák közölték, hogy nem itt lesznek a thaiföldiek. Szerencsére a lengyelek szívükön viselték sorsunkat és kiderítették, melyik táborba kell kísérni a thaiföldieket és el is vezettek oda. Így az első konvojkísérési feladatomat szakaszommal végrehajtottam. Mindezt egy körülbelül 25 járműből álló konvojjal teljesítettem.

Ebben a kezdeti időszakban felértékelődött a tapasztalatok feldolgozásának a fontossága. Minden feladat után összeültünk a szakasz teljes állományával és megbeszéltük, mit végeztünk és a jövőben azon hogyan lehetne javítani. Mindenkinek voltak ötletei, amelyeket a későbbiekben megpróbáltunk megvalósítani. Gyakran kísértünk konvojokat, így folyamatosan gyűltek a tapasztalatok.

Ment minden, mint a karikacsapás

Ahogy teltek a hetek és a hónapok a szakaszommal nagy gyakorlatra tettünk szert konvojkísérési feladatokban. Kialakult harcjelzésünk, forgatókönyvvvel rendelkezünk az incidensek kezelését illetően, mindenki tudta feladatát a küldetés során.

A szállítószázalójon belül is kialakult a szokásos menetrend. A konvojparancsnok a szállítószázadok parancsnoki állományából került kijelölésre. Ő felelt a rakodásért és a táboron belüli feladatok megszervezéséért. A táboron kívül azonban – ahogyan mi hívtuk, kaputól a kapuig – a biztosítóparancsnok, vagyis mi feleltünk mindenért, beleértve a tájékozódást, a reagálást különböző eseményekre, a menetsebesség és a követési távköz megválasztását stb. Jól kialakult rend szerint dolgoztunk.

Sok feladatunk volt. Közben technikai ellátottságunk is javult. GPS-eket kaptunk, de azokat ritkán használtuk, mivel időközben megszereztük a szükséges helyismeretet. Hasonló volt a helyzet a jó minőségű fényképekkel és a légi felvételekkel is. Kiismertük a BTR-80/A harcjárműveink működését sivatagi körülmények között – ki kellett szerelnünk a légkondicionáló berendezést a harcjárművek hűtője előtt, mert az felforralt a vizet. Amúgy sem volt szükségünk légkondicionálásra, mivel a harcjármű búvónyílásai folyamatosan nyitva voltak a

biztosítás feladatai miatt. A terepjárókra géppuskaállványokat szereltünk, a fegyverek növelték tüzerőnket. Néhány teherautó platóját átalakítottuk, rájuk forgatható géppuskaállványt szereltünk. Oldalát homokzsákokkal megerősítettük, így egy jól felfegyverzett járművet kaptunk (csillagrombolóknak hívtuk őket). Ezek a kezdeti nehézségek már régen feledésbe mentek.

Küldetésünk során bejártuk Közép- és Dél-Irakot, valamint Kuvaitot, mert nemcsak a hadosztályunk táborai között kísértünk konvojokat, hanem a hadosztály érdekében más körzetekben is hajtottunk végre feladatot. Így jutottunk el több alkalommal is Bagdadba és az attól északra lévő táborokba (Camp Taji és Camp Anaconda), valamint délre, Nasszíria környékére és Kuvaitba. Az állandó konvojkísérési szakasz három BTR-ből és egy terepjáró személygépkocsiból állt. Ennyi járművet tudott működtetni egy szakasz állománya. Alkalmanként egy másik szakasz állományából további egy BTR-rel erősítették meg az alegységet. A kísért járművek száma néhánytól 30–35 eszközíg terjedt. Feladatainkat 2003 szeptemberétől 2004. március elejéig láttuk el.

Küldetésünk alatt megismertük útvonalaink szinte minden részletét. Tudtuk, hogy hol vannak a veszélyesebb szakaszok és hol helyezkednek el a nyugodtabbak. A konvojkísérés során felderítési szemmel vizsgáltuk a környéket, az utakat és az embereket, nyitottak voltunk valamennyi információra. Felfedtük a megszokottól eltérő jelenségeket, azokra azonnal reagáltunk. Munkánk során saját magunkat is képeztük.

Napjainkban számtalan tudományos mű foglalkozik az aszimmetrikus hadviseléssel, a házilagosan készített robbanószerkezetekkel, az öngyilkos merénylettekkel, az ellenállók tevékenységével, a lakosság megnyerésével stb. Ezeknek a fogalmaknak a tudományos magyarázata számunkra akkor ismeretlen volt. Saját bőrünkön tapasztaltuk a lakosság ellenszenvét, amikor különböző tárgyakkal dobálták járműveinket. Magunk jöttünk rá például arra, hogy pénteki napokon ne szervezzünk szállítást Nedzsefba, mert Muklada asz-Szadr radikális hitszónok akkor tart koalícióellenes beszédet, és a lakosság fel van tüzelve ellenünk. Vasárnapra már a kedélyek megnyugodtak, így végezhetjük feladatunkat. Korábban fogalmunk sem volt arról, hogy ki az a Muklada asz-Szadr, mit akar tőlünk és miért nem szeret bennünket. Láttuk az út mellett fekvő kimúlt ló teteméből kijövő vezetékeket, és tudtuk, hogy akkor a lehető legnagyobb oldaltávolságot kell tartanunk, és jól behúzni a nyakunkat, hátha robbanás történik. De nem tudtuk a robbanószerkezet típusát és jellemzőit. Sok helyen találkoztunk fel nem robbant tűzéri gránátokkal is útjaink során. Megtanultuk, hogy nem szabad hozzáülni ezekhez az eszközökhöz.

Kiérkezésünkkor Irak általános helyzetéről is nagyon kevés ismerettel rendelkezünk. Évekkel később olvastam csak az ellenállók ideológiájáról, a felkelésről, a felkelésellenes műveletekről, a szunnita háromszögről Közép-Irakban. A helyszínen csak tettük a dolgunkat. Esténként megkaptuk a másnapi feladatot, megszerveztük a konvoj védelmét, eligazítást tartottunk, másnap pedig végrehajtottuk a kapott küldetést. Így ment ez hónapokon keresztül. Szakaszommal összesen 78 konvojkísérést végeztünk a misszió alatt.

Hazajöttünk

Ahogy teltek-múltak a hónapok, egyszer csak azt vettük észre, hogy közeleg a váltás időpontja. Furcsa érzés volt, mert közben napi munkánk szerves részévé vált a konvoj kísérés. Mire észbe kaptunk, megtörtént a váltás, és egy tehergépkocsi platóján nekivágtunk a 600 kilométeres útnak Kuvaitba. Átléptük a határt, és ezzel missziónk végéhez ért.

A hazautazásig azonban még majd egy hetet kellett várakoznunk Kuvaitban. Leadtuk fegyvereinket, a védőmellényeket, a sisakot és hirtelen nem tudtunk mit kezdeni magunkkal. Az üresség érzése fogott el mindenkit. Szinte fel sem fogtuk, hogy vége.

Repülőgéppel érkeztünk haza. Ezt követően felgyorsultak az események. A másnapi visszafogadó ünnepséggel missziónk hivatalosan is befejeződött. Mindannyian épségben hazatértünk.

Zárszó

Ma már lényegesen többet tudok az iraki helyzetről, mint 2003-ban. Megértettem, miért nem szerettek minket az irakiak, mi volt az a szunnita háromszög, milyen robbanószervezetek voltak körülöttünk stb. Sokszor feltettem magamnak a kérdést, hogyan sikerült mindezt megúsznunk, hiszen nem volt egyszerű a kezdés, és benne voltunk a művelet sűrűjében. Akárhányszor végig gondolom, mindig ugyanarra a következtetésre jutok: kiváló felderítőkatonákkal szolgálhattam együtt. Ők tudták, hogy mi az a hivatástudat, ismerték szakmájukat és technikai eszközeinket, nem panaszkodtak az 50 fokos perzselő hőségben, hanem becsülettel tették a dolgukat. Mindenben és mindig számíthattunk egymásra.

Számunka ez a misszió nem ért véget. Büszkék vagyunk rá, hogy akkor és ott együtt szolgálhattunk. A szakasz tagjait mára sokfelé fújta a szél, de alkalmanként összejövünk, és sokszor könnyes szemmel idézzük fel az iraki történeteket. A missziót mindenki máshogy élte meg és más szemszögből látta. A lényeg azonban ugyanaz volt: egri felderítőkatonaként teljesítettünk szolgálatot Irakban.

Képek a misszió életéből
(a szerző archívumából)

25 ÉV A HÍRSZERZÉSI ADATOK ÉS INFORMÁCIÓK VILÁGÁBAN

Bevezető

Hivatásos katonatiszti életpályám 35 évéből 26 éven át (1980 és 2006 között) a katonai hadászati felderítés (hírszerzés) három szervezetében¹ mindvégig információt feldolgozó (tájékoztató, elemző-értékelő) területen teljesítettem szolgálatot. E szakmai életút során – bejárva a szervezeti hierarchia szinte minden lépcsőfokát (az alosztályvezetői beosztástól az elemző-értékelő igazgatóig) – gazdag tapasztalatokra tettem szert a rendszerváltás előtti hidegháborús évek, a rendszerváltást követő átmenet (az úgynevezett „körkörös védelem” hadászati koncepció) időszaka, illetve a NATO-csatlakozás utáni évtized szakmai feladatairól, azok változásáról, az információt feldolgozó szervezetek felépítéséről, működéséről, fő erőfeszítéséről, létszámviszonyairól, személyi összetételéről, feladat- és jelentési rendszeréről, együttműködéséről, a jelentésformákról és az alkalmazott munkamódszerekről. Ez irányú tapasztalataimat összefoglaló kétrészes tanulmányomat a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat égisze alatt megjelent Felderítő Szemle számaiban² tettem közzé.

A fentiekből adódóan jelen írásomban nem kívánok ismételtén kitérni a tájékoztató (elemző-értékelő) szervezetek főbb jellemzőire, fejlődésére a fent említett három, egymástól jól elkülöníthető történelmi időszakra vonatkozóan. Ehelyett célom az, hogy egyes, általam fontosnak ítélt (önkéntesen kiválasztott, szakmabeliekkel folytatott beszélgetések során felvetődött) kérdések megválaszolásán keresztül összefüggéseiben vizsgáljam és összehasonlítsam a három időszak főbb jellegzetességeit, kísérletet tegyek az információt feldolgozó szervezetek működése azonosságainak és különbségeinek bemutatására, elősegítve ezzel a témakör teljesebb feltárását és megértését. Írásom elsősorban szakmatörténeti és oktatási szempontból lehet fontos, de érdekelheti a szakma munkatársait is.

Kutatási módszerként a témában korábban megjelent publikációk és dokumentumok ismételt tanulmányozását, feldolgozását és értékelését választottam.

¹ Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnökség (1980–1989), Magyar Honvédség Vezérkara Katonai Felderítő Hivatal (1990–1996), Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (1996–2006)

² Dr. MAGYAR István ny. dandártábornok: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – I. Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. pp. 103–129.
<http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf>
Dr. MAGYAR István ny. dandártábornok: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. pp. 204–228.
<http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-1.pdf>

Dolgozatom műfaja saját tapasztalaton és látásmódon alapuló szakmatörténeti értékelés (ha úgy tetszik, gondolkodás), ebből adódóan az írás döntő mértékben jelenít meg szubjektív véleményt és megítélést. Ebből adódóan írásom tartalmi megállapításait bátran lehet vitatni, vele kapcsolatban eltérő véleményt megfogalmazni és azt képviselni.

A vizsgált kérdések, témakörök

Fentiek kiválasztásánál arra törekedtem, hogy olyan kérdésekre keressem a választ, amelyek feltehetően sokakat érdekelnek és engem is foglalkoztatnak. Célom az, hogy kifejtésükkel – az olvasó számára – érthetőbbé tegyek történeteket, megerősítsek vagy cáfoljak a témával kapcsolatban kialakult véleményeket, álláspontokat. A teljesség igénye nélkül nézzünk néhányat.

1. A biztonsági környezet és a hírszerzés feladatrendszere

Az utóbbi időben szakértők gyakran teszik fel a kérdést: vajon a katonai hírszerző szolgálatok felelőssége, feladatrendszerének és tevékenységének összetettsége, a megoldandó feladatok nehézsége szempontjából – a fent említett három időszak³ közül – melyik tekinthető a legbonyolultabbnak.

A kérdés egyszerűen is megválaszolható. Mindig az a legnehezebb és legbonyolultabb feladat, amelyet az adott időpontban (ott és akkor) az ott szolgálatot teljesítőknek éppen meg kell oldaniuk. E az állítás igaz.

Több, egymástól biztonságpolitikai szempontból jól elkülöníthető és eltérő feladatrendszerű időszak fenti szempontú reális összehasonlításához meghatározott időnek kell eltelnie. Meg persze kell egy olyan személy is, akinek lehetősége volt arra, hogy szakmai életpályája során, a szervezet aktív tagjaként, átélje mindhárom időszakot, közvetlen tapasztalatot szerezzen a végzett munkával és annak körülményeivel (ha úgy tetszik, napi nehézségeivel) kapcsolatban. Az elkövetkező néhány oldalon erre az összehasonlításra teszek kísérletet.

a) A hidegháború időszakának főbb jellemzői

Sokan úgy gondolhatják, hogy az említett három időszak közül természetesen a hidegháború, a Varsói Szerződés és a NATO (a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok) több évtizedes katonai szembenállásának időszaka tekinthető a katonai hadászati felderítés/hírszerzés legbonyolultabb időszakának, mivel az időszakban folyamatosan fenn állt az atomfegyverek szándékos (tömeges vagy szelektív), illetve véletlenszerű alkalmazásának, egy globális méretű hagyományos és nukleáris háború kirobbanásának veszélye, ami felbecsülhetetlen mértékű károkozással (és hosszú időre kiható pusztítással, az emberiség bizonyos hányadának megsemmisítésével) járt volna. Ez a megállapítás kétségtelenül igaz.

³ Hidegháborús évek (a NATO és a Varsói Szerződés katonai szembenállása), a rendszerváltást követő „átmeneti” időszak, a NATO-csatlakozást követő évtized

Ugyanakkor gyakran megfélekezünk arról, hogy ez az évtizedeken át fennálló (valójában igen magas fokú) veszélyeztetettség a szóban forgó időszakban mindvégig *potenciális fenyegetettségként* volt jelen, a felek között nem került sor nagyméretű katonai konfrontációra, illetve a nukleáris fegyverek bevetésére. Ez, egyebek között, tulajdonítható volt annak is, hogy a szemben álló felek legfelsőbb politikai döntéshozói (bármennyire is hihetetlen, de) mértéktartó magatartást tanúsítottak a nukleáris fegyverek bevetésével kapcsolatos kritikus helyzetekben (lásd kubai rakétaválság).

Nem szabad megfélekezni arról sem, hogy az időszak biztonságpolitikai kihívásai profiltiszták voltak, döntő hányadukban katonai jellegű veszélyek és kockázatok jellemezték. A szemben álló felek valószínű tevékenysége is nagy valószínűséggel kiszámítható és előrejelezhető volt, az európai biztonságpolitikai helyzetet a hosszan tartó (de viszonylagos és törekeny) stabilitás és állandósult ellenségkép jellemezte. Az érintettek pontosan ismerték egymás képességeit, szándékát, harcászati helyzetbe helyezési, mozgósítási és háborús alkalmazási terveit, lehetőségeit. A NATO részéről nagyméretű koalíciós támadás előkészítéséhez és megindításához (egyebek között az európai hadszíntér amerikai és kanadai csapatokkal történő megerősítéséhez) több hónapra lett volna szükség, ami a VSZ katonai vezetése számára kellő mértékű hadászati előrelátást biztosított.

A fentiekből adódóan a katonai felderítő- vagy hírszerző szolgálatok szervezetét, feladatrendszerét, kialakított képességeit és személyi állományuk felkészítését illetően az időszakban *a katonai dimenzió volt a meghatározó*. A szövetségi rendszerben működő szolgálatok nem (vagy csak kevésbé) kényszerültek arra, hogy erőfeszítéseiket és képességeiket megosszák, egy időben több más szakmai területre is kiterjesszék. A több évtizeden át kialakított nemzeti (és koalíciós) munkamódszerek (együttműködési formák), eljárások és képességek lefoglalták a feladatrendszer teljes spektrumát, a döntő hányadában katonai (és a feladatrendszerhez kapcsolódó nyelvi) felkészítésben részesült személyi állomány (újabb szakmai területre történő felkészítés nélkül, hosszú időn át) maradéktalanul képes volt feladatait ellátására.

A hadászati, a hadműveleti-harcászati és a harcászati felderítés irányítása/vezetése egységes volt. Miközben egymástól elkülönítetten működtek, a három vezetési szint együttműködése zavartalan volt. A szolgálatok fő feladatát – nemzeti szempontból – egy, az országgal szembeni külső katonai támadás előrejelzése, megelőzése és elhárítása, míg szövetségi szempontból a Varsói Szerződés és a NATO közötti koalíciós (hagyományos erővel és nukleáris fegyverekkel indított) háború megakadályozása, és ha szükséges, sikeres megvívása képezte. A fenti időszakot tehát – összetettsége és bonyolultsága ellenére – a viszonylagos stabilitás és kiszámíthatóság, a feladatrendszer profiltisztasága, a veszélyek előrejelezhetősége, az alkalmazott munkamódszerek és eljárások változatlanúsága (állandósága) jellemezte.

b) A hadászati katonai felderítés/hírszerzés feladatrendszerének és tevékenységének főbb jellegzetességei a rendszerváltás után

1989–1990-ben politikai rendszerváltás történt Magyarországon. A Varsói Szerződés katonai szervezete⁴ megszűnt, a hidegháború időszaka lezárult. A hatalomváltással nemcsak az állam politikai intézményrendszere változott meg, hanem Magyarország biztonsági környezete is. A kialakult biztonságpolitikai vákuumban hazánk szövetségesek nélkül maradt, az akkor semleges státuszúnak deklarált országunk a védelmét – az úgynevezett „körkörös védelem” hadászati koncepció alapján – önállóan kellett megszerveznie. Mindeközben Magyarország politikai kapcsolatrendszere egyes szomszédjaival (mindenekelőtt Romániával, Szlovákiával, de bizonyos kérdésekben Ukrajnával is) jelentős mértékben megromlott. Jugoszlávia felbomlása is kedvezőtlenül hatott hazánk és a térség biztonságára. Határaink mentén, a délszláv régióban fegyveres konfliktusok alakultak ki, a helyzet konszolidálása érdekében a térségben nemzetközi békefenntartó erők telepítésére volt szükség.

Az európai hagyományos erők és fegyverzetek csökkentése, valamint az elfogadott bizalomerősítő intézkedések ellenére az térség országai közötti bizalmatlanság csak lassan mérséklődött, az alacsonyabb szinten megvalósult katonai erőegyensúly a végrehajtott csökkentések után is tartalmazott aránytalanságokat, ami politikai szándékkal párosulva akár katonai fenyegetésben is megnyilvánulhatott volna. Magyarország európai integrációs törekvései a rendszerváltást követő első években még kezdeti stádiumban voltak.⁵ Az időszak biztonságpolitikai kihívásai között továbbra is a katonai dimenzió volt a meghatározó, a jelentkező veszélyek azonban – a hidegháború korszakához képest – már kevésbé voltak előrejelezhetők, a váratlanság tényezője fokozottabban érvényesült.

A magyar katonai hadászati felderítés/hírszerzés szervezete a rendszerváltással egy teljesen új helyzettel találta magát szembe. Az időközben – személyi állományát illetően – generációváltáson átesett szervezet feladatrendszere gyökeresen átalakult, a hírszerzés fő érdekeltiségi körébe tartozó országok köre alapvetően megváltozott, a NATO-ról és tagállamairól a közvetlen környezet országaira tevődött át. A hírszerzés feladatai, valamint korábban kialakított képességei közötti összhang megbomlott, a szervezet érdeklődési körébe tartozó új országokkal kapcsolatban rendelkezésre álló ismeretbázis hiányos, egyoldalú és rendkívül pontatlan volt. Az adatszerző erők (humán és technikai) képességeit teljesen új irányokba lényegében nulláról kellett ismételtelen felépíteni, ami több hónapot (évet) vett igénybe. A személyi állomány nyelvi felkészültsége nem volt összhangban a megváltozott feladatokkal, a munkatársak intenzív (munka melletti) nyelvi képzése jelentős leterheltséget jelentett az érintetteknek, és pluszfeladatokat rótt a képzésből kimaradt (a tanulókat helyettesítő) állományra is.

⁴ 1991. április 1-jén.

⁵ MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. p. 206.

A katonai hadászati felderítés/hírszerzés új feladatrendszerének konstruktív értelmezése, a szükséges szakmai intézkedések, döntések és szervezeti változtatások meghozatala a szervezet felső és középszintű vezetői részéről (de a beosztotti állománytól is) nagyfokú önállóságot, kreativitást és szakmai bátorságot követelt.⁶ A helyzetet tovább nehezítette, hogy ehhez az átalakítási munkához a szolgálat vezetése semmilyen külső segítséget, iránymutatást nem kapott. Ennek fő oka az volt, hogy az újonnan alakult demokratikus intézmények, köztük a civil irányítású honvédelmi minisztérium vezetői a hatalomgyakorlás új rendszerének és módszereinek kialakításával voltak elfoglalva.

Nem rendelkeztek kellő tapasztalattal azzal kapcsolatban sem, hogy milyen feladatra és milyen módon használhatják a katonai titkosszolgálatokat. Ilyen körülmények között érthető, hogy a hírszerzésen belüli „rendszerátalakítást” a szolgálat vezetésének önállóan kellett „levezényelnie”, ami jelentős feladatot jelentett és érintette a katonai hírszerzés teljes spektrumát. Ennek során – egyebek mellett – át kellett alakítani a szervezet jelentési rendszerét is.

A rendszerátalakítás előtti nagy terjedelmű (a NATO-val és tagállamai fegyveres erőivel foglalkozó) kiadványokat rövid, tömör, a felhasználók igényeihez igazított, a címzetteknek differenciáltan felterjesztett témaköri összefoglalók, elemzések váltották fel, amelyek formai és tartalmi kialakítása ugyancsak nagyfokú kreativitást követelt. Az állami vezetők kezdetben nem foglalmaztak meg részletes követelményeket a katonai hírszerzés részére, így az éves feladatszabást is maga a szervezet állította össze, majd terjesztette fel jóváhagyásra az illetékes miniszternek (ez a gyakorlat a későbbiekben is megmaradt). Később már előfordult, hogy a honvédelmi minisztérium vezetői konkrét információs igényt is megfogalmaztak a hírszerzés számára, de azok sok esetben nem voltak összhangban a szervezet különböző jogszabályokban rögzített feladatrendszerével (ebben az időszakban még nem született törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról).

A hírszerzés szervezete számára komoly kihívást jelentett az is, hogy az ország hadászati katonai védelmi terveit teljes egészében át kellett dolgozni, és ahhoz hiteles, megbízható, ellenőrzött adatokat kellett biztosítani. A feladatrendszert bővítette, hogy az időszakban már megjelentek a külföldön szolgálatot teljesítő magyar katonai kontingensek védelmével kapcsolatos feladatok, amelyek újszerű követelményeket támasztottak a szervezettel szemben.

Összességében megállapítható, hogy az időszakot az önállóság, a kreatív és öntevékeny gondolkodás igénye, a szervezet- és képességépítés, valamint a katonai hírszerzés új doktrinális és működési elveinek, eljárásainak és szabályzóinak kialakítása képezte. A katonai hírszerzés az időszakban nagyfokú felelősség mellett önállóan, kizárólag nemzeti célok érdekében tevékenykedett.

⁶ MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegről az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. p. 208.

c) A katonai hírszerzés feladatrendszerének és tevékenységének főbb jellemzői a NATO-csatlakozást követően

1999. március 12-én Magyarország az Észak-atlanti Szerződés Szervezete teljes jogú tagjává vált. Ettől kezdődően hazánk, a Magyar Honvédség és a katonai hadászati hírszerzés is ismét szövetségi rendszerben tevékenykedett, élvezte a kollektív védelem minden előnyét és teljesítette az azzal járó kötelezettségeket. NATO-tagságunkra bonyolult biztonságpolitikai helyzetben, a koszovói válság csúcspontján, 12 nappal a Szövetség Jugoszlávia elleni légitámadás-sorozatának megkezdése előtt került sor, amikor a déli határunk mellett telepített (támadó és védelmi műveletre egyaránt alkalmas) jugoszláv szárazföldi csapatok és a légierő közvetlen katonai veszélyt jelentettek hazánk biztonságára. Tagságunk jelentős mértékben növelte biztonságunkat, miközben a kormány kényes politikai helyzetbe került a Szövetség akciójának támogatása és a vajdasági magyarság biztonságának garantálása két fontos kérdése egyidejű érvényesítése kapcsán. A hidegháború időszakának lezárulását követően úgy tűnt, hogy Európa biztonságosabbá válik, a katonai veszélyeztetettség szintje jelentős mértékben csökkenni fog, a katonai erő szerepe veszít jelentőségéből. Ezzel szemben Jugoszlávia szétesése – az ország önállóvá vált korábbi tartományait és a Nyugat-Balkán számos országát magában foglaló – a II. világháború óta nem látott intenzitású fegyveres konfliktusba torkollt. A térség lassú ütemű konszolidálása csak az ENSZ, a NATO, majd az EU égisze alatt telepített többnemzeti békefenntartó erők segítségével kezdődhetett meg. A volt Szovjetunió felbomlása Európában ugyancsak törekény biztonságpolitikai helyzetet eredményezett.

A 2001. szeptember 11-én amerikai stratégiai célpontok ellen végrehajtott, majd az azt követő madridi és londoni terrortámadások alapvetően befolyásolták a globális biztonságot. Az Amerikai Egyesült Államok vezetésével, valamint a nemzetközi közösség és a NATO tagállamainak összefogásával kezdetét vette a nemzetközi terrorizmus elleni globális háború. A 2003-tól kibontakozó *iraki és afganisztáni* koalíciós szerepvállalásban különböző méretű (létszámú), jellegű és feladatú magyar katonai kontingensek is részt vettek. A közel-keleti és az afrikai térségben kialakult konfliktusok úgyszintén kedvezőtlenül befolyásolták a térség és a világ biztonságát, rendezésük folyamatos nemzetközi erőfeszítéseket igényelt.

Az ezredfordulót követő első évtized legfőbb jellemzője az volt, hogy a globalizáció következtében egyre inkább összekapcsolódott közvetlen környezetünk és a tőlünk távolabb elhelyezkedő térségek biztonsága és stabilitása. A világban olyan új típusú fenyegetések, kockázatok és kihívások jelentek meg (nemzetközi terrorizmus, tömegpusztító fegyverek és alkatrészeik terjedése, illegális migráció stb.), amelyek kevésbé voltak előrejelezhetők, ugyanakkor jelentős mértékben veszélyeztették az egyes országok és a szövetségi rendszerek biztonságát. Elhárításuk vagy hatásuk mérséklése csak széleskörű nemzetközi összefogással volt lehetséges.⁷

⁷ MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. pp. 218–219.

A NATO-csatlakozással járó feladatok teljesítése a hadászati katonai hírszerzés szervezetét nem érte váratlanul. Ez mindenekelőtt annak volt köszönhető, hogy már a tagságra történő felkészülés során a szervezet konstruktív, kölcsönösen előnyös és számos területet magában foglaló kétoldalú kapcsolatot alakított ki több NATO-tagállammal, ami lehetővé tette a NATO munkamódszereinek megismerését és fokozatos bevezetését. A szervezet feladatrendszere ugyanakkor összetettebbé vált, a hírszerzés felelőssége nőtt, miközben a jelentkező veszélyek és kockázatok – a korábbi időszakhoz képest – már kevésbé voltak előrejelezhetők. A szervezet fő erőfeszítése egy időben összpontosult az ország védelmére, a külföldön szolgálatot teljesítő magyar katonai kontingensek biztonságának garantálására, az úgynevezett transznacionális fenyegetések felderítésére, valamint a szövetségi (és partnerországokkal kapcsolatos) kötelezettségek teljesítésére, a katonai felderítés teljes vertikuma (eszközrendszere) összehangolt alkalmazására.

Míg a hidegháború időszakában a katonai hírszerzés feladata egy nagy károkozást előidéző, de mindvégig potenciális veszély elhárítása volt, addig a rendszerváltást követő biztonsági kihívások már magukban hordozták az ország és állampolgárai, illetve külföldön telepített katonai kontingensei elleni közvetlen katonai vagy terrortámadás lehetőségét is. A jelentkező veszélyek jellege már nem csak katonai volt, így azonosításuk és elhárításuk az állomány részéről szélesebb szakmai és nyelvi felkészültséget igényelt. A szövetségi informatikai rendszerekhez és adatbázisokhoz történő hozzáférés, a szervezet által kialakított új adatszerző képességek és munkamódszerek, valamint a kétoldalú partnerszolgálati együttműködés dokumentumainak tartalma ugyanakkor olyan információs bázist biztosítottak a hírszerzés számára, amelyek garantálták a megalapozott szakmai munkát és a szervezet számára – a vonatkozó törvényben meghatározott – feladatok magas szintű végrehajtását.

Összegezve: az általam vázolt és részletesen bemutatott három időszak jellemzőit áttekintve bennem az a határozott vélemény fogalmazódott meg, hogy számomra – a katonai hírszerzés feladatrendszerének összetettsége és nehézsége szempontjából – a rendszerváltást követő – a második – időszak volt a legbonyolultabb, mivel ez az időszak igényelte leginkább az önállóságot, az öntevékenységet, a kreatív szakmai gondolkodást és a másra nem áthárítható személyes felelősségvállalást.

2. A több forrás felhasználásával történő jelentéskészítés, valamint a nyílt forrású hírszerzés

NATO-tagságunkkal a hadászati katonai hírszerzés munkamódszerei között (számos más, a Szövetségen belül használt eljárással együtt) általánossá vált a több forrás felhasználásával történő elemző-értékelő munka,⁸ más szóhasználatnál az integrált, fúziós jelentések készítése. Többen gyakran és szívesen használták ezt az „új” fogalmat, bizonyítva, hogy jártasak a legújabb (NATO által is használt) munkamódszerekben.

⁸ All source intelligence.

Ezek a személyek ugyanakkor elfeledkeztek arról, hogy valójában ez a módszer lényegében nem új, például már a magyar katonai hadászati hírszerzés második világháború utáni első szervezeténél, az MNVK 2. Csoportfőnökség (1950-es évek második felében megalakult) Tájékoztató Szolgálatánál is alkalmazták. Az akkori szervezet jelentéseinek forrásait ugyanis a rádiófelderítés értékelt adatokat tartalmazó napi jelentései, a külföldön működtetett felderítőszervezetek (akkori nevükön rezidentúrák) jelentései, valamint a Magyar Távirati Iroda szervezeti keretében működtetett sajtófigyelő csoport napi tájékoztatói képezték.

A források között tehát (már akkor is) egyaránt megtalálhatók voltak a minősített és a nyílt felderítési adatok, információk, valamint a különböző adatszerzési nemek produktumai. Az már más kérdés, hogy NATO-tagságunk időszakára a hírszerzés képességei és forrásai olyan mértékben megnövekedtek (megsokszorozódtak), hogy szükségszerűvé (és elkerülhetetlenné) vált az ugyanazon témában keletkezett valamennyi rendelkezésre álló információ azonos időben, (lehetőleg) elektronikus formában történő megjelenítése a jelentéskészítők számítógépén, azok hatékony és gyors összehasonlítása, elemzése és értékelése érdekében. Ennek a munkának egyik jól bevált szervezeti (és technikai) keretét biztosította a NATO-tagságunkkal egy időben, a hírszerzés szervezetén belül megalakított, 24 órás munkarendben tevékenykedő, a fenti módszert hatékonyan alkalmazó Helyzetértékelő és Jelentő Központ, amelynek működtetése nélkül a szervezet nem, vagy csak kisebb hatékonysággal lett volna képes akkori szakmai feladatai ellátására.

Ugyancsak hasonló volt a helyzet a nyílt forrású hírszerzés (OSINT⁹) mint új információszerzési terület alkalmazásával is. Valójában ez az adatszerzési nem sem tekinthető újnak. Mint ahogy arra már a fentiekben is utaltam, a katonai hírszerzés már az 1950-es években is alkalmazta ezt a módszert a Magyar Távirati Iroda bázisán működtetett sajtófigyelő csoport (később alosztály) keretében. Ez a szervezet jól felkészült, több nyelvet beszélő, néhány fős állományával évtizedeken át nagy hatékonysággal működött. Naponta készített nyílt minősítésű tájékoztatója több száz állami és katonai vezető aktuális tájékoztatását szolgáltatta.

Az OSINT-szervezetek NATO-csatlakozásunkat követő megalakítása annyiban volt tekinthető újnak, hogy azok méretükben, feladatrendszerükben és alkalmazott technikai eszközrendszerüket illetően már lényegesen felülmúlták a korábbi hasonló szervezetek képességeit, így hatékonyságuk növekedett. Érdekes momentumként említhető ugyanakkor, hogy az MTI szervezeti keretében működtetett szakmai szervezet az úgynevezett OSINT-szervezetek létrehozását követően is megmaradt, létjogosultsága nem kérdőjeleződött meg.

Fenti néhány gondolattal arra szerettem volna ráirányítani a figyelmet, hogy bánjunk óvatosan az új (vagy újnak tűnő) fogalmak minősítésével és használatával. Véleménynyilvánításunkat megelőzően tanulmányozzuk és elemezzük szakmai szervezetünk történetét, hogy később ne érhessen meglepetés bennünket.

⁹ Open Source Intelligence.

3. Az elemző-értékelő szervezet vezetőjének kiválasztása, avagy milyen típusú és stílusú vezető képes a leghatékonyabban működtetni a szervezetet

A fenti kérdéskörrel kapcsolatos véleményem megfogalmazása előtt sokat gondolkodtam azon, hogy szükséges-e a témával kapcsolatos vezetéseméleti alapvetések ismertetése, vagy elegendő saját gondolataim bemutatása. Végül úgy döntöttem, hogy jelen írásomban nem bocsátkozom elméleti kérdések feldolgozásába. Akit érdekel, például Dr. Poór Ferenc írásából¹⁰ kellő mértékben tájékozódhat a témában.

Egy korábbi tanulmányomban¹¹ már foglalkoztam egy általam elképzelt elemző-értékelő szervezet főbb jellemzőivel, azzal, hogy (véleményem szerint) milyen kritériumoknak kellene megfelelnie egy korszerűen működő ilyen szolgálatnak. Az elkövetkezőkben a vezető személyét, vezetési módszerét és stílusát venném górcső alá. Mielőtt ezt megtenném, szólni szeretnék az elemző-értékelő szervezet főbb jellemzőiről és munkamódszeréről.

A hírszerzés struktúráján belül működő információt feldolgozó (elemző-értékelő) szervezetre talán a leginkább jellemző a munkatársak egymásra utaltsága, konstruktív, napi együttműködésük szükségessége. Ennek fő oka az, hogy a hírszerzés végtermékei napjainkban már egyre ritkábban egyéni produktumok, azok – az esetek többségében – több elemző-értékelő szakértő vagy szervezet közös munkái. Ezért elengedhetetlen fontosságú a kollektíva tagjai közötti konstruktív, egymást segítő, támogató, rivalizálásmentes és harmonikus munkakapcsolat kiépítése. Gyakran előfordul az is, hogy a szervezetnek egy időben több, jelentős leterheltséget jelentő feladatot kell rövid időn belül végrehajtania, így a munkatársaknak feszített időkorlátok között (stresszközelbeli helyzetekben) is képesnek kell lenniük hatékony szakmai munka végzésére. A nyugodt, eredményes munkavégzés félelemmentes – vezetők és beosztottak közötti – kiegyensúlyozott munkakapcsolatokat igényel, valamint azt, hogy a szervezetnek és tagjainak rendszeresen legyen részük sikerélményben.

Gyakran említik, hogy az információt feldolgozó (elemző-értékelő) szervezet tudásalapú, a hírszerzés „agytrösztje”. Munkatársaitól elvárható, hogy képesek legyenek teljes körűen eligazodni az adatszerző szervezet által megszerzett információk halmazában, majd azokat hatékony elemző-értékelő tevékenységgel és saját tudásuk felhasználásával különböző típusú, a felhasználók igényeihez igazított jelentésformákban feldolgozni. Arra is szükség van, hogy a szervezet sok esetben azonnali vagy rövid időn belül teljesítendő kormányzati hírigényekre reagáljon, azokra jól felépített, logikus, hiteles információkon alapuló jelentéseket terjesszen fel. Ehhez elengedhetetlen a hatékony vezetői irányítás és szakmai követelménytámasztás.

¹⁰ Dr. POÓR Ferenc: Ön milyen vezető? – vezetési típusok és fajták.

<https://www.hrportal.hu/hr/on-milyen-vezeto-vezetesi-tipusok-es-fajtak-20110804.html>; letöltés: 2018.02.10.

¹¹ Dr. MAGYAR István ny. dandártábornok: A Tájékoztató Részlegetől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – Egy szakmatörténeti tanulmány keresztmetszete és néhány tanulsága. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 2. szám, 2016. július. pp. 53–63.

Ami a vezetők személyiségjegyeit és stílusát illeti, két fő vezetői típussal találkozhatunk. Az egyik az úgynevezett menedzszerszemléletű, aki hatékonyan irányítja, koordinálja és számon kéri a feladatok végrehajtását, miközben saját maga kevésbé (szinte kizárólagosan csak az ellenőrzési szakaszban), vagy egyáltalán nem vesz részt a jelentőmunkában (és annak elméleti megalapozásában). Ebből adódóan ezen a téren példamutatása nem meghatározó. Ugyanakkor – a „mézesmadzag és furkósbot”-elvet¹² használva – szükség esetén személyes (vezető és beosztott közötti) konfliktusok árán is maradéktalanul megköveteli a feladatok határidőre, elvárt minőségben történő teljesítését.

Ezt a stílust az esetek többségében a szervezet legfelsőbb vezetői is pártolják, mivel úgy vélik, ez a módszer biztosítja leginkább a parancsnoki követelménytámasztást, a feladatok végrehajtását, a vezetettséget és a fegyelmet az adott szervezetnél. Sokszor hangoztatott álláspontjuk: a vezető ne dolgozzon, hanem dolgoztasson. Ebben az esetben természetesen háttérbe szorul és másodlagos szerepet kap az a körülmény, hogy az adott szervezet ezt a teljesítményt milyen belső konfliktusok, nehézségek, esetenként személyes beosztotti sérelmek árán éri el és a belső szakmai légkör hogyan alakul. A fenti helyzet kimenetele a legtöbb esetben az, hogy miközben a legfelsőbb vezetők elégedettek az elemző-értékelő szervezet vezetőjének stílusával, a beosztotti állomány véleménye ezzel ellentétes. Utóbbiak álláspontja szerint ez a stílus akadályozza a kiegyensúlyozott, hatékony és félelemmentes munkavégzést, növeli a stresszhelyzeteket és összességében rontja a teljesítményt.

A másik vezetőtípus az úgynevezett demokratikus vagy emberközpontú. Miközben ez a fajta vezető is képes garantálni a szervezet vezettségét és az elvárt fegyelmet, fő erőkiemelését a szakmai munka magas színvonalú teljesítésére összpontosítja, mégpedig úgy, hogy ő maga is tevékeny részese, aktív irányítója és felügyelője a folyamatnak. Egy-egy bonyolultabb kidolgozás megkezdése előtt részletes feladatsabással (elgondolással) segíti a munkát, részbedolgozással vagy egy-egy „érzékeny” információ önálló feldolgozásával alkalmanként maga is részt vesz a kidolgozói folyamatban. Felismerve a kollektív kidolgozói munkában rejlő előnyöket, az állomány tagjainak harmonikus, kiegyensúlyozott, feladatcentrikus, egymást segítő együttműködését szorgalmazza. Kerüli a konfliktusokat, a személyiséget sértő megjegyzéseket, a felmerülő nézeteltéréseket megbeszélések útján rendezi. Vezetői stílusában meghatározó a magas szintű szakmai kompetencia és a példamutatás.

Az ilyen típusú vezető gyakran kap bírálatot a legfelsőbb vezetők részéről (vélt vagy valós) liberalizmusa, a kidolgozói munkában való (szerintük túlzott mértékű) részvétele miatt, illetve azért, mert egyes fontosabb, titokvédelmi szempontból érzékeny kidolgozásokat a beosztotti állomány helyett maguk a vezetők készítik el. Nem szabad megfélemlíteni ugyanakkor arról, hogy ez a tevékenység a felső vezetők szempontjából nagyfokú biztonságot is ad, mivel az elemző-értékelő vezető által megszerzett bizalomra építve jelentős mértékben tehermentesíti őket a produktumok jóváhagyási, ellenőrzési folyamatában, a szakmai éberségben. Az ilyen stílusú vezető irányítása alatt dolgozó beosztotti állomány hatékonyan és eredményesen, a stresszhelyzeteket minimálisra szorítva képes tevékenykedni.

¹² Carrot and stick.

26 éves szakmai életpályám során abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy az időszak valamennyi tájékoztató (elemző-értékelő) vezetőjét személyesen ismertem. A szóban forgó 12 vezető között körülbelül fele-fele arányban voltak a fenti két típus képviselői. Anélkül, hogy határozott állást foglalnék a fent bemutatott két vezetési stílus eredményessége, hasznossága, előnyei és hátrányai között, egyet biztosan állíthatok. Az általam ismert elemző-értékelő vezetők közül azok voltak a legeredményesebbek, akik magas szintű általános műveltséggel, elméleti (tudományos) felkészültséggel, szakmai kompetenciával rendelkeztek, és példamutatásukkal képesek voltak szakmai tekintély kivívására a szervezeten belül és azon kívül is. Személyük, felkészültségük és tudásuk egyben a szakmai munka elvárt színvonalának mindenkori garanciáját is jelentette.

Zárszó

Írásommal az önálló magyar katonai felderítés/hírszerzés és kémelhárítás megalakítása 100. évfordulója előtt szerettem volna tisztelegni. Büszke vagyok arra, hogy az előzőekben említett 100 év negyedét (három izgalmas, mondhatni történelmi időszakot) aktív munkatársként, vezetőként magam is a katonai hadászati hírszerzés tájékoztató (elemző-értékelő) szakterületén tölthettem. Tapasztalataim azt bizonyítják, hogy a fenti szervezetekben mindvégig magas szakmai felkészültségű, elkötelezett munkatársak (vezetők és beosztottak) dolgoztak. Ennek köszönhető, hogy a szervezet – Magyarország biztonságának garantálása kapcsán – mindenkor képes volt megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek és elvárásoknak. Övezzé tisztelt, elismerés és megbecsülés a fenti szervezetek valamennyi (volt és jelenlegi) munkatársát.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – I. Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. pp. 103–129.
- MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – II. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 1. szám, 2016. április. pp. 204–228.
- MAGYAR István: A Tájékoztató Részlegtől az Elemző és Értékelő Igazgatóságig – Egy szakmatörténeti tanulmány keresztmetszete és néhány tanulsága. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 2. szám, 2016. július. pp. 53–63.
- Dr. POÓR Ferenc: Ön milyen vezető? – vezetési típusok és fajták. <https://www.hrportal.hu/hr/on-milyen-vezeto-vezetesi-tipusok-es-fajtak-20110804.html>; letöltés: 2018.02.10.

DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES

NEMZETKÖZI FELDERÍTŐ EGYÜTTMŰKÖDÉS A VARSÓI SZERZŐDÉS IDŐSZAKÁBAN¹ – MOZAIKOK

Az alábbiakban közreadok egy szinte jelentéktelen történetet, amely azonban színesítheti azt az összképet, amelyet kialakítottunk, vagy amely bennünk él a valamikori MNVK 2. (Felderítő) Csoportfőnökségről. A történet tele van szubjektív elemekkel, mégis megpróbálom a valósághoz ragaszkodva leírni.

1977 tavaszán a Csoportfőnökség élén Szűcs Ferenc vezérőrnagy váltotta Sárközi Sándor vezérőrnagyot. A személycsere kiváltó okaival kapcsolatban akkor sem állt és azóta sem áll semmiféle információ rendelkezésemre.

Ebben az időben a Honvédelmi Minisztérium Külügyi osztályán voltam protokolltishti beosztásban, az év januárjában léptem elő soron az őrnagyi rendfokozatba, a beosztásba pedig jó színvonalú orosz nyelvtudásom révén kerültem, ez a képesség ott elsőrendű követelménynek számított.

Szűcs tábornokról tudni kell, hogy igen goromba ember hírében állt, aki véleményét sokszor kíméletlenül hozta beosztottjai tudomására. A másik közismert vonása az volt, hogy büszkén megőrizte szülővárosa, Makó „szögedies” tájszólását. Mivel azokban az években egy másik Szűcs vezetéknévű vezérőrnagy is szolgált a Magyar Néphadseregben, történetem hősét – megkülönböztetésként – „mögöszöm Szűcs” néven emlegette a katonai köznyelv.

Történt, hogy március elején parancsot kaptam: jelentkeznek Szűcs Ferenc vezérőrnagynál az MNVK 2. Csoportfőnökségen (amelyet általában csak „Bartók Béla út” néven volt szokás emlegetni).

Jelentkeztem. Bekalauzoltak a csoportfőnök igen terjedelmes irodájába, amelynek túlsó végében volt az íróasztal, alig láttam el odáig. Szűcs tábornok leültetett és lakonikusan – a maga tájszólásában, szokása szerint „gyerököm” megszólítást használva – közölte velem, hogy van számomra egy alkalmas beosztás a Csoportfőnökségen. Sajnos nincs ideje a részleteket ismertetni, de pozitív választ kíván kapni a felajánlott beosztást illetően. Amikor mégis kérdéseket fogalmaztam meg, kiderült, hogy mégiscsak van egy kis ideje. Az is kiderült, hogy a csoportfőnök közvetlen alárendeltségébe tartozó együttműködési alosztály vezetéséről van szó.

Nem részletezem: elfogadtam a felajánlott beosztást.

¹ Jelen cikk második részében a felderítő szolgálatok VSZ-en belüli együttműködéséről adok közre néhány személyes emléket. Hasonló, de kevésbé részletes anyagot már publikáltam a *Felderítő Szemle* 2008. évi emlékszámban.

Dr. NAGY László mk. ezredes: Az MNVK 2. Csoportfőnökség együttműködése a VSZ-tagállamok felderítő szolgálataival. *Felderítő Szemle*, VII. évfolyam Emlékszáma, 2008. november. pp. 100–102.
<http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2008-E.pdf>

Az alosztály élén korábban Bíró Éva alezredes szolgált. Élvezte Sárközi vezérőrnagy bizalmát, ahogyan később én is Szűcs vezérőrnagyét. Az alosztályt enélkül nem is lehetett volna hatékonyan vezetni. Kiderült számomra, hogy a felderítőszolgálatoknak volt – és nyilván ma is van – saját külügyi szolgálatuk (nemzetközi együttműködési szervezetük) saját kapcsolattartási formákkal és levelezéssel.

Az alosztályvezetői beosztással együtt megörökltem a Bíró alezredes irodájában lévő páncélszekrényeket és a nála felhalmozódott iratokat, dokumentumokat. Kiderült, hogy a Csoportfőnökség nemzetközi együttműködésével kapcsolatos levelezést Bíró Éva tárolta sok-sok évre visszamenőleg.

Megdöbbsentem.

Az átadás-átvétel során a leginkább időigényes munka éppen az ügyviteli anyagok számbavétele volt. Három páncélszekrény volt megtömve iratokkal, dossziékba rendezve, évek és országok szerint osztályozva (természetesen a Varsói Szerződés tagországairól van szó). Több ezer irat halmozódott fel, amelyeket a korábbi alosztályvezető nem kívánt leadni az ügyviteli irodára, és – ahogy azt nekem később elmondták – nem is selejtezt belőlük. Amikor egy páncélszekrény megtelt, újabbat igényelt.

Azt talán nem is kell említenem, hogy az iratok kivétel nélkül „szigorúan titkos” minősítésűek voltak. Közöttük nem kevés volt olyan is, amely nem tartalmazott érdemi információt. Tömegével voltak viszont rövid, egyoldalas levelek, például olyan tartalommal, hogy a tervezett találkozóra az érintett fél ezt vagy azt az időpontot tartja alkalmasnak, vagy a küldöttség ekkor és ekkor érkezik a Keleti pályaudvarra. Természetesen voltak tartalmasabb dokumentumok is, de a túlnyomó többségük semmitmondó volt.

Ami a „sok-sok évet” illeti, nem tudom, hogy az elődöm, illetve a korábbi csoportfőnök mikortól töltötte be az adott beosztást, és arra sem emlékszem, hogy ténylegesen mikorra datálódtak a legkorábbi iratok. Arra viszont határozottan emlékszem, hogy a felhalmozási időszak elején keletkezett román–magyar levelezés bőségesen foglalkozott az akkor közös ellenségként kezelt Jugoszláviára vonatkozó közös hírszerzési feladatokkal (vagyis keletkezésük az ötvenes évek elejére vagy akár valamivel hamarabbra tehető).

Megjegyzem, operatív (műveleti) jellegű okmány egy sem volt az alosztály sok ezer dokumentuma között, azokra az iratokra értelemszerűen más szabályok vonatkoztak.

Az első sokkból magamhoz térve megtanácskoztam az ügyviteli iroda fiatal vezetőjével, milyen eljárással lehetne az iratok többségétől, a semmitmondó, régen idejét múlt dokumentumoktól megszabadulni (természetesen a fontos, időtálló anyagok megtartásával). A szokványos eljárás, vagyis az egyes dossziékból egyenként történő jegyzőkönyvezés és selejtezés rendkívül nehézkesnek ígérkezett.

Kitaláltunk egy elfogadhatóbb megoldást: az egyes dossziékból kiemeltük a megtartandó dokumentumokat, azokat egy belső nyilvántartás tételeiként felsoroltuk, majd a nyilvántartással – mint tartalomjegyzékkel – együtt beköttettük a Csoportfőnökség nyomdájával, végül egyetlen nyilvántartási számon bevételeztük.

Így valamely partnerország néhány évi levelezésének kimazsolázott része egyetlen nyilvántartott kötetként került vissza a páncélszekrénybe a néhány dosszié több száz, külön-külön számon nyilvántartott dokumentuma helyett. A foghíjasan megmaradt dossziékat pedig egy tételként vettük fel a selejtezési jegyzőkönyvbe.

Igen ám, de a jónak látszó ötletet el kellett fogadtatni a csoportfőnökkel is.

Jelentettem Szűcs tábornoknak elképzelésünkről. Tulajdonképpen elfogadta, jóváhagyta, de fenntartotta magának a jogot, hogy tételesen átnézze – legalábbis az első néhány dossziénál –, hogy én mely dokumentumokat válogattam ki megőrzésre, illetve selejtezésre. Ez nem várt nehezítő tényezőnek bizonyult.

Emlékszem, a bolgár partnerszolgálatlalt folytatott levélváltások első évfolyamait nagyon gondosan szelektáltam, hogy elnyerjem a csoportfőnök egyetértését. Összekészítettem az anyagot és többször kértem a „bólintást”. A csoportfőnöknek soha nem volt ideje átszűrözni a sok papírt, mindig halogatta a döntést.

Mit volt mit tenni, a többi dossziét szépen stikában átbogarásztam, az elvileg jóváhagyott koncepciónak megfelelően selejteztam, a köteteket sorra bekötöttem. Az egész folyamat körülbelül egy évig tartott, a páncélszekrények száma először kettőre, majd végül egyre csökkent. Végül – anélkül, hogy a csoportfőnök ténylegesen átnézte volna – utolsóként bekötöttem az elsőként átnézett és összekészített bolgár anyagot is. Maga a selejtezési eljárás sohasem került szóba a csoportfőnök és én között az alatt a hat év alatt, amíg az alosztályt veztettem.

Persze nagyon ritkán fordult elő az is, hogy elő kellett venni valamelyik régi dokumentumot. Ha mégis, akkor leginkább azokat a jegyzőkönyveket, amelyeket a felderítőfőnökök évente váltakozó helyszínnel megtartott találkozóinak alkalmából vettek/vettünk fel, és amelyeket – tényleges tartalmuk okán – kivétel nélkül a megtartandó kategóriába soroltam.

Ezek a felderítőfőnöki találkozók az együttműködési alosztály vezetőjeként minden alkalommal részt vettem, részben tolmácsként is: Szűcs tábornok elég jól értett oroszul, de hivatalos alkalmakkor nem szívesen beszélt ezen a nyelven. Így jellemzően oroszról magyarra nem kellett fordítanom, fordítva viszont igen. Soha nem lazíthattam azonban, mert olykor – a legváratlanabb pillanatokban – rákérdezett egy-egy orosz szóra, bonyolultabb kifejezésre.

A felderítőfőnöki értekezletekről érdemes részletesebben szólni, mert ezek voltak a szolgálatok közötti együttműködés – pontosabban a hivatalos együttműködés – csúcspontjai. A pontosítás azért szükségszerű, mert ezeken az értekezleteken szinte sohasem, de legalábbis nagyon ritkán került sor operatív (műveleti) témák akár csak kétoldalú megbeszélésére, többoldalú megbeszélésre pedig ténylegesen soha. Az operatív (műveleti) ügyek – emlékeim szerint – mindig kétoldalú találkozókra kerültek megtárgyalásra, az illetékes csoportfőnök-helyettesnek pedig én sohasem tolmácsoltam, beosztottjainak is nagyon ritkán.

Visszatérve az értekezletekre, ezeket általában ősszel szerveztük, és a szervezésben jelentős szerep hárult az együttműködési alosztályra. Természetesen mind a hét tagország szolgálatának vezetője (mindannyian tábornokok) részt vettek a rendezvényeken, a delegációknak gyakorlatilag állandó tagjai voltak a tájékoztató szolgálatok főnökei (általában csoportfőnök-helyettesek és általában ezredesek), valamint harmadikként az én partnereim, az együttműködésért felelős személyek, akik lehetnek akár osztály- vagy alosztályvezetők, de akár titkárságvezetők is. A „partnereim” kötelezően tudtak oroszul, feladataik közé tartozott minden fordítási tevékenység, továbbá a protokolljellegű munka – iratok összekészítése, utaztatás, menetjegyek beszerzése, részvétel az értekezlet jegyzőkönyvének összeállításában, ajándékok rendezése stb. A delegációk kivétel nélkül mindig civil ruhában érkeztek a helyszínre.

A szovjet küldöttség kicsit különbözött a többi ország küldöttségétől.

Először is, a szovjet szolgálatot nem csoportfőnökségnek, hanem főcsoportfőnökségnek hívták: ez volt a híres/hírhedt GRU, a Glávnoje Razvéduvatjelnoje Upravlenyje (Felderítő Főcsoportfőnökség). Ennek megfelelően a szovjet felderítés vezetője rendfokozatban három lépcsőfokkal (de legalább kettővel) a többiek fölött állt. Amíg én részt vettem az értekezleteken (de 1977-től 1983-ig egész biztosan), a szovjet szolgálatot Ivasutyin hadseregtábornok vezette, akinek – egyébként megérdemelten – igen nagy tekintélye volt a többiek körében.

Másodszor, a szovjet küldöttségnek általában tagja volt a műszaki fejlesztésekért felelős főcsoportfőnök-helyettes. Ez a tábornok minden értekezleten külön napirendi pontként tartott szóbeli tájékoztatót a szovjeteknél folyó aktuális fejlesztésekről – ma úgy mondanánk, projektekről. Ezek a tájékoztatók elég nagyvonalúak, mondhatnánk formálisak voltak, a magyar felderítőszolgálat vezetőjének nem is volt kimondottan technikai helyettese – és talán a többiekének sem. Szóval a műszaki beszámolók a csoportfőnököknek szóltak.

Harmadszor, a szovjeteknél a tájékoztató helyettes csoportfőnöki státuszban volt és altábornagyi rendfokozatot „viselt”. Az együttműködésért – de legfőképpen a jegyzőkönyv összeállításáért – felelős személy pedig vezérőrnagy volt, és a jegyzőkönyvet általában piszkos formájában már készen hozta magával Moszkvából.

Persze a román küldöttség is különbözött az összes többitől, nem is annyira összetételében, mint inkább szereplésében.

Ugyanis erre az időszakra teljes mértékben kiteljesedett a román fél különállása, amely tulajdonképpen első ízben 1968-ban, a „prágai tavasz” kezelése során mutatkozott meg igazán látványosan, amikor Románia nem vett részt az „internacionalista segítségnyújtásban”. Fokozatosan rögzült egy sajátos státusz: a többi felderítőszolgálat közös elnevezése „szorosan egyeztető baráti szolgálatok” lett, ami a Varsói Szerződés tagállamai mínusz Romániát jelentette.

Ennek megfelelően az értekezletek első része olyan plenáris üléseket jelentett, amelyeken a román delegáció is részt vett. Ezeken az üléseken hangzottak el a csoportfőnöki éves beszámolók az eltelt év biztonságpolitikai – akkor úgy mondtuk: katonapolitikai – helyzetéről, beleértve a román csoportfőnök tájékoztatását is. A beszámolók, tájékoztatások föltöbb általánosak és formálisak voltak.

Ezt követően a román küldöttség saját – alkalmanként kulturális – programon vett részt, a többi szolgálat pedig áttért a „szorosabb egyeztetésre”. Ivasutyin tábornok például – aki szorgalmasan jegyzetelt a felszólalások során – tréfásan, élcelődve elmondta, hogy a román küldöttség vezetője beszéde során hányszor idézett Ceausescu elnök-pártfőtítkártól. (Vélhető, hogy a román küldöttség többi tagja is készített ilyesfajta feljegyzéseket, csak más célból.) Ebben a második szakaszban kaptak szót a tájékoztató szolgálatok vezetői, és ekkor hangzott el a már említett technikai beszámoló is. És végül, ekkor került sor kétoldalú tárgyalásokra is, amelyeken esetleg szóba kerülhettek operatív (műveleti) kérdések is. Néhány alkalommal egyeztettünk további kétoldalú találkozókra.

A felderítőfőnöki értekezletekről összességében elmondhatom, hogy gyakorlatilag egyenrangú felek találkozóinak voltak.

Röviden a helyszínekről:

1977-ben Prágában került sor találkozóra. Magyar részről Szűcs Ferenc, Gombos Károly tájékoztató főnök és az oroszul szintén jól beszélő Stein Ferenc vett részt (rajtam kívül).

1978-ban Bulgáriában volt a rendezvény, Szűcs Ferenc, Gombos Károly és – emlékeim szerint – Gyenei György voltak a delegáció tagjai.

1979-ben – az orosz ábécé szerint – Magyarország volt a házigazda, Lovasberényben tanácskoztunk. Az erre az alkalomra készített emblémát az alábbi kép szemlélteti.

A találkozó emblémája

(A szerző archívumából)

A tanácskozást Oláh István vezérkari főnök is meglátogatta.

Pillanatfelvétel a tanácskozásról
(A szerző archívumából)

1980-ban a találkozót az NDK szervezte. A magyar küldöttség összetétele: Szűcs Ferenc, Gombos Károly, Erdős Lajos volt.

1981-ben Lengyelország következett volna, de a Szolidaritás mozgalom emlékeztető színrelépése miatt az értekezletet elhalasztották, csak 1982 tavaszán tartottuk meg. A delegációk tagjai (Szűcs tábornok ezúttal csak engem vitt magával, a többi küldöttség is csökkentett létszámmal jelent meg) az egyik BM-üdülőben laktunk, ott is tárgyaltunk.

Úgy emlékszem, 1983 után – amikor a Tájékoztató szolgálat katonapolitikai osztályának élére kerültem – még legalább egy alkalommal részt vettem felderítőfőnöki értekezleten, mégpedig 1988-ban Berlinben, a csoportfőnök és a Tájékoztató szolgálat akkori vezetője, Kovács János ezredes társaságában.

A felderítőfőnöki értekezleteken kívül még két összefüggésre kívánok rámutatni. Az első történet arra példa, hogy egyrészt a szolgálatok közötti együttműködés nem volt kiegyensúlyozott, másrészt arra, hogy a magyar szolgálat ezzel együtt megtartotta autonómiáját.

Történt, hogy a magyar rejtjelmegfejtők „beleolvastak” az egyik NATO-tagország bizonyos kommunikációs csatornáinak hírforgalmába. A nagyon gondosan kezelt (a Csoportfőnökségen belül is külön erre a célra gyártott, pecsétellátott, biztonságos tasakokban szállított) anyag két példányban készült: egy a csoportfőnök vagy távollétében az első helyettes, egy másik a tájékoztató helyettes számára. A csoportfőnök átnézte, és kétféle rendeltetésű megjegyzéssel látta el a néhány oldalas anyagot: egyrészt a Napi Felderítő Jelentésbe vagy más jelentésekbe kerülő részeket jelölte meg, másrészt az oroszra lefordítandó és a szovjet szolgálatnak elküldendő részeket. Utóbbiakat az együttműködési alosztály fordította le és készítette elő postázásra. A továbbítás módjára nem tudok visszaemlékezni. Ez a rendszer nagyon rövid ideig működött, mert változott a továbbítás módja.

A szovjet szolgálattal való együttműködésnek lett ugyanis egy sajátos „színfoltja”, akit szinte mindenki csak „Miklós”-ként ismert. A szovjetek az 1970-es évek vége felé Budapestre küldtek egy összekötő tisztet, Krasznyikov Nyikoláj Konsztantyinovics ezredest. Ő diplomáciai beosztásban – attaséhelyettesként – szolgált, de kizárólagos feladata a magyar katonai felderítéssel való kapcsolattartás volt. Naponta bejárt a Bartók Béla útra, az együttműködési alosztályon jelöltek ki számára irodát, és az én feladatomból volt, hogy a segítségére legyek. Konkrét segítségre nemigen volt szüksége, mert korábbi budapesti szolgálata során nagyon jól megtanult magyarul. Összebarátkoztunk, a későbbiekben Moszkvában is többször meglátogattam. Miklós (is) gyűjtötte a bélyegeket (Szűcs Ferenc is), a csoportfőnök többször is vetetett velem Krasznyikov ezredes születésnapjára vagy más alkalmakra magyar bélyegeket.

Krasznyikov ezredes azért érkezett Magyarországra, hogy – szovjet szemmel – átnézze a magyar fél által szerzett anyagokat, és ő maga állapította meg, mire lehet a szovjet szolgálatnak szüksége. Ezzel a továbbítás gondja is megoldódott, hiszen a szovjet nagykövetségnek – és az attaséhivatalnak – közvetlen kapcsolata volt Moszkvával. Ettől kezdve ezeket a tasakokat – a csoportfőnök láttamozása után – az együttműködési alosztály „Miklós” rendelkezésére bocsátotta. Viszont amennyire én tudom, az fel sem merült, hogy a forrást vagy az információ megszerzésének módszerét átadtuk volna a szovjeteknek.

És ha már itt volt, Krasznyikov ezredes nagyon sok táviratot is megnézhetett, és meg is nézett, ugyanazzal a szemmel. A külföldről, például az attaséhivataloktól érkezett táviratok ugyancsak a csoportfőnöknél landoltak, és ha ő úgy ítélte meg, ráfirkantotta idővel híressé vált utasítását: „Lássá M. elvtárs”. Az így megjelölt táviratok szintén az alosztályra kerültek, és M. elvtárs elolvashatta őket.

Tudomásom szerint Krasznyikov ezredes után hasonló rendeltetéssel senkit nem küldtek Budapestre.

A másik sajátos összefüggés, amelyet említeni kívánok, a kétoldalú kapcsolatok kérdése. Merthogy természetesen voltak kétoldalú találkozók is, amelyeken részt vehettem. Ilyenre leggyakrabban Moszkvában került sor, és ezeken napirenden szerepelhettek operatív (műveleti) témák is. Előfordult, hogy anyagokat adtunk át, amelyek jellegéről én alig tudtam valamit – bár okkal feltételeztem, hogy értékes hírszerzési dokumentumokról volt szó. Olyan esetre viszont egyetlen egyre sem emlékszem, hogy mi kaptunk volna anyagokat a szovjet szolgálattól. Ezt az „egyirányú utcát” is magától értetődőnek gondoltuk, hiszen a megszerzett adatokat, információkat vagy anyagokat valószínűleg senkinek nem állt módjában olyan eredményesen felhasználni, mint a GRU-nak.

Egy alkalommal Nagy Lajos vezérőrnagy, a csoportfőnök első helyettese által vezetett delegációval tartózkodtam Moszkvában. A delegáció tagja volt Kapás Pál és Reimann János is. Máskor Szűcs Ferenc és Smidróczki Sándor (és jómagam) alkottuk a Moszkvába utazó küldöttséget. Előfordult az is, hogy csak a csoportfőnökkel utaztam. Mindezen alkalomkor lakásokban szálltunk meg, és speciálisan kiválasztott személyzet vett körül bennünket.

Egy rendkívül érdekes és figyelemre méltó mozzanat mélyen az emlékezetembe vésődött. Anyagokat adtunk át a szovjet félnek, amelyek a Német Szövetségi Köztársaságban állomásozó amerikai csapatok egyik beszervezett tagjától származtak. (Az érintett személyt később letartóztatták, amerikai bíróság elé állították és elítélték.) A magunk részéről jeleztük, hogy igen tekintélyes összeget fizettünk az anyagokért, amelyeket a mi szolgálatunk nem tud kigazdálkodni. (Úgy gondolom, hogy a csoportfőnök magas szinten egyeztetett magyar álláspontot képviselt.) A szovjetek azonnal kijelentették, hogy állják a „cechet”. Úgy emlékszem, hogy tízezres nagyságrendű amerikai dollárról volt szó. Ezt a lépést abszolút mértékben logikusnak tartottam, hiszen ellenkező esetben a társszolgálatok elveszítették volna ez irányú lelkesedésüket.

Ennyit a felderítőszolgálatok közötti együttműködés sajátosságairól.

A személyes emlékek és élmények lassan a múlt homályába vesznek, hacsak időben nem rögzítjük őket. Erre irányuló kísérlet volt a fenti néhány gondolat papírra vetése is, amelyek talán tanulásként, vagy legalább történelmi tapasztalatként szolgálhatnak a fiatalabb generációk képviselői számára.

Az Afrikában található Angola kontinensnyi ország. Soha nem gondoltam arra, hogy egyszer majd ott teljesítek szolgálatot. 1992-öt írtunk, akkoriban a Honvédelmi Minisztérium sajtóosztályán dolgoztam. Felkérést kaptam, hogy vállaljak szolgálatot Angolában, az ENSZ Második Angolai Ellenőrzési Missziója (United Nations Angola Verification Mission II – UNAVEM II)¹ keretében. Családom támogatását élvezve elfogadtam a felkérést, így rövidesen – tíz tisztársammal együtt – megkezdődött egy hónapos felkészülésem. Ennek során sok mindent megtudtunk Angoláról, de ahogy az már történni szokott, a valós helyzet nagyban eltért az itthon hallottaktól.

Angolában két egymással szemben álló fél, az Angolai Népi felszabadítási Mozgalom (MPLA²), vagyis a kormányerők, valamint a Nemzeti Egység Angola Teljes Felszabadításáért (UNITA³) mozgalom vívott évtizedeken át véres polgárháborút. A két szemben álló erő 1991. május 31-én Portugáliában (Lisszabonban) Bicesse Accords⁴ néven békeegyezményt kötött, amelynek lényege az volt, hogy Angola az egypárti rendszerről többpárti demokratikus állammá alakul. Az átmenetnek fontos állomása lesz az 1992-es elnökválasztás.

1992 szeptemberében José Eduardo dos Santos, az MPLA elnöke nyerte a választások első fordulóját Jonas Savimbivel, az UNITA jelöltjével szemben. Savimbi nem fogadta el a választások eredményét, kivonult a fővárosból, Luandából és visszatért a bázisaira Angola belsejébe. Főhadiszállása sokáig Huambóban, Angola második legnagyobb városában volt, amely Luandától délkeletre, mintegy 600 kilométer távolságra helyezkedett el.

Kontingensünk kényes politikai helyzetben 1992. december 3-án érkezett Angolába. A fegyveres harcok kiújulása elkerülhetetlennek tűnt. Erről itthon nem rendelkezünk információkkal, a helyzet Magyarországról kevésbé volt átlátható. Feladatainkat az alábbiak képezték: segítségnyújtás a közös hadsereg kialakításában; a feleslegessé vált katonai kontingensek leszerelésének ellenőrzése; a leszerelő állomány okmányokkal történő ellátása; a fegyverzet begyűjtése, központi fegyverraktárakba szállítása; segítségnyújtás humanitárius feladatokban; a humanitárius törvények betartatása, a foglyokkal történő bánásmód ellenőrzése. Az UNAVEM II e feladatait 1993-ban nem tudta végrehajtani. A tűzszünet felbomlott, a polgárháború ismét kitört. De ne szaladjunk ennyire előre az időben, néhány mondat erejéig térjünk vissza megérkezésünkhöz.

¹ Az UNAVEM II. misszió 1991 júniusától 1995 februárjáig tartott.

² Movimento Popular de Libertação de Angola.

³ União Nacional para a Independência Total de Angola.

⁴ Más elnevezés szerint Estroil Accords.

Luandába érkezésünkkel azonnal szembesültünk az afrikai élet színes kavalkádjával, a tengerpart varázslatos éjszakaival, Rocky Santéro és Prenda nyüzsgő piacáival. Az ország és a látvány azonnal beleszállt a szívünkbe. A luandai „szabadság” azonban csak rövid ideig tartott, hamarosan kijelölték számunkra első angolai szolgálati helyünket. Volt, aki örömmel, és volt, aki feszült várakozással nézett az új feladat elé. Mindannyian tudtuk, hogy rövidesen újra kitör a polgárháború. Hogy hol és milyen intenzitással, arról nem rendelkezünk információkkal.

Az UNAVEM II misszióban betöltendő első beosztásomat a Bié-fennsíkon, Huambótól északkeletre, N'harea városában kaptam. Az ottani „team site”⁵ parancsnoki teendőit láttam el. A település, amelyet az UNITA tartott ellenőrzése alatt, a tengerszint felett ezerhatszáz méter magasan helyezkedik el. Másfél hónapig tartó feszült szolgálatot és sorozatos UNITA-provokációkat követően a polgárháború ismét kitört.

Angola térképe (Forrás: internet)

N'harea az ország középső térségében, Kuito várostól 100 kilométerre északra található.

⁵ Feladatot végrehajtó csoport települési helye.

Az evakuálási parancsot 1993. január 15-én reggel hat órakor kaptuk meg. Nem kapkodtunk, mindenki tudta a feladatát. Gyorsan, határozottan cselekedtünk. A helikopter a tábor mellé szállt le. A fedélzetén több más tiszttel együtt rövidesen úton voltunk Luandába. A tenger felett repültünk, talán száz méterrel a vízfelszín felett. Az orosz pilóták kiválóan ismerték a gépeiket.

Luandába történt megérkezésünket követően a „Villa Espa” nevű tábor már zsúfolt volt. A megfigyelők további feladatra vártak. Nekem összekötő tiszti feladatot szabtak. Nekem kellett tartanom a kapcsolatot a műveleti területen maradt öt csoporttal (eredetileg 54 csoport működött az országban).

1993. január végén megérkezett az új magyar kontingens állománya, megtörtént a váltás. A régiek hazautaztak, néhányan hosszabbítást kaptak. Az új kontingens parancsnoka, Forgács László ezredes nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező, sokoldalúan felkészült tiszttel volt. A luandai körzetet jelölték ki szolgálati helyéül, amelyhez a konténerváros melletti 16 önálló ház egyike is tartozott. A ház felszereltsége minden igényt kielégített. Félteővel ellátott gépkocsibeálló, kitűnően berendezett nappali (hatalmas fotelokkal) tartozott hozzá. A nappalihoz televízió, bárszekrény, a házhoz ebédlő, tökéletesen felszerelt konyha járt. A házban a helyiekből kiválasztott kitűnő szakács főzött, aki egyben takarított, mosott és gondját viselte a háznak is. Az ingatlant gondosan ápolt pázsit, fehérre meszelt törzsű palmafák vették körül, uszoda, grillezési lehetőség is biztosítva volt. Esténként a magyar kontingens tagjai itt jöttek össze. A falon elhelyezett hatalmas, rúdjától megfosztott magyar zászló jelezte a belépőnek, hogy itt magyarok laknak. (Az önálló házzal rendelkező többi nemzet hasonlóan rendezte be objektumát.) A házak – szabadidőben – meleg hangulatú összejövetelek és találkozók színhelyéül is szolgáltak.

Ott-tartózkodásunk során megismerkedtünk az Angolában szolgálatot teljesítő magyar nagykövettel és munkatársaival, akik minden tekintetben támogatták munkánkat. Segítettek a rendelkezésünkre álló szabadidő hasznos eltöltésében és az ország megismerésében is.

Azon a bizonyos, január végi vasárnap estén is a házban gyűltünk össze. Az angolai helyzet súlyos volt, de hangulatunk és csoportunk összetartása kifogástalan. Nyolc óra tájban megérkezett a luandai körzet indiai származású hadműveleti főnöke, aki őrnagyi rendfokozatot viselt. Kiválóan felkészült, nagy munkabírási tisztnak ismertük. Forgács ezredessel halkan bizalmas megbeszélést folytatott.

A beszélgetés befejeztével a hadműveleti tiszttel hozzám fordult és arra kért, hogy váltsunk néhány szót a szabadban. Kimentünk a kellemes esti melegbe a ház elé. Az őrnagy kissé izgatott volt, majd elmondta, hogy Cabindában váltani kell az ottani parancsnokot, és Forgács ezredessel arra gondoltak, hogy engem bíznak meg a feladattal. Cabinda kitűnő hely, környezete nyugodt, atrocitások nem fordulnak elő – mondta. Rövid gondolkodási idő után vállaltam a küldetést. Meglepetés csak akkor ért, amikor az őrnagy közölte, hogy másnap reggel öt órakor indul a helikopter Cabindába. Gyorsan elbúcsúztam a társaságtól, összeszedtem felszerelésemet és felkészültem az útra. Új kihívás, új feladat, ez a katona élete – gondoltam. Reggel a megbeszélés időben kint voltam a repülőtéren. A Mi-8 típusú helikopter felszállt,

irány Cabinda. Az óceán felett repültünk, csodálatos kékség mindenütt. Később, a föld közelében repülve elefántokat láttunk, ahogy a magas fűben csörtettek. Felejthetetlen látvány volt. Már ezért megérte vállalni a beosztást. Egyórás repülés után megérkeztünk Cabindába.

Cabinda Angolához tartozik, de az ország területén kívül, attól északra helyezkedik el (exkláve). Területe 7270 km², lakosainak száma mintegy 700 ezer fő. Fővárosa ugyancsak a Cabinda nevet viseli. A térség státusza több alkalommal vált politikai viták tárgyává. Angolához úgy került, hogy 1885-ben, amikor Berlinben felosztották az afrikai gyarmatokat, Angolához érve a portugál nagykövet odament a térképhez és rámutatott egy pontra: 1474-ben itt szálltak partra először a portugál felfedezők. A helyet Cabindának hívták, és a fenti indoklás alapján Portugáliának ítélték. A körzetben ugyan kongói törzsek éltek, de ez nem számított figyelmet érdemlő szempontnak a fenti döntés meghozatalakor. Az 1950-es években mesés gazdagságú olajmezőkre bukkantak a térségben, ami gazdag nemes fajtákban is. Állatvilága párját ritkítja. A Cabindában működő olajtársaságok jelentős bevételre tesznek szert, de forrásaik nagyobb hányadát a központi kormány elvonja tőlük.

A cabindai olajmezők, tengeri fúrótornyok
(Forrás: Internet)

Leszálltunk a jól felszerelt repülőtérre, ahol kollégák vártak. A „team site” egy jól felszerelt konténerszállóban volt elhelyezve, száz méterre a tengertől. Egy nigériai alezredestől vettem át a csoportparancsnoki feladatot. A csoportban tízen teljesítettünk szolgálatot, vegyesen rendőrök és katonák (hollandok, brazilok, zambiaiak). A nap reggelente feladatszabással kezdődött, majd késő délután a napi összefoglaló jelentés előjáró részére történt felterjesztésével zárult. A tolmács feladatkörét egy kongói (pontosabban zairei) művelt, több nyelvet beszélő fiatalember látta el. Sok időt töltöttem vele, és sokat tanultam tőle az országról és annak történelméről. Kezdtém megérteni a helyiek gondjait.

Napi munkám rendszeres járőrözéssel telt a határ mentén. Bemutakoztam a helyi vezetőknek, a kormányzónak, a katonai parancsnoknak, a rendőrfőnöknek. A kormányzó és a helyi vezetők fényűző körülmények között éltek (modern terepjárók, hatalmas, jól felszerelt házak, műholdas összeköttetési rendszerek, biztonsági személyzet stb.). Mindezeket a központi kormány stratégiai nyersanyagai (olaj, gyémánt, nemesfémek) eladásából biztosította.

A csapat szokásos napi életét élte. Legtöbbször már reggel hat órakor a műveleti helyiségben voltam, olvastam az este vagy az éjszaka érkezett faxokat. Rendszerint a reggeli első rádióhírváltást is magam kezdeményeztem a Központtal.

Azon a bizonyos nap reggelén telefax érkezett. Tíz órakor landol a Luandából érkező helikopter állomáshelyünkön, és zárt borítékban nekem szóló intézkedéseket hoz. A helikopterrel érkezik Makkai Viktor százados is. Ezen kívül a Központtól ellátmányt, nyomtatópatronokat, takarítóeszközöket és különféle igényelt anyagokat kapunk. A helikopter érkezése miatt a Malombóba tervezett reggeli járőrutat, amelynek mellettem még a jordániai Fayeze kapitány lett volna a tagja, délutánra halasztottuk.

Megtartottam a reggeli eligazítást, elmondtam a napi teendőket, mindenki tudta a dolgát. Fayeze kapitány azonban nem volt sehol. Később két nyakkendővel a nyakában, barettel a fején megérkezett, és jelentette, hogy kész az azonnali indulásra. Tájékoztattam, hogy a járőrutat délutánra halasztottuk, mert helikopter érkezik Luandából, és első kézből szeretnék tájékozódni az eseményekről. Fayeze közölte, hogy ő nem tud várni, mivel sürgős elintéznivalója van egy szupermarket arab vezetőjével. Ezzel elviharzott.

A helikopter megérkezését követően Makkai Viktor barátom tájékoztatott arról, hogy a csapatot átvezényelték Namíbiába. Forgács ezredes vezetésével ötven maradtunk Angolában, ő a „Luanda teamben” dolgozik tovább. Az anyagok átvételét követően rövid ebédet szerveztem vendégemnek és a helikopter személyzetének.

Tizenegy óra lehetett, amikor az ügyeletes jelentette, hogy két órája nincs hír Fayeze kapitányról. Az utolsó rádiókapcsolat fél tízkor volt vele, akkor indult vissza Malombóból. Megdermedt a beszélgetés közöttünk. Úgy jött a hír, mint a forró afrikai levegőbe a jégdarab. Mindenki rám nézett, mit tegyünk? Egyelőre várjunk, de tájékoztassuk a Központot – mondtam. Makkai százados és a helikopter is maradjon, amíg nem tisztázódik Fayeze sorsa. Már egy órája ültünk várakozva a rádió előtt, amikor Fayeze kapitány hangja hallatszott az éterben: „Az őserdőben megyünk. Jól bánnak velem. Elraboltak”. Mit tegyünk? – meredtem a készülékre. Makkai százados azt tanácsolta, várjunk.

Közben folyamatosan azon gondolkodtam, ki rabolhatta el Fayeze kapitányt. Lázasan kutattam a szolgálati helyiségben a Cabindával kapcsolatos iratok között. Kiderült, hogy az elmúlt két évben tizenöt emberrablás és támadás történt a tartományban, jórészt külföldiek, a „Cabinda Golf Olajtársaság” érdekeltségei ellen. Így jutottam a nyomára a cabindai enkláve felszabadításáért küzdő frontnak,⁶ a FLEC-nek, amelynek székhelye Kinshasában, Kongó fővárosában volt.

A Központ is egyre izgatottabbá vált az ügy kapcsán. Kivizsgáló csoportot küldött a helyszínre egy holland nemzetiségű rendőr százados vezetésével, hogy minél több információt tudjanak továbbítani az ENSZ székhelyére, New Yorkba. A magyar nagykövetség is tudomást szerzett az esetről. Aggodalmuknak adtak hangot.

Luanda – egyre sürgetőbben – óránként kért helyzetjelentést. Jelentésem tartalma változatlan volt: „a helyi rendőrség és a hadsereg tehetetlen, nincs kedvező változás”. Időközben Butrosz Butrosz-Gáli ENSZ-főtitkár is felhívást intézett a FLEC-hez, hogy azonnal bocsássa szabadon Fayeze kapitányt.

Hirtelen eszembe jutott, hogy megkérdezem kollégámat, a helyi politikai mozgalmakat jól ismerő Marcust a véleményéről. Ő az egykori Zairéből jött, Patrice Émery Lumumba volt miniszterelnök külügyminiszterének a fia. Arra a kérdésemre, hogy véleménye szerint kik irányíthatják a mozgalmat, röviden válaszolt: „pontosan nem tudom, de az egyház és a papság szerepet játszik benne”.

Ezt követően megkértem Marcust, beszéljen meg egy találkozót a helyi püspökségen másnap éjjel tizenegy órára. Elviharzott azzal az ígérettel, hogy másnap délelőtt választ hoz kérésemre. A következő napon a déli órákban kedvező hírrel érkezett. Fogadnak bennünket.

Civilben – szolgálati autó nélkül, tolmáccsal – különböző időpontban érkezünk a helyszínre. A püspök kellemes embernek tűnt, étellel, itallal kínált bennünket. A beszélgetés során Cabinda függetlensége mellett tettem le a voksot, és méltatlannak tartottam, hogy a központi kormány kizsákmányolja az exklávé. E szavak után óvatosan megkérdeztem a püspököt, tud-e valamit az ENSZ-megfigyelő eltűnéséről. Elmondta, hogy nincs ok az aggodalomra, él és jó kezekben van, várjunk türelemmel. Megköszönte, hogy a távoli Magyarországról meglátogattam, és reményét fejezte ki, hogy a jövőben még találkozni fogunk.

A biztató információk birtokában másnap Luandába utaztam, hogy személyesen tájékoztassam az ottani vezetést. Távollétem idejére helyettesemnek Van der Saart jelöltem ki. Luandában mindenki örült a híreknek, a korábbi naphoz képest nyugodtabban tértem nyugovóra. Az öröm korainak bizonyult. Éjjel két óraker azzal ébresztettek, hogy megtámadták a cabindai csoportot. A műveleti terembe rohantam, ahol már ott volt az UNAVEM II teljes vezetése. Itt kaptunk tájékoztatást arról, hogy éjjel egy óraker kézigránáttal felrobbantották a csoport generátorát, majd a sötétben géppisztolysorozatot zúdítottak a táborra. A konténerek előtt parkoló terepjárók felfogták a lövedékek bizonyos hányadát, de az egyik holland rendőr karját így is átlőtték. Úgy tűnik, valakiknek nem tetszett a püspöknél tett látogatásom.

⁶ Front for the Liberation of the Enclave of Cabinda – FLEC.

A parancsnokság a csoport azonnali evakuálása mellett döntött. Az akciót – a törzsfőnök utasítására – én vezettem. A másnap reggeli hatórás indulást követően egy An-26 típusú repülőgéppel sikeresen végrehajtottam a csoport kimenekítését.

Közben folyamatosan azon gondolkodtam, mi lesz Marcussal. Ő az ENSZ alkalmazottja a cabindai csoportnál. Ha hátrahagyjuk, megtorlásra számíthat. Úgy döntöttem, magammal viszem Luandába. Forgács ezredessel megegyeztünk, hogy a Központban továbbra is tolmácsként alkalmazzuk. Örömmel fogadta az ajánlatot. Egyik este aztán arról a korábban már ismert tervéről tájékoztattott, hogy New Yorkba utazik. Kicsit szomorúan vettem tudomásul döntését, és arra kértem, gondoljon jó szívvel volt magyar kollégáira. Hónapokkal később üdvözlőlapot kaptam New Yorkból. Sikeresen megérkezett (köszönet a sorsnak).

Hirtelen nem várt jó hír érkezett: Fayeze kapitány rövidesen kiszabadul. A nemzetközi sajtó jelenlétében Bomában, a zairei-cabindai határ mellett lévő kis faluban adják át fogva tartói. Forgács ezredessel és több ENSZ-diplomátával külön repülőgéppel utaztunk Kinshasába. Huszonkét álmatlan éjszaka után a helyzet végre megoldódni látszott. Kinshasában a nemzetközi sajtókonferenciát Zeitler Waldheim, az ENSZ fejlesztési programja (UNDP) helyi irodájának vezetője vezette. Ő utazott Fayeze kapitányért Bomába is. Zeitler Waldheim nyugállományú ezredes, a svájci hadsereg volt tisztje, gépkocsivezetője a francia hadsereg volt ejtőernyős őrmestere.

Zeitler ezredes rezidenciáján izgatottan, tele feszültséggel vártunk Fayeze kapitány érkezésére. Dél körül érkeztek, Fayeze kicsit megtörtnek tűnt. Felszabadultan öleltük meg egymást. A jelen lévő ENSZ-diplomaták is felsőhajtottak. Izgatottan tekintettünk a sajtókonferencia elé, hogy megismerhessük az emberrablás részleteit.

A rendezvényre Kinshasában, egy hatalmas teremben került sor. Mindenhol kamerák, újságírók voltak, a teremben izgatott nyüzsgés volt tapasztalható. Az eseményt Zeitler Waldheim nyitotta meg. Mellette jobbról Fayeze kapitány, balról a FLEC külügyminisztere állt. Utóbbi a Kinshasában lévő árnyékkormány képviselőjeként ismertette a mozgalom rövid történetét, céljait és törekvéseihez nemzetközi támogatást kért. Fayeze kapitány elrablását politikai üzenetnek szánták.

Ezt követően Fayeze kapitány kapott szót. A BBC tudósítója azt kérdezte tőle, hogy a hallottak és a fogságban töltött hetek alapján mi a véleménye a mozgalomról? Fayeze válasza rövid és egyértelmű volt: „gazemberek” – mondta. Véleményét nyomatékosítva távozáskor nem fogadta a külügyminiszter kinyújtott kezét. A FLEC képviselője nyilvános politikai vereséget szenvedett. A jövőben feltehetően tartózkodni fognak hasonló cselekedetek elkövetésétől.

A sajtótájékoztató után – rövid búcsút követően – visszarepültünk Luandába. Örömnönp volt a jordániaiak táborában, és engem is meglelégedettség töltött el, mert a rendkívül kényes helyzet békésen megoldódott.

Fayeze kapitány meghallgatása után új helyre vezényelték. A cél: Saurimó (Angola). Isten veletek barátok, Isten veled Luanda. Új feladat vár.

SZABARI FERENC NY. ALEZREDES

TEREPAKADÁLY LEKÜZDÉSE

*„Nincsen az Istennek olyan katonája,
mint mikor a magyar huszár felül a lovára.
Felül a lovára, rágyújt pipájára,
onnan nézi, hogy a szegény baka térdig jár a sárba.”*
(Régi magyar katonanóta)

Volt egy időszak a hadsereg életében, amikor a gyakorlatok határfelderítéssel kezdődtek. Egy-egy ilyen gyakorlat során a legnagyobb titokban felvonultunk az államhatárra. Kellő távolságban, hogy az ellenség ne észlelhesse, elrejtettük a harcjárműveket, gyalog előrelépődtünk a határ közelébe, figyelőőrsöket telepítettünk és végrehajtottuk a határ túloldalán védelemre berendezkedett ellenség felderítését.

Persze fiktív határ volt, térképen kijelölve, vagy az államhatáron jellemző tereptárgyakkal jelezve. Az ellenség tevékenységét jelzőkkel, különböző irányban mozgó, műszaki munkát végző, aknamezőket, drótakadályokat telepítő katonákkal, céltáblákkal stb. imitálták. A gyakorlatvezető irányította a jelzők munkáját, értékelte jelentéseinket a felderítési adatokról, amelyben jelentettük az ellenség támpontjait, fontosabb tűzfegyvereit, a támpontok közötti hézagok és műszaki zárok helyét, és megállapította, milyen hatékonysággal tevékenykedtünk. Ez a folyamat egy-két napig is eltarthatott.

Az egyik gyakorlaton – valahol a Bakonyban – szakaszom, a hadosztály felderítő-zászlóalj, felderítő úszógépkocsi-század, 1. szakasza, egy úszógépkocsi-szakasszal és egy oldalkocsi motorkerékpár-rajjal a hadosztály 1. sz. felderítőcsoportjaként kezdte meg a feladatok végrehajtását határfelderítéssel. A számunkra kijelölt határszakaszon az „államhatár” közelében egy mezőgazdasági major volt. A major épületei, széna- és szalmakazlai jó lehetőségeket adtak a harcjárművek rejtésére, a figyelőszervek tevékenységének álcázására. Volt egy artézi kút is a majorban, amiből biztosíthattuk az ivóvizet és tisztálkodásra is jutott.

Mivel állóhelyben voltunk – és idő is volt rá – jó minőségű felderítési vázlatokat készíthettünk, a felderítőjelentéseket a rendelkezésre álló rejtjelző eszközökkel pontosan elkészíthettük. Alaposan begyakorolhattuk a rendelkezésre álló híradó eszközök használatát. Érzékelhettük a felderítési feladatok folyamatos végrehajtását az állomány bizonyos hányadának pihentetése mellett. Összességében, lehetőségünk volt a felderítőcsoport tevékenységének begyakorlására a határfelderítés időszakában.

Amikor közeledett a határátlépés ideje, elhatározást kellett hozni a végrehajtást illetően. Az útviszonyok alapján a majoron átvezető, keleti irányba menő út mutatkozott kedvezőnek. Ezt azonban az ellenség támponttal és különböző akadályokkal lezárta, súlyos veszteségek árán tudtunk volna csak előrejutni.

Mutatkozott egy másik lehetőség is, a majortól jobbra, az ellenséges támpont megkerülésével. Itt nem volt út, de a terep járhatónak bizonyult. Szemrevételeztük a területet, és arra a következtetésre jutottunk, hogy a terep járható, bár volt elől egy „haragosabb” zöld terület, ami aggodalomra adott okot. Addig azonban már nem mentünk el. Fontos volt még, hogy a major épületei és más objektumai takarták a felderítőcsoport tevékenységét az ellenség elől.

Az ellenség felderítésére hozott elhatározásomban az ellenséges támpont megkerülésével történő kijutást jelentettem, és a feladatra kiküldő parancsnok ezt jóvá is hagyta. Ennek megfelelően szerveztem a felderítést az „államhatár” átlépésére és az ellenség mélységébe történő kijutásra. A felderítőcsoport (FCS) harcrendje a következő volt: egy felderítő-úszógépkocsi (FUG) volt a terepkutató harcjármű, egy oldalkocsis motorkerékpár (OMKP) szintén terepkutató. A FUG az FCS előtt haladt, az OMKP a jobb oldalon lévő töltésen előre jutva felderítette az FCS által be nem látott területet, és jobbról biztosította az FCS-t. A többi harcjármű az FCS többi eszközével együtt mozgott. Élen a parancsnoki felderítő-úszógépkocsi (PFUG), majd a két úszó harckocsi (UHK), a két OMKP és végül a másik FUG.

Ismertettem a csoporttal az elhatározásomat, a feladat-végrehajtás módját, kinek milyen feladatot kell végrehajtania, az összeköttetés rendjét, a jeleket és a jelzéseket. Besoroltunk a harcjárművekkel és vártuk az előljáró jelét a határátlépésre.

A parancsnok parancsára a felderítőcsoport megindult. Egy darabig zökkenőmentes volt a feladat végrehajtása. Jó volt az összeköttetés a terepkutató harcjárművekkel és a felderítőcsoporton belül, ellenséget nem észleltek. Amikor azonban a terepkutató harcjármű (THJ) a „haragoszöld” területre ért lelassult, össze-vissza csúszkált, majd haspáncélra süllyedve nem mozdult tovább, se előre, se hátra. Megállítottam a másik THJ-t, felzárkóztam a FUG mögé, kiszálltam és előrementem a harcjárműhöz. Fél lábszárig elsüllyedtem a mocsárban. Ilyet korábban még nem tapasztaltam.

Számtalan módja van a kátyúból történő kijutásnak. Lehet csökkenteni a gumiabroncsok nyomását, lehet vontatni, lehet csörlőt vagy mankókerekeket használni stb. Ebben a helyzetben szinte semmilyen lehetőség nem kínálkozott. A gumiabroncsok nyomásának csökkentésével nem tudtuk volna a felfekvő felületet olyan mértékben növelni, ami elég lett volna arra, hogy a harcjármű ne süllyedjen el. A vontatáshoz kellett volna egy jármű a túlsó oldalon. A csörlő használatához legalább egy fa vagy valami más tereptárgy kell, amihez a csörlő kötelének végét rögzítjük. De itt nem volt semmi. Hátrafelé lehetett volna menni, de megmondom őszintén, erre egyáltalán nem gondoltam. De szerencsére itt voltak az UHK-k. Megbeszéltük az UHK-szakasz parancsnokával, hogy az UHK-k láncfalpon átmennek az akadályon, a többi járművet pedig átvontatják. Az OMKP-k pedig mehetnek a töltésen. Pofonegyszerű!

Az oldalkocsis motorkerékpár-raj parancsnokának meghatároztam, hogy folytassák a felderítést egy megadott pontig. Ott térjenek át állófigyelésbe és várják be a felderítőcsoportot. Felsegítettük a másik két OMKP-t a töltésre, és a raj elindult a feladat végrehajtására. Mosolyogtak rajtunk, „bakákon”, akik térdig jártak a sárban, mint ahogy tették azt „huszár” őseik lovaik hátán.

Ezt követően elkezdünk gondolkodni arról, hogyan küzdhetnénk le a terepakadályt. Az UHK-szakasz parancsnokával abban egyeztünk meg, hogy az egyik UHK jó nagy lendülettel elhalad az elakadt FUG mellett, majd szárazabb területre érve megáll és átvontatja a többi harcjárművet. A szakaszparancsnok részletesen elmagyarázta mindezt az úszó harckocsi vezetőjének, majd kezdődhetett az akció. Nagy gázzal, jó nagy lendülettel haladt előre az UHK. Hirtelen azonban veszített lendületéből, majd elkezdett csúszkálni, és a FUG-gal szinte egyvonalban leült a hasára. Többé nem mozdult. Hát most már teljesen rendben vagyunk! Mit lehet itt csinálni?

Alaposan körbejártuk a területet, és azt tapasztaltuk, hogy a két elsüllyedt harcjármű mellett balra, úgy 20–25 méterre már nem olyan süppedős a talaj. Fél lábszárig nem, csak bokáig süllyedtünk a mocsárba. Úgy gondoltuk, hogy az utolsó lehetőségünk a mocsárból való kiszabadulásra, ha itt hozzuk előre a másik UHK-t. Közben megbeszéltük azt is, hogy a gyakorlat végén már nem lesz szükség lábunk kiáztatására, mert most egyúttal itt az is megtörténik. Az is lehet, hogy valamilyen gyógyhatása van ennek a mocsárnak, ami egészségi szempontból még kedvező is lehet. Visszatérve a feladat megoldására megbeszéltük, hogy ez a megoldás óriási kockázat, mert mi történik akkor, ha ez az UHK is elsüllyed. Egyelőre azonban okosabbat nem tudunk kitalálni.

Következett tehát a második kísérlet, az előző forgatókönyv szerint, de a korábbi helyszíntől 20 méterrel balra. Részletes eligazítást tartottunk az UHK vezetőjének, a másik vezető is elmondta tapasztalatait a szakaszparancsnok jelenlétében. Megindult a második UHK. Nagy gáz, nagy lendület, majd elkezdett csökkenni a sebesség. Csúszkálás, majd ez az UHK is haspáncélig süllyedt. Na, most már tényleg nagy bajban vagyunk. Ennél rosszabb már nem történhet! Fizikailag és mentálisan is kimerültünk. Ilyenkor jönnek a „mi lett volna, ha...” vélemények és a „mi lenne, ha...” javaslatok. Tulajdonképpen hátra is lehetett volna menni, mert ott volt a két FUG, amivel ellentétes irányba lehetett volna csörlőzni. Talán? Vontatni biztosan nem, mert nagyon elsüllyedtek a harcjárművek. Ez nagyon észszerű elképzelés lett volna, de amikor előre kell menni, akkor nem lehet másik irányba csörlőzni! Csak előre! De hogyan?

Az UHK-szakasz parancsnokának véleménye szerint itt már csak egy módon tudunk előrejutni: az önvontatással. Ezt egy önvontató gerenda segítségével lehet végrehajtani. Ő ugyan még nem csinálta, de filmen és a valóságban is látta már ezt a módszert. Az önvontató gerenda egy körülbelül 25–30 cm átmérőjű, az úszó harckocsi szélességénél körülbelül 80–100 cm-rel hosszabb fagerenda, amely elbírja a harckocsi súlyát. Ezt a gerendát az úszó harckocsi tartozékában lévő drótkötelekkel a harckocsi elején kell rögzíteni a lánctalpakhoz, azután óvatosan elindítani a harckocsit. Arra kell vigyázni, hogy ne forogjon túl gyorsan a lánctalp, mert akkor elszakadhat a drótkötél, vagy eltörik a gerenda. Az is nagyon fontos, hogy ne fulladjon le a motor. Indulást követően, a harckocsi maga alá nyomja a gerendát, ezáltal kiemelkedik a kátyúból és előre halad. Fontos, hogy amikor a gerenda eléri a harckocsi végét, meg kell állni, mert a gerenda megrongálhatja a burkolólemezt. A harckocsi végéről le kell szedni a drótköteleket. Szükség esetén a gerendát előre kell vinni, újra felszerelni és megismételni a műveletet.

De hiszen ez óriási, meg vagyunk mentve! Vegyük elő a gerendát és hajrá! – mondtam. Nincs ilyen gerenda – érkezett a válasz. Keresni kell egy megfelelő méretű fát, amely elbírja az úszó harckocsi súlyát.

A Bakonyban hatalmas erdős terület található, de azon a helyen, ahol mi voltunk, csak fűfélék voltak. Kerestük a fát, végül nagy nehezen észrevettünk egy egyedülálló példányt, úgy egy kilométernyi távolságra. A távcsőbe belenézve megállapítottuk, hogy megfelelne önvontató gerendának. Gyorsan parancsot kapott három markos felderítőkatona az úszó harckocsihoz rendszeresített keresztvágó fűrészsel felszerelve a hón áhított gerenda „beszerzésére”. Nagyon sajnálom, hogy károsítottam a természetet, de ha nem teszem, még ma is ott vagyunk haspáncélig süllyedve a mocsárban.

Gyorsan dolgoztak a fiúk, de az oda-vissza út, a fa kivágása és legallyazása, majdnem egy órát vett igénybe. Ezután megkezdődhetett a felszerelés. A drótköteleket már előre berakták a helyére, hogy azzal se kelljen bajlódni. A mentést az UHK-szakasz parancsnoka irányította. Mi lélegzetviasszafojtva figyeltük az eseményeket. A katonák gyorsan rögzítették a gerendát, a parancsnok mindenkit hátrább parancsolt a harckocsitól, hanggal és kézjelekkel irányította a vezetőt. Felbőgött a motor és a harckocsi óvatosan elindult. Az óriás test lassan kiemelkedett a kátyúból, egyenletesen mozgott előre és mikor a láncalap végére ért a gerenda, a parancsnok megállította a harckocsit. A jármű kint volt a kátyúból. Fellélegezhettünk! A katonák gyorsan leszedték az önvontató gerendát a láncalapokról. Nem volt rá szükség. Pillanatnyilag. A biztonság kedvéért a harckocsi előre ment még pár métert, simán, könnyedén. A gerendát feltették a harckocsira, jól elfért a torony mellett. Szükség esetén még jó szolgálatot tehet.

Ezzel még nem fejeződött be a terepakadály leküzdése, de a legfontosabb mozzanat véget ért. Ami ezután következett, az sem volt egyszerű, de az újabb feladatokkal már korábban találkoztunk. Most már volt egy olyan harcjárműünk, amelyik leküzdötte a terepakadályt, ezáltal lehetővé tette, hogy a felderítőcsoport folytathassa feladatát. Először a másik úszó harckocsit vontatta ki a kátyúból az első úszó harckocsi. Rutinfeladat volt, könnyen ment. A terepkutató harcjármű kivontatása még egyszerűbbnek bizonyult. A hátul lévő FUG-ok kivontatásához össze kellett kapcsolni a vontatóköteleket, de ez sem okozott gondot. Valamennyien nyakig sárosak lettünk, de örültünk, hogy sikeresen megoldottuk ezt a komoly nehézséget.

Miután az első úszó harckocsi átjutott az akadályon, viszonylag gyorsan követte a többi harcjármű is. Ezt követően rendeztük sorainkat és folytattuk feladataink végrehajtását az ellenség mélységében.

Itt vége lenne a történetnek, de ne menjünk tovább, bizonyos következtetések levonása nélkül!

Megállapíthatjuk, hogy a felderítők – ha megfelelően elszántak voltak, és jól tudták használni a rendszeresített harcjárműveikben rejlő lehetőségeket – képesek voltak az előttük lévő akadályok leküzdésére. Ez pedig két szempontból is nagyon fontos. Tudták: ha nem képesek előre haladni, ha nem teljesítik feladataikat, veszélybe kerülhet az „ellenség” megsemmisítése. A másik, hogy önállóan, más erőktől távol is boldogulniuk kell, segítségre (a harcoló alegységekkel, egységekkel ellentétben) nem számíthatnak.

Az ezen a gyakorlaton részt vett katonák megtanulhatták: azért vannak az akadályok (a fizikaiak és a szellemiek), hogy leküzdjük őket. Remélem, az ott elsajátított elméleti és gyakorlati ismereteket jól hasznosították későbbi életük során.

Ha katonai pályám későbbi szakaszában úszó harcokocsikat láttam, akkor mindig eszembe jutott ez a történet. Megnyugodva konstatáltam, hogy a legtöbb UHK rendszeresített felszerelését képezte az önvontató gerenda.

Megjegyzés: A szerző a történet időszakában – főhadnagyi rendfokozatban – a hadosztály 1. sz. felderítőcsoportjának parancsnoka volt.

TARTALOM

KÖSZÖNTŐ.....	3
BEVEZETŐ.....	4
 DR. HABIL. BODA JÓZSEF NY. NB. VEZÉRŐRNAGY EGY ÉVTIZED MÉLYSÉGI FELDERÍTŐKÉNT (SZOLNOK 1976–1981 ÉS 1987–1991, SZOMBATHELY 1981–1984).....	6
 DR. BOLDIZSÁR GÁBOR EZREDES „AZ ERDŐBŐL AZ EMBEREK KÖZÉ”, AVAGY A HUMÁN TÉR MEGISMERÉSÉNEK JELENTŐSÉGE.....	24
 CSŐKE PÁL NY. ŐRNAGY AZ ÉN IGAZ MÉLYSÉGI FELDERÍTŐ TÖRTÉNETEIM	32
 GABROVSZKY GÁBOR ÖMT. ALEZREDES FELDERÍTŐTISZTKÉNT SZOLGÁLTAM.....	43
 GÁL CSABA NY. EZREDES MACEDÓNIAI KALAND.....	64
 GERLITS PÉTER NY. ALEZREDES EMLÉKEIM A MAGYAR KATONAI RÁDIÓTECHNIKAI FELDERÍTÉS MEGALAKULÁSA IDŐSZAKÁBÓL	92
 HEISZMANN GYÖRGY NY. EZREDES BALESET A MONSZUN ALATT	99

HEKLI LÁSZLÓ NY. ALEZREDES A HADMŰVELETI-HARCÁSZATI RÁDIÓ- ÉS RÁDIÓTECHNIKAI FELDERÍTŐERŐK TEVÉKENYSÉGE 1991–1992-BEN A DÉLI HATÁRSZAKASZON.....	104
IMRE LAJOS NY. EZREDES EGY FELDERÍTŐTISZT „HÁNYATTATÁSAI”	110
KÁROLY LÁSZLÓ ALEZREDES KONVOJKÍSÉRÉS IRAKBAN	153
DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK 25 ÉV A HÍRSZERZÉSI ADATOK ÉS INFORMÁCIÓK VILÁGÁBAN.....	161
DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES NEMZETKÖZI FELDERÍTŐ EGYÜTTMŰKÖDÉS A VARSÓI SZERZŐDÉS IDŐSZAKÁBAN – MOZAIKOK.....	172
NYÁRI DEZSŐ NY. ALEZREDES FAYEZ KAPITÁNY ELRABLÁSA.....	180
SZABARI FERENC NY. ALEZREDES TEREPAKADÁLY LEKÜZDÉSE.....	187